

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesine İlişkin Rehber

---

Adil yargılanma hakkı
(medeni hukuk yönü)

Güncelleme tarihi: 30 Nisan 2020

Bu raporun tamamını veya bir kısmını tercüme etmek ve/veya basılı veya elektronik olarak çoğaltmak isteyen yayınevleri veya kuruluşlar, izin prosedürüyle ilgili bilgi almak için publishing@echr.coe.int adresine ulaşabilir.

Şu anda hangi içtihat rehberlerinin tercüme edilmekte olduğunu öğrenmek istiyorsanız, lütfen bk. Devam eden tercüme.

Bu rehber, Hukuk Danışmanlığı Birimi bünyesinde hazırlanmış olup, Mahkeme açısından bağlayıcı değildir. Bu Rehber, bazı şekli değişikliklere tabi tutulabilir.

Bu rehberin orijinal hali İngilizce dilinde hazırlanmıştır. Bu rehber, düzenli olarak güncellenmekte olup, en son 30 Nisan 2020 tarihinde güncellenmiştir.

İçtihat rehberleri, www.echr.coe.int (İçtihat– İçtihat incelemesi – İçtihat rehberleri)adresinden indirilebilir. Yayınlarla ilgili güncellemeler için, Mahkemenin Twitter hesabını (<https://twitter.com/echrpublication>) takip edebilirsiniz.

© Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2020

Bu çeviri Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin düzenlemesi ile basılmış olup çeviriye ait sorumluluk sadece T.C: Adalet Bakanlığı'na aittir.

İçindekiler Tablosu

Okuyuculara Notlar.....	5
I. Kapsam: “medeni hak ve yükümlülükler” kavramı.....	6
A. 6 § 1 Maddesinin Uygulanabilirliğine İlişkin Genel Şartlar.....	6
1. Kesin sonuçlu “ciddi ve gerçek” “anlaşmazlık”	7
2. İç hukukta savunulabilir hakkın varlığı.....	8
3. Hakkın “medeni” niteliği.....	12
B. Kapsamın Diğer Uyuşmazlık Türlerini de İçerecek Şekilde Genişletilmesi.....	13
C. 6. maddenin esas yargılamalar dışındaki yargılamalara uygulanabilirliği	16
D. Kapsam Dışında Kalan Hususlar	18
E. Sözleşme’nin diğer hükümleri ile olan bağlantılar	20
1. Sözleşme’nin 2. maddesi (Yaşam hakkı).....	20
2. Sözleşme’nin 6 § 1 maddesi (adil ceza yargılaması).....	20
3. Sözleşme’nin 6 § 2 maddesi (masumiyet karinesi).....	21
4. Sözleşme’nin 8. maddesi (özel hayat).....	21
5. Sözleşme’nin 10. madde (ifade özgürlüğü).....	21
II. Mahkemeye Başvuru Hakkı	22
A. Mahkemeye başvuru hakkı ve mahkemeye erişim 22	
1. Somut ve etili bir hak	23
2. Sınırlamalar	26
B. Feragat	30
1. İlke	30
2. Şartlar	30
C. Adli yardım	31
1. Adli Yardımın sağlanması	31
2. Sağlanan Adli Yardımın etkinliği.....	32
III. Kurumsal gereklilikler.....	32
A. “Yargı yeri” kavramı	33
1. Özerk kavram	33
2. Yargı yetkisinin Düzeyi	34
3. Tam yargı yetkisine sahip olan mahkeme tarafından denetim yapılması	34
4. Kararların icrası	38
a. Kesinleşmiş ve bağlayıcı bir yargı kararının ivedilikle icra edilmesini isteme hakkı.....	38
b. Kesinleşmiş bir yargı kararının yerindeliliğinin sorgulanmamasını isteme hakkı.....	41
c. Yabancı mahkemeler tarafından veya Avrupa Birliğinde bulunan bir ülke tarafından verilen kararların karşılıklı olarak tanınması ve icra edilmesi.....	42
B. Yasayla Kurulmuş olma	42
C. Bağımsızlık ve tarafsızlık.....	43
1. Genel hususlar.....	43
2. Bağımsız mahkeme	44
a. Yürütme karşısında bağımsızlık.....	44

b. Parlamento Karşısında Bağımsızlık.....	45
c. Dava tarafları karşısında bağımsızlık.....	45
d. Belirli bir davadaki Adalet Yüksek Konseyi karşısında hâkimlerin bağımsızlığı.....	45
e. Bağımsızlığın değerlendirilmesine ilişkin ölçütler	45
i. Üyelerin atanma şekli	45
ii. Üyelerin görev süresi	46
iii. Dış baskılara karşı güvencelerin sağlanması	46
iv. Bağımsızlık Görüntüsü	46
3. Tarafsız Mahkeme.....	46
a. Tarafsızlığın Değerlendirilmesine Yönelik Ölçütler	47
i. Öznel Yaklaşım.....	47
ii. Nesnel Yaklaşım	48
b. Yargının taraflı olmasının gündeme gelebileceği durumlar.....	49
i. İşlevsel nitelikteki durumlar.....	49
α. Aynı davada hem istişari hem de adli görevlerin ifa edilmesi	49
β. Aynı davada hem adli hem de yargı dışı görevlerin ifa edilmesi.....	49
χ. Farklı adli görevlerin ifa edilmesi	49
ii. Şahsi nitelikteki durumlar	51

IV. Usuli gereklilikler 53

A. Adillik	53
1. Genel ilkeler	53
2. Kapsam.....	54
a. İlkeler.....	54
b. Örnekler.....	56
3. Dördüncü derece	61
a. Genel ilkeler	61
b. Mahkeme denetiminin kapsamı ve sınırları	62
c. Ulusal içtihatların tutarlılığı.....	63
4. Çekişmeli yargılama	64
5. Silahların eşitliği	65
6. Delil getirme.....	67
a. Tanık ifadeleri	67
b. Bilirkişi görüşleri.....	68
c. Delillerin açıklanmaması	69
7. Yargı kararlarının gerekçelendirilmesi	69
B. Kamuya açık duruşma	70
1. Duruşma.....	70
2. Kararların açıklanması.....	75
C. Yargılamaların uzunluğu.....	77
1. Yargılamaların uzunluğunun belirlenmesi	77
2. Makul süre şartının belirlenmesi	78
a. İlkeler.....	78
b. Ölçütler	78
i. Davanın karmaşıklığı	79
ii. Başvuranın davranışı.....	79
iii. Yetkili makamların davranışı	80
iv. Uyuşmazlıkta önemli husus	81
c. İcra işlemleri.....	82

Alıntılanan davaların listesi 86

Okuyuculara Notlar

Bu Rehber, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (“Mahkeme”, “Avrupa Mahkemesi” veya “Strazburg Mahkemesi”) tarafından verilen temel kararlar hakkında avukatlara bilgi sağlamak amacıyla Mahkeme tarafından yayımlanan Sözleşme Rehberleri serisinin bir parçasıdır. Bu özel Rehberde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (“Sözleşme” veya “Avrupa Sözleşmesi”) 6. maddesine ilişkin içtihatlar incelenmekte ve özetlenmektedir. Okuyucular, bu kapsamda bu alandaki temel ilkeleri ve ilgili emsal kararları bulacaklardır.

Alıntılanan içtihatlar, emsal, önemli ve/veya yakın tarihli kararlar arasından seçilmiştir.*

Mahkemenin kararları, sadece Mahkeme önüne getirilen davaları hükme bağlama işlevi görmekle kalmayıp; aynı zamanda daha genel olarak, Sözleşme’yle tesis edilen kuralları açıklığa kavuşturmaya, korumaya ve geliştirmeye de yardımcı olmakta; böylelikle Devletlerin, Sözleşmeci Taraflar sıfatıyla üstlenmiş oldukları taahhütleri yerine getirmelerine katkıda bulunmaktadır (*İrlanda/Birleşik Krallık*, § 154, 18 Ocak 1978, Seri A no. 25 ve daha yakın tarihli *Jeronovičs/Letonya* [BD], no. 44898/10, § 109, AİHM 2016).

Dolayısıyla, Sözleşme ile kurulan sistemin görevi, kamu politikası alanına giren konularda kamu yararına karar vermek ve böylece insan haklarının korunmasına ilişkin standartları yükseltmek ve insan hakları alanındaki içtihatları Sözleşme Devletlerinin oluşturduğu topluluğun tümünde yaymaktır (*Konstantin Markin/Rusya* [BD], § 89, no. 30078/06, AİHM 2012). Bu bağlamda, Mahkeme, Sözleşme’nin rolünün insan hakları alanında “Avrupa kamu düzeninin anayasal belgesi” olduğunu vurgulamıştır (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], no. 45036/98, § 156, AİHM 2005-VI).

Bu Rehberde, alıntılanan Sözleşme ve Ek Protokollerinin her bir maddesine ilişkin anahtar kelimelere atıflar yapılmaktadır. Her bir davada ele alınan hukuki konular, doğrudan Sözleşme ve Ek Protokoller metninden alınan (pek çok davada) terimler dizininden seçilen Anahtar kelimeler listesinde özetlenmektedir.

Mahkemenin içtihatlarının yer aldığı [HUDOC veri tabanı](#), anahtar kelime ile arama yapılmasına imkân vermektedir. Anahtar kelimelerle arama, benzer hukuki içeriğe sahip grup halindeki belgelere erişim imkânı sağlamaktadır (Mahkemenin her bir davadaki gerekçeleri ve tespitleri, anahtar kelimelerle özetlenmektedir). Her bir davanın anahtar kelimelerine, HUDOC’ta Dava Bilgileri düğmesine tıklayarak erişim sağlanabilir. HUDOC veri tabanı ve anahtar kelimelerle ilgili daha fazla bilgi için, lütfen bk. [HUDOC kullanım kılavuzu](#).

---

* Alıntılanan içtihat, Mahkemenin ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun resmi dillerinden herhangi birinde veya her ikisinde de (İngilizce ve Fransızca) yayımlanmış olabilir. Aksi belirtilmediği takdirde, tüm atıflar, Mahkemenin bir Dairesi tarafından verilen esasa ilişkin bir karara ilişkindir. “(k.k.)” kısaltması, alıntının kabul edilebilirlik hakkında bir karara ait olduğunu ve “[BD]” kısaltması, davanın Büyük Daire tarafından görüldüğünü göstermektedir. Bu güncellenmenin yayımlandığı tarihte henüz kesinleşmemiş olan Daire kararları, yıldız işaretiyle (*) belirtilmiştir.

Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi - Adil Yargılanma Hakkı

“1. Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar hakkında ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir yargı yeri tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde yürütülmesini isteme hakkına sahiptir. *Karar alenî olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemeye bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir. ...*”

HUDOC anahtar kelimeleri

Medeni haklar ve yükümlülükler (6-1) – Karar verme (6-1) – İhtilaf (6-1) – Yöneltilen suçlar (6-1) – Karar verme (6-1) – Mahkemeye erişim (6-1) – Adil duruşma (6-1) – Çekişmeli duruşma (6-1) – Silahların eşitliği (6-1) – Adli yardım (6-1) – Kamuya açık duruşma (6-1) – Sözlü duruşma (6-1) – Basının dâhil edilmemesi (6-1) – Kamunun dâhil edilmemesi (6-1) – Demokratik bir toplumda gereklilik (6-1) – Ahlakın korunması (6-1) – Kamu düzeninin korunması (6-1) – Ulusal güvenlik (6-1) – Çocukların korunması (6-1) – Tarafların özel hayatlarının korunması (6-1) – Kesinlikle gerekli olması (6-1) – Adil yargılamaya zarar verme (6-1) – Makul süre (6-1) – Bağımsız mahkeme (6-1) – Tarafsız mahkeme (6-1) – Yasayla kurulan mahkeme (6-1) – Kamu kararı (6-1)

I. Kapsam: “medeni hak ve yükümlülükler” kavramı

Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi

“1. “Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ... konusunda karar verecek olan, ... adil bir şekilde ve ... görülmesini isteme hakkına sahiptir ...”

A. 6 § 1 Maddesinin Uygulanabilirliğine İlişkin Genel Şartlar

1. “Medeni haklar ve yükümlülükler” kavramı sadece davalı Devletin ulusal yasalarına atıfta bulunarak yorumlanamaz. Bu kavram Sözleşme'den doğan özerk bir kavramdır. Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi; tarafların sıfatından, “ihtilafın” (medeni, ticari, idari hukuk vs.) hükme bağlanmasını düzenleyen yasaların niteliğinden ve bu konuda yargılama yetkisine sahip makamın niteliğinden bağımsız olarak uygulanır (*Georgiadis/Yunanistan*, § 34; *Bochan/Ukrayna (no. 2)* [BD], § 43; *Nait-Liman/İsviçre* [BD], § 106).
2. Bununla birlikte, Sözleşme içerisinde yer alan özerk kavramların günümüz koşulları ışığında yorumlanmasının gerekli olduğunu kabul eden ilke, Mahkemeye 6 § 1 maddesini “medeni” sıfatının (söz konusu maddenin uygulandığı “hak ve yükümlülükler” bu sıfat ile birlikte kaçınılmaz olarak getirilen kısıtlamalarla birlikte) metin içerisinde yer almıyormuş gibi yorumlaması yetkisi vermemektedir (*Ferrazzini/İtalya* [BD], § 30).
3. 6 § 1 maddesinin medeni hukuku ilgilendiren konularda uygulanabilirliği, öncelikle bir “ihtilafın” varlığına bağlıdır (Fransızcada, “*contestation*”). İkinci olarak söz konusu anlaşmazlık, Sözleşme tarafından korunup korunmamasından bağımsız olarak savunulabilir gerekçeler temelinde iç hukuk kapsamında bulunan bir “hakla” ile ilgili olmalıdır. Söz konusu anlaşmazlık ciddi ve gerçek olmalıdır. Bu anlaşmazlık bir gerçek hakkın mevcudiyetinin yanı sıra bu hakkın uygulanma şekline ve kapsamına ilişkin de olabilir. Son olarak, yargılamaların sonucunun söz konusu “medeni” hak ile doğrudan alakalı olması gerekmektedir. Bu hakka ilişkin olarak belirsiz bir şekilde bağlantı kurulması

ya da bu hakla uzaktan ilgili olan sonuçlar Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin öne sürülebilmesi için yeterli değildir (*Denisov/Ukrayna* [BD], § 44; *Regner/Çek Cumhuriyeti* [BD], § 99; *Károly Nagy/Macaristan* [BD], § 60; *Naït-Liman/İsviçre* [BD], § 106).

4. Sözleşme'nin 6. maddesinin medeni ve cezai yönünün birbirinden ayrı olarak değerlendirilmesi zorunlu değildir. Eğer, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin medeni başlık altında uygulanabiliyorsa, Mahkeme, aynı maddenin cezai başlık altında da uygulanabilir olup olmadığını inceleyebilir (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], § 121). Mahkeme, davalı Hükümet Sözleşme'nin 6. maddesinin uygulanabilirliğine ilişkin bir itirazı gündeme getirmiş olmasa da bu hususu re'sen inceleme yetkisine sahip olduğu kanaatindedir (Selmani ve Diğerleri/Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti, § 27).

1. Kesin sonuçlu “ciddi ve gerçek” “anlaşmazlık”

5. “Anlaşmazlık” kelimesi şekli anlam yerine daha maddi anlam kapsamında değerlendirilmelidir (*Le Compte, Van Leuven ve De Meyere/Belçika*, § 45; *Moreira de Azevedo/Portekiz*, § 66; *Miessen/Belçika*, § 43). Kullanılan dil ve görünür olayların ötesine bakılarak her davanın kendine has durumları ve gerçeklikleri değerlendirilmelidir (*Gorou/Yunanistan* [BD], § 29; *Boulois/Lüksemburg*, [BD], § 92). Ancak, Sözleşme'nin 6. maddesi, karşı tarafların bulunmadığı ve haklara ilişkin olarak herhangi bir ihtilafın söz konusu olmadığı durumların mevcut olmadığı çekişmesiz ve tek taraflı usullere uygulanmamaktadır (*Alaverdyan/Ermenistan* (k.k.), § 35) Diğer yetkili makamlarca yapılacak - kovuşturmayla ilişkin, düzenleyici, disiplin veya yargısal- bir işlemin temelini teşkil etmesi için kullanılabilir ilgili olguları kaydetmek ve kesinleştirmek amacıyla gerçekleştirilen bir soruşturmaya dair raporlara (her ne kadar söz konusu bu raporlar ilgili kişinin itibarını zedeleyecek nitelikte olsa bile) Sözleşme'nin 6. maddesi uygulanmamaktadır (*Fayed/Birleşik Krallık*, § 61).

6. “Anlaşmazlık,” ciddi ve gerçek nitelikte olmalıdır (*Sporrong ve Lönnroth/İsveç*, § 81; *Cipolletta/İtalya*, § 31; *Yankov/Bulgaristan*, (k.k.), §§ 26-27). Bu durum, örneğin sadece cezaevinde HIV ile enfekte mahkûmların bulunması nedeniyle cezaevi yetkilileri aleyhine açılan hukuk davalarını kapsamamaktadır (*Skorobogatykh/Rusya*, (k.k.)). Ek olarak, bazı kanunlar hakkında temyiz başvurusunda bulunması için Cumhuriyet savcısına yapılan bir talebin bulunduğu bir davaya ilişkin olarak Mahkeme söz konusu talebin, başvuranın tazminat elde etme amacıyla müdahil taraf olarak katıldığı yargılamaların bütünüdürün ayrılmaz bir parçasını teşkil etmesi dolayısıyla bu “anlaşmazlığın” gerçek olduğuna karar vermiştir (*Gorou/Yunanistan (no. 2)* [BD], § 35).

7. Yargılamaların sadece kabul edilebilirliğin gözetilmesi şartına ilişkin olması halinde “medeni” haklar ve yükümlülükler hakkında herhangi bir “anlaşmazlık” bulunmamaktadır (*Neshev/Bulgaristan*, (k.k.); *Nicholas/Kıbrıs*, (k.k.), ve burada atıfta bulunulan ek içtihatlar). Usule ilişkin olan (daha önce kullanılması gereken hukuk yolunun kullanılmaması ya da nezdinde davanın açıldığı mahkemenin söz konusu husus hakkında yargı yetkisi bulunmaması gibi) gerekçeler temelinde ulusal mahkemelerin reddettiği başvurularda, Mahkeme başvurular tarafından ulusal mahkemeler önünde gündeme getirilen “anlaşmazlığın,” “ciddi” veya “gerçek” olmadığına ve dolayısıyla Sözleşme'nin 6 § 1 maddesine uygulanabilir olmadığına karar vermiştir. Mahkeme, bu karara varırken, söz konusu davaların reddedilmesinin öngörülebilir olduğunu ve başvuruların şikâyetinde bulunduğu durumun etkilerini tersine döndürme gibi bir olanağa sahip olmadığını belirtmiştir (*Astikos Oikodomikos Synetairismos Nea Konstantinoupolis/Yunanistan* (k.k.); Arvanitakis ve Diğerleri/Yunanistan (k.k.); *Stavroulakis/Yunanistan* (k.k.)). Ancak, ulusal mahkemelerden gündeme getirilen yasal husus hakkında ilk kez karar vermesinin talep edilmesi halinde durum daha farklı bir hal almaktadır (*Markovic ve Diğerleri/İtalya* [BD], §§ 100-01). Ayrıca, başvurunun yapıldığı ulusal mahkemenin yargı yetkisinin bulunmadığı, uygulanabilir kanunun detaylı incelemesinin sonrasında tespit edilebilir (*Károly Nagy/Macaristan* [BD], §§ 60, 72 ve 75).

8. Anlaşmazlık, bilfiil bir hakkın varlığına ilişkin olabileceği gibi, söz konusu hakkın kapsamına veya kullanılış biçimine ilişkin de olabilir (*Benthem/Hollanda*, § 32; *Cipolletta/İtalya*, § 31). Örneğin, davalı Devlet işkence mağduru bir şahsın tazminat alma hakkının mevcut olduğuna itiraz etmemesi fakat bu hakkın sınır dışı uygulanmasına itirazda bulunması, Sözleşmenin amaçları doğrultusunda söz konusu hakka ilişkin bir “anlaşmazlık” olamayacağı anlamına gelmemektedir (*Naït-Liman/İsviçre* [BD], § 107). Anlaşmazlık, olgularla ilgili de olabilir.

8. *Cipolletta/İtalya* davasında, Mahkeme, bir şirketin idari tasfiyesini ilgilendiren yargılamalarda ciddi ve gerçek bir anlaşmazlığın varlığına ilişkin içtihadını tesis etmiştir. Mahkeme, tasfiye işlemleri ya da özel idari tasfiye işlemleri çerçevesinde alacaklılar için güvencelerin sağlanmasını garantiye alınmasını ilgilendiren içtihatlarını uyumlaştırarak yeni bir yaklaşımı benimsemenin uygun olduğuna karar vermiştir (§§ 33-37).

9. Yargılamaların sonuçları söz konusu haklar yönünden doğrudan bir kesinliğe sahip olmak zorundadır (örneğin bk. *Ulyanov/Ukrayna* (k.k.) ve *Alminovich/Rusya* (k.k.), §§ 31-32). Sonuç olarak, zayıf bir bağlantı veya uzaktan ilişkili olan sonuçlar, 6 § 1 maddesinin devreye girmesi için yeterli değildir (*Boulois/Lüksemburg* [BD], § 90). Örneğin Mahkeme, başvuranların bir nükleer santralin işletme ruhsatının uzatılmasının kanuna uygunluğuna itirazda buldukları yargılamaların, başvuranlar net ve aynı zamanda yakın bir tehlikeye bizzat maruz kaldıklarını ispat edememeleri dolayısıyla yaşamın, vücut bütünlüğünün ve mülkiyetin korunması hakları ile süre uzatma kararı arasındaki bağlantının “çok zayıf ve uzak” olması gerekçesi temelinde 6 § 1 maddesinin kapsamına girmediğine karar vermiştir (*Balmer-Schafroth ve Diğerleri/İsviçre*, § 40; *Athanassoglou ve Diğerleri/İsviçre*, [BD], §§ 46-55; daha yakın örnekler için bk., *Sdružení Jihočeské Matky/Çek Cumhuriyeti* (k.k.); bir fabrikada gürültü kirliliğinin olduğuna ilişkin dava için bk., *Zapletal/Çek Cumhuriyeti*(k.k.)), veya bir fabrikanın maden atıklarının tasfiyesinin çevreye etkisi için bk., *Ivan Atanasov/Bulgaristan* §§ 90-95; kıyaslayınız: Bursa Barosu Başkanlığı ve Diğerleri/Türkiye, §§ 127-128).

10. Mesleğini icra etmeye devam etme hakkına doğrudan yapılan bir müdahale teşkil etmeyen idari yargılamalar, söz konusu mesleği icra etmenin engellenmesi için ayrı davaların açılması gerekmesi nedeniyle Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamında “belirleyici” olarak değerlendirilmemektedir (*Marušić/Hırvatistan* (k.k.), §§ 74-75; farklı bir çerçeve için bk. *Morawska/Polonya* (k.k.), § 72). Ek olarak, bir yazar aleyhinde bir kitabında intihal yapması suçlaması temelinde açılan davaların, Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamında bu yazarın iyi bir itibardan yararlanmasına ilişkin medeni hakkı yönünden doğrudan belirleyici olmadığına karar verilmiştir (§§ 72 ve 73).

11. Buna karşın Mahkeme köyünde su taşkını yaşanmasına neden olabilecek bir baraj inşaatına ilişkin olarak başvuranın açtığı bir davada (*Gorraiz Lizarraga ve Diğerleri/İspanya*, § 46) ve başvuranların köylerinin yakınında siyanürle yıkama tekniğini kullanan bir altın madenine işletme ruhsatı verilmesi hakkındaki bir davada (*Taşkın ve Diğerleri/Türkiye*, § 133; bk. ayrıca *Zander/İsveç*, §§ 24-25), 6 § 1 maddesinin uygulanabilir olduğuna karar vermiştir.

12. Yerel bir çevre koruma derneği tarafından planlama izninin yargısal denetime tabi tutulmasına ilişkin olarak yapılan bir temyizi ilgilendiren davada, Mahkeme derneğin statüsünü ile kurucularını ve gözetilen amacının mekân ve esas bakımından sınırlı olduğunu göz önünde bulundurarak ihtilaf ile tüzel kişiliğin öne sürdüğü hak arasında yeterli bir bağlantı olduğunu tespit etmiştir (*L'Érablière A.S.B.L./Belçika*, §§ 28-30). İlâveten, hukuki ehliyet iadesine ilişkin yargılamalar, kişinin medeni hak ve yükümlülükleri açısından doğrudan belirleyicidir (*Stanev/Bulgaristan* [BD], § 233).

13. *Denisov/Ukrayna* [BD] davasında başvuran, idari görevlerini düzgün olarak yerine getirmemesi dolayısıyla idari temyiz mahkemesinin başkanlığı görevinden kovulmuştur. Başvuran, aynı mahkemede hâkim görevine devam etmiştir. Mahkeme, başvuranın beş yıl olarak atandığı idari görevine devam etmesi hakkından faydalanmasına ilişkin anlaşmazlığın, ulusal hukuk kapsamında bir mahkemenin başkanına verilen görevi ve söz konusu işten çıkarılmanın olası olarak doğrudan doğurabileceği maddi sonuçlarını göz önünde bulundurarak, ciddi bir anlaşmazlık olduğuna karar vermiştir (§§ 47-49).

2. İç hukukta savunulabilir hakkın varlığı

14. Ulusal mahkemeler önünde başvuranın atıfta bulunduğu temel hakların ilgili Devletin hukukunda yasal bir temeli olmalıdır (*Károly Nagy/Macaristan* [BD], §§ 60-61; *Roche/Birleşik Krallık* [BD], § 119; *Boulois/Lüksemburg*[BD], § 91). Söz konusu “hakkın” ulusal hukukta gerçek bir temelini olup olmadığına karar vermek için ilgili ulusal kanunun hükümleri ve bu hükümlerin ulusal mahkemeler tarafından yorumlanması referans noktası olarak alınmalıdır (*Al-Dulimi ve Montana Management*

Inc./İsviçre [BD], § 97; *Regner/Çek Cumhuriyeti* [BD], § 100). İç mevzuatın yorumlanmasından kaynaklanan sorunları çözme görevi öncelikli olarak ulusal makamlara aittir. Mahkemenin görevi, ulusal mahkemelerin ilgili hükümleri yorumlamasının Sözleşme ile uyumlu olup olmadığına karar verme ile sınırlıdır. Dolayısıyla, açıkça bir keyfiliğin mevcut olması durumları dışında Mahkeme ulusal mahkemelerin ulusal hukuku yorumlama şeklini sorgulamayacaktır (*Naït-Liman/İsviçre* [BD], § 116). Bu nedenle, yüksek ulusal mahkemelerin başvuruya konu olan kısıtlamaların niteliğini kapsamlı ve ikna edici bir şekilde incelemesi halinde, Mahkeme Sözleşme'nin ilgili içtihadı ve burada tesis edilen ilkeler temelinde ulusal mahkemelerin ulaştığı sonuçtan daha farklı bir sonuca ulaşmak ve ulusal mahkemelerin söz konusu kanunu yorumlamasının tersine kendi yorumlamasını öne sürmek için çok kuvvetli gerekçelere ihtiyaç duyacaktır. Zira ulusal kanunu yorumlama görevi ulusal mahkemelere tanınmıştır (*Károly Nagy/Macaristan*[BD], §§ 60 ve 62; *X ve Diğerleri/Rusya*, § 48).

15. *Naït-Liman/İsviçre* [BD] davasında, Mahkeme İsveç hukuku kapsamında tanınan bir hakka dair iddiada bulunabilip bulunamayacağına karar verirken uluslararası hukukun belirli kısımlarını da göz önünde bulundurmuştur. Özellikle, Mahkeme, İsviçre'nin onaylamasından sonra ulusal hukuk sisteminin ayrılmaz bir parçası haline gelen ve dolayısıyla ulusal makamların hükümlerine uyması zorunlu hale gelen Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme'ye atıfta bulunmuştur (§ 108).

16. Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin uygulanabilir olup olmadığına karar verilirken davalının ulusal yargılamalar önünde öne sürdüğü hakkın göz önünde bulundurulması gerektiğine dikkat çekilmelidir (*Stichting Mothers of Srebrenica ve Diğerleri/Hollanda* (k.k.), § 120). Yargılamaların başında böyle bir hakkın varlığına ilişkin olarak ciddi ve gerçek bir anlaşmazlığın bulunduğu durumlarda ulusal mahkemelerin söz konusu hakkın mevcut olmadığına dair bir karara varması, başvuranın şikâyetini savunulabilirliğinden geriye dönük bir şekilde mahrum bırakmamaktadır (*Z ve Diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], § 88-89; kıyaslayınız: *Károly Nagy/Macaristan* [BD], §§ 75-77, ulusal mahkemelerin söz konusu hususu ilk defa değerlendirilmesinin talep edildiği durum da dâhil olmak üzere (*Markovic ve Diğerleri/İtalya* [BD], §§ 100-02). Ulusal yasada "savunulabilir" bir hakkın bulunup bulunmadığı konusunda yapılan bir incelemede, kanunda bir değişiklik olması halinde ilgili zaman dikkate alınmalıdır (bk., *Baka/Macaristan* [BD], § 110).

17. Ulusal hukukta tanınan temel bir hakkın mahkemeler yoluyla icra edilmesi için usulü hakların mevcut olması durumunda Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi kapsamında bir "haktan" bahsedilebilir (*Regner/Çek Cumhuriyeti* [BD], § 99). Yetkililerin belli bir başvuran tarafından talep edilen tedbirin kabul edilip edilmemesine karar vermede takdir kullanıp kullanmadığı dikkate alınabilir ve hatta belirleyici olabilir (*Boulois/Lüksemburg* [BD], § 93; *Fodor/Almanya* (k.k.)). Bununla birlikte, salt bir kanun hükmünün lafzında bir takdir unsurunun bulunuyor olması, bir hakkın varlığını tek başına hükümsüz kılamaz (*Pudas/İsveç*, § 34; *Miessen/Belçika*, § 48). Sözleşme'nin 6. maddesi, yargılamaların bir başvuranın haklarına yapılan müdahale ile sonuçlanan takdir yetkisinin kullanılması kararına ilişkin olduğu davalara da uygulanmaktadır (*Obermeier/Avusturya*, § 69; *Mats Jacobsson/İsveç*, § 32).

18. Bazı davalarda, ulusal kanunlar, bir bireyin subjektif bir hakkı olduğunu tanımamakla birlikte bir kararın keyfi olup olmadığını, yetki dışı olup olmadığını veya herhangi bir usul ile alakalı çelişki olup olmadığını tespit edilmesi amacıyla hüküm verilmesi gibi taleplerin incelenmesi için herhangi bir usule ilişkin bir hak da tanımamaktadır (*Van Marle ve Diğerleri/Hollanda*, § 35). Bu durum, ulusal makamların; ilgili kişilere mahkeme başvurma hakkını tanıyan kanuna ilişkin olarak -zira bu kanun kullanılarak aleyhinde mahkemeye gidilen kararın kanun ile çelişkili olduğu tespit edilmesi halinde söz konusu bu karar iptal edilebilir- bir avantajı veya imtiyazı sağlama ya da sağlamayı reddetme takdir yetkisinin olduğu bazı davalara için de geçerlidir. Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi, bir avantajın veya imtiyazın bir kez tanınması halinde bir medeni hak teşkil etmesi dolayısıyla bu tarz davalara uygulanabilir (*Regner/Çek Cumhuriyeti* [BD], § 105). Atıfta bulunulan davada, başvuranın erişim izni verilmesi hakkı bulunmamaktadır ve bu konu makamların takdir payı dâhilindedir. Ancak, başvurana Savunma Bakanlığında görevlerini yerine getirebilmesini sağlamak amacıyla erişim izni verilmiş ve bu nedenle başvuran söz konusu bu iznin kaldırılmasına itiraz etme hakkına da sahip olmuştur.

19. *Mirovni İnstitut/Slovakya* davasında, Mahkeme bir araştırma bursunun verilmesi için makamların ihale çağrısı yapmasına ilişkin olarak bu ilkeleri uygulamıştır (§ 29). Başvuran kurumun burs ihalesini kazanma hakkına sahip olmamasına ve farklı ihale tekliflerinin esaslarını inceleme yetkisi makamların

takdir payı dâhilinde olmasına rağmen, Mahkeme, başvuran kurumun, ihale tekliflerine ilişkin olarak kanuna uygun ve doğru bir şekilde hüküm verilmesi yönünde usuli bir hakka sahip olduğunun altını çizmiştir. Eğer başvuranın ihale teklifi kabul edilseydi, başvuran kendisine tanınmış bir medeni hakka sahip olacaktı. Dolayısıyla, Sözleşme'nin 6. maddesi uygulanabilirdi (§§ 28-30). Daha genel çerçevede, Mahkeme Sözleşme'nin 6. maddesinin ihale usullerine olan uygulanabilirliğine ilişkin içtihadını tekrar incelemiştir.

20. Ancak, Sözleşme'nin 6. maddesi bir ulusal mevzuatın herhangi bir hak tanımadan mahkemeler tarafından tanınması mümkün olmayan belirli avantajlar sağladığı durumlara uygulanabilir değildir (*Boulois/Lüksemburg* [BD], §§ 96 ve 101). Aynı durum, bir şahsın ulusal mevzuat kapsamındaki hakları, bu hakların tanınmasının tamamen makamların takdir yetkisi temelinde ve makul olmayan bir karar vermesine bağlı olması dolayısıyla sadece bu hakkın sağlanması umudu ile kısıtlı olması halinde de söz konusu olmaktadır (*Masson ve Van Zon/Hollanda*, §§ 49-51; *Roche/Birleşik Krallık* [BD], §§ 122-125; *Ankarcrona/İsveç* (k.k.)). Ulusal makamlar bir dereceye kadar tolerans gösterse dahi, kanun hukuken yasaklanan eylemleri işlenmesine dair bir "hak" tanıyamaz(*De Bruin/Hollanda* (k.k.), § 58).

21. Mahkeme; kişinin iç hukukta dava konusu edilebilecek bir talebinin bulunup bulunmadığının, gerçekte yalnızca iç hukukta tanımlandığı şekliyle ilgili medeni hakkın içeriğine değil, aynı zamanda olası hak taleplerinin mahkeme önüne getirme olanaklarını engelleyici veya sınırlayıcı usuli engellerin varlığına da bağlı olabileceğine dikkat çekmiştir (*Fayed/Birleşik Krallık*, § 65). Böyle bir durumda, hangi nedenle olursa olsun mahkeme yoluyla bir hakkın öne sürülmesi veya uygulanabilmesi için bir yasal yol bulunmamasına rağmen ulusal mevzuat bir şahsın temel bir hakkı olduğunu tanımaktadır. Bu tarz davalarda Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi uygulanabilir (*Al-Adsani/Birleşik Krallık* [BD], § 47; *McElhinney/İrlanda* [BD], § 25). Ancak, Sözleşme kurumları 6 § 1 maddesinin yorumlanması yoluyla ilgili Devlette hukuki temeli bulunmayan temel bir medeni hak yaratamaz (*Roche/Birleşik Krallık*, § 117; *Károly Nagy /Macaristan* [BD], §§ 60-61). *Károly Nagy/Macaristan* [BD], §§ 60-61 davasında, Mahkeme usuli ve maddi unsurlar arasında ayırımın yapılmasının önemini vurgulamıştır. Bu ayırım ulusal yasal hükümlerde belirtilse de, 6. maddenin uygulanabilirliği ve uygun olduğu takdirde, bu madde de belirtilen güvencelerin kapsamı açısından belirleyici olmaktadır. Mahkeme, içtihadında da Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin, iç hukukta mevcut bir hakka getirilen maddi sınırlamalara uygulamaz olduğunu doğrulamıştır (*Roche/Birleşik Krallık*, *Boulois/Lüksemburg*; *Lupeni Greek Catholic Parish ve Diğerleri/Romanya* [BD], § 100).

22. Bu ölçütler ışığında maddi sınırlamalar ile usuli engeller arasında ayırım yapan Mahkeme, örneğin ihmal nedeniyle polis (*Osman/Birleşik Krallık*) veya yerel makamlar (*Z ve Diğerleri/Birleşik Krallık* [BD]) aleyhine açılan hukuk davalarının 6 § 1 maddesinin kapsamına girdiğini kabul etmiş ve belli bir sınırlamanın (kovuşturma muafiyeti veya sorumsuzluk) 6 § 1 maddesi açısından orantılı olup olmadığını değerlendirmiştir. Bu bağlamda, dokunulmazlık temel bir hak olarak düşünülmemeli ulusal mahkemelerin bu hak hakkında karar vermesini engelleyen usuli bir engel olarak değerlendirilmektedir (*Al-Adsani/Birleşik Krallık* [BD], § 48; *Cudak/Litvanya* [BD], § 57). Öte yandan Kraliyetin silahlı kuvvetler karşısında sahip olduğu hukuki sorumluluk muafiyetinin, maddi bir kısıtlamadan kaynaklandığına ve sonuç olarak iç hukukun Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi anlamında bir "hak" tanımadığına hükmetmiştir (*Roche/Birleşik Krallık* [BD], § 124; *Hotter/Avusturya* (k.k.) ve *Andronikashvili/Gürcistan* (k.k.)). *Károly Nagy/Macaristan* [BD], § 60 davasında bir başvuranın tazminat talebi konusunda hüküm verme yetkisini bir yargı erki organı tarafından reddedildiği deklarasyon incelenmiştir. Mahkeme, başvuranın talebini mahkemeler nezdinde gündeme getirdiği sırada yürürlükte olan ulusal hukuka atıfta bulunarak, ulusal mahkemelerin hüküm verme konusunda yetkisiz olduğunu ilan etmesinin keyfi veya açıkça makul olmadığını tespit etmiştir. Bu kapsamda, başvuran en azından savunulabilir gerekçeler temelinde ulusal hukuk tarafından tanınan bir "hakka" herhangi bir zamanda sahip olmamıştır (§§ 75-77). *Vilho Eskelinen ve Diğerleri/Finlandiya* [BD], § 41 davasında Mahkeme, "savunulabilir" bir tazminat hakkının varlığını kabul etmiştir.

23. Mahkeme, ayrıca, derneklerin üyelerinin belirli hak ve menfaatlerinin tanınmasını talep etmeleri halinde (*Gorraiz Lizarraga ve Diğerleri/İspanya*, § 45) ve hatta tüzel kişi olarak talepte buldukları belli hakların ("kamunun" bilgi alma ve çevreyle ilgili kararlarda karar alma sürecine dâhil olma hakkı gibi) (*Collectif national d'information et d'opposition à l'usine Melox – Collectif Stop Melox ve*

Mox/Fransa (k.k.)) tanınmasını istediklerinde veya dernek davasının kamu davası olarak kabul edilemeyeceği hallerde (*L'Erablière A.S.B.L./Belçika*), derneklerin de 6 § 1 maddesi kapsamında sağlanan korumadan yararlanabileceğini kabul etmiştir.

24. Yargı içerisinde bir kamu makamı işgal etme konusunda Sözleşme'nin kapsamında ilke olarak herhangi bir hak bulunmamasına rağmen böyle bir hak ulusal hukukta mevcut olabilir. *Regner/Çek Cumhuriyeti* [BD] davasında, Mahkeme ulusal hukuk kapsamında tanınan temel bir hakkın icrasını mahkemeler yoluyla sağlama yönünde bir usuli hakkı içermesi durumlarında Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi çerçevesinde bir hakkın var olduğu konusunda herhangi bir şüphe bulunmadığını yinelemiştir. Ancak, yasal bir hüküm metninin takdir yetkisi tanınması tek başına bir "hakkın" varlığını ortadan kaldırmamaktadır. Sözleşme'nin 6. maddesi, yargılamaların bir başvuranın haklarına yapılan müdahale ile sonuçlanan takdir yetkisinin kullanılmasında kararına ilişkin olduğu davalara da uygulanmaktadır (§ 102). Mahkeme, kamu hizmeti için adil ve hukuka uygun işe alım usullerine katılma konusunda Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi kapsamında bir hak olduğuna daha önce karar vermiştir (*Frezadou/Yunanistan*, § 30).

25. Bir mesleğe ya da bir işe alınma için şartları sıralayan bir mevzuatın bulunması durumunda, bu şartların hepsini taşıyan bir aday söz konusu bu işe ya da mesleğe kabul edilme hakkına sahiptir (*De Moor/Belçika*, § 43). Örneğin, eğer başvuranın bir doktor olmak için yasal gereklilikleri karşıladığına ilişkin savunulabilir bir davası mevcut ise, Sözleşme'nin 6. maddesi uygulanır (*Chevol/Fransa*, § 55; bk., *Bouilloc/Fransa*, (k.k.)). Başvuranın kullandığı bir yargı yolu ile aleyhinde itirazda bulunulabilen bir medeni hakka ilişkin yargılamaların kanuna uygunluğunun söz konusu olduğu tüm durumlarda, olası bulgular başvuranın yasal şartları karşılamadığını gösterse dahi (yurt dışında daha önce yetkinliğini aldığı tıbbi uzmanlığını ilgili ülkede de sürdürebilme hakkı), Mahkeme, bir "medeni hakka" ilişkin bir "anlaşmazlığın" mevcut olduğuna karar vermiştir: *Kök /Türkiye*, § 37)

26. İstidama erişim çerçevesinde, işe alım işlemleri ilke olarak ilgili makamın takdir yetkisi dâhilinde sağlanabilen bir imtiyaz olup yasal olarak icra edilmez. Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamında, söz konusu bu husus iş ilişkisinin veya iş ilişkisinin sürdürüldüğü koşulların devam ettiği durumlarından farklıdır. İstidama ve ilgili işin işlevlerine erişim ilke olarak hukuken icra edilemeyen bir imtiyaz teşkil edebilirken, iş ilişkisinin ya da iş ilişkisinin şartlarının devam ettirilmesi durumları bu durumdan daha farklıdır(*Regner/Çek Cumhuriyeti* [BD], § 117). Örneğin, Mahkeme *Baka/Macaristan* [BD] davasında, Macaristan Yüksek Mahkemesi Başkanının görevini Macar hukuku kapsamında öngörülen altı yıllık dönem boyunca devam ettirmesi hakkı olduğunu kabul etmiştir (§§ 107-111). Ek olarak, İş Kanunu özel sektör için genellikle hukuksuz olarak işten çıkarıldıklarını düşünen çalışanların işten çıkarılmalarına ya da iş sözleşmelerinde tek taraflı maddi değişiklikler yapılan çalışanların bu değişikliklere itiraz ederek bir dava açma hakkı olduğunu öngörmektedir. Aynı durum, *Vilho Eskelinen ve Diğerleri/Finlandiya* davasında öngörülen istisnaların söz konusu olduğu durumlar haricinde kamu çalışanları için de geçerlidir(*Regner/Çek Cumhuriyeti* [BD], § 117).

27. *Regner/Çek Cumhuriyeti* [BD] davasında, Savunma Bakanlığında çalışan bir memur Bakan Yardımcısının vekili olarak görevini yerine getirmesini engelleyecek bir şekilde erişim yetkisinin iptal edilmesine karşı itirazda bulunmuştur. Erişim yetkisi tanınması, kuşkusuz, kendiliğinden bir hak teşkil etmemektedir. Ancak, erişim yetkisinin tanınması başvuranın görevini yerine getirmesi için temel şartlardan biridir. Söz konusu bu yetkinin iptali, başvuranın kişisel ve mesleki durumuna belirleyici etkilere sahip olup başvuranı Bakanlıktaki belirli görevlerini yerine getirmesini engellemiş ve Devlet makamları dâhilinde yeni bir göreve alınması olasılığına zarar vermiştir. Söz konusu bu şartların, başvuranın erişim yetkisinin iptal edilmesine itiraz ederken Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamında bir "hakkı" olduğunu iddia edebilmesi için yeterli bir temeli teşkil ettiğine karar verilmiştir (§ 119; ayrıca § 109 paragrafında atıfta bulunulan davalara da bk.: *Ternovskis/Letonya*, §§ 9-10ve § 112 *Mirvana Petrova/Bulgaristan*, §§ 30-35).

3. Hakkın “medeni” niteliği

28. Bir hakkın, Sözleşme ışığında medeni olarak kabul edilip edilmeyeceği, söz konusu hakkın ilgili devletin iç hukukundaki hukuki nitelendirilmesine değil, hakkın maddi içeriğine ve etkilerine bakılarak belirlenmelidir. Mahkeme, denetim yetkisini kullanırken, Sözleşme’nin konu ve amacını ve diğer Sözleşmeciler Devletlerin ulusal hukuk sistemlerini de göz önünde bulundurmalıdır (*König/Almanya*, § 89).

29. İlke olarak 6 § 1 maddesinin bireyler arasında vuku bulan ve iç hukukta medeni olarak nitelendirilen uyuşmazlıklara uygulanabilirliği, Mahkeme önünde tartışma konusu olmamaktadır (eşlerin ayrı yaşamasına ilişkin bir dava için, bk. *Airey/İrlanda*, § 21).

30. Mahkeme, iç hukukta “kamu hukuku” alanına giren ve sonucu özel hak ve yükümlülükler VEYA “parayla ilgili temel hakların” korunması açısından belirleyici olan yargılamaların, 6 § 1 maddesinin kapsamına girdiğini düşünmektedir. Bu tür yargılamalar diğerleri arasında; arazi satış izniyle (*Ringeisen/Avusturya*, § 94), özel bir kliniğin işletilmesiyle (*König/Almanya*, §§ 94-95), inşaat ruhsatıyla (bk., diğerleri arasında, *Sporrong ve Lönnroth/İsveç*, § 79), dini binalar da dâhil olmak üzere mülkiyet hakkının tesis edilmesiyle (*Lupeni Greek Catholic Parish ve Diğerleri/Romanya* [BD], §§ 71-73), bir mesleğin icra şartlarıyla bağlantılı idari izinle (*Bentham/Hollanda*, § 36), alkollü içki satış ruhsatıyla (*Tre Traktörer Aktiebolag/İsveç*, § 43) veya işe bağlı bir rahatsızlık veya kaza nedeniyle tazminat ödenmesine ilişkin bir anlaşmazlıkla (*Chaudet/Fransa*, § 30) alakalı olabilmektedir. Komşu bir semtte benzer bir işi gerçekleştirme için rakip bir firmaya verilen ruhsatın kanuna uygunluğunun incelenmesi talebiyle yapılan bir başvurunun, rakip firma tarafından yol açılacak müşteri kaybı ile ilişkili olmasından dolayı Sözleşme’nin 6 § 1 maddesi kapsamında “parasal talepler” ile alakalı olduğuna karar verilmiştir (*Sine Tsagarakis A.E.E./Yunanistan*, §§ 38-43).

31. Mahkeme, idari makamların, bir fabrikanın çevresel gerekçeler temelinde inşaat ruhsatının kaldıran nihai kararlara uymayı reddetmesine ilişkin bir davada başvuranlar tarafından savunulan hakkın genel niteliğine rağmen Sözleşme’nin 6. maddesinin uygulanabilir olduğuna hükmetmiştir. Fabrikanın yakınında ikamet eden şahıslar fabrikanın faaliyetlerinin çevreye zararlı etkileri olduğu konusunda ulusal mahkemelere şikâyette bulunmuştur ve bu doğrultuda mahkemeler söz konusu şahısların medeni bir hakkı öne sürebileceklerine karar vermiştir. Mahkeme, yargılamalar sırasında söz konusu olan hususları, hakkında şikâyette bulunulan tedbirlerin niteliği ve başvuranların ulusal hukuk kapsamındaki sıfatlarını göz önünde bulundurmıştır (*Bursa Barosu Başkanlığı ve Diğerleri/Türkiye*, §§ 127-128).

32. Aynı ilkeden hareketle 6. madde; devlet aleyhine açılan bir ihmal davasına (*X./Fransa*), başvuranların haklarına zarar veren bir idari kararın iptali için açılan bir davaya (*De Geouffre de la Pradelle/Fransa*), başvuranların sularında avlanma yasasına ilişkin idari yargılamalara (*Alatulkkila ve Diğerleri/Finlandiya*, § 49) ve bir ihalenin kazanılmasına ilişkin işlemlerde teklif verme esnasında dini inanç veya siyasi görüş gibi gerekçeler temelinde ayrımcılığa maruz kalmama hakkı gibi bir hakkın söz konusu olduğu idari davalara (*Tinnelly & Sons Ltd ve Diğerleri* ve *McElduff ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, § 61; aksi yönde *I.T.C. Ltd/Malta* (k.k.)) da uygulanabilmektedir. Sözleşme’nin 6. maddesi, ayrıca, topluma olası tehlike teşkil ettiği düşünülen şahısların listelendiği veri tabanında isimleri bulunan başvuranların ateşli silah ruhsatının iptal edilmesine ilişkin idari usullere de uygulanmaktadır (*Pocius/Litvanya*, §§ 38-46; *Užkauskas/Litvanya*, §§ 34-39). Başvuranlar, söz konusu bu polis belgelerine isimlerinin dâhil edilmesine itirazda bulunarak dava açmış ve bu veri tabanından isimlerinin çıkarılmasını talep etmişlerdir. Mahkeme, başvuranların isimlerinin bu veri tabanına dâhil edilmesinin özel hayat ve iş hayatı yönünden başvuranların itibarını zedelemesi dolayısıyla Sözleşme’nin 6. maddesinin başvuranların durumuna uygulanabilir olduğunu belirtmiştir.

33. 6 § 1 madde, ayrıca, iddiaya göre Devlet görevlileri tarafından uygulanan kötü muameleye ilişkin tazminat talep edilen hukuk davalarına da uygulanabilir (*Aksoy/Türkiye*, § 92).

B. Kapsamın Diğer Uyuşmazlık Türlerini de İçerecek Şekilde Genişletilmesi

34. Sözleşme'nin 6. maddesi, mesleğini yerine getirme hakkının doğrudan söz konusu olduğu durumlarda mesleki organlar önünde açılan disiplin yargılamaları için de uygulanabilir (*Le Compte, Van Leuven ve De Meyere/Belçika*; *Philis/Yunanistan (no. 2)*, § 45 ve *Peleki/Yunanistan**, § 39 dvasında atıfta bulunulan içtihatlar; kıyaslayınız: *Ali Rıza ve Diğerleri/Türkiye*, § 155 ve §§ 159-160). Sözleşme'nin 6. maddesinin idari yargılamalara uygulanabilirliğine, başvuranın işlediğinin iddia edildiği suçun bir sonucu olarak alabileceği cezalar göz önünde bulundurularak karar verilir (*Marušić/Hırvatistan* (k.k.), §§ 72-73). Sözleşme'nin 6. maddesinin memurlar aleyhinde açılan disiplin işlemlerine uygulanabilirliğine ilişkin içtihat *Vilho Eskelinen* testine atıfta bulunmaktadır (bir hâkim aleyhinde başlatılan disiplin işlemleri için bk., *Kamenos/Kıbrıs*, § 73ve *Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], § 120 ve burada atıfta bulunulan içtihatlar; bir polis memuru hakkında açılan disiplin işlemlerine ilişkin olarak: *Grace Gatt/Malta*, §§ 60-63).

35. Mahkeme; 6 § 1 maddesinin; bir çalışanın özel bir şirket tarafından işten çıkarılmasıyla ilgili yargılamalar (*Buchholz/Almanya*), sosyal güvenlik yardımlarına ilişkin yargılamalar (*Feldbrugge/Hollanda*) veya primsiz temelde ödenen yardımlara ilişkin olarak (*Salesi/İtalya*) ve zorunlu sosyal sigorta primi ödemelerine ilişkin yargılamalar (*Schouten ve Meldrum/Hollanda*) dâhil olmak üzere; toplumsal konulara ilişkin anlaşmazlıklara uygulanabilir olduğuna hükmetmiştir. (Çalışanın rahatsızlığının işle ilgili olduğu yönündeki tespit aleyhine işveren tarafından yapılan itiraz için, bk. *Eternit/Fransa* (k.k.), § 32). Mahkeme bu davalarda, özel hukuk unsurlarının kamu hukuku unsurlarından baskın olduğu görüşünü benimsemiştir. İlâveten, Mahkeme, yoksulluk ödeneği alma hakkı ile Nazi zulmü nedeniyle özel bir vakıftan tazminat alma hakkı arasında benzerlikler olduğuna karar vermiştir (*Woś/Polonya*, § 76).

36. Devlet memurlarıyla ilgili anlaşmazlıklar, ilke olarak, 6 § 1 maddesinin kapsamına girmektedir. *Vilho Eskelinen ve Diğerleri/Finlandiya* [BD] (§§ 50-62) dvasında, Mahkeme “medeni” kavramının kapsamını belirlemiş ve Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin kamu görevlileri ile alakalı iş ilişkisine ilişkin anlaşmazlıklara uygulanabilirliğine yönelik yeni kriterler geliştirmiştir (ayrıca bk., *Baka/Macaristan* [BD], § 103; *Regner/Çek Cumhuriyeti* [BD], § 107). Dolayısıyla ilke olarak, örneğin maaş, tazminat veya benzer haklarla ilgili olağan iş anlaşmazlıklarında, ilgili devlet memuru ile söz konusu devlet arasındaki ilişkinin özel niteliği nedeniyle, 6. maddenin güvencelerinden başvuranın mahrum bırakılmasının hiçbir haklı gerekçesi olamaz (bk., örneğin, *Vilho Eskelinen ve Diğerleri/Finlandiya* [BD] dvasında polis personelinin özel bir ödenek alma hakkına ilişkin bir anlaşmazlık). İlkeye göre, Sözleşme'nin 6. maddesinin uygulanması bir fiili karine olarak kabul edilir ve devlet memuru olan bir başvuranın ulusal hukuk kapsamında mahkemeye erişim hakkı olmadığını ve ikinci olarak bu devlet memurunun 6. madde kapsamında belirtilen haklardan mahrum bırakılmasının haklı olduğunu kanıtlama görevi davalı Devlete aittir (*Vilho Eskelinen ve Diğerleri/Finlandiya* [BD], § 62).

37. Dolayısıyla, Devlet söz konusu iki şart da yerine getirilmediği takdire bir başvuranın Sözleşme'nin 6. maddesinde sağlanan korunmalardan mahrum bırakılmasının gerekçesi olarak devlet memuru olması açıklamasını öne süremez. İlk olarak, ulusal hukuk söz konusu görev ve ya personel sınıfı için şahısların mahkemeye erişim hakkından mahrum bırakılacağını açıkça belirtmelidir. İkinci olarak, söz konusu bu mahrum bırakılma “Devletin çıkarları doğrultusuna objektif bir gerekçe” temelinde haklı çıkartılmalıdır (*Vilho Eskelinen ve Diğerleri/Finlandiya*, [BD], § 62). 6 § 1 maddesinin sağladığı korunmalardan meşru olarak bir şahsın mahrum bırakılması için *Vilho Eskelinen* testinin iki şartı da yerine getirilmelidir (*Baka/Macaristan* [BD], § 118).

38. Eğer başvuran ulusal kanunlar kapsamında bir mahkemeye erişim sağlayabiliyorsa, 6. madde uygulanır (aktif olarak görev alan askeri personele ve bu personellerin askeri mahkeme önündeki taleplerine de uygulanır: *Pridatchenko ve Diğerleri/Rusya*, § 47). *Vilho Eskelinen* testinin uygulanması kapsamında, Mahkemeyi yargı erki dışında belirli bir ulusal organı “mahkeme” olarak değerlendirmesinin önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır Dolayısıyla, bir idari ya da parlamento ile bağlantılı bir yapı bu bağlamda “mahkeme” olarak değerlendirilebilir ve bu nedenle

Sözleşme'nin 6. maddesi, söz konusu bu yapı tarafından ele alınan memur anlaşmazlıklarına uygulanabilir(*Oleksandr Volkov/Ukrayna*, § 88; *Grace Gatt/Malta*, §§ 61-62 ve burada atıfta bulunulan kararlar).

39. Mahkeme, 6. maddenin uygulanmasından mahrum bırakılmanın hukukun üstünlüğü ilkesi ile uyumlu olması gerektiğini vurgulamıştır. Dolayısıyla, söz konusu bu mahrum bırakılma genel olarak uygulanan bir hükme dayanmalı ve belirli bir bireyi hedef alan hükümlere dayanmamalıdır (*Baka/Macaristan* [BD], § 117).

40. İkinci şarta ilişkin olarak, Devletlerin söz konusu memurun bir kamu yetkisini icra edilmesi sürecine katıldığını ya da memur ile işveren olan Devlet arasında özel bir güven ve vefa ilişkisinin mevcut olduğunu göstermesi yeterli değildir. Devlet ayrıca, anlaşmazlığın konusunun Devlet yetkisinin kullanılması ile alakalı olduğunu veya memur ile Devlet arasında mevcut olan özel bir güven ve vefa ilişkisinin sarsılmasına neden olduğunu göstermelidir (*Vilho Eskelinen ve Diğerleri/Finlandiya* [BD], § 62). Dolayısıyla ilke olarak, örneğin maaş, tazminat veya benzer haklarla ilgili olağan iş anlaşmazlıklarında, ilgili devlet memuru ile söz konusu devlet arasındaki ilişkinin özel niteliği nedeniyle, 6. maddenin güvencelerinden mahrum bırakmanın hiçbir haklı gerekçesi olamaz (polis personelinin özel bir ödenek alma hakkına ilişkin bir anlaşmazlık için bk., örneğin, *Vilho Eskelinen ve Diğerleri/Finlandiya* [BD] – ayrıca bk., *Zalli/Arnavutluk* (k.k.); *Ohneberg/Avusturya*).

41. Mahkeme, 6 § 1 maddesinin elçilik çalışanlarının adil olmayan bir şekilde işten çıkarılması için açılan yargılamalara uygulanabilir olduğunu daha önce belirtmiştir: *Cudak/Litvanya* [BD], §§ 44-47; muhasebe şefi: *Sabeh El Leil/Fransa* [BD], § 39; Dolayısıyla, Mahkeme, kültür ve bilgilendirme memuru:(*Naku/Litvanya ve İsveç* § 95)), İç İşleri Bakanlığı'nda çalışan bir memur (*Fazliyski/Bulgaristan*, § 55), kıdemli bir polis memuru (*Šikić/Hrvatistan*, §§ 18-20) tarafından açılan davalara veya bir subay tarafından askeri mahkemelerde açılan davalara (*Vasilchenko/Rusya*, §§ 34-36), milletvekili asistanlığı görevine geçme hakkına ilişkin işlemlere (*Savino ve Diğerleri/İtalya*), bir yargıç aleyhine açılan disiplin davasına (*Olujić/Hrvatistan*; *Harabin/Slovakya*), ve bir askere(*R.S./Almanya* (k.k.), § 34), başka yere gönderilmesini emreden başkanlık kararnamesi aleyhine bir savcı tarafından bulunulan itiraz başvurusuna (*Zalli/Arnavutluk* (k.k.) ve içerisinde anılan diğer referanslar) ve bir gümrük müdürünün meslek kariyerine ilişkin yargılamalara (iç terfi için başvuruda bulunma hakkı: bk. *Fiume/İtalya*, §§ 33-36) ve Yüksek Mahkemenin Başkanı olarak görevinin erken sonlandırılmasına itiraz eden bir hâkime (*Baka/Macaristan*[BD], § 118 – ayrıca bk. bir mahkemenin başkanı olarak görevinden alınan fakat hâkim olarak görevine devam eden hâkim için *Denisov/Ukrayna* [BD]) ve memur ile hâkimlere ilişkin diğer anlaşmazlıklara (bk., burada atıfta bulunulan davalar *Baka/Macaristan* [BD], §§ 104-105; *Kamenos/Kıbrıs* §§ 75 ve sonraki paragraflar ve *Denisov/Ukrayna* [BD] davasının 52. paragrafında atıfta bulunulan davalar ve bir hâkime uygulanan disiplin cezalarına ilişkin olarak *Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD] § 120) uygulanabileceğine karar vermiştir.

42. Mahkeme *Vilho Eskelinen ve Diğerleri/Finlandiya* [BD] davasındaki gerekçelendirmesini sadece kamu görevlileri ile sınırlandırmış olsa da Mahkeme aynı zamanda yargının olağan bir kamu görevi olmamasına rağmen tipik bir kamu hizmeti içerisine dâhil olduğuna hükmetmiştir (*Baka/Macaristan* [BD], § 104). *Denisov/Ukrayna* [BD] kararı Sözleşme'nin 6. maddesinin hâkimlerin dâhil olduğu olağan iş ilişkisi anlaşmazlıklarına uygulanmasına ilişkin ilgili ilkeler ve içtihat detaylı olarak özetlemiştir (bk. §§ 46-49 ve ilgili emsaller için, §§ 52-55 – ayrıca bk. *Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz*[BD], § 120).

43. *Vilho Eskelinen* testi, işe alınma ya da atanma (*Juričić/Hrvatistan*, §§ 54-58), kariyer veya terfi (*Dzhidzheva-Trendafilova/Bulgaristan* (k.k.), § 50), transfer (*Ohneberg/Avusturya*, § 24), işin sonlandırılması (*Olujić/Hrvatistan*; *Nazsız/Türkiye* (k.k.)) ve disiplin işlemleri (*Kamenos/Kıbrıs* §§ 73-81) konuları da dâhil olmak üzere memurları ilgilendiren anlaşmazlık türlerinin çoğunluğuna uygulanmaktadır. Bir şahsın disiplin işlemlerinin tamamlanmasından sonra bir Devletteki görevinden alınmasına ilişkin olan *Bayer/Almanya* (§ 38) davasında, Mahkeme daha açık bir şekilde "maaşlar, ödenekler veya benzer hak sahiplikleri" hakkındaki anlaşmazlıkların, sadece Sözleşme'nin 6. maddesinin ilke olarak *Vilho Eskelinen* testi çerçevesinde uygulanması gereken "olağan iş anlaşmazlıklarının" örneklerinden biri olduğuna hükmetmiştir. *Olujić/Hrvatistan*(§ 34) davasında ise Mahkeme, Vilho Eskelinen kararındaki Sözleşme'nin 6. maddesinin uygulanabilir olduğuna ilişkin fiili

karinenin aynı zamanda işten çıkarılma davalarına da uygulanması gerektiğine karar vermiştir (*Baka/Macaristan*[BD], § 105).

44. Mahkeme, ayrıca, Sözleşme'nin 6. maddesinin mahkeme başkanının atanmasının yargı denetimine tabi tutulmasına ilişkin davalarda da uygulanabilir olduğuna karar vermiştir (*Tsanova-Gecheva/Bulgaristan*, §§ 84-85). Mahkeme Sözleşme'nin 6. maddesinin terfi alma veya bir memur görevini sürdürme hakkını güvence altına almadığını tanımakla beraber; kanuna uygun bir şekilde ve adil olarak işe alınma hakkı veya terfi işlemleri hakkı ile istihdama ve devlet memurluğuna eşit erişim haklarının ulusal mahkemeler tarafından varlıkları tanındığı ve bu bağlamda ilgili kişiler tarafından öne sürülen gerekçelerin ulusal mahkemeler tarafından incelendiği ölçüde ulusal hukuk kapsamında tanınan bir hak olarak değerlendirilebileceğini gözlemlemiştir (ayrıca bk., *Majski/Hrvatistan*, (no. 2) § 50; *Fiume/İtalya*, § 35).

45. Son olarak, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin uygulanabilirliği için uygulanan *Vilho Eskelinen* testinin mahkemeye erişim hakkını ilgilendiren davalar (örneğin, bk., *Nedelcho Popov/Bulgaristan*; *Suküt/Türkiye* (k.k.)) ve Sözleşme'nin 6. maddesinde belirtilen diğer güvencele ilişkin davalar açısından da eşit derecede alakalıdır (*Vilho Eskelinen ve Diğerleri/Finlandiya* [BD], bu dava duruşma hakkı ve makul bir süre zarfında yargı kararının verilmesi hakkı ile ilişkilidir).

46. 6 § 1 maddesi, sadece özel intikam sebebiyle veya cezalandırma amacıyla açılan hukuki davalar(*Sigalas/Yunanistan*, § 29; *Mihova/İtalya* (k.k.)) dâhil olmamak üzere ceza davalarında müdahil tarafın öne sürdüğü şikâyetlere de (*Perez/Fransa* [BD], §§ 70-71) uygulanmaktadır. Zira Sözleşme intikam bağlamında üçüncü tarafların ceza gerektiren bir suç nedeniyle kovuşturulmasını veya cezalandırılmasını sağlayan herhangi bir hakkı öngörmemektedir (ayrıca bk., *Mustafa Tunç ve Fecire Tunç/Türkiye* [BD], § 218). Böyle bir hakkın Sözleşme'nin kapsamına girebilmesi için, söz konusu bu hakkın ancak mağdurun sadece sembolik bir tazminat elde etme veya "iyi itibar" hakkını korumak gibi bir medeni hakkı koruma amacı taşısa dahi mağdurun ulusal hukuk kapsamında hukuk davası açma hakkını kullanmasından (*Nicolae Virgiliu Tănase/Romanya* [BD], §§ 188 ve 194) ayrılamaz olması gereklidir (*Perez/Fransa* [BD], § 70; ayrıca bk., sembolik bir tazminata ilişkin olarak *Gorou/Yunanistan (no. 2)* [BD], § 24). Dolayısıyla, Sözleşme'nin 6. maddesi müdahil bir tarafın şikâyetlerine, şahıs kesin bir surette tazminat hakkından feragat etmiyorsa ve ceza yargılamaları öne sürülen tazminat hakkı için belirleyici ise(*Alexandrescu ve Diğerleri/Romanya*, § 22). Söz konusu tarafın davaya müdahil olduğu andan itibaren uygulanmaktadır. Bu durum hazırlık soruşturması aşaması süreleri için de geçerlidir (*Nicolae Virgiliu Tănase/Romanya* [BD], § 207). Bu nedenle, ulusal hukuk sisteminin bir davacıyı ceza yargılamalarında öne sürebileceği medeni nitelikte bir hakka sahip olduğunu tanıyıp tanımadığına karar vermek için her davanın kendi koşullarının ayrı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Davacının bir medeni hakkın korunmasını güvence altına almayı amaçladığı ve daha sonraki aşamalarda bile söz konusu bu hakkın ihlali için tazminat talep etme hakkı olduğunun tespit edilmesi gereklidir. Daha sonra, söz konusu yargılamaların sonucu, zararın telafi edilebilmesi için belirleyici olmalıdır (*Arnoldi/İtalya*, §§ 31-36). Mahkeme, 6 § 1 maddesinin uygulanabilirliğinin bir "tarafın" resmi sıfatının ulusal hukuk kapsamında tanınmasında bağımlı olamayacağını belirlemiştir. Son olarak, 6. maddenin uygulanabilir olması için tazminat talebinin ibraz edildiği tarih belirleyici bir unsur olarak değerlendirilmemektedir. Zira Mahkeme, daha önce, tazminat talebinin daha sunulmadığı veya böyle bir fırsatın ulusal hukuk kapsamında mevcut olmasına rağmen hiç belirtilmediği durumlarda 6. maddenin uygulanabilir olduğuna hükmetmiştir(§ 29).

47. *Hapis cezaları çerçevesinde*, Mahkeme tutuklulukların haklarına getirilen bazı kısıtlamaların ve bu kısıtlamaların yol açtığı olası sonuçların "medeni haklar" kapsamına girdiğine karar vermiştir (bu konudaki içtihat özeti için bk., *De Tommaso/İtalya* [BD], §§ 147-50). Nitekim 6. madde tutuklulukların tutukluluk düzenlemelerine de uygulanmaktadır (örneğin, yüksek güvenli hücreye yerleştirilmelerinin bir sonucu olarak tutukluların maruz kaldığı kısıtlamalara ilişkin anlaşmazlıklar için (*Enea/İtalya* [BD], §§ 97-107) ya da yüksek güvenli bir hücreye (*Stegarescu ve Bahrin/Portekiz*)) yerleştirilmelerinin tutukluların maruz kaldığı kısıtlamalara veya ceza infaz kurumlarına yapılan aile ziyaretlerine getirilen kısıtlamaların bir sonucu olarak ortaya çıkan disiplin kovuşturmalarına (*Gülmez/Türkiye* § 30) veya tutukluların haklarına getirilen diğer kısıtlamalara (*Ganci/İtalya*, § 25) ilişkin anlaşmazlıklara da uygulanmaktadır. Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi aynı zamanda her ne kadar

söz konusu tedbir en başta ceza infaz kurumundaki düzeni ve güvenliği sağlamaya yönelik olsa da, bir tutuklu ile avukatının görüşmesi sırasında ceza infaz memurunun bu görüşmede bulunmasının zorunlu tutulması amacıyla ceza infaz kurumu makamları tarafından açılan davalara da uygulanmaktadır. Mahkeme, avukat ve müvekkilin yüz yüze yaptığı görüşmelerin Sözleşme'nin 8. maddesinde belirtilen "özel hayat" kavramının kapsamına düştüğünü tespit ederek anlaşmazlığın büyük çoğunlukla kişisel ve bireysel bir niteliğe sahip olduğu sonucuna varmıştır (*Altay/Türkiye (no. 2)*, §§ 61, 67-69).

48. Madde 6, ayrıca, özellikle dolaşım özgürlüğüne yapılan bir kısıtlama teşkil eden zorunlu ikamet emri kapsamında gerçekleştirilen özel denetleme tedbirlerine de uygulanmaktadır (*De Tommaso/İtalya*[BD], §§ 151- 55). Atıfta bulunulan davada, Mahkeme -gece dışarı çıkma yasağı, ikamet bölgesinin dışına çıkma yasağı, halka açık buluşmalara katılma yasağı, cep telefonu ya da diğer radyo iletişim cihazlarını kullanma yasağı gibi- bazı kısıtlamaların kişisel haklar kapsamına girdiklerini ve dolayısıyla nitelik yönünden "medeni" olduğunu tespit etmiştir.

49. Sözleşme'nin 6. maddesi aşağıdaki hususları kapsamaktadır: iyi bir itibara sahip olma hakkı (*Helmerts/İsveç*); idari belgelere erişim hakkı (*Loiseau/Fransa* (k.k.)); veya soruşturma dosyasına erişim hakkı (*Savitskiy/Ukrayna*, §§ 143-145); bir mahkûmiyetin sabıka kaydına dâhil edilmesine ilişkin anlaşmazlıklar (*Alexandre/Portekiz*, §§ 54-55); iyi itibar hakkını, mülkiyetin korunması hakkını, iş bulma ve para kazanma olasılığını etkileyen bir polis dosyasına erişime ilişkin temyiz (*Pocius/Litvanya*, §§ 38-46; *Užkauskas/Litvanya*, §§ 32-40); hapis cezası veya yakın gözetim içermeyen hükme ilişkin önleyici tedbirlerin uygulanması hakkındaki yargılamalar (*De Tommaso/İtalya* [BD], § 151); örgüte üye olma hakkı (*Sakellarpoulos/Yunanistan* (k.k.); *Lovrić/Hırvatistan*, §§ 55-56) - benzer bir şekilde, her ne kadar örgütlenme özgürlüğü ulusal hukukta kamu hukuku kapsamına girse dahi bir örgütün kanuna uygun bir şekilde varlığına ilişkin davalar bir örgütün medeni haklarını ilgilendirmektedir (*APEH Üldözötteinek Szövetség ve Diğerleri/Macaristan*, §§ 34-35) – ve son olarak, yükseköğrenimine devam etme hakkı (*Emine Araç/Türkiye*, §§ 18-25), aynı şekilde temel eğitim hakkı (*Oršuš ve Diğerleri/Hırvatistan* [BD], § 104).

50. Ayrıca 6. madde, yaşam hakkı, sağlık hakkı ve sağlıklı çevre hakkının dâhil olduğu anlaşmazlıklara konusu olan çevresel olaylar (*Taşkın ve Diğerleri/Türkiye*); çocuk yetiştirme (*McMichael/Birleşik Krallık*); bir çocuğun okullaşma düzenlemeleri (*Ellès ve Diğerleri/İsviçre*, §§ 21-23); ebeveynliğin tesis edilmesi hakkı (*Alaverdyan/Ermenistan* (k.k.), § 33); hürriyet hakkı (*Aerts/Belçika*, § 59; *Laidin/Fransa (no. 2)*) ve arındırma (*Illustration*) yargılamaları (örneğin bk., *Polyakh ve Diğerleri/Ukrayna*, § 153 ve burada atıfta bulunulan içtihatlar) gibi diğer konulara da uygulanabilmektedir.

51. İfade özgürlüğü hakkı (Kenedi/Macaristan, § 33) ve gazetecilerin mesleklerini yerine getirebilmek adına medya yoluyla bilgi alma ve verme hakkı da(*Selmani ve Diğerleri/Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti*, § 47; *Shapovalov/Ukrayna*, § 49) nitelik yönünden "medeni" olarak kabul edilmektedir.

52. Dolayısıyla, Sözleşme'nin 6. maddesinin medeni hukuk yönünün, ilk bakışta medeni bir hakkı ilgilendirildiği düşünülmemen fakat "bir şahsın özel hakları üzerinde önemli ve doğrudan sonuçlara" yol açabilecek durumlara uygulanması konusunda içtihatla göze çarpan bir değişim olmuştur (*De Tommaso/İtalya* [BD], § 151; *Alexandre/Portekiz*, §§ 51 ve 54). Bu değişim Kamu hizmeti de dâhil olmak üzere (örneğin, *Denisov/Ukrayna* [BD] §§ 52-53 ve burada atıfta bulunulan içtihatlar; *Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz*, [BD]) mesleğe ilişkin davaları da (*Pocius/Litvanya*, § 43; *Selmani ve Diğerleri/Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti*, § 47; *Mirovni İnstitüt/Slovakya*, § 29), da kapsamaktadır.

C. 6. maddenin esas yargılamalar dışındaki yargılamalara uygulanabilirliği

53. Haksız uygulamayı durdurma emri gibi geçici bir tedbirin kabul edilmesine ilişkin yargılamalara benzer ön yargılamalara, genellikle, medeni hak ve yükümlülükleri "hükme bağlayan" yargılamalar olarak kabul edilmemektedir. Bununla birlikte, Mahkeme 2009 yılında önceki içtihadından ayrılmış ve yeni bir yaklaşımı benimsemiştir. Mahkeme, *Micallef/Malta* [BD] kararında (§§ 83-86), 6. maddenin ihtiyati tedbirlere uygulanabilirliğinin belli şartların sağlanmasına bağlı olduğunu

belirlemiştir. İlk olarak, gerek esas gerekse haksız uygulamayı durdurma emri çıkarılmasına yönelik yargılamalarda gündeme getirilen haklar Sözleşme anlamında “medeni” nitelikte olmalıdır. İkinci olarak, ihtiyati tedbirin niteliği, konusu, amacı ve yanı sıra söz konusu hak üzerindeki etkisi yakından incelenmelidir. Bir ihtiyati tedbirin söz konusu medeni hak veya yükümlülüğün karara bağlanması üzerinde etkili olduğunun kabul edilmesi halinde, bu tedbir ne kadar süreyle yürürlükte kalmış olursa olsun, 6. madde uygulanabilir.

54. Ara kararlar, geçici veya ihtiyati tedbir ve yargılamalarla eşit sayılabilir ve dolayısıyla 6. maddenin medeni hukuk yönünden uygulanabilir olup olmadığının belirlenmesinde aynı ölçütler geçerlidir (*Mercieca ve Diğerleri/Malta*, § 35).

55. Yine *Micallef/Malta* [BD] kararında belirlenen ilkelere istinaden, 6. madde, yukarıda anılan ölçütler doğrultusunda, yürütmeyi durdurma işlemlerine uygulanabilir (*Central Mediterranean Development Corporation Limited/Malta* (no. 2), §§ 21-23).

56. Söz konusu ihtiyati tedbirin derhal icraya konulabilir olduğu ve aynı hak üzerinde hüküm verilmesiyle sonuçlandırıldığı durumlarda, 6. madde devam etmekte olan esas yargılamalarla aynı amacı güden ara yargılamalara uygulanabilir (*RTBF/Belçika*, §§ 64-65).

57. *Görülebilirlik izni yargılamaları*: *Hansen/Norveç*, § 55 kararına göre, genel yaklaşım 6 § 1 maddesinin bu tür yargılamalara uygulanabilmektedir (bk. *Monnell ve Morris/*, Birleşik Krallık, § 54; *Martinie/Fransa*, [BD], §§ 11 ve 53-55; ayrıca bk., *Pasquini/San Marino*, § 89). Sözleşme'nin 6. maddesinin nasıl uygulanacağı söz konusu yargılamanın kendine has özelliklerine bağlı olmakla birlikte ulusal yasal düzende yürütülen yargılamaların tamamı ve bu yargılamadaki temyiz veya yüksek mahkemelerin rolü göz önünde bulundurulur (*a.g.e.*; ayrıca bk., *Monnell ve Morris/Birleşik Krallık*, § 56).

58. *Mütekip ceza ve hukuk yargılamaları*: Eğer bir devletin iç hukuku, ilki mahkemenin tazminat hakkı olup olmadığına karar verdiği ve ikincisi tazminat tutarını belirlediği olmak üzere iki aşamalı yargılama öngörüyorsa, 6 § 1 maddesinin amaçları uyarınca, söz konusu medeni hakkın, kesin tazminat tutarı belirleninceye kadar “hükme bağlanmış” olmadığının düşünülmesi makuldür; zira bir hakkın hükme bağlanması yalnızca söz konusu hakkın varlığı hakkında değil, aynı zamanda söz konusu hakkın kapsamı ve ne şekilde kullanılacağı hakkında da karar verilmesini gerektirir ki; bu da hiç şüphesiz tazminat tutarının belirlenmesini kapsar (*Torri/İtalya*, § 19).

59. Anayasaya ilişkin ihtilaflar ise, Anayasası Mahkemesi önündeki yargılamaların sonuçlar medeni haklar ya da yükümlülükler üzerinde belirleyici bir etkiye sahip ise söz konusu ihtilaf Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamına girebilir (*Süßmann/Almanya*, § 41; *Ruiz-Mateos/İspanya*). Bu durum, cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile bir şahsa olağanüstü bir tedbir kapsamında vatandaşlık verilmesine ilişkin ihtilaflara ya da Cumhurbaşkanının anayasal yeminini ihlal edip etmediğinin tespit edilmesine ilişkin ihtilaflara uygulanmamaktadır (*Paksas/Litvanya*, [BD], §§ 65-66). Bu bağlamda, Anayasa Mahkemesi önündeki yargılamaların, ön kararın verilmesi için bir hususun mahkemeye ibraz edilip edilmemesi ile ya da bir yargı kararı aleyhinde Anayasa Mahkemesine temyiz başvurusunda bulunup bulunmamasıyla alakalı olmasının fazla bir önemi yoktur. Sözleşme'nin 6. maddesi ulusal mevzuatın böyle bir hukuk yolu sunması halinde Anayasa Mahkemesinin bir kanuna doğrudan itirazda bulunan temyiz başvurularını incelediği durumlara da ilke olarak uygulanabilir (*Voggenreiter/Almanya*, §§ 31-33 ve 36 ve burada atıfta bulunulan içtihatlar). Ek olarak, 6 § 1 maddesinin ihtiyati tedbirlere uygulanmasına ilişkin şartlar Anayasa Mahkemesinin önündeki yargılamalara da uygulanır (*Kübler/Almanya*, olarak, §§ 47-48).

60. Mahkeme kararlarının icra edilmesi: 6 § 1 madde “medeni hak ve yükümlülükler... konusunda karar vermeye” yönelik yasal işlemlerin tüm aşamalarına uygulanır; esas hakkında verilen hükmü takip eden aşamalar hariç bırakılmaz. Dolayısıyla, herhangi bir mahkeme tarafından verilmiş bir kararın icrası, 6. maddenin amaçları doğrultusunda “yargılamanın” ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmelidir (*Hornsby/Yunanistan*, § 40; nafaka alacaklarının tahsiline izin veren bir mahkeme kararının icrası ile ilgili olarak *Romańczyk/Fransa*, § 53). 6. maddenin önceki yargılamalar açısından uygulanabilir olup olmadığının önemi olmaksızın, medeni haklar konusunda tespitite bulunan bir icra emri, mutlak suretle 6. maddenin uygulanabildiği yargılamaların bir sonucu olmak zorunda değildir (*Buj/Hırvatistan*, § 19).

61. Nihai olan yabancı kararların icrasına da 6 § 1 madde uygulanmaktadır (tenfiz kararı - bk. [Avotiň/Letonya](#) [BD], § 96 ve burada atıfta bulunulan diğer içtihatlar). Bir yabancı mahkemeye ait müsadere emrinin icra edilmesi, yalnızca medeni hukuk yönü kapsamında olmak üzere, 6. maddenin kapsamına girer ([Saccoccia/Avusturya](#) (k.k.)).

62. *Yargılamaların yenilenmesi için yapılan başvurular/Olağanüstü itiraz yargılamaları: [Bochan/Ukrayna \(no. 2\)](#)* [BD] davası, 6. maddenin hukuk yargılamalarında yapılan olağanüstü itirazlara uygulanabilirliğine ilişkin Mahkeme içtihadını daha net hale getirmiştir. Sözleşme ilke olarak kesinleştirilmiş bir davanın yenilenmesi hakkını güvence altına almamakta ve 6. madde, kesinleşmiş bir hükümlerle sona erdirilmiş hukuk yargılamalarının yenilenmesi yönünde yapılan bir başvuruya ilişkin yargılamalara uygulanmamaktadır ([Sablon/Belçika](#), § 86). Bu mantık, Mahkemenin Sözleşme'ye ilişkin bir ihlal olduğuna karar vermesinin ardından yargılamaların yenilenmesi için yapılan bir başvuru için de geçerlidir ([Verein gegen Tierfabriken Schweiz \(VgT\)/İsviçre \(no. 2\)](#), § 24). Dolayısıyla, 6. madde bu hususlara uygulanamaz olarak kabul edilmektedir. Bunun nedeni, söz konusu hususun ulusal yargılamadaki bir kesin kararın hukuki kesinlik ilkesi kapsamına girmesi göz önünde bulundurulduğunda, daha sonra yapılan olağanüstü bir itirazın veya bu kararın düzeltilmesini talep eden bir temyiz, ulusal kanunlarda tanınan bir hakkın varlığına ilişkin savunulabilir bir iddiaya yol açtığı ya da aynı davanın tekrar incelenip incelenmemesine ilişkin bir kararı içeren yargılamaların sonuçlarının “medeni hak ve yükümlülüklerin hükme bağlanması” için belirleyici olduğu, ilke olarak, öne sürülememesinden dolayıdır ([Bochan/Ukrayna \(no. 2\)](#) [BD], §§ 44-45).

63. Ancak, olağanüstü itirazın otomatik olarak bir davanın yeniden incelenmesini içermesi veya uygulamada bu yönde sonuçlanması halinde 6. madde “yeniden inceleme” yargılamalarına olağan olarak uygulanır (a.g.e., § 46). Ulusal hukukta “olağanüstü” veya “istisnai” olarak sınıflandırılmasına rağmen yargılamaların nitelik ve kapsam olarak olağan temyiz yargılamalarına benzer olduğu ve bu yargılamaların sınıflandırılmasının uygulanabilirlik hususu açısından belirleyici olmadığına değerlendirildiği bazı durumlara da 6. maddenin uygulanabilir olduğu tespit edilmiştir ([San Leonard Band Club/Malta](#), §§ 41-48). Sonuç olarak, Mahkeme her ne kadar 6 § 1 maddenin sonuçlandırılmış yargılamaların yenilenmesini talep eden olağanüstü itirazlara normal şartlar altında uygulanabilir olmadığını tespit etse de ilgili hukuki sistem kapsamında bu yargılamaların niteliği, kapsamı ve belirli özellikleri, bu yargılamaları 6 § 1 maddenin kapsamına ve dava taraflarına tanınan adil yargılanmaya ilişkin güvenceler kapsamına sokabilir. Bu doğrultuda, Mahkeme söz konusu olağanüstü itirazların niteliğini, kapsamını ve belirli özelliklerini inceleyebilir ([Bochan/Ukrayna \(no. 2\)](#) [BD], § 50). Atıfta bulunulan davada, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin 6. maddenin ihlalini tespit ettiği karara dayanan başvuran ülkesinin Yüksek Mahkemesinden ulusal mahkeme kararlarını bozmasını talep ederek “olağanüstü itirazda” bulunmuş ve bu olağanüstü itiraza da söz konusu kriterler uygulanmıştır. Her ne kadar Mahkeme bu durumlarda Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin bu tip yargılanmalara uygulanabildiğine karar verse de [Munteanu/Romanya](#) (k.k.), §§ 38-44 davasında söz konusu madde uygulanmamıştır.

64. 6. maddenin ayrıca, başvuranların medeni hak ve yükümlülükleri üzerinde doğrudan etkisi olan üçüncü taraf temyiz başvurularına ([Kakamoukas ve Diğerleri/Yunanistan](#) [BD], § 32) ve “hukuk” yargılamalarından ayrı olarak yürütülen masraflara ilişkin yargılamalara da uygulanabilir olduğuna karar verilmiştir ([Robins/Birleşik Krallık](#), § 29).

D. Kapsam dışında kalan hususlar

65. Salt bir uyuşmazlığın “maddi” mahiyette olduğunun gösterilmesi, 6 § 1 maddesinin medeni hukuk yönünden uygulanabilir olduğunu göstermek tek başına yeterli değildir ([Ferrazzini/İtalya](#) [BD], § 25).

66. *Vergi davaları*, 6. madde kapsamı dışında kalan konular içerisinde yer alır. Vergi mükellefi ile toplum arasındaki ilişkinin kamusal niteliğinin baskın olmaya devam etmesi nedeniyle, vergi konuları kamu yetkisine ait imtiyazların çekirdeğinin bir kısmını oluşturmaya devam etmektedir (a.g.e., § 29). Gümrük vergi veya harçlarına ilişkin, basit usulde görülen tedbir yargılamaları da benzer şekilde kapsam dışındadır ([Emsa Sugar N.V./Hollanda](#) (k.k.)).

67. Aynı durum, özel hayat veya aile hayatı ya da istihdam olanakları açısından olası ciddi

6. Madde Rehberi - Adil Yargılanma Hakkı (medeni hukuk yönü)

sonuçlarına rağmen, göç konusunda, siyasi sığınma hakkı tanınmasına veya sınır dışı etmeye dair yargılamalarla ilişkili olarak, yabancıların girişi, ikamet ve ülkeden uzaklaştırılması için de geçerlidir (bir sınır dışı etme emrinin iptal edilmesine yönelik başvuru için bk. [Maaouia/Fransa](#) [BD], § 38; iade için bk. [Peñafiel Salgado/İspanya](#) (k.k.) ve [Mamatkulov ve Askarov/Türkiye](#) [BD], §§ 81-83 ve sığınma hakkı verilmemesi nedeniyle bir sığınmacı tarafından açılan tazminat davası için bk. [Panjeheighalehei/Danimarka](#) (k.k.)). Bu uygulanamama durumu, bir yabancı Schengen Bilgi Sistemi'ne dâhil edilmesini de kapsar ([Dalea/Fransa](#) (k.k.)). Pasaport alma hakkı ve vatandaşlık hakkı, 6. maddenin amaçları uyarınca medeni haklara dâhil değildir ([Smirnov/Rusya](#) (k.k.)). Bununla birlikte, bir yabancı çalışma iznine başvurma hakkı, hem işveren hem de iç hukuka göre taraf ehliyeti olmasa bile, hakkın özünü etkilemeyen bir usul engel söz konusu olması şartıyla, işçi bakımından 6. madde kapsamına girebilir ([Jurisic ve Collegium Mehrerau/Avusturya](#), §§ 54-62).

68. [Vilho Eskelinen ve Diğerleri/Finlandiya](#) [BD] kararına göre, devlet memurlarıyla ilgili uyuşmazlıklar, iki ölçütün sağlanması durumunda 6. maddenin kapsamına girmez; buna göre ilgili devletin kendi ulusal hukukunda söz konusu pozisyon veya personel sınıfı için mahkemeye erişimi açık bir biçimde yasaklanmış ve yasağın devletin menfaatine nesnel gerekçelere dayandırılmış olması gerekir (§ 62, ayrıca bk. [Baka/Macaristan](#) [BD], § 103; [Regner/Çek Cumhuriyeti](#) [BD], § 107). Ek olarak 6. maddenin uygulanmasından mahrum bırakılmanın hukukun üstünlüğü ilkesi ile uyumlu olması gerekmektedir. Dolayısıyla, söz konusu bu mahrum bırakılma genel bir uygulamaya dayanmalı ve belirli bir bireyi hedef alan hükümlere dayanmamalıdır ([Baka/Macaristan](#) [BD], § 117). Çok az sayıdaki dava [Vilho Eskelinen](#) testinin iki kıstasını da yerine getiren tespitle sonuçlanmıştır.

69. Mahkemenin [Vilho Eskelinen](#) testinin ilk şartının yerine getirildiğini tespit ettiği az sayıdaki davada, söz konusu görev için mahkemeye erişimden mahrum bırakılma oldukça net ve “açık” bir şekilde ifade edilmiştir (örneğin: [Suküt/Türkiye](#) (k.k.); [Apay/Türkiye](#) (k.k.); [Nazsız/Türkiye](#) (k.k.) ve [Nedelcho Popov/Bulgaristan](#), § 38). Dolayısıyla, hakkında şikâyette bulunulan kararın incelenmesi için herhangi bir olasılığın bulunmamasının, kendi başına, mahkemeye erişimin birinci kıstas temelinde ortadan kaldırıldığı anlamına gelmediği not edilmelidir ([Kamenos/Kıbrıs](#), §§ 75 ve 84). Yukarıda anılan davada, başvurana tek bir kurum, kararları nihai olan Yüksek Yargı Konseyi tarafından disiplin cezası verilmiştir (§ 84). Ancak, Konsey 6. madde kapsamında “bir yargı yeri” olmadığından, görevinden alınan kamu görevlisi [Vilho Eskelinen](#) testinin ilk kıstası kapsamında bir mahkemeye erişim hakkına sahip olmuştur.

70. Mahkeme, [Vilho Eskelinen](#) testi kapsamında ulusal yargı sistemi dışında bulunan belirli bir ulusal yapıyı “yargı yeri” olarak değerlendirmesinin önünde hiçbir engel olmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla, bir idari ya da parlamento ile bağlantılı bir yapı bu bağlamda “yargı yeri” olarak değerlendirilebilir ve bu nedenle Sözleşme'nin 6. maddesi, söz konusu bu yapı tarafından ele alınan kamu görevlisi anlaşmazlıklarına uygulanabilir. ([Oleksandr Volkov/Ukrayna](#), § 88). Ayrıca, bir şahsın mahkemeye erişim hakkının başvurana ilişkin söz konusu tedbirin benimsenmesinden daha önce ulusal hukuk kapsamında kaldırılıp kaldırılmadığını Mahkeme tarafından incelenmesini gerektiren belirli durumlar mevcut olabilir ([Baka/Macaristan](#) [BD], §§ 115-16).

71. İkinci şarta ilişkin olarak, Devletlerin söz konusu memurun bir kamu yetkisini icra edilmesi sürecine katıldığını ya da [Pellegrin/Fransa](#) [BD] davasında da Mahkemenin belirttiği gibi memur ile işveren olan Devlet arasında özel bir güven ve vefa ilişkisinin mevcut olduğunu göstermesi bu haktan mahrum bırakılmanın haklı çıkarılması yeterli değildir. Ayrıca, söz konusu anlaşmazlığın esas konusunun Devlet yetkisinin kullanılması ile alakalı olduğunu ya da söz konusu özel ilişkiyi gündeme getirdiğini göstermek de Devletin sorumluluğu altındadır. Dolayısıyla ilke olarak, örneğin maaş, tazminat veya benzer haklarla ilgili olağan iş anlaşmazlıklarında, ilgili devlet memuru ile söz konusu devlet arasındaki ilişkinin özel niteliği nedeniyle, 6. maddenin güvencelerinden başvuranın mahrum bırakılmasının hiçbir haklı gerekçesi olamaz (bk., örneğin, [Vilho Eskelinen ve Diğerleri/Finlandiya](#) [BD], § 62). Mahkeme, bir askerinin disiplin suçu temelinde askeriye kovulması; kovulma kararına bir mahkeme önünde itiraz edemediği ve başvuranın Devletle olan “güven ve vefa ilişkisinin” sorgulandığı hallere uygulanabilir olmadığını tespit etmiştir ([Suküt/Türkiye](#) (k.k.)).

72. Seçilme ve milletvekilliğini devam ettirme hakkı (seçim uyuşmazlığı için bk. [Pierre-Bloch/Fransa](#), § 50), eski bir parlamento üyesi olarak emeklilik hakkı ([Papon/Fransa](#) (k.k.)) veya bir siyasi partinin siyasi faaliyette bulunma hakkı (parti kapatmaya ilişkin bir dava için bk. [Refah Partisi ve](#)

Diğerleri/Türkiye (k.k.) gibi siyasi haklar 6 § 1 maddesi anlamında medeni haklar olarak kabul edilemez. Bir siyasi partiye ya da derneğe üye olma veya üye olma konusunda yasak getirilmesi de 6. madde kapsamına girmemektedir (*Lovrić/Hırvatistan*, § 55). Benzer şekilde, parlamento seçimlerinde gözlemcilik yapan bir sivil toplum kuruluşunun kendisiyle ilgili olmayan belgelere erişiminin reddedildiği yargılamalar, 6 § 1 maddesinin kapsamı dışında kalmıştır (*Geraguyn Khorhurd Patgamavorakan Akumb/Ermenistan* (k.k.)). Mahkeme, siyasi bir göreve ilişkin hususların, özellikle şahsın kendini çıkarların çatışabileceği bir konuma koymaması yükümlülüğünün, medeni olmaktan daha çok siyasi olduğunu doğrulamıştır (*Cătănicu/Romanya* (k.k.), § 35).

73. İlaveten, Sözleşme intikam bağlamında üçüncü tarafların ceza gerektiren bir suç nedeniyle kovuşturulmasını veya cezalandırılmasını sağlayan herhangi bir hakkı öngörmemektedir (*Perez/Fransa* [BD], § 70; , *Mustafa Tunç ve Fecire Tunç/Türkiye* [BD], § 218, bu dava başka bir kişiyi kovuşturma yapılmasına yer olmadığı kararı aleyhinde yapılan bir itirazı ilgilendirmektedir). 6 § 1 madde bir yürürlükte olan bir yasayı geçersiz kılacak veya üstüne çıkabilecek yetkiye sahip bir ulusal mahkemenin olmasını gerektirmemektedir (*James ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, § 81).

74. Kamuya açık mahkemelerde görülen hususlar hakkında haber yapma hakkı Sözleşme kapsamında “medeni” hak değildir (*Mackay ve BBC İskoçya/Birleşik Krallık*, §§ 20-22)

75. Sonuç Yukarıda anılan ölçütlere göre tanımlanan “medeni hak ve yükümlülükler” ile ilgili bir uyuşmazlığın mevcut olduğu hallerde, 6 § 1 maddesi, ilgili kişiye medeni hak ve yükümlülüklerine ilişkin her tür iddiayı bir mahkeme önüne getirme hakkı sağlamaktadır. Böylece söz konusu madde, erişim hakkının içerisinde yer alan “mahkemeye başvuru hakkını” içermektedir. Yani medeni hukuk alanına giren konularda mahkemeler önünde dava açma hakkı, erişim hakkın bir yönünü teşkil eder. Buna, 6 § 1 maddesinin gerek mahkemenin teşkilatı ve oluşumu gerekse yargılamaların yürütülmesi konusunda belirlemiş olduğu güvenceler eklenmiştir. Özetle, yukarıda anılanların tamamı “adil yargılanma” hakkını oluşturur (*Golder/Birleşik Krallık* § 36).

E. Sözleşme’nin diğer hükümleri ile olan bağlantılar¹

1. Sözleşme’nin 2. maddesi (Yaşam hakkı)

76. *Fernandes de Oliveira/Portekiz* [BD] davasında başvuranın oğlu daha önce yatırıldığı ruh ve sinir hastalıkları hastanesinden kaçmış ve intihar etmiştir. Başvuran, Sözleşme’nin 2. maddesine dayanarak yetkililerinin oğlunun yaşama hakkını koruyamadığından şikâyetçi olmuştur. Başvuran, ayrıca, Sözleşme’nin 6 § 1 maddesi kapsamında hastane aleyhine açtığı tazminat davalarının uzunluğundan şikâyetçi olmuştur. Büyük Daire, şikâyetlerin tümünü sadece Sözleşme’nin 2. madde kapsamında incelemeye karar vermiştir (§§ 80-81).

77. Sözleşme’nin 6. maddesi bağımsızlık şartı öngörmektedir ve 2. maddede belirtilen yaşam hakkına sağlanan usuli korunma soruşturmanın yeterli derece bağımsız olmasını gerektirmektedir. *Mustafa Tunç ve Fecire Tunç/Türkiye* [BD] davasında, Büyük Daire özellikle soruşturma makamlarının Sözleşme’nin 6. maddesinde belirtilenlere benzer bir şekilde 2. madde kapsamındaki bağımsızlık şartını sağlamalarının gerekip gerekmediği konusunu açıklığa kavuşturmuştur.

78. *Nicolae Virgiliu Tănase/Romanya* [BD] davasında, Büyük Daire Sözleşme’nin 2. maddesi kapsamındaki etkili soruşturma hakkı ile bir mağdurun maruz kaldığı zararı telafi etmesi hakkına ilişkin olan Sözleşme’nin 6 § 1 kapsamında bir mahkemeye erişim hakkı arasındaki farklılığı vurgulamıştır.

1. Sözleşme’nin 6 § 1 maddesi (adil ceza yargılaması)

79. Mahkeme, ceza gerektiren bir suç ile suçlanan kişilerin haklarının hukuk yargılamalarına taraf

¹Ayrıca aşağıda belirtilen maddelere ilişkin olan içtihat rehberlerine bk.: *Madde 2* (yaşam hakkı), *Madde 6 ceza yönü* (adil yargılanma hakkı), *Madde 8* (özel ve aile hayatına saygı hakkı), *Sözleşme’ye Ek 1 No.lu Protokol’ün 1. maddesi* (mülkiyetin korunması) ve *Madde 13* (etkili başvuru hakkı (yayınlanacaktır)).

6. Madde Rehberi - Adil Yargılanma Hakkı (medeni hukuk yönü)
olanların haklarına göre daha çok korunması gerektiği görüşündedir. Bu nedenle, ceza yargılamalarına uygulanabilen ilke ve standartlar titiz bir açıklık ve kesinlikle belirtilmelidir (*Moreira Ferreira/Portekiz (no. 2)* [BD], § 67.) “Adil yargılama” kavramının esasında bulunan gerekliliklerin medeni hak ve yükümlülüklerin belirlenmesine ilişkin davalardakilerle aynı olması gerekmez: “Sözleşme Devletler medeni hak ve yükümlülüklerle ilişkin hukuk davalarını incelerken, ceza davalarını incelerken sahip olduklarından daha fazla serbestliğe sahiptirler” (*Dombo Beheer B.V./Hollanda*, § 32; *Levages Prestations Services/Fransa*, § 46 ve ayrıca bkz., aşağıda IV.A.1. Bölüm). Bununla birlikte, Mahkeme 6. maddenin medeni başlığı kapsamına giren yargılamaları incelerken ceza hukuku konularına gösterdiği yaklaşımlardan ilham almayı gerekli görebilir (bk., aşağıda IV.A.1. Bölüm).

80. 6 § 1 maddesinin medeni yönünden uygulanabilirliği, Mahkemeyi bu maddenin aynı zamanda ceza başlığı altında da uygulanabilir olup olmadığını incelemekten alı koymamaktadır (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], § 121).

3. Sözleşme'nin 6 § 2 maddesi (masumiyet karinesi)

81. Beraat kararı veya ceza yargılamalarının düşürülmesi kararı verilmesinin ardından tazminat talebiyle açılan hukuk yargılamalarına ilişkin davalar genel olarak Sözleşme'nin 6 § 2. maddesi kapsamında incelenmektedir. Mahkeme, başvuranın oğlunun yalnızca tanıklık ettiği ve kendisinin usulü olarak herhangi bir konumda olmadığı ceza yargılamalarına dayanılarak henüz reşit olmamış oğlunun davranışlarından hukuki olarak sorumlu tutulması konusunda şikâyetçi olduğu bir davayı incelemiştir. Ceza veya hukuk yargılamalarında, başvuranın kanuna aykırı herhangi bir davranışta bulunduğu iddia edilmemiştir. Bu nedenle, dava Sözleşme'nin 6 § 2 maddesinde güvence altına alınan masumiyet karinesi hakkına ilişkin değildir. Öte yandan, Mahkeme söz konusu Sözleşme hükmüne ilişkin içtihadında belirtilen ilkelerin, önündeki davada Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi uyarınca incelenen duruma ilişkin olduklarına hükmetmiştir (*Kožemiakina/Litvanya*, § 51).

4. Sözleşme'nin 8. maddesi (özel hayat)

82. Bir ihtilafın maddi unsurunun Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin medeni başlığının uygulanabilirliği açısından önemli olduğu düşünülürse, 8. madde otomatik olarak “özel hayata” saygı hakkı kapsamında uygulanabilir hale gelmemektedir (*Denisov/Ukrayna* [BD], §§ 54 ve 122). Mahkeme, *López Ribalda ve Diğerleri/İspanya* [BD] davasında gizli bir video kamera ile elde edilen görüntülerin hukuk yargılamalarında delil olarak kullanılmasının (Sözleşme'nin 8. maddesi, yargılamaların genelinin adilliğine zarar verdiği karar vermiştir (§§ 154-158).

5. Sözleşme'nin 10. maddesi (ifade özgürlüğü)

83. Mahkeme, başvuranların duruşma salonunda dile getirdikleri veya hâkimlere yönelttikleri ifadeleri nedeniyle mahkemeye saygısızlık suçundan hüküm giydikleri davaları incelemiştir. İlk olarak, Mahkeme, mahkemeye saygısızlık nedeniyle yürütülen ivedi yargılamalarda usulü adaletsizlik hükmünün sadece orantısızlığı pekiştirmeye yaradığını gözlemlerken, önünde dile getirilen şikâyetleri Sözleşme'nin 6 ve 10 maddeleri kapsamında ayrıca incelemiştir (*Kyprianou/Kıbrıs* [BD], § 181). Yakın zamanda, Mahkeme (sonucunda Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinin ihlal edildiğine karar verilen) söz konusu yargılamalardaki eksiklikler ışığında, başvuranın ifade özgürlüğü hakkının kısıtlanmasının kötüye kullanılmasının ilişkin etkili ve “yeterli güvencelerle” desteklenmediğine ve bu nedenle demokratik bir toplumda gerekli olmadığına ve 10. maddeyi ihlal ettiğine hükmetmiştir (*Słomka/Polonya*, §§ 69-70).

II. Mahkemeye başvuru hakkı

Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi

"1. Herkes, medeni hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesi konusunda (...) yasalarla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından (...) adil bir şekilde makul süre içerisinde (...) yargılanmayı isteme hakkına sahiptir. ..."

A. Mahkemeye başvuru hakkı ve mahkemeye erişim

84. Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamında mahkemeye erişim hakkı *Golder/Birleşik Krallık* kararında tanımlanmıştır (§§ 28-36). Mahkeme, Sözleşme'nin temelinde yatan hukukun üstünlüğü ve keyfiliği önleme ilkelerine atıfta bulunarak mahkemeye erişim hakkının Sözleşme'nin 6. maddesi ile getirilen güvencelerin özünü oluşturduğuna karar vermiştir (*Zubac/Hırvatistan* [BD], §§ 76 ve sonraki paragraflar).

85. Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi tarafından güvence altına alınan adil yargılanma hakkı; dava taraflarının medeni haklarını savunmalarına olanak veren etkili bir hukuk yoluna sahip olmalarını gerektirir (*Běleš ve Diğerleri/Çek Cumhuriyeti*, § 49; *Naït-Liman/İsviçre* [BD], § 112).

86. Herkes, "medeni hak ve yükümlülüklerine" ilişkin her tür talebi mahkeme önüne getirme hakkına sahiptir. Bu şekilde, 6 § 1 maddesi "mahkemeye başvuru hakkını" içerir; erişim hakkı, yani medeni hukuka ilişkin konularda mahkemeler önünde dava açma hakkı bunun bir yönünü teşkil eder (*Golder/Birleşik Krallık* § 36; *Naït-Liman/İsviçre* [BD], § 113). Dolayısıyla, medeni haklarını kullanılmasına yasalara aykırı bir şekilde müdahalede yapıldığı kanaatinde olan ve bu yöndeki şikâyetlerini 6 § 1 maddede belirtilen şartları yerine getiren bir yargı yeri önünde ifade etme olanağı olmadığı konusunda şikâyetinde bulunan herhangi biri 6 § 1 maddesini dayanak olarak gösterebilir. Söz konusu medeni hakkın asıl varlığına karşı ya da kapsamına karşı yapılan böyle bir müdahalenin hukuka uygunluğuna ilişkin olarak ciddi ve gerçek bir anlaşmazlığın bulunması halinde 6 § 1 madde, ilgili şahsa "ulusal hukuka ilişkin bu hususun bir yargı makamı tarafından hükme bağlanmasını" talep etme hakkı tanımaktadır (*Z ve Diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], § 92; *Markovic ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 98). Bir mahkeme, belirli bir usulün adil yargılanmaya ilişkin temel usuli güvencelere uygun olmadığına yönelik iddiaları incelemeyi reddederek söz konusu iddiayı ortaya atan şahısların mahkemeye erişim haklarını kısıtlamaktadır (*Al-Dulimi ve Montana Management Inc./İsviçre* [BD], § 131).

87. "Mahkeme hakkı" ve erişim hakkı mutlak değildir. Bu haklar kısıtlamalara tabi tutulabilir. Ancak kısıtlamalar, söz konusu hakların esasını etkileyecek şekilde bireyin erişimini kısıtlayamaz ya da azaltamaz (*Philis/Yunanistan (no. 1)*, § 59; *De Geouffre de la Pradelle/Fransa*, § 28; *Stanev/Bulgaristan* [BD], § 229; *Baka/Macaristan* [BD], § 120; *Naït-Liman/İsviçre* [BD], § 113).² Ek olarak, bir kısıtlama eğer meşru bir amaç taşııyorsa ve gözetilen amaç ile kullanılan yöntem arasında makul bir orantılilik ilişkisi bulunmuyorsa 6 § 1 maddesi ile uyumlu olmaz (*Lupeni Greek Catholic Parish ve Diğerleri/Romanya* [BD], § 89; *Naït-Liman/İsviçre* [BD], § 115).

88. Her ne kadar medeni hukuk kapsamına düşen bir şikâyeti bir mahkemeye sunma hakkı "evrensel olarak tanınan hukukun temel ilkelerinden" biri olarak değerlendirilse de, Mahkeme bu güvencelerin uluslararası hukukun mevcut düzeni çerçevesinde üstün hukuk (*jus cogens*) normları arasında olmadığı kanaatinde (*Al-Dulimi ve Montana Management Inc./İsviçre* [BD], § 136).

89. *Baka/Macaristan* [BD] davasında, Mahkeme uluslararası ve Avrupa Konseyi belgelerinin, uluslararası mahkemelerin içtihatlarının ve diğer uluslararası yapıların uygulamaların,-yargı ve

² Ayrıca: "Adillik" bölümüne bakınız.

yürütme erklerinden bağımsız bir yetkinin bir hâkimin görevinin sonlandırılmasını etkileyen her karara ilişkin olarak müdahalede bulunması da dâhil olmak üzere - hâkimlerin görevden alınma veya kovulma işlemlerine ilişkin davalarda usuli adilliğin mevcut olması gerektiğine giderek daha da önem verildiğini kaydetmiştir.

90. Bir dernek üyesinin uzaklaştırılması hakkındaki [Lovrić/Hrvatistan](#) davasında, Mahkeme bu tür bir tedbire itiraz edilebilmesi için mahkemeye başvuru hakkına getirilen kısıtlamanın (Sözleşme'nin 11. maddesine atıfta bulunarak) derneklerin örgütsel özerkliklerinin korunması yönünde "meşru amaç" taşıdığına karar vermiştir. Böyle bir tedbirin tabi tutulduğu yargı denetiminin kapsamı önemli bir ölçüye kadar kısıtlanabilir. Ancak ilgili şahıs mahkemeye erişim hakkından mahrum bırakılmamalıdır (§§ 71-73).

1. Somut ve etkili bir hak

91. Mahkemeye erişim hakkı "somut ve etkili" olmalıdır ([Bellet/Fransa](#), § 38, [Zubac/Hrvatistan](#), §§ 76-79). Erişim hakkının etkili olabilmesi için, bireyin, "haklarına müdahale teşkil eden bir işleme itiraz etmek üzere açık ve somut bir fırsata" sahip olmalıdır ([Bellet/Fransa](#), § 36; mahkeme celbini düzenleyen kurallar konusunda [Nunes Dias/Portekiz](#) (k.k.); ulusal güvenliği ilgilendiren bir iş ilişkisi ihtilafının karara bağlanmasında belirleyici rol oynayan uzman görüşünün yargı denetimine tabi tutulmamasına ilişkin olarak: [Fazliyski/Bulgaristan](#)). Bu hak Sözleşme'nin 13. maddesi tarafından güvence altına alınan haktan farklıdır³ ([X ve Diğerleri/Rusya](#), § 50).

92. Temyiz veya bir kararın yeniden gözden geçirilmesi amacıyla yapılan başvurularda atılması gereken resmi adımları ve riayet edilmesi gereken süre sınırlamalarını düzenleyen kurallar, adaletin doğru şekilde tecelli ettirilmesini ve bilhassa, hukuki belirlilik ilkesine uyulmasını amaçlar ([Cañete de Goñi/İspanya](#), § 36). Dolayısıyla, söz konusu kurallar veya bu kuralların uygulanması, dava taraflarının mevcut bir hukuk yolunu kullanmasına engel olmamalıdır ([Miragall Escolano/İspanya](#), § 36; [Zvolsky ve Zvolska/Çek Cumhuriyeti](#), § 51). Özellikle, her dava söz konusu yargılamaların kendine has şartları ışığında değerlendirilmelidir (Kurşun/Türkiye, §§ 103-104). Usuli kurallar uygulanırken, mahkemeler yargılamaların adilliğini zedeleyecek aşırı şekilcilikten ve statülerde belirtilen usuli şartları etkisiz kılacak aşırı esneklikten kaçınmalıdır ([Hasan Tunç ve Diğerleri/Türkiye](#), §§ 32-33).

93. Kanunlar "hukuki kesinlik" ve "adaletin doğru tecelli ettirilmesi" amaçlarını gözetmeyi kestiğinde ve bireylerin davalarının esaslarının yetkili bir mahkemeye inceleme için sunma imkânının önüne geçtiğinde mahkemeye erişim hakkının özüne zarar verilmiş olur ([Zubac/ Hrvatistan](#) [BD], § 98). Yetkililerin süre sınırlarına ilişkin olarak yanlış veya eksik bilgi vermesi halinde ulusal mahkemeler, davanın özel koşullarını yeterince dikkate almalı ve ilgili kural ve içtihadı katı bir şekilde uygulamamalıdır (kıyaslayınız: [Clavien/İsviçre](#) (k.k.) ve [Gajtani/İsviçre](#)).

94. Dava açma veya başvuruda bulunma hakkı, bir yükümlülük getiren veya meşru haklara ya da menfaatlere zarar verebilecek yasal bir karar hakkında tarafların etkili bir şekilde haberdar olduğu an itibari ile var olduğu kabul edilmelidir. Aksi takdirde, mahkemeler bir itiraz başvurusunu yapmak için gerekli olan süre zarfını azaltabilir veya kararların tebliğ edilmesini geciktirerek herhangi bir itiraz olasılığını ortadan kaldıracaktır. Yargı makamı ile taraflar arasındaki iletişim aracı olarak mahkeme kararların tebliğ edilmesi tarafların mahkeme kararları ve bu kararların gerekçeleri hakkında bilgilendirmektedir. Böylece, taraflar uygun gördükleri takdirde itiraz başvurusunda bulunabilmekte ([Miragall Escolano ve Diğerleri/İspanya](#), § 37) ya da ilgili üçüncü bir tarafın müdahil olmasını talep edebilmektedir (yargılamaların sonuçlarının zarar verdiği ve söz konusu bu yargılamalara delil sunması için ilgili üçüncü taraf olarak çağrılan başvuran için bk: [Cañete de Goñi/İspanya](#), § 40)

95. Daha kapsamlı olarak, dava taraflarının kendilerini ilgilendiren yargılamalara katılıp kendilerini savunabilmeleri için haberdar olmalarını sağlama konusunda gerekli özeni göstermek ulusal yetkililerin sorumluluğundadır. Kararın bildirilmesi işlemleri tamamen karşı tarafın takdirine bırakılmaz (içtihat özeti için bk: [Schmidt/Letonya](#), §§ 86-90, 92 ve 94-95, bu davada başvuran boşanma davaları hakkında bilgilendirilmemiş ve Mahkeme, davaların gündeme getirdiği konuları göz önünde bulundurarak mahkemeye erişim hakkına uyulmasını sağlanması yönündeki özenin yetkililer tarafından gösterilmesi gerektiğine karar vermiştir).

³ Bk. [Sözleşme'nin 13. maddesi rehberi – Etkili hukuk yolu hakkı](#)

96. Yetkililerin ve ilgili kişilerin menfaatleri arasında denge kuran ve idari kararları genel olarak yayınlayan bir sistem, özellikle ilgili bireylere söz konusu kararlara itiraz edebilmesi konusunda net, pratik ve etkili bir olanak sunarak, mahkemeye erişim hakkına orantısız bir müdahale teşkil etmemektedir (*Geffre/Fransa* (k.k.)). *Zavodnik/Slovenya* başvurusu, iflas yargılamaları sırasında bir kararın bildirilmesi ile alakalıdır. Mahkeme, duruşma bildirim yapıldığı yöntemin (bildirim mahkemenin bildirim duyuru panosunda ve Resmi Gazetede duyurulmuştur) uygun olmadığını ve başvuranın arsasının tasfiyesine itiraz edebilmesinin önüne geçtiğine karar vermiştir (*Zavodnik/Slovenya*, §§ 78-81).

97. Bir davanın kendine özgü koşullarında, bu hakkın somut ve etkili niteliği aşağıdaki örnekler sonucunda zarar görebilir:

- bireyin maddi durumu nedeniyle yargılamaların engelleyici maliyeti:
  - bir başvuru kapsamında ceza yargılamalarına taraf olarak katılmak için gerekli mahkeme masrafları teminat tutarının aşırı yüksek olması (*Ait-Mouhoub/Fransa*, §§ 57-58, bk. ayrıca *Garcia Manibardo/İspanya*, §§ 38-45);
  - aşırı yüksek mahkeme masrafları (*Kreuz/Polonya* (no. 1), §§ 60-67); *Podbielski ve PPU PolPure/Polonya*, §§ 65-66; *Weissman ve Diğerleri/Romanya*, § 42; *Georgel and Georgeta Stoicescu/Romanya*, §§ 69-70 ve *Reuther /Almanya* (k.k.)). Bu davalarda, Mahkeme, hukuk yargılamalarının tesis edilmesinden önce ödenmesi zorunlu tutulan mahkeme giderlerini ele almış ve bu giderlerin masrafları ödeyemeyen başvuranlar için ilk derece mahkemelerine veya daha sonraki aşamalarda yer alan mahkemelere erişimine karşı bir engel teşkil ettiği kanaatine varmıştır. *Stankov/Bulgaristan*, § 59 davasında, Mahkeme yargılamaların sonunda ortaya çıkan yüksek mahkeme giderlerinin de aynı zamanda mahkeme hakkına karşı bir kısıtlama teşkil edebileceğine karar vermiştir; mahkeme masraflarını geri ödenmesinin reddedilmesine ilişkin olarak ayrıca bk: *Černius and Rinkevičius/Litvanya*, §§ 68-69 ve § 74. Mahkeme giderlerini ilgilendiren davalarda, dava taraflarının tutumu da ayrıca göz önünde bulundurulmalıdır (*Zubac/Hrvatistan* [BD], § 120);
- süre sınırlarıyla ilgili sorunlar:
  - Temyiz incelemesinde geçen sürenin temyiz kabul edilemez olduğuna karar verilmesine yol açması (*Melnyk/Ukrayna*, § 26; *Miragall Escolano ve Diğerleri/İspanya*, § 38). Dava tarafları gerekli özeni göstermek ile yükümlüdürler (*Kamenova/Bulgaristan*, §§ 52- 55).
  - *Ivanova ve Ivashova/Rusya* davasında Mahkeme ulusal mahkemelerin ulusal kanunları dava taraflarının büyük olasılıkla yerine getiremeyeceği yükümlülükler ortaya koyacak şekilde katı yorumlanmaması gerektiğine karar vermiştir. Bir temyiz başvurusunun - başvuru tarihinden söz konusu mahkeme kararından haberdar olduğu tarihten ziyade- yazı işleri müdürlüğünün mahkeme kararının tam kopyasını hazırladığı tarihten itibaren bir ay içerisinde yapılmasını zorunlu kılmak, ilgili son başvuru tarihinin başvuranın tamamen kontrolündeki bir unsura bağlamaktadır. Mahkeme, temyiz başvurusu yapma hakkının ancak başvuranın mahkeme kararının tam metninden etkili bir şekilde haberdar edildiği tarihten itibaren etkili olması gerektiğini tespit etmiştir.
  - Dava açmak için tanınan süre sınırları (*Howald Moor ve Diğerleri/İsviçre*, §§ 79-80; *Kolyadenko ve Diğerleri/Yunanistan*, § 27). Örneğin, ulusal yetkililerin özen göstermemesi sonucunda bir hukuki iddianın incelenmediği ve ceza davası hakkında düşme kararının alındığı birçok başvuru da Mahkeme mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğini tespit etmiştir (*Atanasova/Bulgaristan*, §§ 35-47). Bir şikâyetin incelenmesinin aşırı geciktirilmesi de mahkemeye erişim hakkını anlamsız kılacaktır (*Kristiansen and Tyvik AS/Norveç*).
  - Özellikle ikna edici görünmeyen gerekçeler temelinde bir temyiz başvurusunun, zaman aşımına uğramasına rağmen kabul edilmesi ve uzun bir süre zarfından sonra yapılmış olağan temyizlerin kabul edilmesi, hukuki kesinlik ilkesi ve mahkeme hakkının ihlaline sebebiyet verebilir (*Magomedov ve Diğerleri/Rusya*, §§ 87-89, bu davada yetkili

6. Madde Rehberi - Adil Yargılanma Hakkı (medeni hukuk yönü)
makamların yararına olan fakat süre sınırı dışında yapılan temyiz başvuruları, herhangi geçerli bir gerekçe sunulmadan temyiz başvurusunda bulunmak için tanınan süre zarfının uzatılmasının ardından kabul edilmiştir.)

- Ulusal makamlarının başvuranın başvurusunu incelemeyi geciktirmesi (başvuran başvurduğu bir pozisyonun seçim usullerine itiraz etmiştir) ve daha sonra söz konusu idari kararın zaman aşımına uğraması nedeniyle başvuruyu sürdürme konusunda herhangi bir hukuki menfaat olmaması dolayısıyla yargılamalara son verilmesi (*Frezadou/Yunanistan*, § 47)—kıyaslayınız: *Sailing Club of Chalkidiki "I Kelyfos"/Yunanistan*, § 72). Daha genel olarak, yargılamaların aşırı uzun süre boyunca sürüncemede kaldığı istisnai durumlarda bu durum mahkemeye erişim hakkına zarar verebilir (*Kristiansen ve Tyvik AS/Norveç*, § 57). Özellikle uzun süren yargılamalarda mahkemenin karar vermemesi için bir gerekçe sunulmaması adaletin tanınmaması şeklinde yorumlanabilir. Dolayısıyla, eğer mahkeme davanın şartları ve mevzubahis konunun gerektirdiği şekilde uygun bir süre zarfında ihtilafı karara bağlayamazsa başvuranın başvurduğu hukuk yolu tüm etkinliğini kaybedebilir (*Sailing Club of Chalkidiki "I Kelyfos"/Yunanistan*, § 60).
- Yargı yetkisine ilişkin hususlar (örneğin: başka Avrupa Birliği ülkesinden olan bir televizyon programının yayınlanmasına ilişkin olarak bk: *Arlewin/İsveç*). Ek olarak, aleyhinde tazminat davası açılması durumunda Devlet davalı makamın tespit edilmesinin kolaylaştırılması yönünde pozitif bir yükümlülüğe sahiptir (*Georgel ve Georgeta Stoicescu/Romanya*, §§ 69-71).
- İspat külfeti şartlarının aşırı derecede katı olduğu durumlarda delillere ilişkin hususlar (*Tence/Slovenya*, §§ 35-38);
- mahkemeye başvurma olanaklarına engel teşkil eden veya bu olanakları sınırlayan mahiyette usuli engellerin varlığı
  - usule ilişkin bir kuralın, ulusal mahkemeler tarafından özellikle katı bir şekilde yorumlanması (aşırı şekilcilik), başvuranları mahkemeye erişim haklarından yoksun bırakabilir (*Perez de Rada Cavanilles/İspanya*, § 49; *Miragall Escolano/İspanya*, § 38; *Sotiris ve Nikos Koutras ATTEE Anonim Şirketi/Yunanistan*, § 20; *Beles ve Diğerleri/Çek Cumhuriyeti*, § 50; *RTBF/Belçika*, §§ 71-72 ve 74; *Miessen/Belçika*, §§ 72-74; *Zubac/Hırvatistan* [BD], § 97; anayasa mahkemesi için *Dos Santos Calado ve Diğerleri/Portekiz*, §§ 118-130), „Usuli şartların makul olmayan bir şekilde belirlenmesinin etkili hukuki koruma hakkına zarar verdiği göz önünde bulundurulmalıdır. (*Miragall Escolano ve Diğerleri/İspanya*, § 37);
  - Daha yüksek bir mahkemenin yargı yetkisinin olup olmadığına karar verebilmek için anlaşmazlığın esas konusunun değerinin dikkate alınması (değer bakımından (*ratione valoris*) uygulanabilirlik barajı) (*Zubac/Hırvatistan* [BD], § 73, §§ 85-86);
  - önceki bir mahkeme kararının icrasıyla bağlantılı gereklilikler, mahkemeye erişim hakkına zarar verebilir; örneğin başvuranın maddi durumunun yetersizliği, onun daha önceki karara uymaya başlamasını dahi imkânsız hale getirir (*Annoni di Gussola ve Diğerleri/Fransa*, § 56; karşılaştırınız *Arvanitakis/Fransa* (k.k.))
  - bazı hukuk öznelerinin mahkemeye başvurmasını engelleyen usul kuralları (*The Holy Monasteries/Yunanistan*, § 83; *Philis/Yunanistan*, § 65; bk. ayrıca *Lupas ve Diğerleri/Romanya*, §§ 64-67; reşit kişilerin ehliyetsizliği ile ilgili olarak bk. *Stanev/Bulgaristan* [BD], §§ 241-245, *Nataliya Mikhaylenko/Ukrayna*, § 40 ve kıyaslayınız: *R.P. ve Diğerleri/ Birleşik Krallık*).⁴

98. Bununla birlikte, yine şekilcilik ile ilgili olarak, usuli açıdan temyize ilişkin kabul edilebilirlik koşulları, sıradan bir temyize kıyasla yasalara uygun şekilde çok daha katı olabilir. Yargıtay'ın rolünün özel niteliği göz önünde bulundurulduğunda Yargıtay'da izlenen usul; bilhassa önündeki yargılamalar

⁴ Ayrıca “Adli yardım” bölümüne bakınız.

açısından, her ikisi de tam yargı yetkisine sahip olmak üzere, önce bir ilk derece mahkemesi, ardından bir temyiz mahkemesi tarafından görülmesinin ardından gerçekleştiği durumlarda; daha şekli olabilir (*Levages Prestations Services/Fransa*, §§ 44-48; *Brualla Gomez de la Torre/İspanya*, §§ 34-39). Ancak ulusal makamlar bu bağlamda sınırsız bir takdir yetkisine sahip değildir (*Zubac/Hırvatistan* [BD], §§ 108-109). *Zubac/Hırvatistan* [BD] kararında yüksek mahkemeye erişime ilişkin genel ilkeler (§§ 80-82 ve § 84) ve şekilcilığe ilişkin içtihat (§§ 96-99) daha genel olarak yinelenmiştir. Özellikle, “hukuki kesinlik” ve “adaletin doğru tecelli ettirilmesi” konuları aşırı şekilcilik ile usuli işlemlerin makul derece uygulanması arasındaki sınırın çizilmesi bakımından dikkate alınması gereken iki unsurdur (§ 98). Bu ilkeler ayrıca Anayasa Mahkemesi önündeki yargılamalara da uygulanmaktadır (*Frailde Iturralde/İspanya* (k.k.), §§ 36-37).

99. *Zubac/Hırvatistan* davasına göre, üst mahkemelere erişime getirilen yasal kısıtlamaların orantılılığına karar verilirken aşağıdaki üç unsur göz önünde bulundurulmalıdır: (i) davacı açısından temyiz başvurusunda bulunmak için takip edilecek usuller öngörülebilir olmalıdır; (ii) Başvuranın mahkemeye erişiminin engellenmesine yol açan usuli hataların yapıldığının tespit edilmesinin ardından, bu hataların başvuran açısından aşırı yük oluşturup oluşturmadığının belirlenmesi gereklidir. Usuli hatanın başvuran ya da ilgili makamlar tarafından yani sadece tek bir taraf tarafından yapılması halinde, –söz konusu davada hata mahkemeler tarafından yapılmıştır- Mahkeme normal şartlarda yükü hatayı yapan tarafa yüklemektedir (§ 9 ve atıfta bulunulan örnekler); ve (iii) bahse konu kısıtlamaların “aşırı şekilcilik” içerip içermediği (§ 97; anayasa mahkemesine ilişkin olarak ayrıca bk: *Dos Santos Calado ve Diğerleri/Portekiz*, §§ 116-117 ve burada atıfta bulunulan örnekler).

100. *Trevisanato/İtalya* davasında Mahkeme, uzman avukatların Yargıtay’a yapılan her temyiz gerekçesinin bir paragrafta özetlemesi ve ihlal edildiği iddia edilen hukuki ilkeyi açıkça ifade etmesini zorunlu kılan şarta ilişkin bir hata bulmamıştır (§§ 42-45). Mahkeme, ayrıca, Yargıtay’ın davaları incelemesinin hızlandırılmasına veya basitleştirilmesine ilişkin hususların haklı olduğunu tespit etmiştir (*Miessen/Belçika*, § 71).

101. İlke olarak yüksek bir mahkemeye erişime getirilen belirli bir baraj (değer bakımından kabul edilebilirlik kriteri), bu mahkemenin sadece rolüne uygun olacak şekilde önemli olan hususları ele almasını gerektirme şeklinde bir meşru amaç taşımaktadır (*Zubac/Hırvatistan* [BD], § 73, § 83 ve § 105). Ancak, bu kısıtlamanın orantılılığı her davanın kendi içerisindeki şartlar temelinde değerlendirmelidir (§§ 106-107). Mahkeme, ulusal makamların söz konusu davada takdir paylarını aşip aşmadıklarını değerlendirme konusunda net kriterler belirlemiştir (§§ 108-109).

102. İlâveten, mahkemeye başvuru hakkı yalnızca dava açma hakkını içermekle kalmayıp, aynı zamanda bir uyuşmazlığın mahkeme tarafından hükme bağlanmasını isteme hakkını da içerir (*Lupeni Greek Catholic Parish ve Diğerleri/Romanya* [BD], § 86; yargılamaların ertelenmesi ile ilgili olarak *Kutic/Hırvatistan*, § 25 ve § 32; *Acimovic/Hırvatistan*, § 42; adaleti tanımama ile ilgili olarak *Beneficio Cappella Paolini/San Marino*, § 29; bağlı oy nedeniyle başvuranın anayasal itirazı hakkında nihai karar verilmemesine ilişkin olarak *Marini/Arnavutluk*, §§ 118-123).

103. Ceza yargılamaların sonlandırılmasının aynı yargılamalar kapsamında başvuranlar tarafından öne sürülen hukuk şikâyetlerinin incelenmesinin engellediği durumlarda, Mahkeme başvuranların medeni haklarına ilişkin olarak iddialarını öne sürebileceği başka yolları kullanıp kullanmayacağını incelemektedir. Mahkeme, diğer erişilebilir ve etkili hukuk yollarının mevcut olduğunu tespit ettiği durumlarda mahkemeye erişim hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir (*Nicolae Virgiliu Tănase/Romanya* [BD], § 198).

104. Mahkemeye başvuru hakkı ayrıca, yerel mahkemenin süre sınırlaması bulunan bir dizi karar aleyhine yapılan temyiz başvurularında karar vermede yasal süre sınırına uymadığı durumlarda (*Musumeci/İtalya*, §§ 41-43) veya karar olmadığında (*Ganci/İtalya*, § 31) da ihlâl edilebilir. “Mahkemeye başvuru hakkı”, kararların icrasını da kapsar.⁵

105. Bir hukuk mahkemesine erişimin kısıtlanmasının orantılılığını incelerken, Mahkeme başvuranın

⁵ “Kararların icrası” bölümüne bakınız.

erişim hakkını kullanmaktan alı koyan ve yargılamalar sırasında gerçekleşen usuli hataları göz önünde bulundurur ve bu hatalar yüzünden başvurana aşırı bir yükün yüklenip yüklenmediğine karar verir. Bu hataların bir sonucu olarak başvuranın mı yoksa yetkili makamların mı yükü kaldırması gerektiğinin değerlendirilmesinde referans kriterleri belirlenmiştir (*Zubac/Hırvatistan*, §§ 90 -95, § 119). Söz konusu hataların alt derece mahkemesinde yapılması halinde, Mahkeme Yüksek Mahkemenin daha sonraki aşamada üstlendiği rolü değerlendirir (§§ 122-124).

106. Ek olarak, bir bireyin mahkemeye erişim hakkı talebinde bulunduğu durumlarda, bu sözleşme hakkı karşı tarafın, yine Sözleşme tarafından korunan, hukuki kesinlik hakkı ile çelişebilir. Böyle bir durumda, birbiri ile çelişen menfaatler arasında denge sağlanması gerekmektedir ve bu bağlamda Mahkeme, Devletlere geniş bir takdir yetkisi tanımaktadır (*Sanofi Pasteur/Fransa*, §§ 56-58).

2. Sınırlamalar

107. Mahkemelere erişim hakkı mutlak değildir; ancak dolaylı olarak müsaade edilen sınırlamalara tabi olabilir (*Golder/Birleşik Krallık*, § 38; *Stanev/Bulgaristan* [BD], § 230, *Zubac/Hırvatistan* [BD], § 78). Bu durum bilhassa, bir temyiz kabul edilebilirlik koşulları söz konusu olduğunda geçerlidir; zira mahkemelere erişim hakkı, doğası gereği, bu konuda belli bir takdir payı kullanan Devlet tarafından düzenleme yapılmasını gerektirir (*Luordo/İtalya*, § 85; *Zubac/Hırvatistan* [BD], §§ 107-109).

108. Bununla birlikte, uygulanan sınırlamalar bireye bırakılan erişimi söz konusu hakkın özüne hanel getirecek derecede kısıtlamamalı veya indirgememelidir. Ayrıca, bir sınırlama; şayet “meşru bir amaç” gütmüyorsa ve “kullanılan araçla ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir orantılılık ilişkisi” mevcut değilse; 6 § 1 maddesi ile uyumlu olmaz (*Ashingdane/Birleşik Krallık*, § 57; *Fayed/Birleşik Krallık*, § 65; *Markovic ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 99; *Naït-Liman/İsviçre* [BD], §§ 114-115).

109. Mahkemeye erişim hakkı, belli koşullar altında; yasal süre sınırlamaları, (*Stubbings ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, §§ 51-52) yargılama giderlerine ilişkin teminat ödenmesini öngören kararlar (*Tolstoy Miloslavsky/Birleşik Krallık*, §§ 62-67), veya yasal temsil zorunluluğu (R.P. ve Diğerleri/Birleşik Krallık, §§ 63-67) ya da Devlet aleyhinde bir tazminat davası açmadan önce dostane çözüm usullerine başvurulması zorunluluğu (*Momčilović/Hırvatistan*, §§ 55-57). gibi, meşru kısıtlamalara da tabi olabilir.

110. Yüksek mahkemenin bir kanunun anayasaya aykırı olduğunu belirten beyannamelerin etki sürelerini sınırlandırılmasına karar vermesi mahkemeye erişimi kısıtlanabilir. Bu durum kamunun yararına olduğu şeklinde haklı çıkartıldığı durumda Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi ihlal edilmemektedir. Anayasa aykırılık beyanlarının açık olan aşırı sonuçlarından kaçınmak bir ülkenin ciddi ekonomik kriz içerisinde olduğu zamanda tasarladığı iktisadi politikası gibi hassas konular söz konusu olduğunda gerekli olabilir (*Frantzeskaki/Yunanistan* (k.k.), §§ 38-40 ve burada atıfta bulunulan davalar).

111. Mahkemeye erişimin yasayla veya uygulamada kısıtlandığı durumlarda Mahkeme, kısıtlamanın hakkın özünü etkileyip etkilemediğini ve bilhassa, kısıtlamanın meşru bir amaç güdüp gütmeyeceğini ve kullanılan araçla ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir orantılılık ilişkisi olup olmadığını inceler: (*Ashingdane/Birleşik Krallık*, § 57). Devletin kısıtlamaların orantılılığına ilişkin takdir payının kapsamı diğerleri arasında bu alandaki ilgili uluslararası hukuka dayanır (*Naït-Liman/İsviçre* [BD], §§ 173-174). Sürekli değişime tabi olan konuların söz konusu olduğu durumlarda, üye Devletlerin takdir payının kapsamı “Avrupa konsensüsünün” olup olmamasına veya en azından üye devletler arasında belirli bir trendin mevcut olup olmamasına bağlı olabilir (a.g.e. § 175). Kısıtlama, Mahkeme tarafından belirlenen ilkelerle uyumlu ise, 6 § 1 maddesinin ihlâl edildiğine karar verilemez.

112. Kişinin iç hukukta dava konusu edilebilecek bir talebinin bulunup bulunmadığı, gerçekte yalnızca iç hukukta tanımlandığı şekliyle ilgili medeni hakkın içeriğine değil, aynı zamanda olası hak taleplerinin mahkeme önüne getirme olanaklarını engelleyici veya sınırlayıcı usuli engellerin mevcudiyetine de bağlı olabilir (*McElhinney/İrlanda* [BD], § 24). 6 § 1 madde Sözleşmeciler Devletlerin maddi hukukunda yer alan herhangi belirli bir medeni “hakkın” içeriğini güvence altına almamaktadır. Yani, Mahkeme 6 § 1 maddesini yorumlayarak ilgili Devlette yasal dayanağı olmayan temel bir hak yaratamaz (*Z ve Diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], §§ 87 ve 98). *Lupeni Greek Catholic Parish ve Diğerleri/Romanya* [BD] davasında, Mahkeme başvuruların kilise binasının kendilerine geri

verilmesini güvence altına alma girişimlerinin karşılaştığı zorlukların yürürlükteki maddi hukuktan kaynaklandığına ve mahkemeye erişim haklarına yapılan herhangi bir kısıtlama ile alakalı olmadığına karar vermiştir. Dolayısıyla, Mahkeme 6 § 1 maddesinin ihlal edilmediğine hükmetmiştir (§§ 99 ve 106).

113. Ek olarak, bir talebin meşru menfaate dayanmaması gerekçesiyle kabul edilemez olarak değerlendirilmesi, söz konusu talepte bulunan davacının beyanlarının uygun bir şekilde incelendiği sürece mahkemeye erişim hakkından mahrum bırakılma teşkil etmemektedir (*Obermeier/Avusturya*, § 68 ve uluslararası bir mahkeme için bk: *Konkurrenten.no AS/Norveç* (k.k.), §§ 46-48).

114. Yurt dışında gerçekleştirilen eylemleri ele alan ulusal mahkemelerin yargı yetkilerine getirilen kısıtlamalar: bu tür kısıtlamalar adaletin doğru tecelli ettirilmesi ve ulusal yargı kararlarının etkinliğinin sürdürülmesi ilkelerine bağlı olarak meşru amaçlar taşıyabilir (*Nait-Liman/İsviçre* [BD], § 122).

115. Uluslararası örgütlerin ulusal yargı önünde bağımsızlığı (özellikle bk.: *Stichting Mothers of Srebrenica ve Diğerleri/Hollanda* (k.k.), § 139): -meşru bir amaç güden (*Waite ve Kennedy/Almanya* [BD], § 63) ve antlaşma temelli- bu kurala, 6 § 1 maddesi açısından ancak bu maddeden doğan kısıtlamanın orantısız olmaması kaydıyla izin verilebilir. Dolayısıyla söz konusu kural, ilgili kişilere Sözleşme kapsamında sahip oldukları haklarını etkili bir şekilde korumaları için makul alternatif araçlar sunuluyorsa, 6 § 1 maddesiyle uyumludur (a.g.e., §§ 68-74; *Prince Hans-Adam II of Liechtenstein/Almanya* [BD], § 48; *Chapman/Belçika* (k.k.), §§ 51-56 ve alternatif bir tahkim usulüne ilişkin olarak: *Klausecker/Almanya* (k.k.), §§ 69-77). Ancak, alternatif bir hukuk yolunun mevcut olmaması halinde uluslararası bir örgütün bağımsızlığının tanınması, kendiliğinden, mahkemeye erişim hakkının ihlalini teşkil etmez (*Stichting Mothers of Srebrenica ve Diğerleri/Hollanda* (k.k.), § 164).

116. *Stichting Mothers of Srebrenica ve Diğerleri/Hollanda* (k.k.) davası Birleşmiş Milletlere (BM) tanınan ulusal mahkemeler önündeki bağımsız ile alakalıdır. Mahkeme, BM Güvenlik Konseyi kararları tarafından BM Anlaşması'nın VII Bölümü kapsamında belirlenen operasyonların BM'nin uluslararası barış ve güvenliği koruma görevi açısından esas olduğuna karar vermiştir. Bu doğrultuda, Sözleşme, Güvenlik Konseyinin eylemlerinin ve ihmallerinin, bu yönde bir BM kararının olmaması halinde, ulusal yargı yetkisi dâhiline gireceği şeklinde yorumlanamaz. Bu operasyonların ulusal yargı yetkisi kapsamına dâhil edilmesi, herhangi bir Devlete mahkemeleri yoluyla operasyonların etkili şekilde yürütülmesi de dâhil olmak üzere BM'nin bu alandaki temel görevini yerine getirmesine müdahale etme fırsatı sunacaktır. Mahkeme, uluslararası hukukun, ulusal mahkemelerin sadece kendilerine ibraz edilen hukuki bir şikâyetin üstün hukuk (*jus cogens*) normları da dâhil olmak üzere herhangi bir uluslararası hukuk normunun ciddi ihlalini öne sürmesi temelinde Birleşmiş Milletler'in bağımsızlığını kaldırabileceği görüşünü desteklemediğini eklemiştir.

117. Devlet bağımsızlığı: Devlet bağımsızlığı milletler topluluğu tarafından genel olarak kabul edilir (*Stichting Mothers of Srebrenica ve Diğerleri/Hollanda* (k.k.), § 158). Bir üye Devlet tarafından alınan ve devlet bağımsızlığı konusunda uluslararası kamu hukukunda genel olarak kabul gören kuralları yansıtan tedbirler, mahkemeye erişim hakkı üzerinde doğrudan orantısız bir kısıtlama teşkil etmez (*Fogarty/Birleşik Krallık* [BD], § 36; *McElhinney/İrlanda* [BD], § 37; *Sabeh El Leil/Fransa* [BD], § 49).

118. Devletin yargı bağımsızlığı: Yabancı bir Devlet başka bir devletin mahkemesi önündeki bağımsızlık hakkından açık ve net bir şekilde rızasını dile getirerek feragat edebilir (*Ndayegamiye-Mporamazina/İsviçre* [BD], §§ 57 ve 59). Devlet bağımsızlığı ilkesinin uygulanmasının mahkemeye erişim hakkının kullanımını kısıtladığı durumlarda, söz konusu dava koşullarının bu tür bir kısıtlamayı haklı çıkarıp çıkarmadığının araştırılması gerekir. Kısıtlama meşru bir amaç gütmeli ve bu amaçla orantılı olmalıdır (*Cudak/Litvanya* [BD], § 59; *Sabeh El Leil/Fransa* [BD], §§ 51-54). Bir devlete hukuk yargılamalarında yargı bağımsızlığı tanınması, devletlerarası nezaket ve iyi ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla, uluslararası hukuka riayet etme "meşru amacını" güder (*Fogarty/Birleşik Krallık* [BD], § 34 ve *Al-Adsani/Birleşik Krallık* [BD], § 54; *Treska/Arnavutluk ve İtalya* (k.k.)). Alınan tedbirin orantılı olup olmadığı ile ilgili olarak, söz konusu tedbir, bazı durumlarda bireyin mahkemeye erişim hakkının özüne zarar verebilir (*Cudak/Litvanya* [BD], § 74; *Sabeh El Leil/Fransa* [BD], § 49; *Naku/Litvanya ve İsveç*, § 95) veya diğer davalarda ise vermeyebilir (*Al-Adsani/Birleşik Krallık* [BD], § 67;

6. Madde Rehberi - Adil Yargılanma Hakkı (medeni hukuk yönü)
Fogarty/Birleşik Krallık [BD], § 39; *McElhinney/İrlanda* [BD], § 38) Alternatif bir hukuk yolunun mevcut olmaması halinde mahkemeye erişim hakkı kendiliğinden ihlal edilmiş sayılmaz (*Stichting Mothers of Srebrenica ve Diğerleri/Hollanda* (k.k.)).

- Devletin yargı bağımsızlığı, uluslararası teamül hukukundaki gelişmelerle birlikte kısıtlanmıştır:
  - Ek olarak, Mahkeme elçilik çalışanlarının işe alınması ile ilgili hususlar haricinde iş ilişkisi hakkındaki anlaşmazlıklara ilişkin olarak uluslararası ve karşılaştırmalı hukukta Devletlerin bağımsızlıklarının kısıtlanması yönünde bir trendin mevcut olduğunu not etmiştir (*Cudak/Litvanya* [BD], §§ 63 ve sonraki paragraflar.; *Sabeh El Leil/Fransa* [BD], §§ 53-54 ve 57-58; elçilik personel üyelerinin işten çıkarılmasına ilişkin olarak *Naku/Litvanya ve İsveç*, § 89; yabancı bir Devlete karşı açılan ve gecikmiş maaş ödemeleri hakkındaki davanın celbine ilişkin olarak ayrıca bk: *Wallishauser/Avusturya*). Elçilikler ya da daimi temsilcilikler ve destek personel arasında akdedilen iş sözleşmeleri hakkındaki anlaşmazlıklara ilişkin olarak Mahkeme her daim hem söz konusu işin gerçekleştirildiği Devletin vatandaşlarını hem de burada yaşayan vatandaş olmayan kişileri korumuştur (*Ndayegamiye-Mporamazina/İsviçre*, §§ 49 ve 61 ve burada atıfta bulunulan davalar). Bu tutarlı yaklaşım ayrıca yazılı olan uluslararası örf ve adetler ile uyumludur. İlke olarak, yabancı bir devlet söz konusu işin gerçekleştirildiği Devletin sınırları içerisinde imzalanan bir iş sözleşmesini ilgilendiren anlaşmazlık kapsamında yargı bağımsızlığını öne süremez. Ancak, özellikle “yargılamaların açıldığı tarihte çalışanın işin gerçekleştirildiği Devlette daimi ikametgâh izni olmaması ve işveren Devletin vatandaşı olduğu durumlar” gibi bu ilkeye istisnai haller söz konusu olabilir (a.g.e., §§ 61-63). Diğer davalardan farklı olarak atıfta bulunulan davada başvuran İsviçre mahkemeleri nezdinde dava açtığı zamanda işveren Devletin (Burundi) vatandaşı olup, İsviçre’de Birleşmiş Milletler Burundi Cumhuriyeti Daimi Temsilciliğinde çalışmaktaydı ve işveren Devlette daimi ikamet izni bulunmamaktaydı. Mahkeme, İsviçre’nin başvuranın hukuksuz bir şekilde işten çıkarılması hakkındaki şikâyetine kapsamında Burundi Cumhuriyeti’nin yargı bağımsızlığına saygı gösterdiğini gözlemleyerek İsviçre’nin bu tutumunun Devlet bağımsızlığı hakkındaki uluslararası hukukun genel olarak tanınan kuralları ile uyumlu olduğuna karar vermiştir (§ 66).
  - Devlet ve yabancı özel şahıslar arasında gerçekleşen ticari işlemler konusunda da bağımsızlığa ilişkin olarak kısıtlayıcı bir yaklaşım benimsenebilir (*Oleynikov/Rusya*, §§ 61 ve 66).
- Öte yandan Mahkeme 2001 yılında, davanın görüldüğü Devletin bir eyleminin veya ihmalinin yol açtığı bedeni zararlar konusunda, uluslararası ve karşılaştırmalı hukukta, Devlet bağımsızlığını sınırlamaya yönelik bir eğilim olmasına karşın, bu uygulamanın hiçbir şekilde evrensel olmadığını kaydetmiştir (*McElhinney/İrlanda* [BD], § 38).
- Ek olarak, Mahkeme, Devlet yetkilileri aleyhinde yapılan işkence şikâyetlerine ilişkin davalar için özel bir kural veya istisna tanınmasına dair artan bir desteğin olduğu 2014 yılında, Devletlerin bağımsızlık hakkına söz konusu bu Devletin temsilcisi ya da görevlilerinin dava edilmesi yoluyla zarar verilemeyeceği yönünde bir fikir olduğuna hükmetmiştir (başvuranların işkence iddialarının Devlet ve görevlileri tarafından öne sürülen bağımsız nedeniyle incelenmesinin reddedilmesine ilişkin olarak bk: *Jones ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, §§ 213-15).
- Devletin icra bağımsızlığının kendisi 6 § 1 maddesine aykırı değildir. Mahkeme 2005 yılında, Devlet bağımsızlığını düzenleyen tüm uluslararası hukuk belgelerinin, katı bir şekilde kısıtlanmış bir kısım istisnaları olması kaydıyla, Devletlerin yargılamaların yürütüldüğü Devletin topraklarında icra karşısında bağımsızlığa sahip olduğu yönündeki genel ilkeyi ifade ettiğini belirtmiştir (*Manoilescu ve Dobrescu/Romanya ve Rusya* (k.k.), § 73). Mahkeme, örnekleme yoluyla, 2002 yılında “Yunan mahkemeleri Alman Devletinın başvuranlara tazminat ödemesine hükmetmişse de, bu durumun Yunan Devleti açısından mutlak surette başvuranların borçlarını Yunanistan’da yürütülecek icra davası yoluyla geri alabilmelerini temin etme yükümlülüğü getirmediğine” karar vermiştir (*Kalogeropoulou ve*

6. Madde Rehberi - Adil Yargılanma Hakkı (medeni hukuk yönü)
Diğerleri/Yunanistan ve Almanya (k.k.)). Bu kararlar, söz konusu zamanda uluslararası hukuka tabi devlet açısından geçerlidir ve gelecekte bu hukukta görülecek gelişmeleri engellemez.

119.Milletvekili dokunulmazlığı: Devletlerin genel olarak halkın temsilcilerine serbest konuşma özgürlüğü verme ve parti yanlılarının şikâyetlerinin parlamento çalışmalarına engel olmasını önleme amacıyla milletvekillerine değişik seviyelerde dokunulmazlık vermesi, uzun süredir devam eden bir uygulamadır (*C.G.I.L. ve Cofferati/İtalya* (no. 2), § 44). Dolayısıyla, milletvekili dokunulmazlığı aşağıda belirtilen koşullarda 6. madde ile uyumlu olabilir:

- parlamentoda serbest konuşma özgürlüğünün korunması ve yasama ve yargı arasında güçler ayrılığının korunması gibi meşru amaçlar güdüyorsa (*A./Birleşik Krallık* §§ 75-77 ve § 79);
- ulaşılmak istenen amaçlarla orantısız değilse (ilgili kişi haklarını etkili bir şekilde koruyabilmek için makul alternatif araçlara sahipse (a.g.e., § 86) ve dokunulmazlık yalnızca milletvekilliği görevlerinin ifasıyla sınırlıysa (a.g.e., § 84; *Zollmann/ Birleşik Krallık* (k.k.)). Milletvekilliği faaliyetiyle açık herhangi bir bağ bulunmaması, ulaşılmak istenen amaç ile kullanılan araç arasındaki orantılılık kavramının dar bir şekilde yorumlanmasını gerektirir (*Cordova/İtalya* (no. 2), § 64; *Syngelidis/Yunanistan*, § 44). Bireylerin mahkemeye erişim hakkı, bir parlamento mensubunun itiraz konusu açıklamalarda bulunduğu her durumda 6 § 1 maddesiyle bağdaşmayan bir şekilde kısıtlanamaz (*Cordova/İtalya* (no. 1), § 63 ve ayrıca mağdurların haklarını korumak için hiçbir makul alternatif araca sahip olmadığı *C.G.I.L. ve Cofferati/İtalya* (no. 2), §§ 46-5).

120.Eğer meşru bir amaç yani adaletin doğru şekilde tecelli ettirilmesi amacını gütmekteyse (*Ernst ve Diğerleri/Belçika*, § 50) ve başvuruların Sözleşme kapsamında sahip oldukları haklarını etkili bir şekilde korumaları için makul alternatif araçlara sahip olmaları anlamında orantılılık ilkesine uyuyorsa (*Ernst ve Diğerleri/Belçika*, §§ 53-55), hâkimlerin yargıdan muaf olması da benzer şekilde 6 § 1 maddesine aykırı değildir (§ 53-55).

121.Devlet memurlarının sahip olduğu dokunulmazlıklar: Bireylerin, devlet memurlarınca tespit edilen ve kişilerin itibarına zarar veren ifadeler ve bulgular hakkında itirazda bulunmak için yasal işlem başlatma olanağına getirilen kısıtlamalar, kamu yararına meşru bir amaç güdebilir (*Fayed/Birleşik Krallık*, § 70); bununla birlikte, kullanılan araçla söz konusu meşru amaç arasında bir orantılılık ilişkisi olmalıdır (a.g.e., §§ 75-82). *Jones ve Diğerleri/Birleşik Krallık* (§§ 213-15) davası başvuruların işkenceye ilişkin iddialarının incelenmesinin söz konusu Devlet ve memurları tarafından öne sürülen dokunulmazlık hakkı temelinde reddedilmesi ile alakalıdır. Mahkeme, özellikle bu davada, Devlet memurlarına dokunulmazlık tanınmasının uluslararası kamu hukukunun genel olarak tanınan kurallarını yansıttığı kanaatinde olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, ayrıca, bu alandaki gelişmelerin incelemeye tabi tutulması gerektiğini de kaydetmiştir.

122.Devlet başkanlarına sağlanan dokunulmazlık: Devlet başkanları tarafından yerine getirilen görevleri göz önünde bulunduran Mahkeme, Devlet başkanlarına, ifade özgürlüklerinin korunması ve Devlet içerisinde kuvvetlerin ayrılığının sağlanması amacıyla görev dokunulmazlığı sağlanmasının kabul edilebilir olduğuna karar vermiştir. Bu tür dokunulmazlığın sınırları düzenlemek zorundadır. Hiçbir zaman kaldırılamayan ebedi ve mutlak dokunulmazlıklar mahkemeye erişim hakkına karşı orantısız bir kısıtlama teşkil etmektedir (*Urechean ve Pavlicenco/Moldova Cumhuriyeti*, §§ 47-55).

123.Dokunulmazlık sınırları: Eğer bir devlet, herhangi bir kısıtlama ya da Sözleşme'nin uygulanmasından sorumlu organların kontrolü olmaksızın, bir dizi hukuk davasının tümünü mahkemelerin yetki alanından çıkarabilseydi veya geniş gruplara ya da kişi sınıflarına hukuki sorumluluktan muafiyet verebilseydi; bu durum demokratik bir toplumda hukukun üstünlüğüyle veya 6 § 1 maddesinin altında yatan temel ilkeyle, yani hukuk davalarının hükme bağlanması için bir hâkim önüne çıkarılabilmesi ilkesiyle tutarlı olmazdı (*McElhinney/İrlanda* [BD], §§ 23-26; *Sabeh El Leil/Fransa* [BD]; § 50).

124.*Al-Dulimi ve Montana Management Inc./İsviçre* [BD] kararı, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1483 (2003) no.lu kararı uyarınca varlıklara el konulması ile ilgilidir. BM yaptırım sistemi

çerçevesinde alınan kararlar uyarınca ulusal düzeyde alınan tedbirlerin ulusal mahkemeler tarafından uygun yargı denetimine tabi tutulabilmesi olanağına ilişkin olan ilkeler bu kararda belirtilmiştir. Mahkeme, özellikle bu davada, 1483 (2003) no.lu Karar'ın ulusal mahkemelerin bu karar uyarınca ulusal düzeyde alınan tedbirleri insan haklarının korunması açısından denetlemesinin önüne geçen açık bir emare içermediğine karar vermiştir. Bir kararın yargı denetimi gerçekleştirilemeyeceğini açıkça belirtmediği durumunda, bu durum yetkili Devletin söz konusu yarışan menfaatler arasında dengenin sağlanabilmesi amacıyla bu kararların uygulanmasında keyfilikten kaçınılması için her zaman yeterli denetimi gerçekleştirilmesinin gerekli olduğu şeklinde yorumlanmalıdır. Güvenlik Konseyi kararının keyfilik engellenmesini güvence altına alacak olan bir yargı denetimine tabi tutulma seçeneği mevcut bulunmadan uygulamaya konulması Devletin Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamındaki yükümlülükleri ile çelişecektir.

B. Feragat

1. İlke

125. Bir birey bir hakkın veya ilgili yargılamaların varlığından haberdar değilse bu bireyin söz konusu bu haktan feragat ettiği düşünülemez (*Schmidt/Letonya*, § 96 ve burada atıfta bulunulan içtihatlar).

126. Sözleşmeci Devletlerin ulusal hukuk sistemlerinde, medeni hukuka ilişkin konularda, kişinin, özellikle tahkim sözleşmesi hükümleri biçiminde olmak üzere, davasının bir mahkeme tarafından görülmesi hakkından feragat ettiğiyle sık karşılaşmaktadır. İlgili bireyin yanı sıra adaletin uygulanması açısından da inkâr edilemez avantajları bulunan feragat, kural olarak Sözleşme'yi ihlâl etmez (*Deweer/Belçika*, § 49; *Pastore/İtalya* (k.k.)). Dolayısıyla, 6. madde belirli anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulması için tahkim mahkemelerinin kurulmasının önüne geçmemektedir (*Transado Transportes Fluviais Do Sado, S.A./Portekiz* (k.k.)). Dava taraflarının, olağan mahkemelerin sözleşmenin uygulanmasından kaynaklı olarak ortaya çıkabilecek bazı anlaşmazlıkları değerlendirmesine gerek olmadığı yönünde karar verme özgürlükleri bulunmaktadır. Tahkimi kabul ederek taraflar isteyerek Sözleşme kapsamında güvence altına alınan bazı haklarından feragat ederler (*Eiffage S.A. ve Diğerleri/İsviçre* (k.k.); *Tabbane/İsviçre* (k.k.), § 27). Bir tahkim mahkemesine doğrudan bireylerin erişim hakkının kısıtlanmasını meşru amaç taşıyabilir (*Lithgow ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, § 197).

2. Şartlar

127. Bu tür bir feragatin serbest, meşru ve açık olması kaydıyla; kişiler tahkim lehine mahkemeye başvuru haklarından feragat edebilirler (Suda/Çek Cumhuriyeti, §§ 48-49 ve burada atıfta bulunulan içtihatlar; *Tabbane/İsviçre* (k.k.), §§ 26-27 ve 30). Demokratik bir toplumda mahkemeye başvuru hakkı o kadar büyük bir önem taşımaktadır ki; kişi salt mahkeme yargılamalarına bağlı bir usul esnasında ulaşılan bir anlaşmaya taraf olması nedeniyle söz konusu hakkın kullanımını kaybedemez (*Suda/Çek Cumhuriyeti*, § 48). Feragat ile birlikte söz konusu hakkın önemi ile orantılı olarak asgari güvenceler sağlanmalıdır (*Eiffage S.A. ve Diğerleri/İsviçre* (k.k.); *Tabbane/İsviçre* (k.k.), § 31).

128. İçtihatla, isteğe bağlı ve zorunlu tahkim arasında ayırım yapılmıştır. Kural olarak İsteğe bağlı tahkimler özgürce tercih edildiği için bu tahkimlere ilişkin Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamında bir şikâyet dile getirilmemiştir. Ancak, tahkimin kanun ile zorunlu kılındığı zorunlu tahkim usullerinde, tarafların anlaşmazlıklarını tahkim mahkemesinin yargı yetkisinden dışında sunma gibi bir olanağı bulunmamaktadır. Bu nedenle, Sözleşme'nin 6 § 1. maddesinde belirtilen güvenceler sağlanmalıdır (*Tabbane/İsviçre* (k.k.), §§ 26-27 ve burada atıfta bulunulan içtihatlar) Anılan kararda, Mahkeme feragat hükmünün ve ilgili yasal hükmün başvuranın sözleşmeye ilişkin özgürlüklerine saygı duyarken İsviçre'nin esnek ve hızlı usuller yoluyla tahkim merkezi olması konumunu desteklemesi meşru amacını taşıdığına karar vermiştir.

129. Mahkeme, ticari anlaşmazlıkların çözümü kavuşturulması çerçevesinde tahkimin hukuk davalarına oranla daha avantajlı olduğunu vurgulamıştır. Profesyonel futbol oyuncusu ve sürat patencisi tarafından açılan bir davada Mahkeme bu alandaki uygulanabilir ilkeleri yinelemiştir (*Mutu ve*

Pechstein/İsviçre, §§ 94-96)ve bu davadaki tespitlerinin profesyonel spor alanlarında da eşit derecede alakalı olduğunu belirtmiştir. Başvuranların Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinde sağlanan güvencelerin tümünden mi ya da bir kısmından mı feragat edip etmediğinin belirlenmesinde esas olarak tahkim usullerinin zorunlu olup olmadığı değerlendirilir (§ 103). Mahkeme, Uluslararası Paten Birliğinin kuralları açıkça tüm anlaşmazlıkların Spor Tahkim Mahkemesi ("CAS") nezdinde çözülmesi gerektiğini ve aksi takdirde uluslararası yarışmalardan men edileceğini belirtmesi nedeniyle ikinci başvuranın CAS'a başvurmak dışında başka bir olanağının olmadığını gözlemlemiştir (§§ 113-115). Bununla birlikte, Mahkeme ilgili uluslararası kanunların futbolculara bu konuda seçim hakkı tanınmasından dolayı birinci başvuranın CAS'ın zorunlu yargı yetkisini kabul etmek ile yükümlü olmadığını tespit etmiştir. Ancak, Mahkeme birinci başvuranın bağımsız ve tarafsız olmayan CAS paneline başvurmayı mutlak surette kabul etmiş olarak değerlendirilemeyeceğine karar vermiştir. Mahkemenin görüşünde önem arz eden unsurlardan biri, CAS önündeki işlemleri düzenleyen kurallara dayanan birinci başvuranın panelde görev alan hâkimlerden birinin çekilmesi talebinde bulunmasıdır. Bu doğrultuda, hem birinci hem de ikinci başvuranın başvurularında, 6 § 1 maddede belirtilen güvenceler tahkim usulleri sırasında sağlanmalıydı (§§ 121-123). Futbol ile ilgili anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulması için münhasır ve zorunlu yargı yetkisi olan tahkim komitesine ilişkin olarak ayrıca bakınız: [Ali Rıza ve Diğerleri/Türkiye](#), §§ 175-181

C. Adli Yardım

1. Adli yardım sağlanması

130. 6 § 1 maddesi, "medeni bir hakka" ilişkin her uyuşmazlık için Devletin ücretsiz adli yardım sağlaması gerektiği anlamına gelmez (*Airey/İrlanda*, § 26). Belli koşullar altında ceza yargılamalarında ücretsiz adli yardım alma hakkını güvence altına alan 6 § 3 (c) maddesi ile adli yardıma hiçbir atıfta bulunmayan 6 § 1 maddesi arasında açık bir ayırım vardır (*Essaadi/Fransa*, § 30)

131. Bununla birlikte, Sözleşme, bilhassa mahkemeye erişim hakkı olmak üzere somut ve etkili hakları güvence altına almayı amaçlar. Dolayısıyla 6 § 1 maddesi, mahkemeye etkili erişim sağlanması açısından bu tür bir yardımın zaruri olduğu hallerde, Devleti bazen avukat yardımı sağlamaya mecbur bırakabilir (*Airey/İrlanda*, § 26)

132. 6. maddenin dava tarafı bir bireye hukuki temsil sağlanmasını gerektirip gerektirmediği konusu, davanın kendine özgü koşullarına bağlıdır (*a.g.e.*; *Steel ve Morris/Birleşik Krallık* [BD], § 61; *McVicar/Birleşik Krallık* [BD], § 48). Belirlenmesi gereken konu, koşulların tamamı göz önünde bulundurulurken, adli yardım sağlanmamasının başvuranı adil yargılanma hakkından mahrum bırakıp bırakmayacağı hususudur (*a.g.e.*, § 51).

133. 6. maddenin adli yardım sağlanması yönünde bir gereklilik içerip içermediği sorusu, diğer etkenler arasında, şunlara bağlıdır:

- başvuran açısından söz konusu olan şeyin önemi (*Steel ve Morris/Birleşik Krallık*, § 61; *P., C. ve S./Birleşik Krallık*, § 100);
- İlgili kanun veya usulün karmaşıklığı (*Airey/İrlanda*, § 24);
- başvuranın kendisini etkili bir şekilde temsil etme kapasitesi (*McVicar/Birleşik Krallık*, §§ 48-62; *Steel ve Morris/Birleşik Krallık*);
- avukat tarafından temsil edilme konusunda yasal bir şartın varlığı (*Airey/İrlanda*, § 26; *Gnahoré/Fransa*, § 41 son cümle).

134. Bununla birlikte, söz konusu hak mutlak değildir ve bu nedenle, önceki paragrafta bahsedilen hususlara ek olarak bilhassa aşağıdaki hususlara istinaden, adli yardım sağlanması konusunda belli bazı koşulların düzenlenmesine izin verilebilir:

- dava tarafının mali durumu (*Steel ve Morris/Birleşik Krallık*, § 62);
- dava tarafının yargılamalarda başarılı olma ihtimali (*a.g.e.*)

Dolayısıyla, adli yardım sağlanmasına uygun uyuşmazlıkları ayırt eden bir adli yardım sistemi mevcut olabilir. Bununla birlikte, yasa koyucu tarafından belirlenen sistem bireylere onları keyfilikten

6. Madde Rehberi - Adil Yargılanma Hakkı (medeni hukuk yönü)
koruyacak maddi güvenceler sunmalıdır (*Gnahoré/Fransa*, § 41; *Essaadi/Fransa*, § 36; *Del Sol/Fransa*, § 26; *Bakan/Türkiye*, § 76 ve mahkemeye başvurma hakkının özüne zarar verilmesine ilişkin olan *Aerts/Belçika* kararına atıfla § 75). Bu nedenle, Devlet içerisindeki adli yardım sisteminin niteliğine dikkat edilmesi (*Essaadi/Fransa*, § 35) ve yetkililer tarafından seçilen yöntemin Sözleşme'yle uyumlu olup olmadığının teyit edilmesi (*Santambrogio/İtalya*, § 52; *Bakan/Türkiye*, §§ 74-78; *Pedro Ramos/İsviçre*, §§ 41-45) önemlidir.

135. Mahkemelerin adli yardım sağlanmaması için gerekçeler sunması ve adli yardım taleplerini titizlikle ele alması esastır (*Tabor/Polonya*, §§ 45-46; *Saoud/Fransa*, §§ 133-136)

136. Ayrıca, yabancı gerçek kişilere adli yardım sağlanmaması 6. maddeye aykırı değildir (*Granos Organicos Nacionales S.A./Almanya*, §§ 48-53).

2. Sağlanan adli yardımın etkinliği

137. Devlet, resmî olarak atanan avukatın eylemlerinden sorumlu değildir. Avukatlık mesleğinin Devlettten bağımsız olmasından (*Staroszczyk/Polonya*, § 133), avukat ister bir adli yardım sistemi kapsamında atanmış isterse ücreti kişi tarafından karşılanmış olsun, savunmanın idaresi temelde davalı ile avukatı arasında bir konudur. Dolayısıyla savunmanın idaresi, özel durumlar haricinde, Devletin Sözleşme kapsamında sorumluluğunu doğuramaz (*Tuziński/Polonya* (k.k.))

138. Buna karşın, bir tarafı temsil etmesi için avukat görevlendirilmesi, tek başına etkin yardım güvencesi sağlamaz (*Siałkowska/Polonya*, §§ 110 ve 116). Adli yardım sağlanması amacıyla atanan avukat, uzun süre eyleme geçmekten alıkonulabilir veya görevlerini yerine getirmeyebilir. Eğer durum kendilerine ihbar edilmişse, yetkili ulusal makamlar söz konusu avukatı değiştirmelidir; şayet değiştirmezlerse, dava tarafı ücretsiz adli yardım sağlanmasına karşın uygulamada etkin yardımdan yoksun kalır (*Bertuzzi/Fransa*, § 30).

139. Bir yanda adalete erişim hakkının etkin bir şekilde kullanılması, öte yanda ise avukatlık mesleğinin bağımsızlığı arasında gerekli dengeyi sağlamak her şeyden önce Devletin sorumluluğudur. Mahkeme, adli yardım kapsamında sağlanan bir avukatın herhangi bir şekilde harekete geçmeyi reddetmesinin belli kalite şartlarını sağlaması gerektiğini açık bir biçimde vurgulamıştır. Bu şartlar, adli yardım sistemindeki eksikliklerin bireyleri hakları olan mahkemeye "somut ve etkili" erişim hakkından yoksun bıraktığı hallerde karşılanmamış olur (*Staroszczyk/Polonya*, § 135; *Siałkowska/Polonya*, § 114 – ihlal).

III. Kurumsal gereklilikler

Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi

“1. Herkes, medeni hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesi konusunda (...) yasalarla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından (...) adil bir şekilde (...) yargılanmayı isteme hakkına sahiptir. ...”

A. “Yargı yeri” kavramı

1. Özerk kavram

140. Bir Devletin mahkemelerinden biri şeklinde sınıflandırılmamış olan bir makam, 6 § 1 maddesinin amaçları doğrultusunda, ifadenin maddi anlamıyla “yargı yeri” kavramı içerisine girebilir (*Sramek/Avusturya*, § 36).

141. Bir mahkeme veya yargı mercii, yargılama fonksiyonu dikkate alınarak, bir başka deyişle, uyuşmazlıkları hukuk kurallarını göz önünde bulundurarak çözümlene kapasitesi ve devamlı somut kuralların uygulanması açılarından ifadenin maddi bakımına göre nitelendirilir (*a.g.e.*, § 36; *Kıbrıs/Türkiye* [BD], § 233)

142. “Yargı yeri” kavramının temelinde karar verme yetkisi bulunmaktadır. Yargılamalar, 6 § 1 maddesinin gerektirdiği üzere, “uyuşmazlık konularının bir yargı mercii tarafından hükme bağlanmasını” temin etmelidir (*Bentham/Hollanda*, § 40)

143. Bu sebeple, bağlayıcı gücü olmaksızın sadece istişari görüşte bulunma yetkisi, bu görüşler davaların büyük bir çoğunluğunda izlense dahi yeterli değildir (*a.g.e.*).

144. 6 § 1 maddesinin amaçları doğrultusunda “yargı yeri”, ilgili ülkenin standart yargı sistemi içerisine dâhil edilmiş bir mahkeme olmak zorunda değildir (*Mutu ve Pechstein/İsviçre*, § 139). Olağan mahkeme sistemi dışında gereğince ele alınabilecek özel bir dava konusuna bakmak üzere kurulmuş olabilir. § 1 maddesine uygunluğun sağlanması bakımından önemli olan, gerek maddi gerekse usuli olmak üzere, uygulamadaki güvencelerdir (*Rolf Gustafson/İsviçre*, § 45).

145. Dolayısıyla, bir “yargı yeri”, daimi surette uygun güvenceleri sunması kaydıyla, sınırlı sayıda özel konuyu hükme bağlamak üzere tesis edilmiş bir organdan oluşabilir (bir tahkim mahkemesi bağlamında - *Lithgow ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, § 201).

146. ek çok görev (idare, düzenleme, hüküm verme, tavsiyede bulunma ve disiplin) yerine getirmesi, tek başına, bir kurumun “yargı yeri” olmasına engel teşkil edemez (*H./Belçika*, § 50)

147. “Yargı yeri” kavramının doğasında, adli olmayan bir makam tarafından ve bir tarafın zararına değiştirilmesi mümkün olmayan bağlayıcı bir karar verme yetkisi bulunmaktadır (*Van de Hurk/Hollanda*, § 45). Hukukun üstünlüğü ilkesinin temel unsurlarından biri, diğerleri arasında, mahkemeler nihayetinde bir meseleyi hükme bağladıklarında, kararlarının doğruluğunun sorgulanmamasını gerektiren hukuki belirlilik ilkesidir (benzer bir şekilde görülebilirlik izni için yapılan başvurulara ilişkin olarak: *Brumarescu/Romanya* [BD], § 61).⁶ Ayrıca, 6 § 1 madde kapsamında sadece tam yargı yetkisi bulunan kuruluşlar “yargı yeri” olarak nitelendirilebilir (*Mutu ve Pechstein/İsviçre*, § 139).

148. Bir “mahkeme” ayrıca bir dizi başka şartları da karşılamalıdır – başta yürütmeden olmak üzere bağımsızlık; tarafsızlık; üyelerinin görev süreleri; usul tarafından sağlanan güvenceler – ki bunların bazıları 6 § 1 maddesi içerisinde yer almaktadır (*Le Compte, Van Leuven ve De Meyere/Belçika*, § 55; *Kıbrıs/Türkiye* [BD], § 223). Nitekim gerek bağımsızlık gerekse tarafsızlık, “yargı yeri” kavramının

⁶ “Kararların icrası” bölümüne bakınız.

6. Madde Rehberi - Adil Yargılanma Hakkı (medeni hukuk yönü)
temel bileşenleridir.⁷

149. Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi anlamında, "yargı yeri" statüsüne sahip olduğu kabul edilen organ örnekleri şunları içerir:

- bölgesel taşınmaz kıymet takdir komisyonu: *Sramek/Avusturya*, § 36;
- cezai bakımdan zararların tazmin komisyonu: *Rolf Gustafson/İsveç*, § 48;
- ormancılık uyuşmazlıkları çözüm komisyonu: *Argyrou ve Diğerleri/Yunanistan*, § 27);
- Uluslararası Spor Tahkim Mahkemesi (*Mutu ve Pechstein/İsviçre*, § 149) ve bir futbol tahkim komitesi (*Ali Rıza ve Diğerleri/Türkiye*, §§ 202-204)

2. Yargı Yetkisinin Düzeyi

150. 6 § 1 maddesi Sözleşmeciler Devletleri her ne kadar temyiz mahkemeleri veya Yargıtay tesis etmeye mecbur kılmıyorsa da; bu tür mahkemeler tesis eden bir Devletin, hukuka tabi kişilerin bu mahkemeler önünde 6 § 1 maddesi içerisinde yer alan temel güvencelerden yararlanmasını temin etmesi gerekir (*Platakou/Yunanistan*, § 38; *Zubac/Hırvatistan* [BD], § 80):

- Özel değerlendirme: bununla birlikte 6 § 1 maddesinin temyiz mahkemelerine veya Yargıtay nasıl uygulanacağı, ilgili yargılamaların özel durumlarına bağlıdır. Usuli açıdan temyize ilişkin kabul edilebilirlik koşulları, sıradan bir temyize kıyasla daha katı olabilir (*Levages Prestations Services/Fransa*, § 45; *Zubac/Hırvatistan* [BD], § 82).
- Genel değerlendirme: iç hukuk düzeninde yürütülen yargılamaların tümü göz önünde bulundurulmalıdır (*Levages Prestations Services/Fransa*; §§ 44-45; *Zubac/Hırvatistan* [BD], § 82). Sonuç olarak, bazı durumlarda daha üst veya en üst konumda bulunan mahkeme, Sözleşme hükümlerinden birine ilişkin ve başlangıçta görülen ihlali ortadan kaldırır (*De Haan/Hollanda*, § 54; diğerler kararların yanı sıra, *Zubac/Hırvatistan* [BD], § 123).

151. İnsan haklarının korunmasıyla tamamen bağdaşan esneklik ve etkililik gereksinimleri, 6. maddenin koşullarını her yönüyle karşılamayan idari veya mesleki kurumlara ve evleviyetle yargı organlarına önceden müdahale edilmesini haklı çıkarabilir (*Le Compte, Van Leuven ve De Meyere/Belçika*, § 51). Bu kurumlar önündeki yargılamalar, 6. madde güvencelerini sağlayan ve "tam yargı yetkisine sahip olan yargı organının müteakip denetimine tabi" ise, Sözleşme'ye ilişkin herhangi bir ihlal söz konusu olmaz (*Zumtobel/Avusturya*, §§ 29-32; *Bryan/Birleşik Krallık*, § 40; *Denisov/Ukrayna* [BD], §65)

152. Benzer şekilde, hüküm verme görevinin meslek disiplin kurullarına verilmiş olması kendi başına Sözleşme'yi ihlal etmez. Bununla birlikte, bu tür durumlarda Sözleşme en azından şu iki sistemden birini gerektirir: meslek disiplin kurullarının kendisinin 6 § 1 maddesinin gereklerini yerine getirmesi veya bu gerekleri yerine getirmemekle birlikte 6 § 1 maddesinde öngörülen güvenceleri sağlayan ve "tam yargı yetkisine sahip olan bir yargı organının" müteakip denetimine tabi olmasıdır (*Albert ve Le Compte/Belçika*, § 29; *Gautrin ve Diğerleri/Fransa*, § 57; *Fazia Ali/Birleşik Krallık* § 75).

153. Bu doğrultuda Mahkeme, 6 § 1 maddesi uyarınca bu maddenin gereklerini karşılamayan idari makamların kararlarının "tam yargı yetkisine sahip olan bir yargı organının" müteakip denetimine tabi olması gerektiğini devamlı olarak yinelemiştir (*Ortenberg/Avusturya*, § 31).⁸

3. Tam yargı yetkisine sahip olan mahkeme tarafından denetim yapılması

154. 6 § 1 maddesi anlamında, ancak tam yargı yetkisine sahip olan bir kurum "yargı yeri" sıfatını hak eder (*Beaumartin/Fransa*, § 38). 6 § 1 maddesi mahkemelerin etkili bir adli denetim gerçekleştirmesini gerektirir (*Obermeier/Avusturya*, § 70). "Tam yargı yetkisi" kavramının muhakkak ulusal hukukta bulunan yasal bir tanımlamaya dayanmasına gerek yoktur. Sözleşme'nin 6 § 1.

⁷ "Bağımsızlık ve tarafsızlık" bölümüne bakınız.

⁸ Ayrıca, "Adillik" bölümüne bakınız.

maddesi kapsamında “yargı yeri” “önündeki anlaşmazlığı ilgilendiren tüm olgu ve kanunlara ilişkin hususları inceleme yetkisine” sahip olmalıdır (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], §§ 176-177). Söz konusu organ, önündeki yargılamalara ilişkin olarak “yeterli yargı yetkisini” kullanabilmeli ya da “yeterli bir inceleme” gerçekleştirebilmelidir (*Sigma Radio Television Ltd./Kıbrıs*, § 152 ve burada atıfta bulunulan içtihatlar). Bir mahkemenin tam yetki kullanması gerektiği ilkesi, onun yargı işlevinin unsurlarından hiçbirini bırakmamasını gerektirir (*Chevol/Fransa*, § 63).

155. “Medeni hak ve yükümlülükler” ilişkin anlaşmazlıkları ele alan idari bir organın önündeki yargılamaların 6 § 1 maddesinde belirtilen tüm gereklilikleri karşılamaması halinde ancak eğer bu organ önündeki yargılamalar “daha sonrasında 6 § 1 maddesinde belirtilen güvencelerin hepsini sağlayan ve tam yargı yetkisine sahip olan bir yargı organı tarafından denetleniyorsa” -yani idari organın nezdinde görülen yargılamalarda tespit edilen herhangi bir yapısal veya usule bağlı eksiklik daha sonra tam yargı yetkisine sahip olan bir organ tarafından gerçekleştirilen denetimde giderebiliyorsa- Sözleşme’nin ihlal edildiği sonucuna varılamaz (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], § 132).

156. 6 § 1 maddesi ilke olarak söz konusu “mahkemeyi”, önündeki uyuşmazlıkla ilgili olarak maddi gerçekliğe ve hukuka ilişkin tüm sorunları inceleme yetkisine sahip olmak ile zorunlu kılar (*Terra Woningen B.V./Hollanda*, § 52; *Sigma Radio Television Ltd/Kıbrıs*, §§ 151-57). Bu özellikle şu anlama gelmektedir: Mahkeme her bir dava tarafınca öne sürülen tüm iddiaları herhangi birini incelemeyi reddetmeden hepsinin esaslarını tek tek inceleme ve eğer incelemeyi reddetmeden sonra bu iddiaları reddediyorsa net gerekçeler sunma yetkisini elinde bulundurmalıdır. Olgulara ilişkin olarak mahkeme dava tarafının davasında zaruri olan olguları tekrar inceleyebilme yetkisine sahip olmalıdır (*Bryan/Birleşik Krallık*, § 44 -45). Bazı durumlarda, söz konusu mahkeme ulusal kanun kapsamında tam yargı yetkisine sahip olmamakla birlikte başvurulara cevap verme ya da olgulara ilişkin tespitleri inceleme ya da idari yetkililer tarafından hazırlanan hükümleri gözden geçirme konusunda yargı yetkisi olmadığını dile getirerek iddiaları incelemeyi reddetmeden başvurular tarafından öne sürülen temyiz gerekçelerini tek tek incelemektedir. Bu tür durumlarda, idari yetkililerin kullandığı takdir yetkisinin mahkeme tarafından ne kadar ayrıntılı olarak denetlendiği dikkate alınmalıdır (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], § 183 ve burada atıfta bulunulan içtihatlar).

157. Ek olarak, bir yargı yerinin, kusurlu davranışa tekabül eden cezanın orantılı olup olmadığını değerlendirme konusunda yetkiye sahip olmaması halinde tam yargı yetkisine sahip olan olduğu söylenemez. (*Diennet/Fransa*, § 34, *Méridaud/Fransa*, § 69).

158. Tam yargı yetkisi ilkesi birçok davada, bilhassa esnek bir şekilde yorumlanarak, değerlendirilmiş ve Mahkeme içtihadına yerleşmiştir. Bu ilke, temyiz mahkemesinin yargı yetkisinin özellikle ana konunun teknik bir nitelikte olduğu anlaşmazlıklar ile sınırlı olduğu idari hukuk davalarında ele alınmıştır (*Chaudet/Fransa*, § 37; *Al-Dulimi ve Montana Management Inc./İsviçre* [BD], § 130).

159. Çeşitli üye Devletlerin hukuki sistemlerinde, olguları inceleme konusunda sınırlı yargı yetkisinin bulunduğu fakat yanlış veya makul olmadığı tespit edilen olgulara dayanması halinde idari makamların kararlarını bozabilen mahkemelerin bulunduğu bazı uzmanlaşmış hukuk alanları bulunmaktadır (örneğin, şehir ve bölge planlama alanı). Sözleşme’nin 6. maddesi bir mahkemenin kendi fikrini idari makamın fikrinin yerine geçebileceği bir yargı yetkisi düzeyini zorunlu kılmamaktadır (örneğin, kırsal bölge planlaması için bk: *Zumtobel/Avusturya*, §§ 31-32 ve şehir planlaması için: *Bryan/Birleşik Krallık*, §§ 44-47; çevre korunması için: *Alatulkila ve Diğerleri/Finlandiya*, § 52; kumar oyunlarının düzenlenmesine ilişkin olarak: *Kingsley/Birleşik Krallık* [BD], § 32 ve içtihat özeti için: *Fazia Ali/Birleşik Krallık*, §§ 75-78 ve *Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], § 178).

160. Yukarıda atıfta bulunulan davalar, Mahkemenin *Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD] kararında §§ 196 ve 203 paragraflarında disiplin işlemlerinden farklı olduğunu belirttiği özel bir hukuk alanında idari takdir yetkisinin olağan bir şekilde kullanılması sonucunda alınan kararların yargı yetkisine tabi tutulması ile alakalıdır. *Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* davasında, Mahkeme idari kararın tabi tutulduğu yargı yetkisinin anlaşmazlığın esas konusuna uygun olması gerektiğini belirtmiştir (§ 196).

161. İdari makamların özel bir mesleki deneyim ya da özel bir birikim gerektiren özel hukuk

alanında takdir yetkisini olağan bir şekilde kullanması kapsamında (kıyaslayınız: *Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], § 195), söz konusu makam tarafından gerçekleştirilen incelemenin Sözleşme’de dile getirilen “tam yargı yetkisi” dâhilinde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini değerlendirmek için Mahkeme içtihadında bazı kriterler belirlenmiştir. (*Sigma Radio Television Ltd/Kıbrıs*, §§ 151-57). Dolayısıyla, söz konusu yargı organının yeteri bir inceleme gerçekleştirip gerçekleştirmediğinin tespit edilebilmesi için aşağıdaki ölçütler beraber değerlendirilmelidir (ayrıca bk: *Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], §§ 179-181):

- hakkında itirazda bulunulan kararın konusu:
  - idari karar maddi gerçekliğe ilişkin basit bir sorun ile ilgiliyse, mahkemenin denetiminin, özel teknik bilgi gerektiren bir uzmanlık alanını ilgilendiren bir karara kıyasla daha derin olması gereklidir;
  - Avrupa’daki mevcut sistemler olgusal sorunların incelenmesi konusunda mahkemelerin yetkisini sınırlamakta, buna karşın mahkemelerin kararı çeşitli gerekçelerle bozmasına mani olmamaktadır. İchtihatlar, bu durumu tartışma konusu yapmamaktadır.
- karara ne şekilde ulaşıldığı: ilgili idari makam önündeki usuli güvenceler nelerdi?
  - eğer davacı idari dava sırasında 6. madde koşullarından birçoğunu karşılayan usuli güvencelerden yararlanmışsa, bu durum sonrasında daha hafif bir adli denetimde bulunulmasını haklı kılabilir (*Bryan/Birleşik Krallık*, §§ 46-47; *Holdings & Barnes Plc/Birleşik Krallık* (k.k.))
- istenen ve gerçekte sahip olunan temyiz araçları dâhil olmak üzere uyumsuzluğun içeriği (*Bryan/Birleşik Krallık* § 45):
  - karar, davacının tüm iddialarını, hiçbirini reddetmeksizin ve reddedilmeleri halinde açık gerekçeler sunmak suretiyle, noktası noktasına esas yönünden inceleyebilmelidir. Olgulara gelince mahkeme, davacının davası açısından önemli olan olguları yeniden inceleyebilmelidir. Dolayısıyla, eğer davacı yalnızca usule ilişkin iddialarda bulunursa, sonradan mahkemeyi olgular hakkında hüküm vermediği için eleştiremez (*Potocka ve Diğerleri/Polonya*, § 57)

162. Örneğin, bir mahkemenin, önündeki uyumsuzluğun çözümlenmesi açısından önem arz eden maddi gerçekliğe ilişkin kimi meseleler hakkında bağımsız olarak hükümde bulunmayı reddetmesi, 6 § 1 maddesinin ihlal edilmesi anlamına gelebilir (*Terra Woningen B.V./Hollanda*, §§ 53-55). Şayet mahkeme uyumsuzluğun ana konusu hakkında karar verme yetkisine sahip değilse de aynı durum geçerlidir (*Tsfayo/Birleşik Krallık*, § 48). Bu tür durumlarda, davanın sonucu açısından belirleyici olan konu, bağımsız yargı incelemesine tabi tutulmaz (ilgili teamüllerin özeti için bk: *Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], §§ 181-183).

163. Özetle, idari makamların mevcut olduğu ve mahkemelerin anlaşmazlığın sonucu açısından önem arz eden hususları daha önce idari makamlar tarafından mahkemeler üzerinde bağlayıcı bir etkiye sahip olacak şekilde çözüme kavuşturulmasından dolayı incelemeyi reddettiği ihtilafların Sözleşme’nin 6 § 1 maddesinin ihlal ettiği tespit edilmiştir (istihdama erişime ilişkin olarak: *Tinnelly & Sons Ltd ve Diğerleri ve McElduff ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, §§ 76- 79; işten çıkarılmaya ilişkin olarak: *Aleksandar Sabev/Bulgaristan*, §§ 55-58).

164. Bir itiraz gerekçesinin uygun bulunması durumunda, denetimi gerçekleştiren mahkeme, hakkında itirazda bulunulan kararı bozma ve yeni bir karar alma ya da davayı karara bağlanması için aynı veya farklı bir organa iade etme yetkisine sahip olmalıdır (*Kingsley/Birleşik Krallık* [BD], §§ 32 ve 34 ve *Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], § 184).

165. Olgular, idari makam tarafından, 6 § 1 maddesinin koşullarının çoğunu karşılayan yarı yargısal bir dava esnasında tespit edildiğinde; bu şekilde tespit edilen olgular veya idarenin bu olgulardan yaptığı çıkarımlar hakkında herhangi bir itiraz olmadığında ve hâkim davacının diğer itiraz iddialarını tek tek ele aldığı; temyiz mahkemesince yürütülen denetimin kapsamının 6 § 1 maddesi açısından yeterli olduğu kabul edilir (*Bryan/Birleşik Krallık*, §§ 44-47)

166. Yargı denetiminin kapsamı bağlamında, Mahkeme ulusal mahkemelerin “kararlarının temel aldığı gerekçeleri yeterli bir şekilde belirtmeleri” yükümlülükleri olduğunu kaydetmiştir

6. Madde Rehberi - Adil Yargılanma Hakkı (medeni hukuk yönü)
(*Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], § 185). Bu yükümlülük her ne kadar davacı tarafından ortaya konulan her argümana ayrıntılı bir cevap verilmesini gerektirmese de hukuk yargılamalarına taraf olanların söz konusu davalarının sonuçları için belirleyici olabilecek iddialarına ilişkin olarak belirli ve açık bir cevap verilmesi beklentisinin olduğunu tanımaktadır(a.g.e.).

167. *Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], §§ 173-186 davasında da yinelendiği gibi yukarıda bahsedilen kriterler ve ilkeler hâkimler aleyhinde verilen disiplin cezası bağlamına özel olarak belirlenmiştir. Mahkeme, demokratik bir toplumda yargının ve bu tarz cezaların rolünün önemini vurgulamış ve bu bağlamda cezalandırıcı yönü göz önünde bulundurmıştır (§ 196). 6 § 1 maddesinde belirtilen gereklilikleri yerine getiren ilgili kriterler hem ilk bakışta disiplin işlemlerini hem de temyiz talebinde bulunulan hukuk yargılamalarını ilgilendirmektedir. İlk olarak, bu, disiplin organlarının önündeki yargılamaların sadece usuli güvenceler sağlaması gerektiği değil (§ 197) aynı zamanda başvuran ciddi cezalara maruz kaldığında olguların yeterli olarak tesis edilmesi için tedbirlerin de sağlaması gerektiği anlamına gelmektedir (daha fazla ayrıntı için bk: kararın §§ 199 ve sonraki paragraflar).

İkinci olarak, yargı organı önündeki temyiz yargılamalarına ilişkin olarak Büyük Daire aşağıdaki hususları incelemiştir (kararın §§ 199 ve daha sonraki paragrafları):

- Yargı denetimine tabi tutulması için ibraz edilen hususlar (özellikle bu davada, başvuranın hem olgular açısından hem de cezalara ilişkin olarak itirazda bulunduğu mesleki görevlerin ihlal edildiği yönündeki tespit bk: §§ 201-03). Disiplin yargılamalarının özel bağlamında olgulara ilişkin hususların anlaşmazlığın sonucunu etkileyecek hukuki hususlar kadar büyük bir önem arz ettiği not edilmelidir. Özellikle ceza verilmesini içeren davalar açısından olguların tesis edilmesi çok önemlidir. Bilhassa, bu konu, yargının işleyişi ve bağımsızlığı hakkında halkın güveninin sağlanması amacıyla hâkimlerin görevlerini yerine getirilmesine saygı duyulması gerekmesi dolayısıyla hâkimlere karşı verilen disiplin cezaları için ayrı bir önem arz etmektedir (§ 203).
- Yargı denetimin yapıldığı yöntem, denetimi gerçekleştirilen organın karar verme yetkileri ve bu organ tarafından kararlarında öne sürülen gerekçeler (§§ 204-213). Disiplin yargılamaları bağlamında, kamuya açık bir duruşmanın gerçekleştirilmesi istisnai bir tedbir olmalı ve Sözleşme kurumlarının içtihatları kapsamında haklı çıkarılmalıdır (§ 210).

168. Aşağıda “tam yargı yetkisine” sahip olduğu düşünülmeyen adli organlara bazı örnekler verilmektedir:

- salt idari makamlarca kullanılan takdirin yasanın amaç ve konusuna uygun bir şekilde kullanıp kullanmadığını belirlemeye yetkili kılınmış idari mahkeme (*Obermeier/Avusturya*, § 70);
- cezanın kusurla orantılı olup olmadığını değerlendirme yetkisi olmaksızın, meslek kuruluşlarının disiplin bölümlerine ait kararların temyizini inceleyen mahkeme (tıp derneği bağlamında *Diennet/Fransa*, § 34 ve topograflar birliği bağlamında *Merigaud/Fransa*, § 69);
- hakkında itiraz bulunan yargılamaları yalnızca Anayasa’ya uygunluğu açısından tahkik edebilen ve ilgili tüm olguları incelemeye yetkisi olmayan (*Zumtobel/Avusturya*, §§ 29-30);
- kendi içtihadı uyarınca, antlaşmaların uygulanabilirliği ile ilgili olarak önüne getirilen sorunu çözmek için – aynı zamanda yürütmenin de temsilcisi – bir dış otorite olarak bakanın görüşünü, söz konusu görüşü tarafların eleştirisi veya tartışmasına açmaksızın, takip etmekle yükümlü *Danıştay*. Bu davada, bakanın yargılamaların neticesi açısından belirleyici olan müdahalesi, başvuranın itirazına açık değildi; dahası başvurana bakana verdiği cevabın dayanağının mahkeme tarafından incelenmesini talep etme fırsatı da tanınmamıştır (*Chevol/Fransa*, §§ 81-82).
- Hâkim aleyhinde açılan disiplin yargılamaları bağlamında yüksek bir mahkeme (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], § 214).

169. Buna karşın olarak 6 § 1 maddesinde belirtilen gereklilikler aşağıdaki davalarda yerine getirilmiştir:

- evsiz ailelerin barındırılmasına ilişkin sosyal yardım alanında verilen idari bir kararın sınırlı yargı denetimine tabi tutulduğu [Fazia Ali/Birleşik Krallık](#) davası. Davaya konu olan söz konusu plan evsiz insanlara konut sağlamak ve muhtaç durumdaki insanlara olabildiğince ekonomik ve adil bir şekilde büyük bir yarar sağlamak amacıyla tasarlanmış ve çok sayıdaki küçük davaları kapsamıştır. Mahkemeye göre, idari seviyede olguların oldukça detaylı bir incelenmesinin gerçekleştirildiği durumlarda, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi ulusal mahkemelerin tanıkların tekrar dinlenerek davanın tamamının yeniden incelemesini gerektirdiği şeklinde yorumlanmamalıdır.
- [Chaudet/Fransa](#) davasında Danıştay, adli denetim için önüne gelen bir başvuru hakkında ilk ve son derece mahkemesi olarak karar vermiştir. Bu davada Danıştay "tam yargı yetkisi" sahip değildir. Eğer haiz olsaydı, Danıştay sivil havacılık sağlık kurulunun kararı yerine kendi kararını koyabilirdi. Bununla birlikte, Danıştay'ın dava dosyasından, gerek maddi gerçekliğe dayalı gerekse hukuki gerekçelerle başvuran tarafından ileri sürülen hususların tümünü ele almış ve taraflarca önünde tartışılan sağlık raporu sonuçlarının tümünü göz önünde bulundurarak sağlık dosyasındaki tüm delilleri değerlendirmiş olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Mahkeme bu nedenle başvuranın davasının 6 § 1 maddesinin gerekliliklerine uygun olarak incelenmiş olduğuna karar vermiştir (§§ 37-38);
- [Zumtobel/Avusturya](#) davasında Mahkeme, Avusturya İdare Mahkemesinin yalnızca idari makamların takdir yetkisi içerisinde yer almayan konularla ilgili olarak 6 § 1 maddesinin gerekliliklerini karşılamış ve iddiaları, noktası noktasına ve bu iddialara yanıt verirken ve çeşitli olguları araştırırken hiçbir zaman yetkisizlik kararı vermek zorunda kalmaksızın esas yönünden incelemiş olduğuna karar vermiştir (§§ 31-32) – benzer şekilde [Ortenberg/Avusturya](#), §§ 33-34; [Fischer/Avusturya](#), § 34).
- [McMichael/Birleşik Krallık](#) davasında, Şerif Mahkemesinin bir çocuğun evlatlık edinilebileceği yönündeki kararı İskoçya Yüksek Hukuk Mahkemesi önünde temyiz edilebilmekteydi. Yüksek Hukuk Mahkemesi, bu konuda tam yargı yetkisine sahiptir; normalde Şerif'in maddi bulgularına dayanarak hareket eder; ancak bu şekilde hareket etmeye mecbur değildir. Gerekirse kendi delil toplayabilir veya davayı, nasıl hareket etmesi gerektiğine dair talimatlarla birlikte, Şerif'e iade edebilir (§ 66). Şerif Mahkemesi ayrıca, çocuk duruşmalarında verilen kararlar aleyhindeki itirazları incelemede de tam yargı yetkisine sahiptir; davayı gerek esas yönünden gerekse usule aykırılıklar açısından incelemeye yetkili kılınmıştır (§ 82);
- [Potocka ve Diğerleri/Polonya](#) davasında, Yüksek İdare Mahkemesinin yargı yetkisinin kapsamı, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda belirlendiği şekliyle, hakkında itirazda bulunan idari kararların hukuka uygunluğunun değerlendirilmesiyle sınırlıydı. Bununla birlikte mahkeme, bir kararın alınmasıyla sonuçlanan yargılamalarda adillığe ilişkin usuli gerekliliklerin karşılanmamış olduğu tespit edilmişse, söz konusu kararı kısmen veya tümüyle iptal etme yetkisine de sahipti. Yüksek İdare Mahkemesinin gerekçesi, mahkemenin gerçekte davanın yerindediğini incelemiş olduğunu göstermektedir. İncelemesini, başvuranların başvurusundaki şekli ve maddi hatalar ışığında, hakkında itirazda bulunan kararların onanması gerektiğine hükmetmekle sınırlaması mümkündür de; mahkeme, başvuranların esasa ilişkin tüm itirazlarını noktası noktasına dikkate almış, öne sürdüğü hususları yanıtlamada veya ilgili olguların doğruluğunu araştırmada hiçbir zaman yetkisizlik kararı almak zorunda kalmamıştır. Mahkeme dikkatle gerekçelendirilmiş bir karar vermiştir ve başvuranların davanın neticesi açısından önem arz eden iddiaları derin bir incelemeden geçirilmiştir. Buna göre Yüksek İdare Mahkemesinin gerçekleştirdiği denetimin kapsamı 6 § 1 maddesinin gerekliliklerinin karşılanması açısından yeterli olmuştur (§§ 56-59).

4. Kararların icrası

a. Kesinleşmiş ve bağlayıcı bir yargı kararının ivedilikle icra edilmesini isteme hakkı

170. 6 § 1 maddesi, kesinleşmiş ve bağlayıcı yargı kararlarının uygulanmasını (daha üst bir

mahkemenin denetimine tabi olabilecek kararların uygulanmasından farklı olarak koruma altına alır (*Ouzounis ve Diğerleri/Yunanistan*, § 21).

171. Hangi mahkeme tarafından verilmiş olursa olsun, bu tür kararların icra edilmesini isteme hakkı, “mahkemeye başvuru hakkının” ayrılmaz bir parçasıdır (*Hornsby/Yunanistan*, § 40; *Scordino/İtalya (no. 1)* [BD], § 196). Aksi halde 6 § 1 maddesi güvencelerinin tüm faydalı neticeleri ortadan kalkar (*Burdov/Rusya*, §§ 34 ve 37). Dolayısıyla, bağlayıcı olan bir mahkeme kararının icrasının makul olmayan derecede geciktirilmesi Sözleşme’yi ihlal edebilir (*Burdov/Rusya (no.2)*, § 66)

172. “Mahkemeye erişim hakkı” aynı zamanda nihai kararın verilmesi beklenirken verilen ihtiyati tedbir kararlarının uygulanmasını da koruma altına almaktadır (*Sharxhi ve Diğerleri/Arnavutluk*, § 92). Bu nedenle, ulusal mahkemelerin tedbir kararına rağmen bir konut binasının yıkılması 6 § 1 maddesinin ihlalini teşkil etmektedir (§§ 94-97).

173. Bu durum, idari uyuşmazlık bağlamında daha da büyük bir öneme sahiptir (*Sharxhi ve Diğerleri/Arnavutluk*, § 92). Dava tarafı, Devletin en üst idari mahkemesi önünde iptal başvurusunda bulunmak suretiyle, yalnızca hakkında itirazda bulunulan kararın iptalini değil, aynı zamanda ve her şeyden önce söz konusu kararın neticelerinin ortadan kaldırılmasını talep etmektedir (çevre sorunlarına ilişkin olarak bk: *Bursa Barosu Başkanlığı ve Diğerleri/Türkiye*, § 144).

174. Dolayısıyla dava tarafının etkili bir şekilde korunması ve hukuka uygunluğun yeniden sağlanması, idari makamların kararı icra etme yükümlülüğünün olmasını gerektirir (*Hornsby/Yunanistan*, § 41; *Kyrtatos/Yunanistan*, §§ 31-32).

175. Bu nedenle, kesin bir kararın icrasında belli bir gecikme olmasının özel koşullar altında haklı gerekçelere dayandırılması mümkünse de; gecikme, davacının kararın icra edilmesini isteme hakkına hanel getirecek nitelikte olmamalıdır (*Burdov/Rusya*, §§ 35-37).

176. Anlaşıldığı üzere icra; tam ve eksiksiz olmalı ve kısmi olmamalıdır (*Matheus/Fransa*, § 58; *Sabin Popescu/Romanya*, §§ 68-76) ve engellenmemeli, hükümsüz kılınmamalı ya da gereğinden fazla geciktirilmemelidir (*Immobiliare Saffi/İtalya* [BD], § 74).

177. Bir makamın, üst mahkeme tarafından verilen bir kararı dikkate almayı reddetmesi de – ki bu da aynı grup yargılamalar kapsamında bir dizi kararın ardı ardına iptal edilmesine yol açabilir -6 § 1 maddesine aykırıdır (*Turczanik/Polonya*, §§ 49-51).

178. Bağlayıcı bir kararın icrasında makul olmayan derecede bir gecikme, Sözleşme ihlaline yol açabilir. u gecikmenin makul olup olmadığı özellikle icra usulünün karmaşıklığı, başvuranın ve yetkili makamların davranışı ve mahkeme tarafından hükmedilen tazminatın miktarı ve mahiyeti göz önünde bulundurulurken belirlenmelidir (*Raylyan/Rusya*, § 31).

179. Örneğin Mahkeme, kesinleşmiş ve icraya konulabilir bir yargı kararını uygulamak üzere gerekli önlemleri almaktan beş yıldan fazla bir süre boyunca kaçınarak, ulusal makamların 6 § 1 maddesi hükümlerinin tüm faydalı neticelerini ortadan kaldırmış olduğuna karar vermiştir (*Hornsby/Yunanistan*, § 45).

180. Bir başka davada, kurumların bir kararı icra etmede geçirdiği toplam dokuz aylık sürenin, koşullar göz önünde bulundurulduğunda, aşırı olmadığına karar verilmiştir (*Moroko/Rusya*, §§ 43-45).

181. Mahkeme; yetkililerin, bir kiracı aleyhindeki tahliye kararının icrasında yaklaşık dört yıl süreyle polis desteğinden yararlanmayı reddetmesi (*Lunari/İtalya*, §§ 38-42) veya yasa koyucunun bir kiracının tahliyesine ilişkin müdahalesi sonucu – ki hakkında itirazda bulunulan kanun hükümleri söz konusu kararın tüm faydalı neticelerini ortadan kaldırmıştır -altı yılı aşkın süreyle yürütmenin durdurulması nedeniyle (*Immobiliare Saffi/İtalya* [BD], §§ 70 ve 74) 6 § 1 maddesi kapsamında güvence altına alınan mahkemeye başvuru hakkının ihlal edilmiş olduğuna karar vermiştir

182. Bir kamu makamının ödemesi kararlaştırılan adli tazminatın bir yıldan az süre boyunca geciktirilmesi ilke olarak Sözleşme ile çelişirse de bu ödemenin bir yıldan daha uzun süre boyunca geciktirilmesi ise ilk bakışta makul olarak değerlendirilmemektedir. Ancak, bu değerlendirme belirli kriterler temelinde ilgili şartlara göre değişebilir (*Gerasimov ve Diğerleri/Rusya*, §§ 167-174 ve

maaş ödeme gecikme faizlerine ilişkin bir yıl ve on ay süren karmaşık tasfiye usulleri ile ilgili olarak [Kuzhelev ve Diğerleri/Rusya](#), §§ 110 ve 137; ulusal hukuk da aşırı uzun süren yargılamaların sonuçlarını gidermek adına belirlenen telafi edici hukuk yoluna ilişkin olarak ayrıca bk: [Cocchiarella/İtalya](#) [BD], §89; Bu hukuk yoluna göre; söz konusu ödemelerin, ilgili tazminat kararının icra edilebilir hale geldiği tarihten itibaren genelde altı ay içinde ödenmesi gereklidir.)

183. Her ne kadar Mahkeme, icra işlemleri için ulusal hukukta belirlenen yasal süre aşımı sınırlarına dikkat etse de ulusal makamların bu süre sınırına uymaması, otomatik olarak Sözleşme'nin ihlalini ortaya çıkarmamaktadır. Bazı gecikmeler, belirli koşullar altında haklı olabileceği gibi haklı olmaması durumunda da her halükarda Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi tarafından korunan hakkın esasına zarar vermeyebilir. Mahkeme, [Burdov/Rusya \(no.2\)](#) davasında bir kararı altı ay boyunca icra edilmemesinin kendi başına makul olduğuna karar vermiştir (§85). [Moroko/Rusya](#) davasında ise Mahkeme makamların ilgili mahkeme kararını uygulamaya koyarken dokuz aylık gecikmesinin ilk başta Sözleşme kapsamında makul olduğunu değerlendirmiştir (§43). Ancak, bu hususlar bir yargılamanın yukarıda bahsi geçen kıstaslar ve diğer ilgili şartlar ışığında bir bütün olarak değerlendirilmesi ihtiyacını ortadan kaldırmamalıdır ([Burdov/Rusya \(no.2\)](#), §67)

184. Mahkeme, özellikle [Gerasimov ve Diğerleri/Rusya](#) (§§168-74) davasında eğer uygulamaya konulacak karar başvuran açısından büyük bir önem arz eden belirli bir işlemin kamu görevlileri tarafından yerine getirilmesini gerektiriyorsa (örneğin, başvuranın günlük yaşam koşulları bu karar tarafından etkileniyorsa), kararın icrasının altı aydan fazla geciktirilmesi Sözleşme'de belirtilen özel özenin gösterilmesi gerekliliği ile çelişmiş olacağına karar vermiştir (§ 170). Konut sağlanmasına ilişkin bir davada Mahkeme, ilgili kararın icrasının, özel özenin gösterilmesine gerek olmadığı müddetçe iki yıldan daha az bir süre içerisinde tamamlanmasının gerekli olduğuna hükmetmiştir (§ 171).

185. Hukuki süreç sonunda Devlet aleyhinde alacak elde eden bir kişi, ayrıca icra davası açmak zorunda değildir ([Burdov/Rusya \(no. 2\)](#), § 68; [Sharxhi ve Diğerleri/Arnavutluk](#), § 93). Devlet aleyhindeki bir kararın icrasının temin edilmesi, söz konusu kararın bağlayıcı ve icraya konulabilir hale geldiği tarihten itibaren ([Burdov/Rusya \(no. 2\)](#), § 69), Devletin makamlarına düşer ([Yavorivskaya/Rusya](#), § 25). Dolayısıyla, icra davasının ardından başvurana ödenmesi gereken tutarların geç ödenmesi, ulusal makamların uzun bir süre karara uymayı reddetmesini telafi edemez ve yeterli tazmin sağlamaz ([Scordino/İtalya \(no. 1\)](#) [BD], § 198).

186. Devlet karşısında haklı bir alacak elde eden ilgililerin, bir kararın icrasını sağlamak veya hızlandırmak için belli usuli adımlar atmaları gerekebilir. Bununla birlikte, alacaklıların işbirliğinde bulunması zorunluluğu, kesin surette gerekli olanın ötesine geçmemeli ve yetkililerin yükümlülüklerini azaltmamalıdır ([Burdov/Rusya \(no. 2\)](#), § 69).

187. Ek olarak, Mahkeme yetkililerin başvuranı kendisi lehine verilen icra edilebilir bir karara ilişkin olarak icra takibi başlatmasından sorumlu tutmasının ve başvuranın mali durumunun göz ardı etmesinin başvuran üzerinde aşırı bir yük oluşturduğuna ve mahkemeye erişim hakkının özünü etkileyecek şekilde bu hakkı kısıtladığına hükmetmiştir ([Apostol/Gürcistan](#), § 65).

188. Devlet bütçe sisteminin ya da ulusal icra usullerinin karışık bir yapıda olmasından bağımsız olarak, bir dava tarafı, kendisine tazminat ödenmesini ([Burdov/Rusya](#), § 35) veya barınacak bir yer verilmesini ([Teteriny/Rusya](#), §§ 41-42), hükmeden nihai bir karardan makul bir süre zarfı içinde yararlanmaktan mahrum bırakılamaz. Devlet yetkilileri, kararla hükme bağlanan bir borcu ödememe gerekçesi olarak yeterli fon veya başka kaynakların olmamasını öne süremez ([Burdov/Rusya](#), § 35; [Amat-G Ltd ve Mebaghishvili/Gürcistan](#), § 47; [Scordino/İtalya \(no. 1\)](#) [BD], § 199). Devlet yetkilileri, ayrıca, hükmedilen borcu ödememek için alternatif konaklama yerinin bulunmamasını da gerekçe olarak gösteremez ([Prodan/Moldova](#), § 53; [Tchokontio Happi/Fransa](#), § 50; [Burdov/Rusya \(no. 2\)](#), § 70)).

189. Yetkililerin maddi tazminatın ödenmesine hükmeden bir karara uymak için geçirdikleri süre, kararın nihai ve icra edilebilir hale geldiği tarihten itibaren belirlenen miktarın ödendiği tarihe kadar geçen zaman esas alınarak hesaplanmalıdır. Hükmedilen bir ödemenin iki yıl ve bir ay boyunca geciktirilmesi, bu gecikmeyi haklı kılacak herhangi bir şartın olmaması halinde, Sözleşme gereklilikleri ile çelişmektedir ([Burdov/Rusya \(no. 2\)](#), §§ 73-76 ve 83).

190. Ek olarak, ulusal yetkililerin ulusal hukuk kapsamında bağımsız oldukları argümanı Devletlerin Sözleşme kapsamındaki uluslararası sorumluluğu ilkesi göz önünde bulundurulduğunda geçersizdir (*Société de gestion du port de Campoloro and Société fermière de Campoloro/Fransa*, § 62).

191. Kuşkusuz, eski halin geri iadesini öngören ve idari eylemleri hukuksuz ve geçersiz olduğunu tespit eden mahkeme kararlarının icrasının gerçekleştirilmesi bazı istisnai durumlarda, aşılabilen olgusal ya da hukuki engeller nedeniyle imkânsız olabilir. Ancak, bu tarz durumlarda, üye Devlet mahkemeye erişim hakkının gerekliliklerine uygun olacak şekilde iyi niyetle ve re'sen tazminat ödenmesine hükmedilmesi gibi hukuka aykırı eylemlerinin zararlı etkilerini giderebilecek başka çözüm yolları aramalıdır (*Cıngıllı Holding A.Ş. ve Cıngıllıoğlu/Türkiye*, § 41, bireyler arasındaki anlaşmazlığa ilişkin bir başvuru için bk: *Nikoloudakis/Yunanistan*, § 50).

192. *Devlet yetkililerinin borçlu olduğu meblağlar (Burdov/Rusya* (no. 2), §§ 68-69, 72 ve daha sonraki paragraflar) ile *özel şahısların borçlu olduğu meblağlar* arasında ayırım yapılmalıdır. Zira Devletin Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerinin kapsamı borçlunun statüsüne göre değişmektedir.

193. Bir kamu yetkilisi aleyhinde hükmedilen kararı elde eden bir şahsın normal şartla altında ayrı bir icra takibi başlatmasına gerek yoktur. Mahkeme daha önce, hukuk yargılamalarında Devlet aleyhinde hükmeden bir karara sahip olan bir şahsın daha sonra bu tazmini elde etmek için ayrı bir icra takibi başlatmasının uygun olmadığına karar vermiştir (*Metaxas/Yunanistan*, § 19; *Kukalo/Rusya*, § 49). Bu şahsın ilgili Devlet yetkilisini uygun bir şekilde bilgilendirmesi (*Akashev/Rusya*, § 21) ya da şekli nitelikteki bazı usuli adımlar atması (*Kosmidis ve Kosmidou/Yunanistan*, § 24) yeterli olacaktır.

194. Borçlunun *özel bir şahıs* olduğu durumlarda "özel" bir borçlunun aczi sonucunda icraya konulabilir bir borcun ödenmemesi nedeniyle Devlet sorumlu tutulamaz (*Sanglier/Fransa*, § 39, *Ciprova/Çek Cumhuriyeti* (k.k.); *Cubănit/Romanya* (k.k.)). Bununla birlikte Devletlerin, özel kişiler arasındaki uyuşmazlıklarda kesinleşmiş kararların icrasına yönelik, hukukta olduğu gibi uygulamada da etkili bir sistem kurma konusunda pozitif yükümlülüğü vardır (*Fuklev/Ukrayna*, § 84). Dolayısıyla, icra işlemlerine dâhil olan kamu makamlarının gerekli itina göstermemesi ve hatta icraya mani olması durumunda Devletin sorumluluğu söz konusu olabilir (a.g.e., § 67). Kamu erkini kullananların ulusal makamlar olması itibarıyla (*Ruianu/Romanya*, §§ 72 ve 73) icra konusunda sahip oldukları yükümlülükler göz önünde bulundurulduğunda, söz konusu makamlar tarafından kararın icrasını temin etmek üzere alınan önlemlerin bu amaç bakımından uygun ve yeterli olması gerekir (a.g.e., §§ 72-73; *Seku/Hırvatistan* (k.k.), §§ 54-55).

195. Bu nedenle örneğin, Mahkeme, (özel) bir üçüncü tarafın, kesinleşmiş ve icraya konulabilir yargı kararlarını uygulamaya yetkili makamlarla işbirliğinde bulunmaması konusunda müeyyidelerde bulunmaktan imtina ederek, ulusal makamların 6 § 1 maddesi hükümlerinin tüm faydalı neticelerini ortadan kaldırmış olduğuna karar vermiştir (*Pini ve Diğerleri/Romanya*, §§ 186-188; somut davada iki çocuğun yaşadığı özel bir kurum, çocukların evlat edinilmesi yönündeki mahkeme kararlarının icrasına üç yılı aşkın bir süre boyunca mani olmuştur).

196. Bununla birlikte, Devletin özel bir kişinin bir mahkeme kararına uymasını temin etmek üzere kanunun öngördüğü tüm adımları attığı hallerde, alacaklının yükümlülüklerine uymayı reddetmesinden Devlet sorumlu tutulamaz (*Fociac/Romanya*, §§ 74 ve 78).

197. Son olarak, mahkemeye başvurma hakkı benzer şekilde icra sürecine erişim hakkını, yani icra sürecinin başlatılması hakkını da korur (*Apostol/Gürcistan*, § 56).

b. Kesinleşmiş bir yargı kararının yerindeliliğinin sorgulanmamasını isteme hakkı

198. Ek olarak, adil yargılanma hakkı hukukun üstünlüğü ilkesi ışığında yorumlanmalıdır. Hukukun üstünlüğü ilkesinin temel veçhelerinden biri, hukuki belirlilik ilkesidir ki (*Okyay ve Diğerleri/Türkiye*, § 73); bu da diğerleri arasında mahkemelerin bir meseleyi kesin olarak hükme bağladığı durumlarda, kararlarının yerindeliliğinin sorgulanmamasını gerektirir (*Brumarescu/Romanya* [BD], § 61; *Agrokompleks/Ukrayna*, § 148).

199. Sürekli olarak yerindeliliği sorgulanması muhtemel ve devamlı olarak iptal edilme riski taşıyan

nihai kararlarla öne çıkan yargı sistemleri, 6 § 1 maddesine aykırıdır ([Sovtransavto Holding/Ukrayna](#), §§ 74, 77 ve 82; somut davada bir itiraz davası söz konusuydu; buna göre Yüksek Tahkim Mahkemesi Başkanı, Başsavcısı veya vekilleri, iptal başvurusunda bulunmak suretiyle kesinleşmiş bir yargı kararına itiraz etme konusunda takdir yetkisine sahipti)

200. İster hâkimler ve yürütme mensupları ([Tregubenko/Ukrayna](#), § 36) isterse adli olmayan makamlar ([Agrokompleks/Ukrayna](#), § 150-151) tarafından olsun, kararların yerindeliliğinin bu şekilde sorgulanması kabul edilemez.

201. Kesinleşmiş bir kararın yerindeliliği, ancak, adli bir hata gibi önemli ve zorlayıcı nitelikteki koşulların gerektirdiği hallerde sorgulanabilir ([Ryabykh/Rusya](#), § 52; ayrıca bk.; [Vardanyan ve Nanushyan/Ermenistan](#) § 70 ve kıyaslayınız: [Trapeznikov ve Diğerleri/Rusya](#), §§ 39-40, bu davada tarafların talepleri üzerine gerçekleştirilen denetim usulü, hukuki kesinlik ilkesini ihlal etmemiştir).

202. Özetle, hukuki kesinlik, kesin hüküm (*res judicata*) ilkesine, yani kararların kesinliğine saygı duyulması ilkesine uyulmasını şart koşmaktadır. Bu ilke uyarınca, hiçbir tarafın davanın yeniden duyulması veya yeni bir karar verilmesi amacıyla kesinleşmiş ve bağlayıcı olan bir kararın incelenmesini talep etmeye hakkı yoktur. Yüksek mahkemeler yetkilerini yeni bir inceleme gerçekleştirmek için kullanmamalıdır. Söz konusu bu inceleme temyiz başvurusu kılığında yapılmamalı ve bir konu hakkında farklı iki görüşün olması olasılığı davanın yeniden incelenmesi için yeterli bir gerekçe teşkil etmemektedir. Bu ilkeden ayrılmak, ancak zaruri ve mücbir niteliğe sahip olan durumlar tarafından gerekli kılınyorsa meşru olabilir ([Ryabykh/Rusya](#), § 52).

203. Mahkemenin kesin karar ilkesine ilişkin içtihadı birbirine benzer olan fakat farklı iki durumu ele almıştır: olağanüstü bir hukuk yoluyla ya da yeni keşfedilen bir olgu ışığında nihai ve bağlayıcı bir kararın incelenmesi (örneğin bk: [Pravednaya/Rusya](#), §§ 30-33, [Tregubenko/Ukrayna](#) §§ 34-38) ve olağan bir hukuk yoluna başvurmak için tanınan süre zarfının uzatılması nedeniyle nihai ve bağlayıcı bir kararın incelenmesi ([Magomedov ve Diğerleri/Rusya](#), §§ 87-89). İlk durum, yeni bir bilgi ya da yeni keşfedilen şartlar ışığında uygulanabilir olan usuller yoluyla denetleyici makamın nihai ve bağlayıcı bir kararı bozmasıyla ilgilidir. Bu durum, kamu yetkilisine davasının yeniden incelenmesini güvence altına almak amacıyla zaten bilinen ve mevcut olan bir bilgiyi gündeme getirmemesi olanağı tanınması dolayısıyla temyiz kılıfına girmiş bir yeniden inceleme teşkil edebilir. İkinci durumda, mahkeme davayı kaybeden tarafın süre aşımı sonrasında yaptığı talebini kabul etmektedir. Bu yol sayesinde, kesin hüküm teşkil eden bir karar hemen bozulmamakla birlikte artık nihai ve bağlayıcı olmayı kesmektedir. Dolayısıyla, iki durumun da kararların kesinliği ilkesini ihlal ettiği düşünülebilir.

204. Bu bağlamda, Mahkeme bir kamu yetkilisi tarafından hukuk ya da diğer yargılamalarda yapılan bir kusurun, özellikle başka özel bir menfaatin söz konusu olmadığı durumlarda, Devletin sorumluluğunda olması gerektiğini ve bu kusurların ilgili şahsın zarar görmesi pahasına giderilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. İlke olarak yargıda gerçekleşen hataların düzeltilmesi meşru bir niyet taşımasına rağmen bu hata keyfi bir şekilde düzeltilmemeli ve her halükarda yetkililer olabildiğince bireysel menfaatler ile adaletin doğru tecelli ettirilmesinin güvence altına alınması arasında adil bir denge kurmalıdır (Yetkililerin lehinde olan zaman aşımına uğramış bir temyiz başvurusunun, temyiz başvurusunda bulunmak için tanınan süre sınırının herhangi geçerli bir gerekçe sunulmadan uzatılmasının ardından kabul edilmesine ilişkin olarak bk: [Magomedov ve Diğerleri/Rusya](#), §§ 94-95).

c. Yabancı mahkemeler tarafından veya Avrupa Birliğinde bulunan bir ülke tarafından verilen kararların karşılıklı olarak tanınması ve icra edilmesi

205. Mahkeme, bir Devlet tarafından ortaya konulan bir kararın başka bir Devlet tarafından tanınması ve icra edilmesinin özel taraflar arasındaki uluslararası ilişkilerde hukuki kesinliği sağlamanın bir yolu olduğunu gözlemlemiştir ([Ateş Mimarlık Mühendislik A.Ş./Türkiye](#), § 46). Yabancı bir kararın tanınmasından yasal bir menfaat sağlayacak herhangi biri bu yönde bir başvuru yapabilmelidir (yurt dışında verilen boşanma ilamının tanınmasına ilişkin olarak bk: [Selin Aslı Öztürk/Türkiye](#), §§ 39-41)

206. Eğer yabancı söz konusu karar ile sonuçlanan yargılamaların adillğine ilişkin olarak kararın verildiği Devlette ya da kararın kabul edildiği Devlette etkili bir şekilde bir iddia öne sürülme olanağı

tanınmıyorsa, yabancı kararın icra edilmesi yönündeki bir karar (tenfiz kararı) Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinde belirtilen şartlar ile uyumlu olmaz. Mahkeme, yabancı bir kararın tanınması ve icra edilmesi talebini inceleyen bir mahkemenin bu kararı adil yargılanma güvenceleri ışığında incelenmesi gibi bazı tedbirleri almadan bu yöndeki bir talebi kabul edemeyeceği şeklindeki genel ilkesini her zaman uygulamaktadır. Söz konusu bu incelemenin kapsamı davanın niteliğine göre değişebilir (*Pellegrini/İtalya*, § 40).

207. *Avotiņš/Letonya* [BD] davası Avrupa Birliği üyesi başka bir Devlet tarafından verilen bir kararın icrası ile alakalıdır. Avrupa Birliği içerisindeki temel hakların eşit korunması karinesi ("Boğaz karinesi" -*Bosphorus presumption*- olarak da bilinir), ilk defa AB üye Devletleri arasında karşılıklı güven ilkesi temelinde kurulan karşılıklı tanıma mekanizmalarına uygulanmıştır. Söz konusu bu dava, borçlunun gıyabında farklı bir ülkede (Kıbrıs) verilen bir kararın Letonya'da icra edilmesi ile alakalıdır. Mahkeme, bu bağlama ilişkin genel ilkeleri belirlemiş ve hangi şartlar altında karinenin çürütülebileceğini kaydetmiştir (özellikle bk: §§ 115-17). Bu ilkeleri uygulayan Mahkeme, eşit korunma karinesini çürütebilecek derecede temel hakların korunmasının açıkça eksik olduğu sonucuna varmamıştır.

B. Yasayla Kurulmuş Olma

208. Sözleşmenin özünde yer alan hukukun üstünlüğü ilkesi ışığında, AIHM "bir yargı yerinin" daima "yasayla kurulmuş olma" kriterini taşıması gerektiğini, aksi halde mahkemelerin bireysel davaları çözümlenme noktasında demokratik bir toplumda gerekli olan meşruiyetten yoksun olacağını değerlendirmektedir (*Lavents/Letonya*, § 81; *Biagioli/San Marino* (k.k.), § 71).

209. "Yasayla kurulmuş olma" ifadesi, yalnızca bir "yargı yerinin" varlığının yasal dayanağıyla değil, aynı zamanda mahkemenin, kendisini düzenleyen özel kurallara uymasıyla da ilgilidir (*Sokurenko ve Strygun/Ukrayna*, § 24). Tanım itibarıyla bir mahkemenin yasallığı, aynı zamanda oluşumunu da kapsmalıdır (*Buscarini/San Marino* (k.k.)). Adaletin doğru tecelli ettirilmesini güvence altına alarak yargılamaları idare ettirmek mahkemelerin görevidir. Bir davanın belirli bir hâkime veya mahkemeye sevk edilmesi bu bağlamda tanımış takdir payı kapsamına girmektedir. Ancak, bu sevk etme işleminin 6 § 1 maddesi ile uyumlu olabilmesi için bağımsızlık ve tarafsızlık şartlarına uyulması gerekmektedir (*Pasquini/San Marino*, §§ 103 ve 107). Davaya bakması için atanan hâkimin yürütmeden bağımsız olması ve atamanın sadece yargı yetkililerinin takdiri dâhilinde yapılması gereklidir (*a.g.e.*, § 110). Bir davanın sevk edilmesi ile yeniden sevk edilmesi arasında içtihatla ayırım yapılmıştır (*a.g.e.*, § 107).

210. Hâkimlerin görev sürelerinin, yasal görev sürelerinin sona ermesinin ardından yeniden atanmalarına kadar zımnen süresiz olarak uzatılması uygulamasının, "yasayla kurulmuş bir mahkeme" olma ilkesine aykırı olduğuna karar verilmiştir (*Oleksandr Volkov/Ukrayna*, § 151). Hâkimlerin atanmasını düzenleyen usullerin, bir teamüllere indirgenmesi mümkün değildir (*a.g.e.*, §§ 154-156). Bir hâkimin başka bir hâkim ile değiştirilmesi de keyfilikten uzak olmalıdır (*Pasquini/San Marino*, § 112 ve kısıtlı yargı yetkisine ve az sayıdaki hâkime sahip olan bir mahkeme için bk: *Biagioli/San Marino* (k.k.), §§ 77-78 ve 80).

211. Dolayısıyla, söz konusu Sözleşme hükmünde belirtilen "yasa," yalnızca yargı organlarının kuruluşu ve yetkileri hakkındaki mevzuatla sınırlı değildir. Aynı zamanda, ihlali halinde bir ya da birden fazla hâkimin davanın incelenmesi aşamasına katılımını kanuna aykırı kılacak ulusal mevzuat hükümleri de bu "yasa" kavramına dâhildir. (*DMD Group A.S./Slovakya*, § 59) Bu mevzuat hükümleri, bilhassa, bir "yargı yerinin" üyesi olan katılımcıların bağımsızlığına, görev sürelerinin uzunluğuna, tarafsızlıklarına ve usuli güvencelerin varlığına ilişkin hükümleri içerir (*Gurov/Moldova*, § 36)

212. İlke olarak bir mahkemenin bu iç hukuk hükümlerine riayet etmemesi, 6 § 1 maddesinin ihlaline yol açar (*DMD Group A.S./Slovakya*, § 61). Dolayısıyla Mahkeme, bu anlamda iç hukuk kurallarına uyulup uyulmadığı konusunda karar verme yetkisine sahiptir. Bununla birlikte, iç hukuk hükümlerinin yorumlanmasının öncelikli olarak ulusal mahkemelerin görevi olduğu ilkesi göz önünde bulundurulduğunda Mahkeme, mevzuata ilişkin açık bir ihlal olmadığı takdirde ulusal mahkemelerin yorumunu sorgulamaması gerektiği kanaatindedir (*a.g.e.*; *Biagioli/San Marino* (k.k.), § 75; *Pasquini/San Marino*, §§ 104 ve 109). Hiçbir açıklama olmaksızın, yasaları kasten ihlal etmek

suretiyle alışlagelmiş yargı sınırlarını aşan bir mahkeme, söz konusu yargılamalarda “yasayla kurulmuş bir mahkeme” değildir (*Sokurenko ve Strygun/Ukrayna*, §§ 27-28). Nitekim ulusal hukukta yargı yetkisinin bir kararı bozma, tekrar değerlendirilmesi için alt derece mahkemeye göndermesi ya da yargılamaları geçersiz beyan etme yolları ile kısıtlı olan bir yüksek mahkemenin bu yargı yetkisi dışında hareket ederek davanın esaslarına ilişkin olarak yetkili kuruluş yerine hüküm vermesi de “kanunla kurulan yargı yeri” ilkesi ile çelişmektedir (*Aviakompaniya A.T.I., ZAT/Ukrayna*, § 44).

213. 6 § 1 maddesine “yasayla kurulmuş” ifadesinin eklenmesindeki amaç, yargı sistemi teşkilatının yürütmenin takdirine bırakılmasından kaçınılması ve bu konunun Parlamento’dan çıkan bir yasayla düzenlenmesini temin etmektir (*Biagioli/San Marino* (k.k.), § 74; *Savino ve Diğerleri/İtalya*, § 94).

214. Hukukun yazılı olduğu ülkelerde, yargı sistemi teşkilatı adli mercilerin takdirine de bırakılamaz; bununla birlikte bu durum, mahkemelerin ilgili iç mevzuatı yorumlamada bir kısım serbestliğe sahip olmadığı anlamına gelmez (*a.g.e.*).

215. Ayrıca, yargı sisteminin teşkilatına ilişkin konularda, söz konusu olanağın Anayasa’nın ilgili hükümleri dâhil olmak üzere, Devletin iç hukukunda vurgulanmış olması kaydıyla, yetki devrine müsaade edilebilir (*a.g.e.*).

C. Bağımsızlık ve tarafsızlık

1. Genel hususlar

216. 6 § 1 maddesi tarafından güvence altına alınan adil yargılanma hakkı, davanın “bağımsız ve tarafsız bir mahkeme” tarafından görülmesini gerektirir. “Bağımsız” ve “tarafsız” kavramları birbirleriyle yakından ilişkili olduğu için, Mahkeme bu kavramları sıklıkla bir arada değerlendirir (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], §§ 150 ve 152 – karşılıklı ilişkileri için ayrıca bk.: , §§ 153-156; *Denisov/Ukrayna* [BD], §§ 61-64).

217. Dolayısıyla, meslekten olmayan hâkimler bir davaya katılması, 6 § 1 maddesine aykırı değildir. Hâkimleri, devlet memurları ve çıkar grupları temsilcilerini içeren karma oluşumlu bir kurulun varlığı tek başına tarafsızlık göstergesi teşkil etmez (*Le Compte, Van Leuven ve De Meyere/Belçika*, §§ 57 ve 58). Bilirkişilerin bir mahkemede devam eden karar verme sürecine meslekten olmayan üyeler olarak katılması konusunda da herhangi bir itiraz bulunmamaktadır (*Pabla Ky/Finlandiya*, § 32).

218. Tarafsızlıkla ilgili olarak içtihadta belirlenmiş olan ilkeler, meslekten olan hâkimler kadar meslekten olmayan hâkimler için de geçerlidir (*Langborger/İsveç*, §§ 34-35; *Cooper/Birleşik Krallık* [BD], § 123). Mahkeme, ticari ya da spor tahkim mahkemelerinin yetkisinin özgürce, kanunlara uygunca ve açıkça kabul edildiği durumlarda bağımsızlık ve tarafsızlık kavramlarının esnek bir şekilde yorumlanabileceğini kabul etmiştir. Zira tahkim sisteminin esası karar verme organlarının veya bir kısmının ihtilafa taraf olan şahıslar tarafınca atanmasına dayanmaktadır (*Mutu and Pechstein/İsviçre*, § 146, kıyazlayınız: münhasır ve zorunlu yargı yetkisi olan tahkim komitesine ilişkin olarak , *Ali Rıza ve Diğerleri/Türkiye*, §§ 207-222)).

219. İlke gereği, eğer bir karar sonradan, “tam yargı yetkisini” haiz ve başlangıçtaki eksikliği gidermek suretiyle ilgili güvencelerin gözetilmesini sağlayan bir yargı merciinin denetimine tabi olmuşsa, karar veren mahkemenin bağımsız veya tarafsız olmaması ya da söz konusu mahkemenin temel bir usuli güvenceyi ihlal etmesi, 6 § 1 maddesinin ihlaline yol açmaz (*De Haan/Hollanda*, §§ 52-55; *Helle/Finlandiya*, § 46; *Crompton/Birleşik Krallık*, § 79 ve disiplin işlemleri bağlamı için bk: *Denisov/Ukrayna* [BD], §§ 65, 67 ve 72).⁹

220. Mahkeme daima, Sözleşme’nin 6 § 1 maddesi uyarınca Devletin davanın “bağımsız ve tarafsız bir mahkeme” tarafından görülmesini temin etme yükümlülüğünün kapsamının yargı ile sınırlı olmadığını altını çizmiştir. Söz konusu yükümlülük; yürütmeye, yasamaya ve seviyesi ne olursa olsun diğer tüm Devlet makamlarına, mahkemelerin karar ve hükümlerine, mutabık olmasalar dahi saygı gösterme ve uyma yükümlülüğü getirir. Dolayısıyla, Devletin mahkemelerin yetkisine saygı göstermesi, kamunun mahkemelere ve daha geniş anlamda, hukukun üstünlüğüne güven

⁹ “Tam yargı yetkisine sahip olan mahkeme tarafından denetimin yapılması” ve “Adillik” bölümlerine ayrıca bakınız.

duymasının vazgeçilmez bir önkoşuludur. Yargı erkinin bağımsızlık ve tarafsızlığının Anayasa tarafından güvence altına alınması yeterli olmayıp, bağımsızlık ve tarafsızlığın tüm idari tutum ve uygulamalarda gerçek anlamda uygulanması gerekir ([Agrokompleks/Ukrayna](#), § 136).

2. Bağımsız mahkeme

221. “Bağımsız” ifadesi, diğer erkler (yürütme ve yasama) ([Beaumartin/Fransa](#), § 38) ve yanı sıra dava tarafları ([Sramek/Avusturya](#), § 42) karşısında bağımsızlığı ifade eder. Bu gerekliliğe uyulup uyulmadığının değerlendirilmesinde, özellikle mahkemenin üyelerinin atandığı yöntem ve bu üyelerinin görev süresi ya da dışarıdan gelebilecek baskılar karşısında yeterli güvencelerin sağlanıp sağlanmaması gibi yasal kriterler temel alınır (örneğin bk.: [Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz](#) [BD], §§ 153-156). Söz konusu organın bağımsız bir görünüm sergilemesi de ayrıca bu bağlamda dikkate alınır ([a.g.e.](#), § 144; [Oleksandr Volkov/Ukrayna](#), § 103; [Grace Gatt/Malta](#), § 85). Tespit edilen eksiklikler yargılamaların daha sonraki aşamalarında giderebilir de giderilemeyebilir de ([Denisov/Ukrayna](#) [BD], §§ 65, 67 ve 72).

222. Hükümetin siyasi organları ile yargı arasındaki güçler ayrılığı kavramı Mahkemenin içtihadında giderek artan bir öneme sahip olma eğilimindeyse de; ne 6. madde ne de Sözleşme’nin başka herhangi bir maddesi, erkler arasında müsaade edilebilir etkileşim sınırları konusunda Devletlerin teorik anayasal kavramlara uymasını mecburi kılar. Önemli olan her zaman için, belli bir davada Sözleşme koşullarının karşılanıp karşılanmadığıdır ([Kleyn ve Diğerleri/Hollanda](#) [BD], § 193). Nitekim mahkeme bağımsızlığı kavramı, yargı erkini diğer erklerden ayırmak için usuli güvencelerin varlığını gerektirir.

223. [Mustafa Tunç ve Fecire Tunç/Türkiye](#) [BD] kararında Mahkeme, davanın Sözleşme’nin 6 veya 2 ve/veya 3. maddesi ile alakalı olmasına bağlı olarak bağımsızlık gerekliliğinin değerlendirmesindeki farklılıkları ve ayrıntıları belirtmiştir (§§ 217-21). Bir soruşturmanın Sözleşme’nin 2 madde kapsamındaki usuli yükümlülükler kapsamında bağımsızlığının incelenmesinde kullanılan aynı yöntemlerin muhakkak Sözleşme’nin 6. maddesi kapsamında bağımsızlık gerekliliğine uyulduğunun tespit edilebilmesi için gerekli olan yasal kriterleri değerlendirirken kullanılması gerekli değildir.

224. Askeri mahkemeler (örneğin: [Mikhno/Ukrayna](#), §§ 162-64 ve 166-70). Atıfta bulunulan davada, Mahkeme uluslararası insan hakları hukukunda Devletleri askeri mahkemeleri kullanırken temkinli olmaya ve özellikle askeri mahkemelere yargısız infaz, yargısız kaybolma ve işkence gibi ciddi insan hakları ihlallerine ilişkin suçları hükme bağlama konusundaki yargı yetkisi verilmemesi konusunda teşvik etme şeklinde bir eğilimin olduğunu not etmiştir. Ciddi ve kasti insan hakları ihlalleri ile alakalı olan Mahkemenin bu yaklaşımı, ancak, ilgili askeri yetkililerin bir ihmali sonucunda gerçekleşen kazanın ciddi fakat kasti olmayan bir ihlale yol açması durumlarına kendiliğinden uygulanamaz ([a.g.e.](#), § 165).

a. Yürütme Karşısında Bağımsızlık

225. Yürütmenin, sonucuna etki etmek amacıyla mahkemeler önünde derdest bir davaya müdahalede bulunması hâkimlerin bağımsızlığını zayıflatır ([Sovtransavto Holding/Ukrayna](#), §§ 7980; [Kolyadenko ve Diğerleri/Romanya](#), § 42).

226. Hâkimlerin yürütme tarafından atanmaları ve azledilebilir olmaları 6 § 1 maddesi açısından tek başına ihlal teşkil etmez ([Clarke/Birleşik Krallık](#) (k.k.)). Yargılama görevlerini ifa ettikleri esnada atanmaların her tür etki veya baskıdan bağımsız olmaları kaydıyla, hâkimlerin yürütme tarafından atanmasına izin verilebilir ([Flux/Moldova](#) (no. 2), § 27).

227. Atanmasının ardından herhangi bir baskıya maruz kalmaması, yürütmeden talimatlar almaması ve görevlerini tam bir bağımsızlık içerisinde yerine getirmesi kaydıyla; Yargıtay Başkanı’nın yürütme tarafından atanması Başkan’ın bağımsızlığına halel getirmez ([Zolotas/Yunanistan](#), § 24).

228. Benzer şekilde, İdari Dava Dairesi Kurulu hâkimlerinin bölge idari makamı tarafından atanmaları; şayet atanmalarının ardından herhangi bir baskıya maruz kalmaz, talimatlar almaz ve yargı faaliyetlerini tam bir bağımsızlık içerisinde yürütürlerse; söz konusu hâkimlerin bağımsızlık veya tarafsızlığı konusunda tek başına şüphe uyandıramaz ([Majorana/İtalya](#) (k.k.)).

229. Hâkimlerin kariyerde ilerlemelerine yönelik kurumsal bir yetkisi bulunan bir kamu görevlisinin (ülkenin Cumhurbaşkanı) bir yargılamaya dava tarafı olarak katılması halinde, bu yargılamalara bakan hâkimlerin bağımsızlık ve tarafsızlıklarına haklı olarak şüphe düşebilir (diğer kararların yanı sıra, [Thiam/Fransa](#), § 85, ihlal yok).

b. Parlamento Karşısında Bağımsızlık

230. Eğer yargı görevlerinin ifasında herhangi bir baskı veya talimata maruz kalmazlarsa, hâkimlerin Parlamento tarafından atanması onları söz konusu makamlara tabi kılmaz ([Sacilor-Lormines/Fransa](#), § 67). Ayrıca esasen meslekten hâkimlerden oluşan İstinaf Mahkemesi bilirkişi üyelerinden birinin aynı zamanda bir Parlamento üyesi olması, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme hakkını tek başına ihlal etmez ([Pabla Ky/Finlandiya](#), §§ 31-35)

c. Dava Tarafları Karşısında Bağımsızlık

231. Mahkeme üyeleri arasında, görev ve hizmetleri bakımından dava taraflarından biri karşısında ast konumda bulunan bir kişinin yer alması halinde, dava tarafları söz konusu kişinin bağımsızlığı konusunda meşru bir şüphe duyabilir. Bu tür bir durum, mahkemelerin demokratik bir toplumda uyandırması gereken güveni ciddi biçimde etkiler ([Sramek/Avusturya](#), § 42).

d. Belirli bir davadaki Adalet Yüksek Konseyi karşısında hâkimlerin bağımsızlığı¹⁰

232. [Oleksandr Volkov/Ukrayna](#), § 130 ve [Denisov/Ukrayna](#) [BD], § 79 (ihlaller) ve [Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz](#) [BD], §§ 157-165 (ihlal yok) davalarında hâkimler, Adalet Yüksek Konseyi (ya da eş bir kurumun) kararları aleyhinde temyiz başvurularını kariyerleri hakkında karar verebilen ve aleyhlerinde disiplin yargılamaları açabilen kuruluşlara yapmışlardır. Mahkeme, herhangi bir “ciddi yapısal eksiklik” ya da “yargı içerisindeki disiplin organında bir ön yargının” olup olmadığını ([Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz](#), §§ 157-160) ve bağımsızlık gerekliliğinin yerine getirilip getirilmediğini ([a.g.e.](#), §§ 161-163). tespit etmek amacıyla ilgili Devletlerin adli disiplin sistemlerini değerlendirmiş ve karşılaştırmıştır.

e. Bağımsızlığın Değerlendirilmesine İlişkin Ölçütler

233. Bir merciin “bağımsız” olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini belirlemede Mahkeme, diğerleri arasında, aşağıdaki ölçütleri dikkate alır ([Langborger/İsveç](#), § 32; [Kleyn ve Diğerleri/Hollanda](#) [BD], § 190):

- i. üyelerinin atanma şekli ve
- ii. görev süresi;
- iii. dış baskılara karşı güvencelerin varlığı ve
- iv. söz konusu merciin bağımsızlık görüntüsü sergileyip sergilemediği.

i. Üyelerin Atanma Şekli

234. Adalet Bakanlığının bir karar verme organının üyelerinin atanmasına ve/veya görevden alınmasına müdahil olması konusunda bazı hususlar gündeme getirilmiştir ([Sramek/Avusturya](#), § 38; [Brudnicka ve Diğerleri/Polonya](#), § 41; [Clarke/Birleşik Krallık](#) (k.k.))

235. Bir davanın belli bir hâkim veya mahkemeye tahsis edilmesi her ne kadar yerel makamların bu tür konularda sahip olduğu takdir payına girmekteyse de; Mahkeme söz konusu tahsis işleminin 6 § 1 maddesiyle ve bilhassa, bağımsızlık ve tarafsızlık koşullarıyla uyumlu olduğuna kanaat getirmelidir ([Bochan/Ukrayna](#), § 71).

ii. Üyelerin Görev Süresi

¹⁰ “Tarafsız yargı yeri” bölümüne bakınız.

236. Mahkeme, karar verme organı üyeleri için belli bir görev süresi belirlememiştir; buna karşın söz konusu üyelerin görev süreleri içerisinde azledilememesi genel olarak bağımsızlıklarının doğal bir sonucu olarak düşünülmelidir. Bununla birlikte, azledilememenin kanunda şeklen tanınmamış olması, eğer uygulamada tanınmış ve diğer gerekli güvenceler mevcut ise, tek başına bağımsızlık olmadığı anlamına gelmez (*Sacilor-Lormines/Fransa*, § 67; *Luka/Romanya*, § 44)

iii. Dış Baskılara Karşı Güvencelerin Sağlanması

237. Yargı bağımsızlığı, bireysel olarak hâkimlerin, yargı içerisinde ve dışından gelen her tür usulsüz baskıdan bağımsız olmasını gerektirir. İç hukukta yargı bağımsızlığının sağlanması; hâkimlerin meslektaşlarının veya mahkeme başkanı veya mahkeme daire başkanı gibi mahkemede idari sorumlulukları bulunan kişilerin talimat veya baskılarından bağımsız olmalarını gerektirir. Yargı içerisinde ve bilhassa, üstleri karşısında hâkimlerin bağımsızlığına yönelik yeterli güvencelerin bulunmaması, Mahkemenin, bir başvuranın bir mahkemenin bağımsızlığı ve tarafsızlığı hakkındaki şüphelerinin nesnel gerekçelere dayandırılabilirliği sonucuna varmasına yol açabilir (*Parlov-Tkalčić/Hırvatistan*, § 86; *Agrokompleks/Ukrayna*, § 137).

238. Mahkeme; bir Bölge Mahkemesi hâkimlerin bağımsızlığına ilişkin bir davada, söz konusu hâkimlerin mahkeme başkanından yeterince bağımsız olduğuna karar vermiştir; zira mahkeme başkanları yalnızca, yargı görevinden kesin biçimde ayrılan idari (idare ve teşkilatla ilgili) görevler üstlenmiştir. Yargı sistemi, mahkeme başkanlarının davaları farklı hâkimlere tahsis veya tekrar tahsis etme görevlerini keyfi bir şekilde ifa etmesine karşı yeterli güvenceler öngörmüştür (a.g.e., §§ 88-95).

iv. Bağımsızlık Görüntüsü

239. Bir mahkemenin 6 § 1 maddesi kapsamında bağımsız olduğunun değerlendirilebilmesi kapsamında bağımsız olarak görünme hususu da bir önem arz etmektedir (*Sramek/Avusturya*, § 42). Bağımsızlık görüntüsü ile ilgili olarak, bir dava tarafının bakış açısı önemlidir, ancak belirleyici değildir; belirleyici olan, ilgili tarafın endişesinin “nesnel gerekçelere dayandırılabilir” olduğuna karar verilip verilemeyeceğidir (*Sacilor-Lormines/Fransa*, § 63; *Grace Gatt/Malta*, § 85). Bu nedenle, Mahkemenin “nesnel bir gözlemcinin” söz konusu dava koşullarında bu konuda endişe duyulması için hiçbir neden görmediği kanaatinde olduğu durumlarda ancak, bağımsızlıkla ilgili herhangi bir sorun gündeme getirilmez (*Clarke/Birleşik Krallık* (k.k.)).

3. Tarafsız mahkeme¹¹

240. 6 § 1 maddesi, kapsamına giren bir mahkemenin tarafsız olmasını gerektirir. Tarafsızlık; genel olarak önyargı veya yanlılık olmamasını ifade eder ve çeşitli şekillerde sınanabilir (*Wettstein/İsviçre*, § 43; *Micallef/Malta* [BD], § 93; *Nicholas/Kıbrıs*, § 49). Bağımsızlık ve tarafsızlık kavramları birbirleriyle yakından ilişkilidir ve koşullara bağlı olarak ikisinin birlikte incelenmesi gerekebilir (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], § 150 ve 152 – yakın ilişki için ayrıca bk: *Sacilor Lormines/Fransa*, § 63). Tespit edilen eksiklikler yargılamaların daha sonraki aşamalarında giderebilir de giderilemeyebilir de (*Helle/Finlandiya*, § 46; *Denisov/Ukrayna* [BD], §§ 65, 67 ve 72).

241. İç hukuktaki yargılamaların tarafsızlığı, ilk bakışta açıkça esastan yoksun olduğu gerekçesi temelinde sorgulanıyorsa; ulusal mahkeme 6 § 1 maddesinin ihlal edebilecek herhangi bir durumu giderebilmek için ilk önce bu yöndeki endişelerin doğruluğunu kontrol etmelidir (*Cosmos Maritime Trading and Shipping Agency/Ukrayna*, §§ 78-82).

a. Tarafsızlığın Değerlendirilmesine Yönelik Ölçütler

242. Tarafsızlık şunlara göre değerlendirilmelidir (*Micallef/Malta* [BD], § 93; *Nicholas/Kıbrıs*, § 49):

- a. belli bir hâkimin şahsi inancının ve davranışının, yani hâkimin belli bir davada kişisel

¹¹ “Belirli bir davadaki Adalet Yüksek Konseyi karşısında hâkimlerin bağımsızlığı” bölümüne bakınız.

6. Madde Rehberi - Adil Yargılanma Hakkı (medeni hukuk yönü)
önyargı veya taraflılık sergileyip sergilemediğinin göz önünde bulundurulduğu *öznel yöntem*;

- b. ve ayrıca, mahkemenin, bilhassa oluşumu aracılığıyla, hakkındaki her tür meşru şüpheyi ortadan kaldırmak üzere yeterli güvenceler sunup sunmadığının belirlenmesinden ibaret olan *nesnel yöntem*.

243. Bununla birlikte, öznel ve nesnel tarafsızlık arasında kesin bir ayırım yoktur; zira bir hâkimin tutumu, dışarıdan bir gözlemcinin bakış açısıyla, tarafsızlığı konusunda nesnel gerekçelere dayalı şüphelere yol açmakla kalmayıp (nesnel yöntem), aynı zamanda hâkimin şahsi inancı konusunu dahi gündeme getirebilir (öznel yöntem) (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], § 145).

244. Dolayısıyla, hâkimin öznel bakımdan tarafsız olduğu varsayımının çürütülmesine olanak verecek deliller sunulmasının güç olabileceği kimi davalarda, nesnel tarafsızlık şartı önemli bir ek güvence sağlamaktadır (bk. *Micallef/Malta* [BD], §§ 95-101). Tarafsızlık hususunun gündeme getirildiği davaların çoğunluğunda Mahkemenin nesnel yönetime odaklandığını not etmek önemlidir (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], § 146).

245. Mahkeme, görüşlerin bile belirli bir öneme sahip olabileceğini veya başka bir deyişle, “adalet yalnızca tecelli etmemesi, aynı zamanda tecelli ettiğinin de görülebilir olması gerektiğini” vurgulamıştır. Zira demokratik bir toplumda, mahkemelerin kamuoyunda güven uyandırması gerekmektedir. Dolayısıyla, hakkında tarafsız olduğuna ilişkin olarak bir endişeye sebep verebilecek haklı bir gerekçenin mevcut olması halinde söz konusu hâkim görevinden çekilmelidir (*Micallef/Malta* [BD], § 98). Bir hâkimin görevinden çekilmesine ilişkin bir talebi değerlendiren mahkeme bu talebi desteklemek adına kendisine ibraz edilen argümanları incelemelidir (*Harabin/Slovakya*, § 136).

246. Mahkeme içtihadında bir mahkemenin tarafsızlığına ilişkin olarak tesis edilen ilkeler aynı zamanda meslekten olan hâkimler ile meslekten olmayan hâkimlere uygulandığı gibi jüriye ve hâkimlik mesleğinden olmayan üyeler, yazı işleri müdürleri ya da adli sekreterler gibi adli işlevleri yerine getiren diğer görevlilere de uygulanmaktadır (*Bellizzi/Malta*, § 51). Mahkeme, Yüksek Mahkemenin başkanı olarak görev yapan bir hâkim aleyhinde açılan disiplin yargılamalarında, kamunun en yüksek ulusal düzeyde yargının işlemesine ilişkin olan güveninin söz konusu olması dolayısıyla, 6. maddede sağlanan güvencelere uyulmasının özellikle elzem olduğunu vurgulamıştır (*Harabin/Slovakya*, § 133).

i. Öznel Yaklaşım

247. Öznel yöntemi uyguladığında Mahkeme daima “aksi yönde delil bulununcaya kadar, bir hâkimin kişisel olarak tarafsız olduğunun varsayılması gerektiğine” karar vermiştir (*Le Compte, Van Leuven ve De Meyere/Belçika*, § 58, son cümle; *Micallef/Malta* [BD], § 94). Gerekli delil türüne gelince Mahkeme, örneğin, bir hâkimin düşmanlık sergileyip sergilemediğinin doğruluğunu araştırmaya çabalamıştır (*Buscemi/İtalya* §§ 67-68). Bir hâkimin, daha önce ilgili bir başka grup hukuk yargılamalarına katılmasının ardından, temyize götürülen bir hukuk davasının incelenmesine katılmaktan çekilmemesi, söz konusu varsayımı çürütmek için gerekli olan delili teşkil etmez (*Golubović/Hırvatistan*, § 52)

248. Bir mahkemenin şahsî önyargılardan veya yanlılıktan arınmış olduğunun varsayılması, Mahkeme içtihadında uzun süredir var olagelmış köklü bir ilkedir (*Le Compte, Van Leuven ve De Meyere/Belçika*, § 58; *Driza/Arnavutluk*, § 75)

249. İlke olarak, bir hâkimin bir dava tarafı hakkında husumet beslemesi söz konusu bu yargılama açısından uygun olmadığını göstermesi için yeterli bir gerekçe teşkil etmektedir. Mahkeme, uygulamada, bu hususu nesnel yöntemi kullanarak değerlendirmektedir (*Rustavi 2 Broadcasting Company Ltd ve Diğerleri/Gürcistan**, § 359 ve burada atıfta bulunulan içtihatlar).

ii. Nesnel Yaklaşım

250. Bu yöntemde, hâkimin davranışından ayrı olarak, tarafsızlığı konusunda şüphe uyandırabilecek doğrulanabilir somut olguların olup olmadığı belirlenmelidir. Bu, panel halinde toplanan bir gruba

uygulandığında, söz konusu grup üyelerinden herhangi birinin şahsi davranışından bağımsız olarak, bizzat grubun tarafsızlığı konusunda şüphe uyandırabilecek doğrulanabilir somut olguların olup olmadığının tespit edilmesi anlamına gelir. Bu, belli bir davada belli bir hâkimin (*Morel/Fransa*, §§ 45-50; *Pescador Valero/İspanya*, § 23) veya kurul halinde toplanan bir grubun (Luka/Romanya, § 40) taraflı olmasından endişe edilmesi için meşru bir gerekçenin bulunup bulunmadığının belirlenmesinde, ilgili kişinin bakış açısının önemli olduğunu fakat belirleyici olmadığını ifade eder. Belirleyici olan, bu endişenin nesnel gerekçelere dayandırılıp dayandırılmayacağıdır (*Wettstein/İsviçre*, § 44; *Pabla Ky/Finlandiya*, § 30; *Micallef/Malta* [BD], § 96).

251. Bu bağlamda, görünüşün dahi belli bir önemli olabilir; bir başka ifadeyle “adalet yalnızca sağlanmamalı, aynı zamanda adaletin sağlandığı da görülmelidir”. Zira demokratik bir toplumda, mahkemelerin kamuoyunda güven uyandırması gerekmektedir. Bu nedenle, tarafsız olmadığı konusunda hakkında endişe duyulması için meşru bir gerekçe bulunan her hâkimin davadan çekilmesi gereklidir (*Micallef/Malta* [BD], § 98; davanın sonucuna ilişkin olarak kamuya açık bir şekilde açıklamalarda bulunan hâkime ilişkin olarak bk: *Rustavi 2 Broadcasting Company Ltd ve Diğerleri/Gürcistan**, §§ 341-342).

252. Mahkemelerin, kamuda gerekli güveni uyandırabilmesi için, aynı zamanda iç örgütlenmeyle alakalı konuların da göz önünde bulundurulması gerekir. Tarafsızlığın teminat altına alınmasına yönelik ulusal yöntemlerin, yani hâkimlerin davadan çekilmesini düzenleyen kuralların varlığı, bu bağlamda, ilgili bir etkidir (bk. hâkimlerin davadan çekilmesine ilişkin özel hükümler için *Micallef/Malta* [BD], §§ 99-100). Bu tür kurallar, ulusal yasa koyucunun, ilgili hâkim veya mahkemenin tarafsızlığı konusundaki tüm makul şüpheleri ortadan kaldırma ve bu tür endişelerin sebeplerini bertaraf etmek suretiyle tarafsızlığı sağlamaya yönelik bir girişimde bulunma yönündeki ilgisini gösterir. Bu kurallar, gerçekte taraflı olunmamasının sağlamanın yanı sıra, taraflı olunduğuna dair her tür izlenimin bertaraf edilmesine yönelik olup, demokratik bir toplumda mahkemelerin kamuda uyandırması gereken güvenin artırılmasına hizmet eder (*Mežnarić/Hırvatistan*, § 27 ve kısıtlı bir yargı yetkisine sahip olan yüksek mahkeme hâkiminin davadan çekilmesine ilişkin olarak bk: *A.K./Lihtenştayn*, §§ 82-83). Yetkili idari organların hiyerarşik yapısı ayrıca görünüm açısından bazı konuları gündeme getirebilir (*Grace Gatt/Malta*, §§ 85-86).

253. Hâkimlerin kariyerlerini ve aleyhlerinde açılan disiplin yargılamalarını düzenleyen ulusal sistemlerin Mahkemeye yapılan başvurulara konu olduğu ve bu başvuruların hâkimlerin bağımsızlığı ile tarafsızlığı konusunu gündeme getirdiği not edilmelidir (kıyaslayınız: *Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], §§ 151-65 ve özellikle § 163, ek olarak, *Denisov/Ukrayna* [BD], §§ 68-80 ve *Oleksandr Volkov/Ukrayna* §§ 109-117 ve 124-29).

254. Mahkeme, daha önce Adalet Yüksek Konseyi (disiplin organı) kararına ilişkin olarak hâkimlerin bağımsızlıklarını ilgilendiren bir davayı incelemiştir. Bu davada, Adalet Yüksek Konseyinin kararı aleyhinde temyiz başvurusunda bulunan hâkimlerin bu başvurusu kariyerlerini ve aleyhlerinde açılacak disiplin işlemlerini düzenleyen aynı organ tarafından değerlendirilmiştir (kıyaslayınız: *Oleksandr Volkov/Ukrayna*, § 130 ve *Denisov/Ukrayna* [BD] (ihlaller) ve *Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], §§ 157-165 (ihlal yok)). Mahkeme söz konusu iki ulusal sistem arasında ayırım yapmaktadır (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], §§ 158-160 ve *Denisov/Ukrayna* [BD], § 79).

255. Adli görevlerini yerine getirirken hâkimler kariyerlerinin bir noktasında kendini davalı da dâhil olmak üzere dava taraflarından birine benzer bir durumda bulabilir. Ancak, Mahkeme böyle bir riskin bireysel durumuna ilişkin belirli şartların olmaması durumunda hâkimin tarafsızlığına şüphe düşürecek nitelikte olmadığı kanaatindedir. Adli üyeler aleyhinde açılan disiplin yargılamalarında, davaya bakan bir hâkimin kendisinin disiplin kurallarına tabi olması tarafsızlık gerekliliğinin ihlalini tespit etmek için kendi başına yeterli bir gerekçe teşkil etmemektedir (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], § 163)¹². Ancak, disiplin organının teşkilatı ve işleyişinin bağımsızlığına ve tarafsızlığına ilişkin olarak ciddi hususlar gündeme geliyorsa, bu standartlara ilişkin temel güvencelere uyulması konusunda bazı şüpheler ortaya çıkabilir (*Denisov/Ukrayna* [BD], § 79 (ihlal)).

¹². “Bağımsız yargı yeri” bölümüne bakınız.

b. Yargının taraflı olmasının gündeme gelebileceği durumlar

256. Yargının taraflı olduğu konusunun gündeme gelebileceği iki olası durum vardır:

- i. İlki *işlevsel niteliktedir* ve örneğin, adli süreç içerisinde aynı kişinin farklı görevler ifa etmesi ya da yargılamalara dâhil olan bir başka aktörle hiyerarşik veya diğer bağlantıların bulunmasıyla ilgilidir (*Micallef/Malta* [BD], §§ 97-98). İkinci durumda ise, söz konusu ilişkinin niteliği ve seviyesi incelenmelidir.
- ii. İkincisi ise *şahsi niteliktedir* ve hâkimlerin belli bir davadaki davranışından ya da dava tarafı ile olan veya dava tarafının temsilcisi ile olan mevcut bağlarından kaynaklanır.

i. İşlevsel nitelikteki durumlar

α. Aynı davada hem istişari hem de adli görevlerin ifa edilmesi

257. Bir kurum içerisinde istişarî ve adli görevlerin birbiri ardına ifa edilmesi, belli durumlarda, nesnel açıdan görüldüğü şekliyle söz konusu kurumun tarafsızlığı hakkında 6 § 1 maddesi kapsamında soruna yol açabilir (Procola/Lüksemburg, § 45 – ihlal kararı).

258. Mesele, “aynı dava”, “aynı karar” veya “benzer sorunlar” hakkında adli ve istişari görevlerin ifa edilip edilmediğine ilişkindir (*Kleyn ve Diğerleri/Hollanda* [BD], § 200; *Sacilor-Lormines/Fransa*, § 74 – ihlal bulunmayan kararı).

β. Aynı davada hem adli hem de yargı dışı görevlerin ifa edilmesi

259. Başvuranın endişesinin haklı nedenlerinin bulunup bulunmadığının tespitinde, hâkimin yargılamalarda sahip olduğu iki yönlü rol, davaya iki iştiraki arasında geçen zaman ve yargılamalara ne derece iştirak ettiği gibi etkenlerin dikkate alınması gerekir (*McGonnell/İngiltere*, §§ 52-57).

260. Mevzuat veya yürütmeye ilişkin kuralların kabul edilmesine herhangi bir doğrudan katılımın, sonradan, söz konusu mevzuat veya kuralların lafzından sapılmasına müsaade edebilecek nedenlerin bulunup bulunmadığı konusundaki bir uyuşmazlık hakkında kendisinden hüküm vermesi beklenen bir kişinin adli tarafsızlığına gölge düşürmesi muhtemeldir (bk. *McGonnell/Birleşik Krallık*, §§ 55-58, söz konusu davada Mahkeme, bir hâkim yargılamalara konu bir kalkınma planının kabulüne doğrudan katılımında bulunması nedeniyle, 6 § 1 maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir; karşılaştırınız: *Pabla Ky/Finlandiya*, § 34 – ihlal bulunmayan karar).

261. Aynı kişinin bir yandan iki yönlü role sahip hâkim, öte yandan karşı tarafın yasal temsilcisi olarak katıldığı paralel iki grup yargılamanın olduğu durumlarda, bir başvuran, hâkimin kendisin karşı taraf olarak görmeye devam edeceği konusunda endişe duymakta haklı olabilir (*Wettstein/İsviçre*, §§ 44-47).

262. Anayasal bir şikâyetin, yargılamaların başında başvuranın hasmına danışmanlık yapan bir hâkim tarafından incelenmesi, 6 § 1 maddesinin ihlaline yol açmıştır (*Mežnarić/Hırvatistan*, § 36). İlk derece mahkemesinde yürütülen hukuk yargılamalarında başvuranın hasmı için hukuk danışmanlığı yapan bir Anayasa Mahkemesi hâkiminin tarafsızlığına ilişkin olarak *Švarc ve Kavnik/Slovenya*, § 44 davasına bakınız.

χ. Farklı adli görevlerin ifa edilmesi

263. Aynı hâkimin bir hukuk davasının farklı aşamalarına katılımının, 6 § 1 maddesinde ortaya konulan tarafsızlık şartıyla bağdaşıp bağdaşmadığı, münferit davanın koşullarının göz önünde bulundurulması suretiyle, dava temelinde değerlendirilmelidir (*Pasquini/San Marino*, § 148). Bu tespit, aynı hâkimin birbiriyle olgular temelinde bağlı olan ceza ve hukuk yargılamalarına katılımı durumu için de geçerlidir (§ 149).

264. Bir hâkimin salt duruşmadan önce karar almış olmasının, tarafsızlığı konusundaki endişeleri tek başına haklı kıldığı düşünülemez. Önemli olan, hâkimin duruşma öncesinde aldığı tedbirlerin

kapsamı ve mahiyetidir. Benzer şekilde, hâkimin dava dosyası hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olması, esas hakkında hüküm verildiği sırada tarafsız olarak görülmesini engelleyecek herhangi bir önyargıya yol açmaz. Mevcut bilgilere ilişkin bir ön inceleme yapılması da nihai incelemenin önyargılı olduğu anlamına gelmez. Önemli olan, bu incelemenin kararın verildiği esnada yürütülmesi ve elde edilen deliller ile duruşmada dinlenen iddialara dayanmasıdır (*Morel/Fransa*, § 45)

265. Yargılamaların farklı aşamalarında hükme bağlanan maddi meseleler arasındaki bağlantının, bu aşamalarda karar verme sürecine dâhil olan hâkimin tarafsızlığı konusunda şüphe uyandıracak kadar yakın olup olmadığının değerlendirilmesi gereklidir (*Toziczka/Polonya*, § 36).

266. Panel halinde toplanan hâkimlere ilişkin olarak Mahkeme hâkimlerin daha önce belirli bir tutumu benimsemesinin panelin tamamının tarafsız olmadığına hükmetmek için kendi başına yeterli bir gerekçe olmadığına karar vermiştir. Bu tarz durumlarda, söz konusu tutumu benimseyen

266. Mahkeme oluşumuna dâhil olan hâkimlere ilişkin olarak Mahkeme bazı hâkimlerin daha önce belirli bir tutumu benimsemesinin kendi başına mahkeme oluşumunun tamamının taraflı olduğuna karar vermek için yeterli olmadığını değerlendirmiştir. Bu tarz durumlarda, hâkimlerin sayısı ve bu hâkimlerin panel içindeki görevleri gibi bazı unsurları göz önünde bulundurmak gereklidir (*Fazlı Aslaner/Türkiye*, §§ 36-43; *Rustavi 2 Broadcasting Company Ltd ve Diğerleri/Gürcistan**, § 363 ve burada atıfta bulunulan içtihatlar ve aşağı bk.). Başvuran aleyhindeki yargılamaları yöneten iki organında aynı hâkimleri içermesi ve suçların isnat edilmesi görevi ile unsurların tesis edilmesi görevlerinin birbirine karıştırıldığı hallerde durum daha farklıdır (*Kamenos/Kıbrıs*, §§ 105-09). Bir savcı ile hâkimin görevlerinin karıştırılması ilgili şahısların tarafsızlığına ilişkin olarak haklı şüpheler ortaya koyabilir (§ 104).

267. Diğer davalar:

- Tarafsız olma yükümlülüğünden doğan genel bir kural olarak, idari veya adli bir kararı iptal eden bir üst mahkemenin davayı yetkili bir başka mahkemeye veya söz konusu makamın farklı oluşuma sahip bir koluna iade etmek zorunda olduğu söylenemez (*Ringeisen/Avusturya*, § 97 son cümle);
- Bir hâkimin, aynı grupta yer alan somut olgulara ilişkin iki grup yargılamada yer alması durumunda tarafsızlığa ilişkin hususlar gündeme gelebilir (*Indra/Slovakya*, §§ 51-53);
- Meslekten olmayan iki hâkimin katıldığı bir temyiz mahkemesine başkanlık eden hâkim, kendi verdiği karar hakkında hükmedilen bir temyizi incelememelidir (*De Haan/Hollanda*, § 51);
- Duruşmaya katılan hâkimlerden önceden verdikleri kararın hukuki açıdan yorumlanması veya uygulanması esnasında bir hata işleyip işlemediklerini tespit etmelerinin istendiği bir İstinaf Mahkemesi, tarafsızlık konusunda kuşkulara yol açabilir (*San Leonard Band Club/Malta*, § 64);
- Aynı hâkimin, ilk önce bir davanın esasına ilişkin bir karara, ardından söz konusu karar aleyhindeki bir temyiz kabul edilebilirliğinin incelendiği yargılamalara dâhil olması, ilk bakışta tarafsızlık şartlarına aykırı değildir (*Warsicka/Polonya*, §§ 38-47);
- Bir hâkimin, ilk grup yargılamalarda başvuranların şirketinin hasmını temsil eden müdafii ve ikinci grup yargılamalarda İstinaf Mahkemesi hâkimi şeklinde iki yönlü role sahip olmasıyla ilgili olarak Mahkeme, özellikle ilk grup yargılamaların ikinci grup yargılamalara nazaran zaman bakımından uzak ve farklı konuya sahip olduğu ve müdafilik ve hâkimlik görevlerinin zaman içerisinde çakışmamış olduğu göz önünde bulundurulduğunda, başvuranların söz konusu hâkimin tarafsızlığı hakkında nesnel gerekçelere dayalı hiçbir haklı şüphesi bulunamayacağına karar vermiştir (*Puolitaival ve Pirttiho/Finlandiya*, §§ 46-54);
- Daha önce dava hakkında karar vermiş olan bazı hâkimlerden önceki kararlarında hata yapıp yapmadıklarını belirlemelerinin istendiği ve konuyla ilgili olarak daha önce üç

6. Madde Rehberi - Adil Yargılanma Hakkı (medeni hukuk yönü)
başka hâkimin de görüşlerini ifade etmiş olduğu bir davada, Mahkeme, tarafsızlık ilkesinin ihlal edildiğine karar vermiştir (*Driza/Arnavutluk*, §§ 78-83 – ihlal kararı);
- Bir kanuna ilişkin olarak yapılan temyiz başvurusunun incelendiği yargılamalarda görev alan hâkimlerden biri daha önce Yüksek Mahkeme hâkimi sıfatıyla davaya baktığı başvuru için bk: *Peruş/Slovenya*, §§ 38-39.
  - *Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD] davasında, Yüksek Mahkeme başkanı aynı zamanda bu kuruluşun kararları aleyhinde yapılan temyiz başvurularını inceleyen idari kuruluşun da başkanı olarak görev almaktaydı (§§ 153-156).
  - Anayasa Mahkemesi Başkanına adli asistanlık yapan bir şahsın daha önce hukuk yargılamalarında başvuranın karşı tarafındaki dava tarafını temsil eden avukatlardan biri olarak görev yapması hususu *Bellizzi/Malta* (§§ 60-61). davasında incelenmiştir.
  - Mahkeme, hâkimlerin büyük bir çoğunluğunun bir davaya daha önce katılmasının, paneldeki başkanlık ya da raportör gibi görevlerde rol almalarını göz önünde bulundurulduğunda tarafız bir mahkemeye davasını inceletme hakkını ihlal ettiğini tespit etmiştir(*Fazli Aslaner/Türkiye*, §39)Ek olarak, Mahkeme yedi hâkim arasından dördünün daha önce davaya bakmasının, bu dört hâkimin görevlerinin niteliği ve kapsamı göz önünde bulundurulduğunda mahkemenin nesnel tarafsızlığını tartışmaya açabileceğini tespit etmiştir (*Pereira da Silva/Portekiz*, §§ 59-60).
  - *Fazli Aslaner/Türkiye* davası, üçü daha önceki aşamalarda yargılamalarda görev almış olan otuz bir hâkimden oluşan bir mahkeme paneli ile alakalıdır. Paneli oluşturan toplam hâkim sayısına oranla tarafsızlığı hakkında şüphe duyulan hâkimlerin sayısının az olmasına rağmen Mahkeme aşağıdaki gerekçeler temelinde tarafsız mahkeme hakkının ihlal edildiğini tespit etmiştir: ilk olarak söz konusu üç hâkimin de panele dâhil edilmesine neden ihtiyaç duyulduğu konusunda herhangi bir gerekçe sunulmamıştır; ikinci olarak ise üç hâkim içerisinde yer alan bir hâkim, otuz bir hâkimin oluşturduğu panele başkanlık etmiş ve davadaki müzakereleri yönetmiştir. Dolayısıyla, Mahkeme başvuranın panelin tarafsızlığına ilişkin şüphelerinin nesnel gerekçeler temelinde haklı olduğuna kara vermiştir (§§ 40-43; kıyaslayınız: kararın § 38 paragrafında atıfta bulunulan diğer davalar).
  - *Rustavi 2 Broadcasting Company Ltd ve Diğerleri/Gürcistan** başvurusunda, dokuz hâkimden oluşan bir panel oy birliğiyle karara varmış olup bu panelin başkanının tarafsız olmadığına ilişkin olarak iddialar öne sürülmüştür. Mahkeme bu bağlamda bir ihlal tespit etmemiştir (§ 363 ve burada atıfta bulunulan içtihatlar).

ii. Şahsi nitelikteki durumlar

268. Tarafsızlık ilkesi, hâkimin davada şahsi menfaatinin bulunduğu durumlarda da ihlal edilmiş olur (*Langborger/İsveç*, § 35; *Gautrin ve Diğerleri/Fransa*, § 59). Bir hâkimin eşinin sosyal medyada paylaştığı ifadelerinin kocasının tarafsızlığına şüphe düşürebilip düşüremeyeceğine ilişkin olarak bk: Rustavi *Broadcasting Company Ltd ve Diğerleri/Gürcistan**, §§ 342 ve daha sonraki paragraflar., ve daha genel olarak bir hâkimin aile üyeleri tarafından alenen dile getirilmiş fikirlere ilişkin olarak: § 344).

269. Hâkim ile dava taraflarından birinin veya söz konusu tarafın avukatı arasında bulunan profesyonel veya kişisel bağlantılar da tarafsızlık konusunda sorunlara yol açabilir (*Pescador Valero/İspanya*, § 27; *Tocono ve Profesori Prometeşti/Moldova*, § 31; *Micallef/Malta* [BD], § 102; *Wettstein/İsviçre*, § 47). Dolaylı etkenler dahi dikkate alınabilir (*Pétur Thór Sigurón/İzlanda*, § 45).

270. Bir hâkimin bir davaya taraf olan şahsı temsil eden avukatlık bürosunun bir çalışanı ile kan bağıının olması kendiliğinden bir ihlal olduğu anlamına gelmemektedir (*Ramljak/Hırvatistan*, §§ 29). Bu yönde karar verilebilmesi için aşağıdaki gibi çeşitli unsurlar göz önünde bulundurulmalıdır: hâkimin akrabasının ilgili dava ile bağıının olup olmadığı, akrabasının söz konusu avukatlık bürosundaki pozisyonu, büronun büyüklüğü, büronun teşkilat yapısı, davanın büro için olan mali önemi ve akraba lehine sonuçlanabilecek herhangi olası bir mali menfaatin ya da yararın olup olmadığı (*Nicholas/Kıbrıs*, § 62; ayrıca bk: *Ramljak/Hırvatistan*, §§ 38-39).

271. Hâkimlerin birbirini meslektaş olarak tanıması veya aynı ofisi paylaşmaları kendi başına tarafsızlığa ilişkin endişelerin nesnel olarak haklı olduğu sonucuna varmak için yeterli değildir (*Steck-Risch ve Diğerleri/Lihtenştayn*, § 48). Küçük bir ülkede adli mesleklerin yarı zamanlı çalışma usulü bir hâkim ve bir avukat olarak gibi iki farklı görev yapabilmesi yine kendi başına sorun teşkil etmemektedir (*a.g.e.*, § 39; *Bellizzi/Malta*, § 57 ve bir hâkim ile bir avukatın aile bağlarına ilişkin olarak kıyaslayınız: *Micallef/Malta* [BD], § 102).

272. Bu kapsamda, Mahkeme mahkemelerin ön yargılı olduğuna ilişkin şikâyetlerin Devletin adalet sistemini duraklatma noktasına getirmemesi gerektiğini tespit etmiştir. Kıbrıs ve Lihtenştayn gibi küçük ülkelerde aşırı katı standartların uygulanması ile adaletin tescil ettirilmesinin önüne geçilebilir (*A.K./Lihtenştayn*, § 82, *Nicholas/Kıbrıs*, § 63). Görünüşlerin önemi göz önünde bulundurulduğunda, tarafsızlığa şüphe düşürebilecek durumların mevcudiyeti yargılamaların en başında açıklanmalıdır. Bu şekilde, söz konusu durumlar, ilgili merciinin gerçekten dava için uygun olmadığını tespit edilebilmesi için mevcut olan çeşitli unsurlar ışığında değerlendirilebilir (*Nicholas/Kıbrıs*, §§ 64-66).

273. Ek olarak, hâkimin kullandığı dil önem arz edebilir ve hâkimin görevinin gerektirdiği şekilde tarafsızlıktan yoksun olduğunu gösterebilir (*Vardanyan ve Nanushyan/Ermenistan*, § 82). Ancak, daha önce cinsel doyuma ulaşmak için cinayet işlemekten suçlu bulunan başvuranın tehlikeli olduğuna ilişkin olarak uygunsuz ifadeler dile getiren bir hâkimin bulunduğu başvuruyu inceleyen Mahkeme, her ne kadar bu ifadelerin meslek kurallarına aykırı bir tutum olabileceğini tespit etse de bu ifadelerin, hâkimin başvuran aleyhinde kişisel ön yargılar bulundurduğunu gösteremeyeceğine veya söz konusu yargılamalarda görev alan hâkimin tarafız olmadığı yönündeki şüpheleri nesnel olarak haklı kılamayacağına karar vermiştir (*Ilseher/Almanya* [BD], § 289).

IV. Usuli gereklilikler

A. Adillik

Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi

"1. "Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ... konusunda karar verecek olan, ... adil bir şekilde ve ... görülmesini isteme hakkına sahiptir ..."

1. Genel ilkeler

274. Önemli bir yere sahip olma: Mahkeme her zaman için, demokratik bir toplumda adil yargılanma hakkının sahip olduğu önemli yeri vurgulamıştır (*Airey/İrlanda*, § 24; *Stanev/Bulgaristan* [BD], § 231). Bu güvence, "Sözleşme anlamında, her demokratik toplumun sahip olduğu temel ilkelerden biridir" (Pretto ve Diğerleri/İtalya, § 21). Bu nedenle, 6 § 1 maddesinin kısıtlayıcı bir biçimde yorumlanmasının hiçbir açıklaması olamaz (*Moreira de Azevedo/Portekiz*, § 66). Adillik şartı, yargılamaların tümü için geçerlidir; taraflar arası duruşmalarla sınırlı değildir (*Stran Greek Refineries ve Stratis Andreadis/Yunanistan*, § 49). Ayrıca, yargılamalar, adil duruşma gerekliliklerine uygun bir şekilde yürütülüp yürütülmediğini belirlemek adına bir bütün olarak değerlendirilmektedir (*De Tommaso/İtalya* [BD], § 172; *Regner/Çek Cumhuriyeti* [BD], § 161).

275. Ancak, Mahkeme bireylerin belirli bir bilgiye erişimin de dâhil olduğu usuli haklarına getirilen kısıtlamaların oldukça olağanüstü şartlar altında meşru olarak değerlendirilebileceğini kaydetmiştir (*Adorisio ve Diğerleri/Hollanda* (k.k.)).

276. İçerik: Medeni hak talepleri, bir hâkime sunulabilmelidir (*Fayed/Birleşik Krallık*, § 65; *Sabeh El Leil/Fransa* [BD], § 46). 6 § 1 maddesi, hukuk yargılamalarında taraflara verilen usuli güvenceleri ayrıntılarıyla açıklar. Söz konusu hüküm her şeyden önce, tarafların menfaatlerini ve adaletin doğru şekilde tecelli ettirilmesinde yatan menfaatleri güvence altına almayı amaçlar (*Nideröst-Huber/İsviçre*, § 30). Bu nedenle dava tarafları, gereğince etkili bir biçimde davalarını savunabilmelidirler (*H./Belçika*, § 53).

277. Ulusal makamların rolü: Mahkeme her zaman, ulusal makamların münferit her davada Sözleşme anlamında "adil yargılanma" koşullarının karşılanmasını temin etmesi gerektiğini ifade etmiştir (*Dombo Beheer B.V./Hollanda*, § 33 son cümle).

278. Dava taraflarının talepleri: - İlke gereği herkes; - Strazburg Mahkemesi içtihatlarında tanımlandığı şekliyle – "medeni hak ve yükümlülüklerine ilişkin uyuşmazlıklar açısından davasının"¹³ esası konusunda karar verecek olan bir mahkeme tarafından adillığe uygun bir şekilde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Buna, gerek mahkemenin teşkilâtı ve oluşumu gerekse yargılamaların seyri ile ilgili olarak 6 § 1 maddesinde görülen güvenceler eklenmiştir. Sonuç olarak, yukarıda anılanların tümü adil yargılanma hakkını oluşturur (*Golder/Birleşik Krallık*, § 36). Ancak, Sözleşme'nin 6. maddesinin ne esası ne de metni bir şahsın açıkça ya da dolaylı bir şekilde bazı şartlara tabi olacak şekilde adil yargılanma güvencelerinden isteyerek feragat etmesinin önüne geçmemektedir (*Dilipak ve Karakaya/Türkiye*, §79; *Schmidt/Letonya*, § 96).

279. Yorumlama ilkeleri:

- Medeni hak taleplerinin bir hâkime sunulabilmesine ilişkin ilke ilkesi, evrensel olarak kabul gören temel hukuk ilkeleri arasında yer alır; aynı şey, hâkimin davaya bakmaktan kaçınması

¹³ "Kapsam" bölümüne bakınız.

şeklindeki uluslararası hukuk ilkesi için de geçerlidir. 6 § 1 maddesi, bu ilkeler ışığında yorumlanmalıdır (*a.g.e.*, § 35);

- 6 § 1 maddesi tarafından güvence altına alınan, mahkeme önünde adil yargılanma hakkı, Sözleşme'nin, hukukun üstünlüğünün Sözleşmeci Devletlerin ortak mirası olduğunu bildiren Giriş kısmı ışığında yorumlanmalıdır (*Brumarescu/Romanya*, § 61; *Nejdet Şahin ve Perihan Şahin/Türkiye* [BD], § 57);
- Hukuki belirlilik ilkesi, hukukun üstünlüğü ilkesinin temel unsurlarından birini teşkil eder (*Beian/Romanya* (no. 1), § 39; *Lupeni Greek Catholic Parish ve Diğerleri/Romanya* [BD], § 116; süre sınırının olmamasına ilişkin olarak bk: *Oleksandr Volkov/Ukrayna*, §§ 137-139 ya da bu sürenin başlangıç noktası olarak alınca tarih için , *Sanofi Pasteur/Fransa*, §52). Keyfilik hukukun üstünlüğü ilkesi ile çelişmektedir (*Al-Dulimi ve Montana Management Inc./İsviçre* [BD], § 145).
- Sözleşme anlamında demokratik bir toplumda, adaletin adillığe uygun bir şekilde uygulanmasını isteme hakkı o kadar önemli bir yer tutar ki; 6 § 1 maddesinin kısıtlayıcı bir şekilde yorumlanması, söz konusu hükmün amacı ve konusuyla bağdaşmaz (*Ryakib Biryukov/Rusya*, § 37);
- *Zubac/Hırvatistan* [BD] davasında bu ilkelerin önemi vurgulanmıştır.
- ilaveten, Sözleşme, kuramsal veya hayali hakları değil; uygulanabilir ve etkili hakları güvence altına almayı amaçlar (*Airey/İrlanda*, § 24; *Perez/Fransa* [BD], § 80).

280. Medeni hukuk alanına giren konularda Devletler daha fazla serbestliğe sahiptir: Mahkeme, “adil yargılanma” kavramının doğasında yer alan koşulların, medeni hak ve yükümlülüklerin hükme bağlanmasına ilişkin davalarda, bir suç isnadının hükme bağlanmasına ilişkin davalarda geçerli olan koşullarla mutlak surette aynı olmadığını kabul etmiştir: “Sözleşmeci Devletler medeni hak ve yükümlülüklerle ilişkin hukuk davalarını incelerken, ceza davalarına kıyasla daha fazla serbestliğe sahiptirler” (*Dombo Beheer B.V./Hollanda*, § 32; *Levages Prestations Services/Fransa*, § 46). 6 § 1 maddesinin medeni haklara ilişkin davalar konusundaki şartları, suç isnatlarına ilişkin davalarda geçerli şartlarından daha az külfetlidir (*König/Almanya*, § 96). *Moreira Ferreira/Portekiz* (no. 2) [BD], §§ 66- 67 davasında Mahkeme, ceza gerektiren bir suç ile suçlanan kişilerin haklarının hukuk yargılamalarına taraf olanların haklarına göre daha çok korunması gerektiği görüşünde olduğunu belirtmiştir.

281. Bununla birlikte, Mahkeme 6. maddenin medeni başlığı kapsamına giren yargılamaları incelerken ceza hukuku konularına gösterdiği yaklaşımlardan ilham almayı gerekli görebilir (mahkeme tebligatının gönderilmediği bir dava tarafının gıyabında hükmedilen ödeme emri için bk: *Dilipak ve Karakaya/Türkiye*, § 80; ceza gerektiren bir suç sonucunda verilen zararın hukuki sorumluluğuna ilişkin olarak bk: *Carmel Saliba/Malta*, §§ 67 ve 70-71 ve silahlı kuvvetlerdeki disiplin yargılamalarına ilişkin olarak bk: *R.S./Almanya* (k.k.), §§ 35 ve 43). Ceza gerektiren bir suçun neden olduğu zarar sonucunda ilgili şahsa hukuki sorumluluğun yüklendiği durumlarda, bu yöndeki kararların ciddi sonuçlara yol açabilmesi dolayısıyla ulusal kararların eldeki delillerin detaylı değerlendirmesine dayanması ve yeterli gerekçeler içermesi zorunludur (*Carmel Saliba/Malta*, § 73).

282. Son olarak, Mahkeme bir davaya ilişkin olan çok özel durumlarda ulusal mahkemelerin “hızlı hüküm verme ihtiyacını” göz önünde bulundurabilmektedir (*Adorisio ve Diğerleri/Hollanda* (k.k.)).

2. Kapsam

a. İlkeler

283. Etkili Bir Hak: Yargılamalara dâhil olan taraflar, davaları için önemli olduğunu düşündükleri görüşleri sunma hakkına sahiptirler. Bu hakkın, ancak söz konusu görüşlerin gerçekte “dinlenmiş olması”, yani duruşmanın görüldüğü mahkeme tarafından gereğince değerlendirilmiş olması durumunda etkili olduğu düşünülebilir (*Donadze/Gürcistan*, § 35). Bir başka deyişle, “yargı yerinin” taraflarca öne sürülen görüşler, iddialar ve deliller hakkında uygun bir inceleme yürütme görevi vardır (*Kraska/İsviçre*, § 30; *Van de Hurk/Hollanda*, § 59; *Perez/Fransa*, § 80). Bu madde tarafından güvence altına alınan hakkın etkili olabilmesi için yetkililerin “özen” göstermesi gerekir: bir avukat tarafından temsil edilmeyen bir temyiz tarafı için, bk. *Kerojärvi/Finlandiya*, § 42 ve *Fretté/Fransa*, §

49; bir avukat tarafından temsil edilen bir temyiz tarafı için, bk.: [Göç/Türkiye](#) [BD], § 57.

284. Temyiz eden tarafın yargılamalara yeterli katılımı için, mahkemenin kendi iradesiyle elindeki belgeleri bildirmesi gerekir. Bu nedenle, başvuranın ilgili belgelerin açıklanmamasından ötürü şikâyette bulunmamış veya dava dosyasına erişmek üzere inisiyatifi eline almış olmasının önemi yoktur ([Kerojärvi/Finlandiya](#), § 42). Salt temyiz edenin dava dosyasını inceleme ve dosyanın bir kopyasına alma olanağı olması tek başına yeterli bir güvence değildir ([Göç/Türkiye](#) [BD], § 57). Ek olarak, temyiz edene ulusal mahkemelere ek argümanlarını ve delilleri ibraz etmesi için ek süre tanınması zorunludur (örneğin, temyiz başvurusunda bulunmak için tanınmış kısa süre sınırına ilişkin olarak bk.: [Adorisio ve Diğerleri/Hollanda](#) (k.k.)).

285. İdari makamlara düşen yükümlülük: Temyiz edenin, gerekirse belgelerin açıklanmasına yönelik bir usul aracılığıyla olmak üzere, idari makamların elinde bulunan ilgili belgelere erişimi olmalıdır ([McGinley ve Egan/Birleşik Krallık](#), §§ 86 ve 90). Şayet davalı Devlet, meşru bir gerekçesi olmaksızın, elinde bulunup temyiz edenlerin davalarının savunmasında kendilerine yardımcı olabilecek belgelere erişimini engeller veya bu belgelerin varlığı yalan yere inkâr ederse; bu durum, 6 § 1 maddesine aykırı olarak, temyiz edenleri adil yargılanma hakkından mahrum bırakır (*a.g.e.*).

286. Yargılamaların bir bütün olarak değerlendirilmesi: Yargılamaların adil olup olmadığı, yargılamaların bir bütün olarak incelenmesiyle belirlenir ([Ankerl/İsviçre](#), § 38; [Centro Europa 7 S.R.L. ve di Stefanoİtalya](#) [BD], § 197; [Regner/Çek Cumhuriyeti](#) [BD], § 161).

287. Bu nedenle, yargılamaların adillığe ilişkin herhangi bir eksiklik, belli koşullar altında, ister aynı seviyede ([Helle/Finlandiya](#), § 54) isterse daha üst bir mahkeme tarafından ([Schuler-Zraggen/İsviçre](#), § 52; karşılaştırınız: [Albert ve Le Compte/Belçika](#), § 36; [Feldbrugge/Hollanda](#), §§ 45-46) olmak üzere daha sonraki bir aşamada telafi edilebilir.

288. Her hâlükârda, eğer eksiklik, - örneğin söz konusu kuruma sunulan mütalaalara cevap verilememesi nedeniyle - Devletin en yüksek yargı organı seviyesindeyse; adil yargılanma hakkı ihlal edilmiş olur ([Ruiz-Mateos/İspanya](#), §§ 65-67)

289. Usul hataları, ancak söz konusu karar, tam yargılama yetkisini haiz ve tek başına 6 § 1 maddesinin gerektirdiği güvenceleri sunan bağımsız bir yargı organının denetimine tabi ise telafi edilebilir. Önemli olan, temyiz incelemesini gerçekleştiren mahkemenin inceleme yetkisinin kapsamıdır ki; bu da, davanın koşulları ışığında incelenir ([Obermeier/Avusturya](#), § 70).¹⁴

290. Adil yargılanma hakkının güvencelerini sunmayan geçmiş kararlar: Bu durumlarda, temyiz edenin elinde, tam yargı yetkisini haiz ve tek başına 6 § 1 maddesinin gerektirdiği güvenceleri sağlayan bağımsız bir mahkeme önünde bir başvuru yolu mevcut ise, herhangi bir sorun çıkmaz ([Oerlemans/Hollanda](#), §§ 53-58; [British American Tobacco Company Ltd./Hollanda](#), § 78). Önemli olan, gerekli olan güvenceleri sağlayan bu tür bir hukuk yolunun var olmasıdır ([Air Canada/Birleşik Krallık](#), § 62).

291. Temyiz mahkemeleri önünde: 6 § 1 maddesi Sözleşmeciler Devletleri, temyiz mahkemeleri veya Yargıtay kurmaya zorlamaz; ancak bu tür mahkemelerin mevcut bulunduğu durumlarda Devlet, bu mahkemeler önündeki dava taraflarının, 6 § 1 maddesinde yer alan temel güvencelerden yararlanmasını sağlamalıdır ([Andrejeva/Letonya](#) [BD], § 97). Bununla birlikte, 6 § 1 maddesinin temyiz mahkemeleri önünde gerçekleşen yargılamalara uygulanma şekli, söz konusu yargılamaların özel niteliklerine bağlıdır; iç hukuk sisteminde gerçekleşen yargılamaların tümü ve temyiz mahkemesinin ([Helmerts/İsveç](#), § 31) veya Yargıtay'ın ([Levages Prestations Services/Fransa](#), §§ 44-45; [K.D.B./Hollanda](#), § 41) bu yargılamalarda oynadığı rol dikkate alınmalıdır.

292. Yargıtay'ın hukukun doğru şekilde uygulanıp uygulanmadığını denetlemekle sınırlı rolünün özel mahiyeti göz önünde bulundurulduğunda, izlenen usulün daha şekilci olması mümkündür (*a.g.e.*, § 48). Yargıtay önünde uzman bir avukat tarafından temsil edilme şartının kendisi 6. maddeye aykırı değildir ([G.L. ve S.L./Fransa](#) (k.k.); [Tabor/Polonya](#), § 42)

¹⁴ "Tam yargı yetkisine sahip olan mahkeme tarafından denetimin yapılması" bölümüne bakınız.

293. Sınırlar: Genel bir kural olarak, somut olguların değerlendirilmesi ulusal mahkemelerin görevidir; Mahkemenin görevi, ulusal mahkemelerin somut olgulara ilişkin değerlendirmesi yerine kendi değerlendirmesini koymak değildir (*Dombo Beheer B.V./Hollanda*, § 31).¹⁵ Ayrıca, temyiz edenlerin davaları için önemli olduğunu düşündükleri düşünceleri sunma haklarına sahip olmalarına rağmen, 6 § 1 madde bir dava tarafına olumlu bir netice alınacağını garanti etmez (*Andronicou ve Constantinou/Kıbrıs*, § 201). Ek olarak, 6 § 1 madde mahkemeleri kararlarının metinlerini, detaylı düzenlemeleri ve bu kararlarına temyiz edilebilmesi için tanınan süre sınırlarını belirtmelerini zorunlu kılmamaktadır (*Avotiņš/Letonya* [BD], § 123).

294. Mahkeme, bir başvuranın eylemsizliği veya özensizliği sonucu olarak hakkında şikâyetle bulunduğu durumu Mahkeme önüne getirilmemesinin büyük bir oranda başvurandan kaynaklandığına karar verebilir. Zira başvuran tarafından bu durum daha önce engellenebilirdi. (*Avotiņš/Letonya* [BD], §§ 123-24; *Barik Edidi/İspanya* (k.k.), § 45 ve karşılaştırınız: *Zavadnik/Slovenya*, §§ 79-80). Yargılamalar sırasında yapılan hatalar temel olarak ve nesnel yönden bireye atfedilebilir (*Zubac/Hırvatistan* [BD], §§ 90 ve 121). Özellikle mahkemelerin eylemleri başta olmak üzere usuli hataların hem birey nedeniyle hem de ilgili yetkililerin eylemleri sonucunda gerçekleştiği durumları ele almak daha sorundur (§§ 91-95 ve §§ 114-121).

295. Hukuk yargılamalarına taraf olanlar davaya ilişkin olan usuli adımlara uyma konusunda özen göstermelidirler. İlgili usuli adımların gerçekleştirilmesinde “gerekli olan özenin” gösterilip gösterilmediği değerlendirilirken, başvuranın yargılamalar sırasında temsil edilip temsil edilmediğinin tespit edilmesi gereklidir. Nitekim “usuli haklar genellikle usuli yükümlülükler ile beraber ele alınır” (*Zubac/Hırvatistan* [BD], §§ 89 ve 93). Bu husus aynı zamanda mahkûmlara da uygulanmaktadır. Zira “hukuk yargılamalarına taraf olanların normal şartlar altında özen göstermesi gerektiği” ilkesi mahkûmiyet bağlamında da değerlendirilebilir (kıyaslayınız: *Parol/Polonya*, §§ 42-48, özellikle § 47 ve avukat yardımından faydalanamayan mahkûmlara ilişkin olarak bk.: *Kunert/Polonya*, §§ 34-37).

296. Görünüş Teorisi: Mahkeme, adaletin tecelli ettirilmesinde görünüşün önemini vurgulamıştır; yargılamaların adil olduğunun aşikâr olmasının sağlanması önemlidir. Bununla birlikte Mahkeme ayrıca, ilgili kişilerin bakış açısının tek başına belirleyici olmadığını, mahkemeler önündeki bireylerin yargılamaların adillik ilkesine uygunluğu konusundaki şüphelerinin de nesnel gerekçelere dayandığına karar verilebilmesi gerektiğini açıklamıştır (*Kraska/İsviçre*, § 32). Bu nedenle, mahkemelerin davayı ne şekilde ele aldığına incelenmesi gereklidir

297. Mahkeme, diğer davalarda, Yüksek Mahkemeler önünde, halkın adaletin adillığe uygun bir şekilde tecelli ettirilmesi konusunda giderek artan duyarlılığının, görünüşe atfedilen önemdeki artışı açıkladığına işaret etmiştir (*Kress/Fransa* [BD], § 82; *Martinie/Fransa* [BD], § 53; *Menchinskaya/Rusya*, § 32). Mahkeme, bu davalarda görünüşe önem vermiştir (bk. ayrıca *Vermeulen/Belçika*, § 34; *Lobo Machado/Portekiz*, § 32).

298. Adli uygulama: iç hukuk düzeninin gerçeğiyle daha uyumlu bir inceleme yapılabilmesi için, Mahkeme daima iç hukukun 6 § 1 maddesiyle uyumluluğunun incelenmesinde adli uygulamaya belli önem atfetmiştir (*Kerojärvi/Finlandiya*, § 42; *Gorou/Yunanistan* (no. 2) [BD], § 32). Nitekim dava taraflarının adil bir yargılamaya tabi olup olmadıklarının değerlendirilmesinde, gerek genel maddi gerçekliğe ilişkin gerekse hukuki olmak üzere bir bütün olarak dava verilerinin göz ardı edilmemesi gereklidir (*Stankiewicz/Polonya*, § 70).

299. Devlet yetkilileri, ulusal güvenlik veya terörizm gerekçesiyle mahkemelerin etkin denetiminden kaçamaz: hem güvenlikle ilgili kaygıları hem de bireyin usuli haklarını uzlaştıran teknikler mevcuttur (*Dağtekin ve Diğerleri/Türkiye*, § 34).

300. Yargılamaların neticesinden bağımsız bir ilke: 6 § 1 maddesinin usuli güvenceleri, salt ulusal mahkemelerde dava kazananlar için değil, tüm dava tarafları için geçerlidir (*Philis/Yunanistan* (no. 2), § 45)

b. Örnekler

301. İçtihatlar, aşağıdakiler dâhil olmak üzere çok sayıda durumu ele almıştır:

¹⁵ “Dördüncü derece” bölümüne bakınız.

302. *Yargılamaların varlığına ilişkin olarak doğru adresin bildirilmesi*: Başvuranlara, kendileri aleyhinde açılan yargılamalara katılma ve bu yargılamalarda kendi menfaatlerini savunma olanağı tanınmalıdır. Dolayısıyla, yetkili makamlar başvuranları ilgilendiren yargılamalar hakkında başvuranları bilgilendirilmesi yönündeki gerekli adımları atmalıdır (*Dilipak ve Karakaya/Türkiye*, §§85-88. Bu davada, başvuranların doğru adresinin tespit edilmesi adına yeterli çaba sarf edilmemiş ve dolayısıyla başvuranlar kendilerini savunma haklarından feragat etmemesine rağmen yeni duruşmaya katılamamışlardır; *Bacaksız/Türkiye*, § 53 ve burada atıfta bulunulan içtihatlar).

303. *Gıyabında yürütülen hukuk yargılamaları / Gıyabında verilen mahkeme kararı*: Hukuk yargılamalarına ilişkin içtihatını dikkate alan Mahkeme bu tür durumların hangisinin Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi ile uyumlu olacağını *Dilipak ve Karakaya/Türkiye*, §§ 78-80 davasına özellikle atıfta bulunarak *Bacaksız/Türkiye* davasında §§ 56-57 ve 60 paragraflarında özetlemiştir (*Bacaksız* davasında, daha önceki davalardan farklı olarak başvuran daha sonrasında yeni bir duruşmaya katılabilmektedir §§ 62-65).

304. Mahkemenin temyiz mahkemesine sunduğu görüşler, açık bir biçimde söz konusu mahkemenin kararını etkilemeyi amaçlamıştır: Taraflar, mahkeme üzerindeki fiili etkisi önemli olmaksızın ve hatta söz konusu görüşler temyiz mahkemesinin (*Nideröst-Huber/İsviçre*, §§ 26-32) veya Strazburg Mahkemesi önündeki davalı Hükümetin (*APEH Üldözötteinek Szövetség ve Diğçerleri/Macaristan*, § 42) görüşüne göre hakkında itirazda bulunulan kararda daha önce ortaya konulmamış herhangi bir olgu veya iddia sunmasa dahi görüşler hakkında yorumda bulunabilmelidir.

305. *Ön hazırlığa ilişkin hususlar*: Sözleşme, bir davanın ulusal mahkeme tarafından ön karar verilmesi için başka bir ulusal veya uluslararası makama sevk edilmesine ilişkin herhangi bir hakkı güvence altına almamaktadır (*Coème ve Diğçerleri/Belçika*, § 114).

306. Bu nedenle, 6 § 1 maddesi, bir davanın yerel mahkeme tarafından Avrupa Birliği Adalet Divanına götürülmesini talep etme gibi bir hakkı güvence altına almaz (*Dotta/İtalya* (k.k.); *Herma/Almanya* (k.k.)). Bu yönde bir talepte bulunan başvuran talebi için açık gerekçeler sunmakla yükümlüdür (*John/Almanya* (k.k.); *Somorjai/Macaristan*, § 60). Ulusal mahkemelerin Avrupa Birliği (AB) kanunlarını yorumlama şeklinin doğruluğunu incelemek Strazburg Mahkemesinin yargı yetkisi dışında kalmaktadır (§ 54).

307. Hakem mekanizmasının mevcut bulunduğu durumlarda, yerel mahkemenin tahkime gitme talebini reddetmesi, belli durumlarda, yargılamaların adilliğini ihlal edebilir (ek atıflarla birlikte *Ullens de Schooten ve Rezabek/Belçika*, §§ 57-67; *Canela Santiago/İspanya* (k.k.)). Bu, reddetme durumunun keyfi olduğu hallerde de geçerlidir: Yani, yürürlükteki kuralların ön tahkim ilkesi konusunda hiçbir istisnaya veya buna ilişkin herhangi bir alternatifte izin vermemesine karşın ret verildiği durumlarda ya da söz konusu reddin, kuralların öngördüğü gerekçelerden başka bir gerekçeye dayanması halinde ya da bu kurallar uyarınca gereğince gerekçelendirilmemiş olması halinde geçerli olur (*Ullens de Schooten ve Rezabek/Belçika*, § 59).

308. Mahkeme, reddin keyfi görünüp görünmediğini inceler (*Canela Santiago/İspanya*(k.k.)) Bir ulusal mahkemenin bir davayı ön karar verilmesi için Avrupa Birliği Adalet Divanına sevk etmeyi reddetmesi yönündeki kararının gerekçelerini sağlamasına ilişkin olarak *Ullens de Schooten ve Rezabek/Belçika* kararında *Somorjai/Macaristan* davasındaki 57 ve 62. paragraflar ile burada alıntılanan davalara atıfta bulunulmuş ve aşağıdaki hususlar not edilmiştir:

- 6 § 1 maddesi, bir ulusal mahkemenin ön karar için davanın sevk edilmesini reddeden her kararına ilişkin olarak yürürlükte olan yasalar ışığında ilgili gerekçeleri sunmasını zorunlu kılmaktadır.
- Strazburg Mahkemesi 6 § 1 maddesinin bu temelde ihlal edildiğini iddia eden bir şikâyeti incelerken, söz konusu reddetme ile beraber ilgili gerekçelerin sunulduğunu kontrol etmekle yükümlüdür.
- Bu kontrol detaylıca yapılmak zorundadır. Ancak, ulusal mahkemelerin ilgili yasayı uygulamada ya da yorumlamada bir hata yapıp yapmadığını tespit etmek Mahkemenin görevi değildir (*Repevirág Szövetkezet/Macaristan*, § 59) ;
- Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşma'nın 234. maddesinin üçüncü fıkrası (şimdi aynı

6. Madde Rehberi - Adil Yargılanma Hakkı (medeni hukuk yönü) antlaşmanın 267. maddesi) kapsamında, Avrupa Birliği içerisinde yer alan ulusal mahkemeler, ulusal kanunu kapsamında herhangi bir hukuk yolu kalmaması ve Avrupa Birliği kanunlarının yorumlanması ile alakalı önlerinde gündeme getirilen bir hususun ön karar için Avrupa Birliği Adalet Divanına sevk edilmesi talebini reddetmesi halinde, *Cilfit* kriterleri uyarınca ve Adalet Divanının içtihadında öngörülen istisnalar ışığında ret kararları için gerekçe sunmak ile yükümlüdür (*Somorjai/Macaristan*, §§ 39-41). Dolayısıyla, ulusal mahkemeler neden söz konusu hususu bu bağlamda konu dışı olarak tespit ettiğini, Avrupa Birliği kanununun söz konusu hükmünün daha önce Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından yorumlandığını ya da AB kanunlarının doğru bir şekilde uygulanmasının herhangi makul bir şüpheye mahal vermeyecek kadar açık olduğunu belirtmek zorundadır.

309. Önündeki hususu ön karar verilmesi için Avrupa Birliği Adalet Divanına sevk edilmesini reddeden son derece mahkemesinin bu ret kararı için sağladığı gerekçeler her davanın kendi şartları ve davanın bütünü çerçevesinde değerlendirilir (*Harisch/Almanya*, § 42; *Repcevirág Szövetkezet/Macaristan*, § 59; *Mérigaud/Fransa (k.k.)*, § 99).

310. Mahkeme, ön karar için davanın sevk edilmesinin davanın sonucunu herhangi bir şekilde etkilemeyeceği (*Stichting Mothers of Srebrenica ve Diğerleri/Hollanda* (k.k.), §§ 173- 174 ve diğer kararların yanı sıra, ceza yönünden, *Baydar/Hollanda*, §§ 48-49) durumlar gibi esas yönünden temyiz başarılı olma olanağının bulunmaması -örneğin temyiz ulusal kabul edilebilirlik kriterlerine uymaması-(*Astikos Kai Paratheristikos Oikodomikos Synetairismos Axiomatikon ve Karagiorgos/Yunanistan* (k.k.), §§ 46-47) halinde gerekçelerin özetinin bildirilmesini kabul etmiştir. Mahkeme, *Clifit* kıstası ışığında ön kararın verilmesine ilişkin talebin reddi için sağlanan gerekçelerin ilgili mahkeme kararının kalan gerekçe kısmından somut olarak (*Krikorian/Fransa* (k.k.), §§ 97-99; *Harisch/Almanya*, §§ 37-42 ve *Oqieriakhi/İrlanda* (k.k.), §62) ya da talebi reddeden kararın gerekçesinden dolayı olarak anlaşılabilirliğini kabul etmektedir (*Repcevirág Szövetkezet/Macaristan*, §§ 57-58).

311. *Dhahbi/İtalya*, §§ 32-34 davasında Mahkeme, ulusal bir mahkemenin ön karar verilmesi için bir davanın Avrupa Birliği Adalet Divanına sevk edilmesi talebini reddeden mahkemenin gerekçe sağlamaması dolayısıyla ilk defa 6. maddenin ihlal edildiğini tespit etmiştir. Yargıtay başvuranın ön karar talebine veya önündeki hususun neden Avrupa Birliği Adalet Divanına sevk edilmesine gerek olmadığına dair bir gerekçeye ya da Adalet Divanının içtihadına herhangi bir atıfta bulunmamıştır. Bu nedenle, söz konusu kararın gerekçesi, söz konusu hususun konu dışı olarak değerlendirilip değerlendirilmediğini ya da ilgili hükmün yeterince açık olup olmadığını ya da bu hükmün Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından daha önce çoktan yorumlanıp yorumlanmadığını ya da sadece bu hususun göz ardı edilip edilmediğini açıklığa kavuşturamamıştır (ayrıca bk: *Schipani ve Diğerleri/İtalya*, §§ 71-72). Mahkeme, *Sanofi Pasteur/Fransa* davasının §§ 74-79 paragraflarında yeterli gerekçenin sunulmaması dolayısı ile Sözleşme'nin ihlalini tespit etmiştir. Bu davada, ülke Yargıtayı, verdiği kararda başvuran şirketin ön karar talebine "husus ön karar vermesi için Avrupa Birliği Adalet Divanı'na taşımaya yer vermeyecek şekilde" diyerek atıfta bulunmuştur.

312. *Ulusal içtihatların değişmesi*: Hukuki belirlilik şartı ve meşru beklentilerin korunması, yerleşmiş içtihatlar bulunması konusunda kazanılmış bir hak vermez (*Unédic/Fransa*, § 74). İchtihatların gelişmesi, tek başına, adaletin doğru şekilde tecelli ettirilmesine aykırı değildir (*Lupeni Greek Catholic Parish ve Diğerleri/Romanya* [BD], § 116); zira dinamik ve gelişen bir yaklaşımın sürdürülmemesi her tür reform ya da iyileşmeyi engeller (*Nejdet Şahin ve Perihan Şahin/Türkiye* [BD], §§ 7980; *Albu ve Diğerleri/Romanya*, § 34). *Atanasovski/Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti* (§ 38) kararında, Mahkeme, yerleşik içtihatların varlığının, Yüksek Mahkemeye, içtihatlardan sapmasını açıklayıcı daha elle tutulur gerekçeler bildirme yükümlülüğü getirdiğine, aksi halde bireyin hakkında usulüne uygun şekilde gerekçelendirilmiş karar verilmesini isteme hakkının ihlal edilmiş olacağına karar vermiştir. Bazı durumlarda, içtihatlarda görülen ve devam eden hukuk yargılamalarını etkileyen değişimler, Sözleşme'yi ihlal edebilir (*Petko Petkov/Bulgaristan*, §§ 32-34).

313. Ulusal mahkemeler arasındaki ya da aynı mahkeme içerisindeki *ıchtihatta bulunan farklılıklar* kendi başına Sözleşme'ye aykırı olarak değerlendirilmez (*Nejdet Şahin ve Perihan Şahin/Türkiye* [BD], § 51 ve *Lupeni Greek Catholic Parish ve Diğerleri/Romanya* [BD], § 116). Ancak, Mahkeme mahkemeler içerisinde uygulama tutarlılığı ve içtihatlarda tek biçimliliğin sağlanmasına yönelik

sistemlerin uygulamaya koyulmasının önemini vurgulamıştır. Sözleşmeciler Devletlerin birbiri ile uyumsuz kararların benimsenmesinin önüne geçilmesi amacıyla hukuk sistemlerini düzenleme yükümlülükleri bulunmaktadır (*Nejdet Şahin ve Perihan Şahin/Türkiye* [BD], § 55).

İlke olarak, açıkça aynı veya birbiri ile bağlantılı yargılamalara ilişkin olsa dahi ulusal mahkemelerin verdiği farklı kararları kıyaslamak Mahkemenin görevi değildir. Mahkeme, bu mahkemelerin bağımsızlıklarına saygı duymak zorundadır. Mahkeme, içtihatla bulunan uyuşmazlığın iki anlaşmazlığın farklı ele alınmasından kaynaklanması durumunda, bu uyuşmazlığın ele alınan davalarda bulunan farklı olgusal durumlar temelinde haklı çıkarılabileceğine dikkat çekmiştir (*Hayati Çelebi ve Diğerleri/Türkiye*, § 52 ve *Ferreira Santos Pardal/Portekiz*, § 42).

- *Nejdet Şahin ve Perihan Şahin/Türkiye* [BD] davası, bağımsız ve birbirinden farklı hiyerarşide yer alan yüksek mahkemelerce verilen farklı iki kararı ilgilendirmektedir. Mahkeme, özellikle, bireysel başvuruların, iç hukukta ortaya çıkabilecek içtihat ihtilaflarını ele almak veya ortadan kaldırmak için bir araç veya farklı ulusal mahkemelerin kararlarında tutarsızlıkları gidermek için bir denetim mekanizması olarak kullanılmayacağına hükmetmiştir(§ 95).

- *Lupeni Greek Catholic Parish ve Diğerleri/Romanya* [BD] davası tek bir mahkemenin -Yüksek Mahkeme- içtihadında bulunan uzun süredir var olan derin farklılıklarla ve içtihadın uyumlaştırılması yönünde bir sistemin kullanılmaması ile alakalıdır. Mahkeme, hukuki kesinlik ilkesinin zedelenmesi riskinin ortadan kaldırılması için ülkenin en yüksek mahkemesinin uygulamalarında tutarlılığın sağlanmasının gerekliliğinin önemine dikkat çekmiştir. Sözleşme'nin hükümlerinde de açıkça belirtilen bu ilke hukukun üstünlüğü kavramının temel bileşenlerinden biridir. Mahkeme kararlarının birbiriyle uzun bir süre boyunca çelişmesi hukuki kesinliğin zedelenmesine yol açarak halkın yargı sistemine olan güvenini sarsar. Nitekim halkın bu güveni açıkça hukukun üstünlüğünü temel alan bir devletin temel ana taşlarından biridir (İçtihadı uyumlaştıran bir sistemin kurumsallaşmasına rağmen Yüksek İdari Mahkemesinin iki farklı dairesi tarafından uzun bir süre boyunca alınan farklı kararların mevcut olmasına ilişkin olarak ayrıca bk.: *Sine Tsaggarakis A.E.E./Yunanistan*, §§ 51-59)

314. *Strazburg Mahkemesi tarafından verilen bir kararın ulusal mahkemece yorumlanması: Bochan/Ukrayna (no. 2)* [BD] davasında, ülkede yürürlükte olan yasal çerçeve başvurana kendi hukuk davasının Strazburg Mahkemesinin ihlal tespit ettiği bir kararı ışığında yargı denetimine tabi tutulmasını Yüksek Mahkemeden talep etme hakkı tanımıştır. Ancak, Mahkeme Yüksek Mahkemenin söz konusu kararda tespit edilen bulguları "ciddi bir şekilde yanlış yorumladığına" karar vermiştir. Yüksek Mahkemenin kararı sadece Mahkemenin yasal metninin farklı yorumlanması olmayıp bu metnin yanlış yorumlanmasına dayanmaktadır. Dolayısıyla, ulusal mahkemenin gerekçesinin 6. maddeyi ihlal edecek bir şekilde "ciddi seviyede keyfi olduğu" veya "adaleti tanımadığı" değerlendirilebilir (a.g.e. [BD], §§ 63-65).

315. *Devletin taraf olduğu dava devam ederken, bir yasanın yürürlüğe girmesi*: Mahkeme, Devletin taraf olduğu bir uyuşmazlığın hukuken karara bağlanması üzerinde etkisi olan geriye dönük mevzuat kullanımının doğasında var olan tehlikelere özellikle dikkat eder; buna görülmekte olan davayı kazanılamaz hale getirme etkisi de dâhildir. Bu tür tedbirleri açıklamak üzere öne sürülen tüm nedenler yakından incelenmelidir (*National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society ve Yorkshire Building Society/Birleşik Krallık*, § 112). İlke olarak, yasa koyucunun, medeni hukuk alanında, yürürlükteki yasalardan doğan hakları geçmişe yönelik yeni yasalarla düzenlemesi yasak değildir. Bununla birlikte, 6. madde, "kamu menfaatini ilgilendiren zorlayıcı nedenler" bulunması haricinde, yasa koyucunun, bir uyuşmazlığın hukuken çözüme bağlanması üzerinde etki etme amacıyla adaletin uygulanmasına müdahale etmesini yasaklar (*Zielinski ve Pradal ve Gonzalez ve Diğerleri/Fransa* [BD], § 57; *Scordino/İtalya (no. 1)* [BD], § 126).

Mahkeme, örneğin şu hususlarda ihlaller olduğuna hükmetmiştir:

- Devletin taraf olduğu yargılamaların dokuz yıldır devam ettiği ve başvuruların elinde Devlet aleyhine nihai ve icra edilebilir bir kararın bulunduğu bir esnada, yasa koyucunun davanın muhtemel neticesini Devletin lehine etkileyecek şekilde müdahalede bulunması (*Stran Greek Refineries ve Stratis Andreadis/Yunanistan*, §§ 49-50);
- Davanın sonucunu Devlet lehine kesin bir biçimde etkileyen bir yasa (*Zielinski ve Pradal ve Gonzalez ve Diğerleri/Fransa*, [BD], § 59);

6. Madde Rehberi - Adil Yargılanma Hakkı (medeni hukuk yönü)

- Yargıtay önündeki sürecin önemli bir aşamasında, gerçekte uyumsuzluğun esasını çözüme kavuşturan ve davanın incelenmesinin sürdürülmesini gereksiz kılan bir yasanın kabul edilmesi (*Papageorgiou/Yunanistan*);
- temyiz mahkemesi kararının, tamamlayıcı mahiyette dahi olsa, yargılamalar esnasında kabul edilen ve yargılamaların sonucuna etki eden bir yasaya dayanması (*Anagnostopoulos ve Diğerleri/Yunanistan*, §§ 20-21);
- Devletin taraf olduğu görülmeye devam eden bir davanın hükme bağlanmasını etkileyecek geriye dönük bir yasanın Devlet tarafından “genel çıkarlara yönelik zorlayıcı gerekçeler” öne sürülmeden yürürlüğe konulması. Mahkeme, özellikle, bir anlaşmazlığın mahkemeler yerine karara bağlayan bir yasanın yürürlüğe konması için mali sebeplerin kendi başına yeterli olmadığını vurgulamıştır (*Azienda Agricola Silverfunghi S.a.s. ve Diğerleri/İtalya*, §§ 76 ve 88-89).

Bununla birlikte, 6 § 1 maddesi, yetkililerin, taraf oldukları ve devam eden yargılamalara her tür müdahalesini yasaklayacak kadar ileri gitmez. Mahkeme diğer davalarda, davalı Devlet tarafından yasaların geçmişe dönük etkisini açıklamak için ileri sürülen hususların, kamu menfaatini ilgilendiren zorlayıcı nedenlere dayalı olduğuna karar vermiştir (*National & Provincial Building Society*, Leeds Permanent Building Society ve Yorkshire Building Society/Birleşik Krallık, § 112; *Forrer-Niedenthal/Almanya*, § 64; *OGIS-Institut Stanislas, OGEC Saint-Pie X ve Blanche de Castille* ve Diğerleri/Fransa, §§ 71-72; *EEG-Slachthuis Verbist Izegem/Belçika* (k.k.); *Hôpital local Saint- Pierre d’Oléron ve Diğerleri/Fransa*, §§ 72-73).

316. Bu içtihatlar, aynı zamanda, Devletin taraf olmadığı, ancak yasama erkleri vasıtasıyla yargılamaları hükümsüz kıldığı davaları da kapsar (Ducret/Fransa, §§ 33-42).

317. Yasama erkinin diğer müdahale türleri:

- Yasalar, yargılamaların başlamasından önce (*Organisation nationale des syndicats d’infirmiers libéraux (O.N.S.I.L.)/Fransa* (k.k.) - kıyaslayınız *Azzopardi ve Diğerleri/Malta* (k.k.), § 44) veya sona ermesinin ardından (*Preda ve Dardari/İtalya* (k.k.)) kabul edilebilir; bu durum 6. madde açısından soruna yol açmaz
- Söz konusu yasalar gerçekte devam etmekte olan yargılamaları ve dolayısıyla hukukun üstünlüğü ilkesinden kaçınmayı hedeflemese de, genel amaçlı yasaların kabul edilmesinin dava tarafları açısından olumsuz olduğu ortaya çıkabilir (*Gorraiz Lizarraga ve Diğerleri/İspanya*, § 72).
- Sistematik bir sorunu gidermek amacıyla ve açık ve zorlu kamu-menfaati gerekçesine cevap vermesi temelinde geriye dönük bir yasa Mahkemenin pilot karar vermesinin ardından yürürlüğe konulabilir (*Beshiri ve Diğerleri/Arnavutluk* (k.k.); Bu dava çeşitli nihai idari kararların uzun süreler boyunca icra edilmemesine ilişkindir.).
- Yargılamanın devam ettiği esnada, söz konusu yargılamayı etkileme niyeti olmaksızın, bir yasanın anayasaya aykırı olduğuna karar verilebilir (*Dolca ve Diğerleri/Romanya* (k.k.)).

318. Müdahale teşkil eden bir yasanın yürürlüğe konulmasının gerekçesi olarak yukarıda bahsedilen kamu menfaatinin öne sürülmesine ilişkin olarak Mahkeme, çevrenin korunması hususunun genel menfaat kapsamına girdiğini belirtmiştir (*Dimopoulos/Türkiye*, §§ 39-40).

319. “Bağımsız savcı” mütalaalarının Yüksek Mahkeme önündeki dava taraflarına bildirilmemesi Cumhuriyet Savcılığı mensupları: *Vermeulen/Belçika*, *Van Orshoven/Belçika*; *K.D.B./Hollanda* – Cumhuriyet Başsavcısı: *Göç/Türkiye [BD]*; *Lobo Machado/Portekiz* –Hükümet görevlisi: *Kress/Fransa*; *Martinie/Fransa [BD]*) ve bu görüşlere cevap verme olanağının bulunmaması: çoğu davalı Devlet, bu ulusal savcı sınıfının yargılamalara taraf olmadığı gibi, aynı zamanda herhangi bir tarafın müttefiki veya hasmı da olmadığını ileri sürmüştür; ancak Mahkeme ilgili görevlinin gerçekte yargılamalarda oynadığı role ve bilhassa görüşlerinin içeriğine ve etkilerine dikkat edilmesi gerektiğine karar vermiştir (*Vermeulen/Belçika*, § 31; *Kress/Fransa [BD]*, § 71 son cümle).

320. Mahkeme, bir hukuk davasında bağımsız bir savcının mütalaalarının taraflara önceden bildirilmediği ve dolayısıyla tarafların söz konusu görüşlere yanıt verme olanağından yoksun

bırakıldığı davalarda çekişmeli yargılamaların önemini vurgulamıştır (*a.g.e.*, § 76; *Lobo Machado/Portekiz*, § 31; Van Orshoven/Belçika, § 42; *Göç/Türkiye* [BD], §§ 55-56; *Immeubles Groupe Kossier/Fransa*, § 26; *Vermeulen/Belçika*, § 33).

321. Bu bağımsız savcıların, mütalaalarını alenen bildirdikten sonra, ister “aktif” isterse “pasif” bir şekilde müzakerelere katılmaları ve hatta salt müzakerelerde hazır bulunmaları kınanmıştır (*a.g.e.*, § 34; *Lobo Machado/Portekiz*, § 32; *Kress/Fransa*, § 87). Bu içtihat, büyük ölçüde görünüş teorisine dayanır (*Martinie/Fransa* [BD], § 53).

322. Bu nedenle; sorunun dava tarafının davranışına veya Devletin tutumuna ya da yürürlükteki mevzuata isnat edilip edilemeyeceğinin (*Fretté/Fransa*, §§ 49-51) belirlenmesi için; içerisinde yargılamaların gerçekleştiği koşulların ve bilhassa yargılamaların çekişmeli olup olmadığının ve silâhların eşitliği ilkesiyle bağdaşıp bağdaşmadığının incelenmesi gereklidir (karşılaştırınız *Kress/Fransa*, § 76 ve *Göç/Türkiye*, §§ 55-57; ayrıca bk: *Marc-Antoine/Fransa* (k.k.)). Avrupa Toplulukları/Avrupa Birliği'nin Adalet Divanı önündeki yargılama için bk.: *Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A./Hollanda* (k.k.)).

323. Sınırlar:

- Silâhların eşitliği ilkesi, bir dava tarafına, diğer dava tarafına veya tetkik hâkimine veya davanın görüldüğü kürsüde görev yapan hâkimlere açıklanmamış beyanların, duruşma öncesinde kendisine açıklanmasını isteme hakkı vermez (*Kress/Fransa* [BD], § 73);
- Gerçek bir kapsamı veya konusu bulunmayan bir hakkın tanınmasının hiçbir manası yoktur: Böyle bir durum ancak, benimsenen hukuki çözümün yasal bakımdan itiraz edilebilir bir yanının bulunmaması nedeniyle, Sözleşme kapsamında ileri sürülen hakkın davanın sonucuna hiçbir etkisi olmaması halinde söz konusu olabilir (*Stepinska/Fransa*, § 18).
- Ulusal yargılamalara taraf olan başvuranın hâkime gönderilen delillerin veya mütalaaların bir nüshasının kendisine teslim edilmemesinden şikâyetçi olmasına ilişkin olarak Mahkeme 2010 yılında ortaya konulan yeni kabul edilebilirlik kriteri “önemli bir zarar görme” kistasını (Sözleşme'nin 35 § 3 (b) maddesi) bazı davalara uygulamıştır. Bu kriter gereği, önemsiz şeyler hâkime götürülemez ilkesi (*de minimis non curat praetor*) uyarınca bir hakkın ihlalinin Mahkemenin incelemesine sunulabilmesi için yasal açıdan asgari bir düzeye ulaşması gereklidir. Bu kapsamda, toplanan delillerin ya da hazırlanan mütalaaların bir nüshasının başvuranlara verilmemesine ilişkin şikâyetler Mahkeme tarafından önemli zarar seviyesine ulaşmaması gerekçesi temelinde kabul edilmez olarak beyan edilmektedir (*Liga Portuguesa de Futebol Profissional/Portekiz* (k.k.), §§ 36-40; *Kılıç ve Diğerleri/Türkiye* (k.k.); *Holub/Çek Cumhuriyeti* (k.k.) ve kıyaslayınız *Collaredo Mannsfeld/Çek Cumhuriyeti*, §§ 33-34). Bu yaklaşım, örneğin, söz konusu belgelerin başvuran açısından yeni bir bilgi içermemesi ve ne nitelik yönünden ne de içerik yönünden mahkeme kararını etkilememesi durumlarına ve özellikle ulusal mahkemelerin başvurana iletilmeyen belgeyi kararını alırken temel almadığını açıkça belirttiği durumlara uygulanmaktadır (*Cavajda/Çek Cumhuriyeti* (k.k.)).

3. Dördüncü Derece

a. Genel ilkeler

324. Mahkemeye sunulan özel bir şikâyet grubu, yaygın olarak “dördüncü-derece” olarak adlandırılan şikâyetleri içerir. Sözleşme metninde yer almayan ve Sözleşme kurumlarının içtihatları yoluyla yerleşen bu terim (*Kemmache/Fransa (no. 3)*, § 44; *De Tommaso/İtalya* [BD], § 170), biraz çelişkilidir. Zira Mahkemenin olmadığı bir şeyi vurgular; Mahkeme, Sözleşme'ye Taraf Devletlerde mahkemeler tarafından verilen kararları bozabilecek veya bu mahkemelerde görülen davaları yeniden görebilecek bir mahkeme ya da temyiz mahkemesi değildir; ayrıca davaları bir Yüksek Mahkeme ile aynı şekilde yeniden göremez. Dördüncü derece başvuruları bu nedenle, sıklıkla iki seviyede görülen bir yanlış anlamadan kaynaklanmaktadır

325. İlk olarak, başvuranlar tarafında çoğu kez Mahkemenin rolü ve Sözleşme'yle kurulan yargı sisteminin niteliği konusunda yaygın bir yanlış algı bulunmaktadır. Mahkemenin rolü, kendisini yerel

6. Madde Rehberi - Adil Yargılanma Hakkı (medeni hukuk yönü)

mahkemelerin yerine koymak değildir; yetkileri, Sözleşmeciler Devletlerin Sözleşme'yi kabul ederken insan hakları alanında üstlendikleri taahhütleri yerine getirmelerini denetlemekle sınırlıdır. İlâveten, Sözleşmeciler Devletlerin hukuk sistemlerine doğrudan müdahale etme yetkisi olmadığından, Mahkemenin söz konusu hukuk sistemlerinin özerkliğine saygı göstermesi gereklidir. Bu; şayet söz konusu hatalar Sözleşme'yle koruma altına alınan hak ve özgürlükleri ihlal etmemiş veya bu hak ve özgürlüklerle ilgili değil ise; yerel bir mahkeme tarafından işlendiği iddia edilen maddi gerçekliğe ilişkin veya hukuki hataları ele almanın Mahkemenin görevi olmadığı anlamına gelir. Aksi durumda, Mahkeme bir üçüncü veya dördüncü derece mahkemesi olarak hareket ederdi ki; bu da çalışma sınırlarının göz ardı edilmesi anlamına gelirdi (*Garcia Ruiz/İspanya* [BD], § 28; *Centro Europa 7 S.r.l. ve Di Stefano/İtalya* [BD], § 197; *Avotiņš/Letonya* [BD], § 99; *Lupeni Greek Catholic Parish ve Diğerleri/Romanya* [BD], § 90; *De Tommaso/İtalya* [BD], §§ 170-72).

326. İkinci olarak, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesinde geçen "adil" teriminin tam anlamı konusunda genellikle bir yanlış anlama bulunmaktadır. 6 § 1 maddesinin gerektirdiği "adillik"; "maddi" değil, "usuli" bir adilliktir (ancak davayı gören mahkeme tarafından uygulanabilen, kısmen hukuki kısmen etik bir kavramdır). 6 § 1 maddesi yalnızca "usulen" adil olunmasını güvence altına alır; bu, uygulamada, tarafların eşit bir konumda dinlendiği ve bulunduğu çekişmeli yargılamalar halini alır (*Star Cate Epilekta Gevmata ve Diğerleri/Yunanistan* (k.k.)). Yargılamaların adilliği daima bir bütün olarak incelenmeleri suretiyle değerlendirilir; öyle ki, usule aykırı münferit bir durum, yargılamaların tümünü adillığe uygunsuz kılmak için yeterli değildir (*Mirolubovs ve Diğerleri/Letonya*, § 103)

327. İlâveten, Mahkeme Avrupa'daki hukuk ve yargı sistemlerinin çeşitliliğine saygı gösterir ve Mahkemenin görevi bu sistemleri standartlaştırmak değildir. Benzer şekilde, keyfiliğe dair hiçbir emarenin bulunmadığı durumlarda yerel mahkeme kararlarının doğruluğunu sorgulamak da Mahkemenin görevi değildir (*Nejdet Şahin ve Perihan Şahin/Türkiye* [BD], §§ 68, 89 ve 94).

b. Mahkeme denetiminin kapsamı ve sınırları

328. Mahkeme, her zaman için, şayet söz konusu hatalar Sözleşme'yle koruma altına alınan hak ve özgürlükleri ihlal etmemiş veya bu hak ve özgürlüklerle ilgili değilse; yerel bir mahkeme tarafından işlendiği iddia edilen maddi gerçekliğe ilişkin veya hukuki hataları ele almanın kendi görevi olmadığını ifade etmiştir (*Garcia Ruiz/İspanya* [BD], § 28; *Perez/Fransa* [BD], § 82). Mahkemenin ulusal mahkemelerin değerlendirmelerini 6 § 1 maddesi kapsamında tespitlerinin keyfi ya da açıkça makul olmaması gerekçeleri temelinde incelemesi oldukça nadir karşılaşılan bir durumdur (örneğin bk: *Dulaurans/France*, § 38, bu davada Mahkeme "kararda açık hata" yapılması nedeniyle 6 § 1 maddesinin ihlal edildiğini tespit etmiştir ; *Khamidov/Rusya*, § 170, davada hakkında şikâyette bulunan yargılamalar "ciddi keyfilik" sergilemekteydi; *Anđelković/Sırbistan*, § 24 ve *Lazarević/Bosna-Hersek*, § 32; Bu davalarda "adalet tanınmamıştır." *Bochan/Ukrayna (no. 2)* [BD], §§ 63-65, bu davada ulusal mahkemenin gerekçelerinin "ciddi seviyede keyfi" olduğuna ya da "adaleti tanımadığına" karar verilmiştir ve kıyaslayınız, örneğin: *Société anonyme d'habitations à loyers modérés Terre et Famille/Fransa* (k.k.)).

329. Bu, Mahkemenin, aşağıdaki konularda yerel mahkemelerin ulaştığı bulgu ve sonuçları genel bir kural olarak sorgulayamayacağı anlamına gelir:

- a. Dava konusu olguların tespiti: Mahkeme, meşhut ve açık bir biçimde keyfi olmaları hali dışında, yerel mahkemelerin bulgularına itiraz edemez (*Garcia Ruiz/İspanya* [BD], §§ 28-29).
- b. İç hukukun yorumlanması ve uygulanması: Ulusal mevzuatın yorumuna ilişkin sorunların çözülmesi, Strazburg Mahkemesinin değil, öncelikli olarak yerel mahkemelerin görevidir (*Perez/Fransa* [BD], § 82); Mahkemenin rolü, bu tür bir yorumlamanın etkilerinin Sözleşme'ye uygun olup olmadığını denetlemektir (*Nejdet Şahin ve Perihan Şahin/Türkiye* [BD], § 49). İstisnai durumlarda Mahkeme, Sözleşmeci Devletin ulusal mahkemelerinin ulusal bir yasayı açıkça keyfi veya hatalı yorumlamasından uygun çıkarımlarda bulunabilir (ek atıflarla birlikte, *Barac ve Diğerleri/Karadağ*, §§ 32-34; *Andelković/Sırbistan*, §§ 24-27 (adaletin tanınmaması); bk. ayrıca *Laskowska/Polonya*, § 61); ancak bunu genel olarak 6 § 1 maddesinden ziyade Sözleşme'nin diğer hükümleri kapsamında yapar (*Kushoglu/Bulgaristan*, § 50; *İşyar/Bulgaristan*, § 48; *Fabris/Fransa* [BD], § 60).
- c. Ayrıca, Mahkeme diğer uluslararası anlaşmalar ya da Avrupa Birliği yasalarına uyulup uyulmadığı konusunda resmi olarak hüküm vermekle de sorumlu değildir. Avrupa Birliği yasalarının hükümlerinin uygulanması ve yorumlanması görevi Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın yetkisi dâhilindedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yargı yetkisi 6 § 1 maddesi gibi Sözleşme gerekliliklerine uyulup uyulmadığının incelenmesi ile kısıtlıdır. Sonuç olarak, kendi başına 6 § 1 maddesi kapsamında bir hususu gündeme getiren herhangi bir keyfiliğin mevcut olmaması şartıyla Mahkeme, ulusal mahkemelerin Avrupa Birliği yasalarının (*Avotiņš/Letonya* [BD], § 100) ya da genel uluslararası hukuk veya uluslararası anlaşmaların (*Waite ve Kennedy/Almanya* [BD], § 54; *Markovic ve Diğerleri/İtalya* [BD], §§ 107-108) hükümlerini doğru uygulayıp uygulamadığı konusunda hüküm vermekle yükümlü değildir. Ancak, ulusal mahkemelerin içtihatlarında bulunan uyumsuzluklar hukuki belirsizlik yaratmakta ve bu durumda hukukun üstünlüğü ilkesinin gereklilikleri ile çelişmektedir (diğer kararların yanı sıra, *Molla Sali/Yunanistan* [BD], § 153).
- d. Delillerin kabul edilebilirliği ve değerlendirilmesi¹⁶: 6 § 1 madde kapsamında sunulan güvenceler delil getirilmesini yalnızca usul açısından ele alır Delillerin kabul edilebilirliği veya ne şekilde değerlendirilmesi gerektiği, görevi önlerine gelen delilleri incelemek olan ulusal mahkemeler açısından öncelikli konulardır (*Garcia Ruiz/İspanya*

¹⁶ Ayrıca "Delil getirme" bölümüne bakınız.

330. *Al-Dulimi and Montana Management Inc./İsviçre* [BD] davasında, Mahkeme, Sözleşme'nin Avrupa kamu düzeninin anayasal bir aracı olduğunu ve dolayısıyla Sözleşmeciler Devletlerin, bu bağlamda, en azından bu temel kamu düzeninin temellerini koruyacak şekilde Sözleşme'ye uyulup uyulmadığının bir derece denetlemesi gerektiğini yinelemiştir. Hukukun üstünlüğü Avrupa kamu düzeninin temel unsurlarından biri olup keyfilik bu ilke ile çelişmektedir. Mahkemenin ulusal yetkililere geniş takdir yetkisi tanıdığı ulusal hukukların uygulanması ve yorumlanması bağlamında bile, yetkililerin eylemlerinde keyfilik gösterilmesi açıkça ve zimnen yasaklanmıştır.

331. Dolayısıyla, 6 § 1 maddesi, Mahkemenin, çoğu kez taraflardan birinin kazanıp diğerinin kazandığı bir medeni hukuk uyuşmazlığının neticesinin maddi açıdan adil olup olmadığını sorgulamasına izin vermez.

332. Mahkeme, Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi kapsamında öne sürülen dördüncü derece şikâyetleri, başvuranın çekişmeli yargılamalardan yararlanmış olduğu; bu yargılamaların çeşitli aşamalarında, davası açısından önemli olduğunu düşündüğü iddia ve delilleri sunmuş olduğu; karşı tarafın ileri sürdüğü iddia ve delillere etkin bir biçimde itiraz etme olanağı bulmuş olduğu; nesnel bir şekilde incelendiğinde davanın çözüme kavuşturulması açısından önemli olan tüm iddialarının yerel mahkeme tarafından usulüne uygun şekilde dinlenmiş ve incelenmiş olduğu; hakkında itirazda bulunulan kararın maddi gerçekliğe ilişkin ve hukuki gerekçelerinin ayrıntılı bir biçimde açıklanmış olduğu ve dolayısıyla, bir bütün olarak ele alındığında yargılamaların adil olduğu gerekçesi reddeder (*Garcia Ruiz/İspanya* [BD], § 29). Özetle tek veya üç hâkim düzeninde oluşturulan bir Komite, dördüncü derece başvurularının çoğunun kabul edilemez olduğuna karar verir (Sözleşme'nin 27. ve 28. maddeleri).

c. Ulusal İçtihatların Tutarlılığı

333. 6 § 1 maddesi içtihat tutarlılığı konusunda müstesna bir hak tanımaz. İçtihatların gelişmesi, tek başına, adaletin doğru şekilde tecelli ettirilmesine aykırı değildir; zira dinamik ve gelişen bir yaklaşımın sürdürülmemesi her tür reform ya da iyileşmeyi engeller (*Nejdet Şahin ve Perihan Şahin/Türkiye* [BD], § 58; *Lupeni Greek Catholic Parish ve Diğerleri/Romanya* [BD], § 116). Ülkesel sınırlar içerisinde yargı yetkisine sahip olan yargılama ve temyiz mahkemeleri ağına dayanan bir hukuk sisteminde çelişen mahkeme kararlarının olma olasılığı oldukça doğaldır. Yüksek Mahkemelerin asıl görevi de bu tür birbiriyle çelişkili kararları çözüme kavuşturmaktır (*Beian/Romanya* (no. 1), § 37).

334. İlke olarak, ilk bakışta benzer veya bağlantılı görünen davalarda dahi, bağımsızlığına saygı göstermek zorunda olduğu yerel mahkemelerce açıklanan çeşitli kararları kıyaslamak Mahkemenin görevi değildir. İçtihatlarda ayrılıklar görülmesi ihtimali, bölgesel yargı çevrelerine giren alanlar üzerinde yetki sahibi ilk derece ve temyiz mahkemelerinden oluşan bir ağa dayalı tüm yargı sistemlerinin doğal bir sonucudur. Bu tür ayrılıklar, aynı mahkeme içerisinde dahi ortaya çıkabilir. Bu durumun kendisinin Sözleşme'ye aykırı olduğu düşünülemez (*Santos Pinto/Portekiz*, § 41). Ayrıca, söz konusu somut durumların nesnel bir biçimde farklı olduğu hallerde herhangi bir "ayrılıktan" bahsedilmesi mümkün değildir (*Uçar/Türkiye* (k.k.)).

335. Bununla birlikte, içtihat ayrılıklarının 6 § 1 maddesi konusunda ihlal tespit edilmesine yol açtığı davalar da olabilir. Bu noktada Mahkemenin yaklaşımı, söz konusu ayrılıkların aynı mahkeme kolu içerisinde mi yoksa birbirinden tamamen bağımsız iki farklı mahkeme kolu arasında mı olduğuna bağlı olarak farklılık gösterir.

336. İlk durumda (en yüksek ulusal mahkemenin içtihatlarında uyuşmazlıkların bulunduğu durumlarda) Mahkeme bu konuda karar verirken üç ölçütü göz önünde bulundurur:

- İçtihatlarda görülen ayrılıkların derin ve sürekli olup olmadığı;
- İç hukukun bu tür tutarsızlıkları ortadan kaldıracak araçlar öngörüp görmediği ve
- Bu araçların uygulanıp uygulanmadığı ve etkisinin ne olduğu (*Beian/Romanya* (no. 1), §§ 37

En son anılan davada, en yüksek ulusal mahkeme “tamamen birbirine zıt” kararlar almış olup ulusal hukuk sisteminde birbiriyle uyumlu kararların alınmasını güvence altına alan sistem hemen kullanılmamıştır. Dolayısıyla, hukuki kesinlik ilkesi zedelenmiştir.

337. Bir ülkenin en yüksek yargı makamında bulunan sürekli olan ve derin farklılıkların benimsenmesi, kendi başına, Sözleşmenin tüm maddelerinde açıkça belirtilen ve hukukun üstünlüğü ilkesini temel unsurlarından birini oluşturan hukuki kesinlik ilkesi ile çelişmektedir (*Beian/Romanya* (no. 1), § 39).

- Atıfta bulunulan davada, Mahkeme, Yüksek Mahkemenin takip edilecek bir yorumlama sistemini tesis etme görevini yerine getirmek yerine kendisinin bir hukuki belirsizlik kaynağı haline geldiğine ve bu nedenle de kamunun yargı sistemine olan güveninin sarsıldığına karar vermiştir. Mahkeme, içtihadı ilişkin olarak bir kesinliğin mevcut olmamasının, başvuran ile aynı durumda bulunan başka insanlar kanun tarafından öngörülen yarardan faydalanırken, başvuranın bu yararları elde edememesine yol açtığını tespit etmiştir (§§ 39-40).
- *Hayati Çelebi ve Diğerleri/Türkiye* davası Yargıtay’ın içtihadında bulunan uyumsuzluklar ve bu mahkeme içerisindeki uygulamanın uyumlaştırılmasını sağlamak için bir sistemin bulunmaması ile alakalıdır. Söz konusu bu durum, başvuranlar ile aynı durumda bulunan diğer insanlara şikâyetlerinin esasını inceletme şansı tanımışken, başvuranların tazminat taleplerinin kabul edilemez olarak beyan edilmesine yol açmıştır (§ 66).

338. Ancak, ulusal hukuk içtihatlarında bulunan uyumsuzlukların giderilmesi amacıyla kurulan sistemin, çabucak devreye girmesi ve bu tür uyumsuzlukları ivedi bir şekilde sonlandırılması dolayısıyla etkili olduğunun belirlenmesi halinde, Mahkeme herhangi bir ihlal tespit etmemiştir (*Albu ve Diğerleri/Romanya*, § 42; kıyaslayınız: *Lupeni Greek Catholic Parish ve Diğerleri/Romanya* [BD], §§ 130-132).

339. İkinci varsayımda, hukuk sisteminin iki farklı kolu içerisinde yer alan mahkemeler son derece mahkemesi olarak çakışan kararlar açıklar; bu kolların her biri, ortak herhangi bir yargı hiyerarşisine tabi olmayan bağımsız yüksek mahkemelere sahiptir. Burada 6 § 1 madde, dikey bir denetim mekanizmasının veya müşterek düzenleyici bir kurumun (uyumsuzluk mahkemesi gibi) uygulamaya konulmasını gerektirecek kadar ileriye girmez. Çok sayıda farklı mahkeme koluna sahip ve içerisinde Yüksek Mahkemelerin yan yana bulunduğu ve hukuk konusunda aynı anda ve paralel olarak yorumda bulunmalarının gerekli olduğu bir yargı sisteminde, içtihatlarda tutarlılık sağlanması zaman alabilir ve içtihat çatışmalarının görüldüğü dönemlere, bu nedenle, hukuki belirlilik ilkesine hâlel gelmeksizin müsamaha gösterilebilir. Dolayısıyla her biri kendi yargı çevresine sahip ve farklı davaları inceleyen iki mahkeme, benzer somut durumların yol açtığı aynı hukuki sorun hakkında 6 § 1 maddesini ihlal etmeksizin pekâlâ farklı, bununla birlikte mantıklı ve gerekçelendirilmiş kararlara ulaşabilir (*Nejdet Şahin ve Perihan Şahin/Türkiye* [BD], §§ 81-83 & 86).

4. Çekişmeli yargılama

340. Çekişmeli yargılama ilkesi: Adil yargılama kavramı, yargılamaların çekişmeli olarak görülmesini isteme temel hakkını kapsar. Çekişmeli yargılama ilkesi, ayrıca, silahların eşitliği ilkesi ile de yakından ilgilidir (*Regner/Çek Cumhuriyeti* [BD], § 146).

341. Çekişmeli yargılama hakkından doğan gereklilikler, ilke olarak gerek medeni hukuk gerekse ceza hukuku alanına giren davalarda aynıdır (*Werner/Avusturya*, § 66).

342. Zamandan tasarruf etme ve yargılamaların hızlandırılması isteği, çekişmeli yargılama hakkı gibi bir temel ilkenin göz ardı edilmesini haklı kılamaz (*Nideröst-Huber/İsviçre*, § 30).

343. İçerik: Çekişmeli yargılama hakkı, ilke olarak, bir ceza veya hukuk davası taraflarına, hukuk sisteminin bağımsız bir üyesi tarafından dahi olsa, mahkeme kararını etkileme amacıyla ileri sürülen tüm deliller ve hazırlanan mütalaalar hakkında bilgi sahibi olma ve bu delil ve mütalaalar hakkında

yorumda bulunma fırsatı verilmesini gerektirir (*Ruiz-Mateos/İspanya*, § 63; *McMichael/Birleşik Krallık*, § 80; *Vermeulen/Belçika*, § 33; *Lobo Machado/Portekiz*, § 31; *Kress/Fransa* [BD], § 74). Bu şart, Anayasa Mahkemesi önünde de geçerli olabilir (*Milatova/Çek Cumhuriyeti*, §§ 63-66; *Gaspari/Slovenya*, § 53).

- Mahkemenin kararı üzerindeki gerçek etkisinin önemi çok azdır (*Nideröst-Huber/İsviçre*, § 27; *Ziegler/İsviçre*, § 38).
- Çekişmeli yargılama hakkının, tatmin edici koşullar altında kullanılabilmesi gereklidir; yargılama taraflarından birinin mahkeme önündeki delillere aşinalık kazanması ve yanı sıra söz konusu delillerin varlığı, içeriği ve gerçekliği hakkında uygun bir şekilde ve uygun bir zamanda (*Krčmář* ve Diğerleri/Çek Cumhuriyeti, § 42; *Immeubles Groupe Kossier/Fransa*, § 26), gerekirse erteleme sağlanması suretiyle (*Yvon/Fransa*, § 39) yorum yapma olanağına sahip olması gereklidir.
- Taraflar, iddialarının başarıya ulaşması için gerekli olan delilleri açıklama hakkına sahip olmalıdır (*Clinique des Acacias ve Diğerleri/Fransa*, § 37);
- Örneğin, bir davanın re'sen mahkeme tarafından gündeme getirilen bir gerekçe ya da itiraz temelinde hükme bağlanması durumunda da mahkeme kendisi çekişmeli yargılama ilkesine uymalıdır (*Čepek/Çek Cumhuriyeti*, § 45 ve kıyaslayınız: *Clinique des Acacias ve Diğerleri/Fransa*, § 38 ile *Andret ve Diğerleri/Fransa* (kabul edilemezlik hakkında karar): bu sonuncu davada Yargıtay, taraflara gerekçelerin değiştirilmesinin düşünüldüğünü bildirmiş ve başvurulara Yargıtay'ın kararını açıklamasından önce yanıt verme olanağı sunulmuştur);
- Diğer tarafın sunduğu bir belgenin veya tanıklarca ibraz olunan delillerin kendi yorumlarını gerektirip gerektirmediğine karar vermek yalnızca, bir uyuşmazlığa taraf olanlara düşer. Dava taraflarının adalete olan güveni, (buna, mahkemenin resen elde ettiği belgeler de dâhildir: *K.S./Finlandiya*, § 22) her belge hakkında görüşlerini bildirme olanağına sahip olduklarını bilmelerine dayanır (*Nideröst-Huber/İsviçre*, § 29; *Pellegrini/İtalya*, § 45).

344. Aşağıdaki belge veya delillerin açıklanmaması neticesinde çekişmeli yargılanma hakkının ihlal edildiği örnekler:

- bir çocuğun velayetinin verilmesine ilişkin yargılamalarda, duruşma esnasında ebeveynlere içerikleri hakkında bilgi verilmiş olmasına rağmen, çocuk hakkında bilgiler ve davanın geçmişiyle ilgili ayrıntılar içeren ve tavsiyelerde bulunan sosyal hizmet kurumu raporları (*McMichael/Birleşik Krallık*, § 80);
- bir davada "taraf" olup olmamasından bağımsız olarak kendisine görevlerini gerçekleştirmesi için tanınan yetki dolayısıyla ilgili şahısların aleyhine olabilecek şekilde mahkeme kararlarını etkileyebilecek bir konumda olması nedeniyle savcı tarafından getirilen deliller (*Ferreira Alves/Portekiz (no. 3)*, §§ 36-39);
- alt mahkemenin temyiz mahkemesine gönderdiği, bu mahkemenin kararını etkileme amacını taşıyan ve yeni olgu veya iddialar içermeyen notu (*a.g.e.*, § 41);
- doğrudan hâkimlerin elde ettiği ve davanın esası hakkında gerekçeli görüşler içeren belgeler (*K.S./Finlandiya*, §§ 23-24).

345. Sınır: Çekişmeli yargılama hakkı mutlak değildir ve kapsamı bahse konu davanın özel niteliklerine bağlı olarak değişiklik gösterebilir (*Hudokova ve Diğerleri/Slovakya*, §§ 26-27).

- Çekişmeli yargılama ilkesi, her bir dava tarafının, mahkemeye de sunulmamış olan belgeleri karşı tarafa iletmesini gerektirmez (*Yvon/Fransa*, § 38).

- Mahkeme, belirli şartlara sahip olan birçok davada, bir delilin dava taraflarına açıklanmamasının ve dolayısıyla başvuranın bu delile ilişkin olarak yorumda bulunamamasının, söz konusu delilin veya olası yorumun davanın sonucuna herhangi bir şekilde etki edememesi ve ulaşılan yasal kararın tartışmaya açık olmaması şartı ile yargılamaların adilliğini zedelediğine karar vermiştir (*Stepinska/Fransa*, § 18; *Salé/Fransa*, § 19; *Asnar/Fransa (no. 2)*, § 26).

5. Silahların eşitliği

346. “Silahların eşitliği” ilkesi, daha geniş olarak adil yargılanmanın bir unsuru olup çekişmeli yargılanma ilkesi ile de yakından ilgilidir (*Regner/Çek Cumhuriyeti* [BD], § 146). Taraflar arasında “adil denge” olması anlamında “silâhların eşitliği” şartı, ilke olarak hem hukuk hem de ceza davaları için geçerlidir (*Feldbrugge/Hollanda*, § 44)

347. İçerik: Taraflar arasında “adil denge” sağlanması: silâhların eşitliği ilkesi, her bir dava tarafına, delilleri de dâhil olmak üzere davasını kendisini diğer taraf karşısında önemli bir kayıp konumuna sokmayacak koşullar altında sunması için makul bir olanak sağlanmasını gerektirir (*Dombo Beheer B.V./Hollanda*, § 33; *Regner/Çek Cumhuriyeti* [BD], § 146).

- Her ne kadar 6 § 1 maddesi belgelerin belirli bir şekilde tebliğ edilmesini öngörüyor gibi yorumlanmasa da, Sözleşmeciler Devletlerin usul kanunlarının tüm yönlerini kapsayan bu ilke adli belgelerin taraflara tebliğ edilmesi alanında da uygulanabilir (*Avotiņš/Letonya* [BD], § 119).
- taraflardan birinin, diğerinin bilgisi ve hakkında yorumda bulunma olanağı olmaksızın beyanda bulunması kabul edilemez. Bulunulan bir beyanın yanıtı değer olup olmadığı değerlendirilmesi tarafların tek başına değerlendirmesi gereken bir konudur (*APEH Üldözötteinek Szövetség ve Diğerleri/Macaristan*, § 42).
- Bununla birlikte, şayet mahkemeye sunulan görüşler taraflardan hiçbirine bildirilmemişse, bu durum silâhların eşitliği bakımından herhangi bir soruna yol açmaz; daha çok, geniş anlamda yargılamaların adilliği konusunda soruna yol açar (*Nideröst-Huber/İsviçre*, §§ 23-24; *Clinique des Acacias ve Diğerleri/Fransa*, §§ 36-37).

348. Silâhların eşitliği ilkesinin gözetilmemesine örnekler: Aşağıdaki davalarda, taraflardan birinin açık bir kayıp duruma sokulmuş olması nedeniyle, bu ilkenin ihlal edilmiş olduğuna karar verilmiştir:

- Taraflardan birinin temyiz talebi, diğer tarafa tebliğ edilmemiş; bu nedenle diğer taraf cevap verme olanağına sahip olamamıştır (*Beer/Avusturya*, § 19);
- İşleyen süre yalnızca taraflardan biri için durmuş; bu durum diğer tarafı önemli bir kayıp durumuna sokmuştur (*Platakou/Yunanistan*, § 48; *Wynen ve and Centre hospitalier interrégional Edith-Cavell/Belçika*, § 32);
- İki kilit tanıktan yalnızca birinin dinlenmesine izin verilmiştir (*Dombo Beheer B.V./Hollanda*, §§ 34-35);
- Karşı taraf, ilgili bilgilere erişim bakımından önemli kazanımlara sahip olmuş, yargılamalarda baskın bir konuma geçmiş ve mahkemenin değerlendirmesi ile ilgili olarak kayda değer etkide bulunmuştur (*Yvon/Fransa*, 37);
- Karşı taraf, kendisini üstün konuma getiren mevki veya görevlerde bulunmuş ve mahkeme, diğer tarafın belgeler hakkında bilgi edinmesine veya tanıkları dinlemesine izin vermemek suretiyle, diğer tarafın tam anlamıyla karşı çıkmasını güçleştirmiştir (*De Haes ve Gijssels/Belçika*, §§ 54 ve 58);
- İdari yargılamalarda, idari makam tarafından ortaya konulan gerekçeler, başvuranın bu değerlendirmeye gerekçeli bir itirazda bulunabilmesi için fazla kısa ve geneldi ve davanın esasını inceleyen mahkemeler, başvurana söz konusu mesele hakkında kendi düşüncelerini sunma olanağı sunmamıştır (*Hentrich/Fransa*, § 56);
- Taraflara adli yardım sağlanmaması, tarafları mahkeme önünde daha yüksek maddi olanaklara sahip bir hasım karşısında davalarını etkili bir biçimde savunma olanağından yoksun bırakmıştır (*Steel ve Morris/Birleşik Krallık*, § 72);
- *Martinie/Fransa* [BD] kararında (§ 50) Mahkeme, savcının Sayıştay önündeki yargılamadaki konumu nedeniyle, dava taraflarının zararına bir dengesizlik olduğuna kanaat getirmiştir; savcı, diğer tarafın aksine, duruşmada hazır bulunmuş, tetkik hâkiminin görüşü hakkında önceden bilgilendirilmiş, duruşma esnasında tetkik hâkiminin görüşlerini dinlemiş, yargılamaların tamamına katılmış ve diğer tarafın itirazıyla karşı karşıya kalmaksızın kendi görüşünü sözlü olarak ifade edebilmiş ve bu dengesizlik, duruşmanın kamuya açık olmaması nedeniyle daha da güçlenmiştir;
- Savcı, başvuranın hasmının görüşlerini destekleyici şekilde müdahil olmuştur

- Başvuranın hastanenin acil bölümüne kaldırılmasına ve avukatının duruşmada başvuranı temsil edememesine rağmen hâkim duruşmanın ertelenmesi taleplerini reddetmiş ve dolayısıyla başvuranın hasminin beyanlarına karşı yeterince cevap verme hakkından mahrum bırakılmıştır (*Vardanyan ve Nanushyan/Ermenistan*, §§ 88-90).

349. Bununla birlikte, tarafların tanıklarının (taraflardan biri için yemin altında verilen ifade) dinlenmesi hususunda muamele farklılığının, uygulamada yargılamaların neticesini etkilememiş olması nedeniyle, 6 § 1 maddesine uygun olduğuna karar vermiştir (*Anker/İsviçre*, § 38).

350. Müdahil tarafın özel durumu: Mahkeme, müdahil tarafın şikâyetlerinden oluşan sistem ile kamu yetkisini haiz ve kamu menfaatini savunmakla sorumlu savcı tarafından açılan davalar arasında ayırım yapmıştır (*Guigue ve SGEN-CFDT/Fransa* (k.k.)). Sonuç olarak, temyiz başvurusu için farklı şekli koşulların ve süre sınırlarının (özel taraflar için daha kısa bir süre sınırı) öngörülmesi, söz konusu hukuk yolunun faydalı bir şekilde kullanılabilmesi kaydıyla, “silâhların eşitliği” ilkesine aykırı değildir (bk. ilgili sistemin özel niteliği).

351. Mahkeme ayrıca, rollerinin ve amaçlarının açık bir biçimde farklı olması nedeniyle, savcının itiraz olanaklarını kısıtlamaksızın müdahil tarafın itiraz olanaklarını sınırlayan bir hükmün silâhların eşitliği ilkesine uygun olduğuna karar vermiştir (*Berger/Fransa*, § 38).

352. Savcıyla özel bir şahsı karşı karşıya getiren davalarla ilgili olarak, savcı, yasal düzenin korunması açısından haklı bir ayrıcalıklı konuma sahip olabilir. Bununla birlikte, bu durum bireyin, savcı karşısında haksız yere dezavantajlı bir konumuna sokulmasıyla sonuçlanmamalıdır (*Stankiewicz/Polonya*, § 68).

6. Delil getirme

353. Genel ilkeler¹⁷: Sözleşme'nin kendisi deliller konusunda kurallar koymaz (*Mantovanelli/Fransa*, § 34). Delillerin kabul edilebilirliği ve ne şekilde değerlendirilmesi gerektiği, öncelikli olarak ulusal hukuk ve ulusal mahkemeler tarafından düzenlenmesi gereken konulardır (*Moreira de Azevedo/Portekiz*, §§ 83-84; *García Ruiz/İspanya* [BD], § 28). Aynı durum, delillerin ispat değeri ve ispat yükümlülüğü için de geçerlidir (*Tiemann/Fransa ve Almanya* (k.k.)). İleri sürülen delillerin geçerliliğini değerlendirmek de ulusal mahkemelerin görevidir (*Centro Europa 7 S.R.L. ve Di Stefano/İtalya* [BD], § 198). Maddi ya da kanuni karineler her yasal sistemde bulunmaktadır. Ayrıca, Sözleşme ilke olarak bu tarz karinelerin kullanılmasını yasaklamamaktadır. Fakat ilgili şahıslara etkili adli güvenceler de sunulmalıdır (*Lady S.R.L./Moldova Cumhuriyeti*, § 27). Ek olarak, Mahkeme, hukuki kesinlik ilkesine göre dava taraflarından birinin mahkemenin kendi davasına benzer soruları daha önce ele aldığı bir davada verdiği karara dayanarak söz konusu mahkemenin, bu kararından ayrılması için geçerli gerekçeler sunmaması halinde, önceki kararını takip etmesini haklı bir şekilde bekleyebileceğini kabul etmiştir (*Siegle/Romanya*, §§ 38-39 ve *Rozalia Avram/Romanya*, §§ 42-43).

354. Bununla birlikte, Sözleşme gereğince Mahkemenin görevi, delillerin ne şekilde toplandığı dâhil olmak üzere, bir bütün olarak yargılamaların adil olup olmadığını araştırmaktır (*Elsholz/Almanya* [BD], § 66; § 66; *Devinar/Slovakya* § 45). Mahkeme bu nedenle delillerin adil bir yargılanmayı güvence altına alacak şekilde sunulup sunulmadığını tespit etmelidir (*Blucher/Çek Cumhuriyeti*, § 65). Mahkeme dördüncü derece mahkeme olarak görev almamalıdır ve bu nedenle Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi kapsamında ulusal mahkemelerin değerlendirmelerini, ilgili tespitlerinin keyfilik içerdiği ya da açıkça dayanaktan yoksun olduğu gösterilmedikçe sorgulamayacaktır (*Bochan/Ukrayna (no. 2)*[BD], § 61 ve *López Ribalda ve Diğerleri/İspanya* [BD], §§ 149, 159-161)

355. Dolayısıyla, ilke olarak hangi dellillerin – örneğin ulusal hukuk kapsamında yasaya aykırı bir şekilde elde edilen delliler- kabul edilebilir olduğuna karar vermek Mahkemenin görevi değildir. Mahkeme, dellillerin elde edilme yöntemi de dâhil olmak üzere söz konusu yargılamaların bütününe adil olup olmadığı inceler. Bu inceleme söz konusu hukuka aykırılığın incelenmesi ve ilgili

¹⁷ “Dördüncü derece” bölümüne bakınız.

başka bir Sözleşme hakkının ihlalinin söz konusu halinde ise tespit edilen ihlalin esasının değerlendirilmesini içermektedir (bk. López Ribalda ve Diğerleri/İspnaya [BD], § 150, bu davada ceza hukuku çerçevesinde geliştirilen bu ilkeler bir hukuk davasına uygulanmıştır, §§ 150-152). Mahkeme, atıfta bulunulan kararda Sözleşme'nin 8. maddesi ya da ulusal hukuka aykırı bir şekilde elde edilen bilginin delil olarak kullanılmasının hukuk yargılamalarının adilliğini ortadan kaldırıp kaldırmadığını incelemiştir (§§ 151-152). Mahkeme, bu davada, çalışanların gizli bir şekilde video kaydı altına alınması dolayısıyla Sözleşme'nin 8. maddesinin ihlal edilmediğini tespit etmiştir. Ancak, çalışanlar, kameraların uusal hukuka aykırı bir şekilde kurulduğunu öne sürmüş ve ulusal mahkemelerin bu husustaki iddialarını alakasız bularak değerlendirmedini savunmuştur. Mahkeme, gizli kameralar yoluyla elde edilen görüntülerin hukuk yargılamalarında delil olarak kullanılmasının yargılamalarının bütününe adilliğine zarar verip vermediğini incelemiş ve bu incelemesinin sonucunda bu davada Sözleşme'nin 6. maddesinin ihlal edilmediğini tespit etmiştir (§§ 154-158).

356. Taraflarca sunulan görüşler, iddialar ve deliller hakkında doğru bir inceleme yürütmek ulusal mahkemelerin görevidir (*Van de Hurk/Hollanda*, § 59). Bu doğrultuda, taraflar iddialarını desteklemek için ilgili ve yeterli delili sağlamakla yükümlüdürler (*Fleischner/Almanya*, §§ 40-41).

a. Tanık ifadeleri

357. 6 § 1 maddesi, tanık çağırma hakkını açık bir biçimde güvence altına almaz ve tanık ifadelerinin kabul edilebilirliği, ilke olarak iç hukuk alanına giren bir konudur. Ancak, ifadelerin ne şekilde kabul edildiği dâhil olmak üzere, bir bütün olarak yargılamalar, 6 § 1 maddesi anlamında "adil" olmalıdır (*Dombo Beheer B.V./Hollanda*, § 31).

- Mahkemelerin tanık çağırılmasının reddedilmesi yönündeki kararı yeterince gerekçelendirilmeli ve keyfilik içermemelidir; dolayısıyla söz konusu karar dava tarafının davasını desteklemek üzere düşünce sunma olanağını orantısız bir biçimde kısıtlamamalıdır (*Wierzbicki/Polonya*, § 45);
- Tarafların tanıklarının dinlenmesi hususunda muamele farklılığı olması, doğal olarak "silâhların eşitliği" ilkesini ihlal edebilir (*Ankerl/İsviçre*, § 38, bu davada Mahkeme, muamele farklılığının başvuranı hasmı karşısında önemli bir kayıp konumuna sokmadığına karar vermiştir, § 38 son cümle; buna karşın *Dombo Beheer B.V./Hollanda* (§ 35) davasında söz konusu olaylara karşın iki kişiden yalnızca birine ifade verme olanağı verilmiştir (ihlal)).

b. Bilirkişi görüşleri

358. Bilirkişi delillerinin kabul edilebilirliğine ilişkin ulusal kanunlar dava taraflarına bu delillere karşı etkili bir şekilde itirazda bulunma olanağı sunmak zorundadır (*Letinčić/Hırvatistan*, § 50).

359. Bilirkişi Görüşü İstenmesi Talebinin Reddedilmesi:

- a. Bilirkişi görüşü istenmesi talebinin reddedilmesi tek başına adilliğe aykırı değildir; Mahkeme bir bütün olarak yargılamaların adil olup olmadığını araştırmalıdır (*H./Fransa*, §§ 61 ve 70). Ret için öne sürülen gerekçeler makul olmalıdır.
- b. Çocuk velayeti ve çocuğa erişim hakkındaki bir davada uzman psikolog görüşünün istenmesinin reddedilmesi de davanın özel koşullarının ışığı altında incelenmelidir (*Elshoz/Almanya* [BD], § 66 ve mevcut davaya uygulanabildiği ölçüde *Sommerfeld/Almanya* [BD], § 71)
- c. Bir çocuk kaçırma davasında (*Tiemann/Fransa ve Almanya* (k.k.)) Mahkeme, ret kararının makul olup olmadığını araştırmak amacıyla, İstinaf Mahkemesinin başvuranın ikinci bir bilirkişi görüşü talebini reddetmek için yeterli gerekçeler sunup sunmadığını incelemiştir

360. Bilirkişi tayin edilmesi: Mahkemenin bir bilirkişi tayin ettiği durumlarda, tarafların tüm davalarda, söz konusu bilirkişi tarafından yürütülen görüşmelere katılma veya bilirkişinin değerlendirmeye aldığı belgelerin kendilerine bildirilmesi imkânına sahip olması gereklidir. Önemli olan tarafların yargılamalara yeterli bir şekilde katılabilmesidir. (*Letinčić/Hırvatistan*, § 50; *Devinar/Slovenya*, § 46).

361. Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi bir bilirkişinin mahkemenin yerine getirmesi gereken aynı bağımsızlık ve tarafsızlık ilkelerine uymak için bir "yargı yeri" tarafından dinlenmesi gerektiğini açıkça dile getirmemektedir (*Sara Lind Eggertsdóttir/İzlanda*, § 47; *Letinčić/Hırvatistan*, § 51). Yargılamalar içerisindeki konumu ve rolü ile birlikte ele alındığında, bilirkişi tarafında yanlılık bulunması, silâhların eşitliği ilkesini ihlal ederek, yargılamaların sonucunu bir tarafın yararına diğer tarafın zararına etkileyebilir (*Sara Lind Eggertsdóttir/İzlanda*, § 53; *Letinčić/Hırvatistan*, § 51); benzer şekilde bilirkişi yargılamalarda baskın bir konumda bulunabilir ve mahkemenin değerlendirmesi üzerinde kayda değer etkide bulunabilir (*Yvon/Fransa*, § 37; *Letinčić/Hırvatistan*, § 51). Özetle, yargılamalar süresi boyunca bilirkişinin bulunduğu konum, görevini yerine getirme şekli ve hâkimlerin bilirkişinin raporunu nasıl değerlendirildiği, silahların eşitliği ilkesine uyulup uyulmadığı incelenirken göz önünde bulundurulması gereken unsurlardır (*Devinar/Slovenya*, § 47).

362. Hâkimlerin bilgisi dâhilinde olmayan ve teknik bir alanla ilişkili bir sağlık raporunun somut olguların değerlendirilmesi üzerinde baskın bir etkisi olması muhtemeldir; bu rapor, elzem bir delil unsurudur ve taraflar bunun hakkında etkili bir şekilde yorumda bulunma olanağına sahip olmalıdır (*Mantovanelli/Fransa*, § 36; *Storck/Almanya*, § 135)

363. Örneğin maluliyet tazminatına ilişkin olarak, mahkemeye sunulan ve özel bir kurum tarafından hazırlanan bir bilirkişi görüşü, ikinci bağımsız bir bilirkişi görüşü olmaması halinde mahkemenin kararına belirleyici bir etkide bulunacaktır (*Devinar/Slovenya*, §§ 49-50). Ancak, aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir:

Sözleşme, ulusal mahkemelerin kendisi de davaya taraf olan özel bir kurum tarafından hazırlanan bilirkişi raporlarına dayanmasını, ihtilafa konu olan hususların niteliğinin gerektirmesi halinde, yasaklamamaktadır (*Letinčić/Hırvatistan*, § 61; *Devinar/Slovenya*, § 47). Bir bilirkişinin davaya taraf olan idari makamın çalışanı olması başvuranın hasmına ilişkin şüphe duymasına yol açabilir. Ancak, asıl önemli olan başvuranın bu şüphelerinin nesnel bir şekilde haklı olup olmadığıdır (*Devinar/Slovenya*, §§ 48 ve 51). Başvuranın bağımsız bir bilirkişi tarafından ikinci bir bilirkişi raporunun hazırlanmasını talep etmesi halinde, bu talebini destekleyebilecek yeterli belgeye sahip olmalıdır (*a.g.e.*, §§ 56-58). Başvuranın bilirkişi görüşü hakkında yorum yapma ve yazılı ya da sözlü olarak itirazda bulunma veya kendi seçtiği bir uzman görüşünü ibraz etme hakkı bulunmasına rağmen bu haklarını kullanmaması halinde, Mahkeme 6. maddenin ihlal edilmediğini tespit edecektir (§ 56).

364. Tarafların bilirkişi karşısında sahip olduğu haklar ile ilgili olarak, *Feldbrugge/Hollanda*, § 44 (ihlal kararı) ile *Olsson/İsveç* (no. 1), §§ 89-91 (ihlal bulunmayan kararı) karşılaştırınız. Olumsuz bir raporun açıklanması şartı ile ilgili olarak bk. *L./Birleşik Krallık* (k.k.).

c. Delillerin açıklanmaması

365. Bazı davalarda, dava tarafının tam olarak çekişmeli yargılamadan faydalanmasına izin verilmesinin gerekçesi olarak baskın gelen ulusal çıkarlar öne sürülmüştür (*Mirjana Petrova/Bulgaristan*, §§ 39-40; *Regner/Çek Cumhuriyeti* [BD]).

366. Mahkemeye göre, bir delilinin açıklanması hakkı mutlak bir hak değildir. Ancak, Sözleşme'nin 6. maddesi kapsamında bir dava tarafının haklarını kısıtlayan tedbirlere, ancak bu hakların özüne dokunmaması halinde izin verilebilir.

367. Bu durumun söz konusu olması halinde, başvuranın haklarının kısıtlanması ile yol açılan herhangi bir zorluk adli makamlar tarafından uygulanan usuller ile yeterince dengelenmelidir. Bir delilin kamu çıkarları gerekçesi temelinde başvurana açıklanmaması halinde Mahkeme, çekişmeli yargılama sağlama gerekliliğine ve silahların eşitliği ilkesine yeterince uyulduğunu ve başvuranın menfaatlerini korumak için yeterli güvencelerin sunulduğunu tespit etmek için karar verme usullerini incelemelidir (*Regner/Çek Cumhuriyeti* [BD], §§ 147-49).

368. Anılan dava, gizli olarak sınıflandırılmış bilgilerin gizliliğinin korunması ihtiyacını gündeme getirmiştir. Mahkeme, çekişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkelerine getirilen kısıtlamaların diğer usuli güvenceler ile yeterince dengelendiğini inceleyerek yargılamaları bir bütün olarak ele almıştır (§ 151).

7. Yargı kararlarının gerekçelendirilmesi

369. 6 § 1 maddesinde vurgulanan güvenceler, mahkemeler açısından kararlarına yeterli gerekçeler sunma yükümlülüğü içerir (*H./Belçika*, § 53). Gerekçeli bir karar, taraflara davalarının doğru bir şekilde görülmüş olduğunu gösterir ve kararın daha geniş bir şekilde kabul görmesine katkıda bulunur (*Magnin/Fransa* (k.k.), § 29).

370. İddiaları seçmede ve delilleri kabul etmede yerel mahkemenin belli bir takdir payı olmakla birlikte, söz konusu mahkeme, kararlarına sebepler sunmak suretiyle faaliyetlerini açıklamak zorundadır (*Suominen/Finlandiya*, § 36; *Carmel Saliba/Malta*, § 73).

371. İleri sürülen nedenler, taraflara mevcut temyiz hakkını etkili bir biçimde kullanma olanağı sağlayacak şekilde olmalıdır (*Hirvisaari/Finlandiya*, § 30 son cümle)

372. 6 § 1 maddesi, mahkemeleri kararlarına gerekçe göstermeyi zorunlu kılar; ancak söz konusu maddenin her iddiaya ayrıntılı bir yanıt verilmesini gerektirdiği şekilde anlaşılması mümkün değildir (*Van de Hurk/Hollanda*, § 61; *Garcia Ruiz/İspanya* [BD], § 26; *Jahnke ve Lenoble/Fransa* (k.k.); *Perez/Fransa* [BD], § 81).

373. Gerekçeler sunma görevinin ne ölçüde geçerli olduğu, kararın niteliğine göre değişiklik gösterebilir (*Ruiz Torija/İspanya*, § 29; *Hiro Balani/İspanya*, § 27) ve ancak davanın kendi koşullarının ışığı altında tespit edilebilir: diğerleri arasında, bir dava tarafının mahkemeler önüne getirebileceği iddiaların çeşitliliği ve kararların sunumu ve hazırlanması, kanun hükümleri, örf ve adet kuralları, hukuki görüş konusunda Sözleşmeciler Devletlerde bulunan farklılıkların göz önünde bulundurulması gereklidir (*Ruiz Torija/İspanya*, § 29; *Hiro Balani/İspanya*, § 27).

374. Bununla birlikte, bir dava tarafının görüşünün yargılamaların neticesi açısından belirleyici olduğu durumlarda, kesin ve açık bir yanıt verilmesi gereklidir (*Ruiz Torija/İspanya*, § 30; *Hiro Balani/İspanya*, § 28).

375. Bu nedenle mahkemelerin şunları incelemesi gerekir:

- dava taraflarının başlıca iddiaları (*Buzescu/Romanya*, § 67; *Donadze/Gürcistan*, § 35);
- Sözleşme ve Protokoller tarafından güvence altına alınan hak ve özgürlüklere ilişkin iddialar; ulusal mahkemelerin bu iddiaları özel önem ve dikkatle incelemesi gerekir (*Fabris/Fransa* [BD], § 72 son cümlesi; *Wagner ve J.M.W.L./Lüksemburg*, § 96).

376. 6 § 1 maddesi, bir temyiz mahkemesinin, hiçbir başarı ihtimali bulunmaması nedeniyle bir temyiz başvurusunu reddetmek üzere ek hiçbir açıklama yapmaksızın belli bir yasal hükmü uygulaması halinde, söz konusu mahkemenin daha ayrıntılı bir gerekçe sunmasını gerektirmez (*Burg ve Diğerleri/Fransa* (k.k.); *Gorou/Yunanistan* (no. 2) [BD], § 41).

377. Benzer şekilde, bir üst mahkemenin şikâyetleri dinlemesi ve nihayetinde bir karar vermesi için temyiz izninin gerekli olduğu durumlarda, 6 § 1 maddesi bu tür bir izin verilmemesi yönünde alınan bir karar için ayrıntılı nedenler sunulmasını gerektirmez (*Kukkonen /Finlandiya no. 2*, § 24; bk. ayrıca *Bufferne/Fransa* (k.k.)).

378. İlâveten, temyiz mahkemesi, bir temyiz reddinde, ilke olarak yalnızca alt mahkemenin kararındaki nedenleri desteklemekle yetinebilir (*Garcia Ruiz/İspanya* [BD], § 26 – kıyaslayınız: *Tatishvili/Rusya*, § 62). Bununla birlikte adil yargılanma kavramı, ister alt mahkemenin gerekçelerine katılarak isterse farklı bir şekilde olsun, kararları için az sayıda gerekçe sunan bir ulusal mahkemenin kendisine sunulan temel konuları gerçekte ele almış olmasını ve yalnızca alt bir mahkemenin sonuçlarını onaylamakla yetinmemiş olmasını gerektirir (*Helle/Finlandiya*, § 60). Bu koşul, dava tarafının iç hukukta yürütülen yargılamalarda davasını sözlü olarak sunmadığı durumlarda daha da önemlidir (*a.g.e.*).

379. Ancak, hukuk yargılamalarında olgu ve kanunlara ilişkin sorunları ele almakla yetkili ve temelsiz temyiz taleplerini eleme sorumluluğu olan temyiz mahkemeleri (ikinci derece) temyiz taleplerini reddetmeleri halinde gerekçe sunmak ile yükümlüdür (*Hansen/Norveç*, §§ 77-83).

Anılan davada, Temyiz Mahkemesi başvurusunun ilk derece hukuk yargılamalarında verilen bir karar aleyhinde yaptığı temyiz başvurusunu Hukuk Usulü Kanunu'nun metnini yineleyerek "söz konusu temyiz başarılı olmayacağına açık olması" gerekçesi temelinde reddetmiş.

380. Ek olarak, Mahkeme, davanın sonucu ile ilişkili olmayan bir iddiaya -yani önemli bir nitelikten çok şekli bir hata olan bir imzanın veya damganın olmaması ve bu hatanın ivedi bir şekilde düzeltilmesine ilişkin bir iddia- mahkemenin özel olarak cevap vermediği bir durumda bir ihlal tespit etmemiştir (*Mugoša/Montenegro*, § 63).

B. Kamuya açık duruşma

Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi

"1. davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyumsuzluklar ... konusunda karar verecek olan, ... bir mahkeme tarafından, adil bir şekilde ... görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar aleni olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir.

1. Duruşma

381. *Genel ilkeler:* İlke olarak, dava tarafları kamuya açık duruşma görülmesi hakkına sahiptirler. Zira bu hak dava taraflarını herhangi bir kamu denetimi olmadan adaletin gizli bir şekilde tecelli ettirilmesine karşı korumaktadır. Adaletin uygulanmasının görünür kılınması, 6 § 1 maddesinin amacına, yani adil yargılama amacına ulaşılmasına katkıda bulunur (*Malhous/Çek Cumhuriyeti* [BD], §§ 55-56). Her ne kadar kamuya açık duruşma görülmesi hakkı 6 § 1 maddede öngörülen temel ilkelerden biri olsa da, kamuya açık bir duruşma gerçekleştirme yükümlülüğü mutlak değildir (*De Tommaso/İtalya* [BD], § 163). Sözlü duruşma hakkı sadece yargılamaların delillerini sözlü olarak sunacak tanıkların incelenmesini içerip içermemesi ile alakalı değildir (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], § 187). Bir mahkemenin, davanın kamuya açık olarak görülmesi şartına uyup uymadığının belirlenmesi için, yargılamaların bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekir (*Axen/Almanya*, § 28).

382. İlk ve tek derece mahkemesi önünde yürütülen yargılamalarda 6 § 1 maddesi uyarınca "halka açık duruşma" hakkı, eğer bu tür bir duruşma yapılmamasını haklı kılan istisnai koşullar mevcut değilse (*Hesse-Anger/Almanya* (k.k.); *Mirovni İnstitut/ Slovenya*, § 36), "sözlü bir duruşma" yapılmasını isteme hakkının bulunmasını gerektirir (*Fredin/İsveç* (no. 2), §§ 21-22; *Allan Jacobsson/İsveç* (no. 2) ve § 46; *Göç/Türkiye* [BD], § 47; *Selmani ve Diğerleri/Eski Yugoslav Cumhuriyeti*, §§ 37-39) Koşulların, sözlü bir duruşma yapılmamasını haklı kılacak şekilde istisnai nitelikte olması, temelde bu tür durumların sıklığından değil, yetkili ulusal mahkemenin hükme bağlaması gereken meselelerin, mahiyetine -örneğin, yargılamaların sadece hukuki ya da oldukça teknik meseleler ile alakalı olması (*Koottummel/Avusturya*)-, § 19 bağlıdır (*Miller/İsveç*, § 29; *Mirovni İnstitut/Slovenya*, § 37).

383. İlgili yargılamaların özel nitelikleri, birinci derece mahkemesi önünde duruşma yapılmış olması kaydıyla, ikinci veya üçüncü derece mahkemesi önünde duruşma yapılmamasını haklı kılabilir (*Helmerts/İsveç*, § 36, kıyaslayınız: §§ 38-39; *Salomonsson/İsveç*, § 36). Bu nedenle, temyiz izni gerektiren yargılamalar ve somut olgulara dayalı meseleler yerine yalnızca hukuk meselelerine ilişkin yargılamalar, temyiz eden kişiye temyiz mahkemesi veya Yargıtay tarafından bizzat dinlenme olanağı verilmemiş olmasa dahi, 6. madde koşullarını karşılayabilir (*Miller/İsveç*, § 60). Bu nedenle yüksek mahkeme önündeki yargılamaların özellikleri dikkate alınmalıdır.

384. Mahkeme alt derece mahkemelerinde kamuya açık duruşma gerçekleştirilmemesinin temyiz

aşamasında kamuya açık duruşma gerçekleştirilmesi ile telafi edilemeyeceğini incelemiştir. Çok sayıdaki davada, temyiz yargılamalarının kapsamının kısıtlı olması ve özellikle temyiz mahkemesinin kusura karşılık verilen cezanın orantılı olup olmadığının incelenmesi kapsamında olguların değerlendirememesi de dâhil olmak üzere davanın esaslarını inceleyememesi halinde Mahkeme temyiz mahkemeleri önünde kamuya açık olarak görülen yargılamaların, alt derece mahkemelerinin kamuya açık duruşma gerçekleştirememesini gideremediğini tespit etmiştir. Ancak, eğer temyiz mahkemesi tam yargı yetkisine sahip ise, alt derece mahkemesi nezdinde duruşma yapılmaması üst mahkeme tarafınca giderilebilir (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], § 192 ve burada atıfta bulunulan kararlar). Sonuç olarak, kamuya açık duruşma gerçekleştirilmemesine ilişkin bir şikâyet temyiz mahkemesi tarafından gerçekleştirilen yargı denetiminin yetersiz kapsamı hakkındaki şikâyet ile yakından bağlantılıdır (*a.g.e.*, § 193).

385. Mahkeme, Sözleşme'nin 6. maddesinde öngörülen güvencelere uymayan bir kararı yargı denetimine tabi tutmakla yetkili olan ve temel alınan olgusal temellerin kararı yeterince haklı çıkarıp çıkaramadığını kesinleştirme görevi olan organ önündeki çekişmeli yargılamanın önemli olduğunu vurgulamıştır (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], § 211). Özellikle bu davada, disiplin kararı verilirken ya da daha sonraki yargı denetimi aşamasında bir duruşma gerçekleştirilmemesi ve yargı denetiminin yetersiz kalması nedeniyle 6 § 1 maddesi ihlal edilmiştir (§ 214).

386. Dolayısıyla, eğer duruşma yapılmamasını haklı kılan istisnai durumlar (içtihatların özeti için bk: *Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], § 190), mevcut değilse, 6 § 1 maddesi uyarınca kamuya açık duruşma hakkı, en azından bir mahkeme önünde sözlü duruşma yapılmasını isteme hakkı olmasını gerektirir (*Fischer/Avusturya*, § 44; *Salomonsson/İsveç*, § 36).

387. *Vilho Eskelinen ve Diğerleri/Finlandiya* [BD], § 74 davasında Mahkeme duruşma gerçekleştirilmese de 6 § 1 maddesinin ihlal edildiğini tespit etmemiştir. Mahkeme şu hususları göz önünde bulundurmuştur: her ne kadar duruşmanın gerekli olup olmadığına karar vermek mahkemelerin görevi olsa da başvurular duruşma talep edebilmiş; mahkemeler duruşma gerçekleştirme talebini reddederken gerekçelerini sunmuş ve başvurular davalarını yazılı olarak sunma ve karşı tarafın beyanlarına yorum yapma konusunda yeterli olanaklara sahip olmuşlardır (*a.g.e.*). Duruşma gerçekleştirilmeden geçici bir tedbirin alındığı dava için bk: *Helmut Blum/Avusturya*, §§ 70-74.

388. Ayrıca, ulusal yetkililerin bazı davalarda etkinlik ve ekonomi taleplerini göz önünde bulundurması haklı olabilir (*Eker/Türkiye*, § 29). Atıfta bulunulan davada, Mahkeme iki farklı yargı seviyesinde görülen yargılamalarda duruşma yapılmadığını ret etmemektedir. Mahkeme, yasal konuların özellikle karmaşık olmadığına ve yargılamaların ivedi bir şekilde yürütülmesinin gerekli olduğuna dikkat çekmektedir. Söz konusu ihtilaf dava dosyası üzerinden yeterince karar verilebilecek bir şekilde şekli ve teknik konularla alakalıydı. Ek olarak, yargılamalar istisnai acil durum usulleri (bir cevabın gazetede yayınlanması kararı için başvuru yapılması) içermekteydi ve Mahkeme bu durumun basının düzgün bir şekilde işlemesi menfaati kapsamında gerekli ve haklı olduğuna karar getirmiştir.

389. Disiplin yargılamaları kapsamında, olası yaptırımların ilgili şahısların hayatları ve kariyerleri üzerindeki etkilerini ve mali sonuçlarını göz önünde bulunduran Mahkeme bu bağlamda sözlü duruşma yapılmamasının çok istisnai bir durum olması gerektiğine ve bu yöndeki bir kararın içtihadı ışığında haklı çıkarılması gerektiğine karar vermiştir (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], §§ 208-211). Atıfta bulunulan dava ayrıca, bir hâkim aleyhinde verilen disiplin cezaları bağlamında da oldukça önemlidir. Mahkeme, hâkimlere karşı açılan disiplin yargılamalarının özel bağlamını vurgulamıştır (§§ 196, 211 ve 214).

390. Mahkûmlara ilişkin yargılamalarda söz konusu şahsın hapiste olması kendi başına bir hukuk mahkemesi önünde duruşma gerçekleştirilmemesini haklı kılamaz (*Igranov ve Diğerleri/Rusya*, §§ 34-35). Pratik nedenler göz önünde bulundurulabilir; ancak adil yargılanma hakkı ilkelerine uyulmalı ve mahkûmlar duruşmaya katılmayı isteme olanağına sahip olmalıdır (*Altay/Türkiye (no. 2)*, § 77). Mahkûmun duruşmaya katılmayı istemesi ulusal hukukta öngörülmemiş ve mahkûm bu yönde bir talepte bulunmamışsa; bu durum mahkûmun mahkeme önüne çıkma hakkından feragat ettiği şeklinde yorumlanamaz (§ 78).

Bu kapsamda, ilk olarak cevaplanması gereken soru söz konusu ihtilafın niteliğinin mahkûmun bizzat

6. Madde Rehberi - Adil Yargılanma Hakkı (medeni hukuk yönü)

mahkeme önüne çıkmasını gerektirip gerektirmediğidir. Eğer gerektiriyorsa, ulusal yetkililer mahkûmun hukuk davasına etkili bir şekilde katılımı sağlayacak usuli nitelikte pratik tedbirleri almakla yükümlüdür (*Yevdokimov ve Diğerleri/Rusya*, §§ 33-47). Anılan davada, ulusal mahkemeler hukuk yargılamalarına taraf olan mahkûmların ulusal hukukta mahkûmların mahkemeye götürülmesi için herhangi bir hükmün olmaması nedeniyle duruşmalara katılmalarına izin vermemiştir. Başvuranların davalarını etkili bir şekilde sunma olanaklarından mahrum bırakıldıklarını tespit eden Mahkeme ulusal yetkililerin adil yargılama ilkesine uyulmasını güvence altına alma yükümlülüklerini yerine getirmediklerine karar vermiştir (§ 52 – ayrıca bk: Altay §§ 78-81).

Ek olarak, başvuranın hapis cezasının farklı bir ülkede infaz edilmesi nedeniyle ortaya çıkan sorunlar başvuranın duruşmaya çıkma hakkına saygı duyulabilmesi için modern iletişim teknolojilerinin kullanımı gibi alternatif usuli seçeneklerin göz önünde bulundurulmasının önüne geçmemektedir (*Pönkä/Estonya*, § 39).

391. *Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD] davasında, Büyük Daire duruşmanın gerekli olduğu ya da gerekli olmadığı davalardan bazı örnekleri özetlemiştir (§§ 190-191).

392. Özel uygulamalar:

- a. Duruşma yapılmasını gerektirecek hiçbir güven sorununun veya tartışmalı olguların bulunmadığı durumlarda, duruşma yapılması gerekli olmayabilir ve mahkemeler tarafların beyanlarına ve diğer yazılı belgelere istinaden davayı adilliğe uygun ve makul bir biçimde hükme bağlayabilir (*Döry/İsveç*, § 37; *Saccoccia/Avusturya*, § 73; *Mirovni Inštitut/Slovenya*, § 37);
- b. Mahkeme ayrıca, duruşma yapılmasından vazgeçilmesinin, salt hukuki ve sınırlı mahiyette sorunlara yol açan (*Allan Jacobsson/İsveç* (no. 2), §§ 48-49; *Valová Slezák ve Diğerleri/Slovakya*, §§ 65-68) veya özel hiçbir karmaşık durum arz etmeyen (*Varela Assalino/Portekiz* (k.k.); *Speil/Avusturya* (k.k.)) davalarda haklı olabileceğini kabul etmiştir. Aynı durum, oldukça teknik sorunlar için de geçerlidir. Mahkeme, sözlü tartışmadan ziyade yazılı olarak daha iyi ele alınan ve sosyal güvenlik yardımlarına ilişkin uyuşmazlıkların teknik mahiyetine önem vermiştir. Mahkeme, bu alanda defalarca, ulusal makamların, verimlilik ve ekonomi gerekliliklerini göz önünde bulundurarak, duruşma gerçekleştirmekten kaçınabileceğine, zira sistematik olarak duruşmalar gerçekleştirmenin sosyal güvenlik yargılamalarında gösterilmesi gereken özel ihtimama engel teşkil edebileceğine karar vermiştir (*Schuler-Zraggen/İsviçre*, § 58; *Döry/İsveç*, § 41 ve diğer kararların yanı sıra, *Salomonsson/İsveç*, §§ 39-40). *Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD] davasında, bazı ihtilafların teknik niteliğine rağmen yargılamalarda gündeme gelen hususların önemine göre, dava taraflarının haklarının korunması ve şeffaflığın sağlanması için kamu denetimi yapılmasının gerekli bir şart olarak görülebileceği kaydedilmiştir.
- c. Buna karşın, örneğin hukuki meseleler ve maddi gerçekliğe ilişkin önemli konular (*Fischer/Avusturya*, § 44) veya somut olguların yetkililerce doğru şekilde tespit edilip edilmediğinin değerlendirilmesi (*Malhous/Çek Cumhuriyeti* [BD], § 60) ve ihtilafların olgularının daha ayrıntılı incelenmesinin sağlanması (*Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz* [BD], § 211), söz konusu olduğunda ve şartlar –örneğin mahkemenin, başvurana verilecek tazminat miktarına karar vermek amacıyla uğradığı sıkıntı konusunda başvurunu dinlemesinin (*Göç/Türkiye* [BD], § 51; *Lorenzetti/İtalya*, § 33) veya başvuranın kişiliği, davranışları ve tehlikeliliği hakkında bilgi elde etmesinin (*De Tommaso/İtalya* [BD] veya belli hususlarda açıklamalar elde etmesinin gerekli olması halinde (*Fredin/İsveç* (no. 2); *Lundevall/İsveç*, § 39) – başvuranın mahkemeye şahsen veya avukatı vasıtasıyla (*Miller/İsveç*, § 34, son cümle *Andersson/İsveç*, § 57) durumunu açıklamasını gerektirdiğinde sözlü duruşma gerçekleştirilmesinin gerekli olduğu düşünülür.

393. *Pönkä/Estonya* davası (küçük kapsamlı şikâyetler için ayrılmış olan) basitleştirilmiş bir usulün kullanılması ve mahkemenin duruşma yapılması talebini söz konusu yazılı usuli uygulamasındaki gerekçesini belirtmeden reddetmesi ile alakalıdır (§§ 37-40). *Mirovni Inštitut/Slovenya* davası ise bir ihale işleminde verilen teklifinin reddedilmesi kararına karşı yapılan bir itiraz ile ilgilidir. Ulusal

mahkeme duruşma gerçekleştirilmesi talebini reddetme kararı için herhangi bir gerekçe göstermemiş; dolayısıyla Mahkemenin ulusal mahkemenin sadece başvuran kurumun duruşma yapılması talebini değerlendirme konusunda ihmalkâr mı davrandığını yoksa bu talebi reddetmeye mi karar verdiğini ve öyleyse, hangi gerekçeler temelinde reddettiğini belirlemesinin önüne geçmiştir (§ 44). İki davada da Mahkeme duruşma taleplerinin reddedilmesinin 6 § 1 maddesini ihlal ettiğine karar vermiştir (*Pönkä/Estonya*, § 40; *Mirovni Inštitut/Slovenya*, § 45).

394. Spor Tahkim Mahkemesinin (CAS) önündeki duruşmaları ilgilendiren bir davada, Mahkeme başvurana doping kullanması nedeniyle verilen bir yaptırımın haklı olup olmadığına ilişkin olan ihtilafın kamuya açık bir duruşma gerektirdiğini tespit etmiştir. Mahkeme, olgulara itiraz edildiğini ve başvurana hukuki sorumluluk yükleyen yaptırımların önemli derecede bir etiketlenmeye sebep olacağını ve büyük ihtimalle başvuranın mesleki onurunu olumsuz bir şekilde etkileyeceğini gözlemlemiştir. Bu nedenle, Mahkeme CAS önünde kamuya açık duruşma gerçekleştirilmemesi nedeniyle 6 § 1 maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir (*Mutu ve Pechstein/İsviçre*, §§ 182-183).

395. Sözlü bir duruşma yapılması halinde, dava tarafları bu duruşmaya katılma ve sözlü beyanlarını sunma veya söz konusu yargılamalara başka bir yöntem temelinde katılma (örneğin atadıkları temsilciyi gönderme) veya söz konusu duruşmayı ertelemeyi isteme haklarına sahiptirler. Bu hakların etkili kullanılmasını sağlamak adına dava tarafları, gerekli düzenlemeleri yapabilmesi için duruşmanın yeri ve zamanı hakkında önceden yeterli bir düzeyde bilgilendirilmelidir. Mahkeme, ulusal mahkemelerin davanın esasını incelemeyi önce bildirimlerin geçerliliklerini kontrol etmek ile yükümlü olduğunu belirtmiştir. Ulusal kararlarda yapılan değerlendirme sadece adli tebligatların gönderilmesine atıfta bulunmamalı aynı zamanda duruşmaya katılmayan dava tarafının gerçekte önceden yeterince bilgilendirilip bilgilendirilmediğini gösterecek mevcut delilleri de içermelidir. Ulusal mahkemenin duruşmaya katılmayan tarafın ilgili tebligatları zamanında alıp almadığını kesinleştirmemesi ve eğer tebligatları almamışsa söz konusu duruşmayı ertelememesi kendi başına adil yargılanma ilkesi ile uyumlu olmayıp Mahkemeyi 6 § 1 maddesinin ihlalini tespit etmeye itebilir (bk: *Gankin ve Diğerleri/Rusya*, §§ 39 ve 42 ve duruşma bildirimleri, taraflara bilginin sağlanması ve duruşma görülmesi hakkından feragat edilmesi hususlarına ilişkin olarak içtihatla bulunan yerleşik ilkelerin bir özeti için §§ 34-38).

396. Basının ve halkın duruşmada hazır bulunması: Adli organlar önündeki yargılamaların kamuya açık olarak yürütülmesi, adaletin kamu gözlerinden uzak saklı olarak tecelli ettirilmesine karşı dava taraflarını korumakta ve adil yargılanma amaçlarına hizmet ederek kamunun mahkemelere olan güveninin sürdürülmesine katkıda bulunmaktadır (*Diennet/Fransa*, § 33; *Martinie/Fransa* [BD], § 39; *Gautrin ve Diğerleri/Fransa*, § 42; *Hurter/İsviçre*, § 26; *Lorenzetti/İtalya*, § 30). Bununla birlikte 6 § 1 maddesi, mahkemelerin davanın özel nitelikleri ışığında bu ilkeden sapmasını yasaklamaz (*Martinie/Fransa* [BD], § 40). Yargılamaların tamamının veya bir kısmının kamera önünde yürütülmesi davanın şartlarıncı kesin olarak gerekli kılınmak zorundadır (*Lorenzetti/İtalya*, § 30). 6 § 1 maddesinin metni, bu kurala ilişkin pek çok istisna öngörür.

397. 6 § 1 maddesinin metnine göre aşağıdaki örnekler doğrultusunda, "...duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir":

- a. "demokratik bir toplum içinde ahlâk, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına" (*Zagorodnikov/Rusya*, § 26; *B. ve P./Birleşik Krallık*, § 39);
- b. küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde" : Örneğin, ebeveynlerinin ayrılmasının ardından küçüklerin velayetine veya aynı ailenin fertleri arasındaki uyuşmazlıklara ilişkin yargılamalarda, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği söz konusudur (a.g.e., § 38); bununla birlikte bir çocuğun bir kamu kurumuna yerleştirilmesini içeren durumlarda, davanın kamu denetiminden çıkarılmasına ilişkin gerekçeler dikkatli bir incelemeye tabi tutulmalıdır (*Moser//Avusturya*, § 97). Bir doktor hakkındaki disiplin yargılamalarına gelince, mesleki gizliliğin ve hastalarının özel hayatlarının korunması gerekliliği her ne kadar yargılamaların kapalı yürütülmesini haklı kılsa da, koşulların bu tür bir olayı kesin bir biçimde gerektirmesi gerekir (*Diennet/Fransa*, § 34 ve bir avukat hakkındaki yargılamalara örnek olarak *Hurter/İsviçre*, §§ 30-32);

- c. “veyahut aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemece bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde”: Tanıkların güvenlik ve gizliliğini korumak veya adalet arayışında özgür bir biçimde bilgi ve görüş alış verişinde bulunulmasını teşvik etmek amacıyla, yargılamaların halka açık niteliği hususunda kısıtlamalar getirilmesi mümkündür (*B. ve P. /Birleşik Krallık* [BD], § 38; *Osinger/Avusturya*, § 45).

398. Mahkeme, 6 § 1 maddesinde öngörüldüğü gibi (yukarı bk.) temel olarak mahkemeye beyanda bulunma hakkı ile alakalı olan duruşmaların gerçekleştirilmesine ilişkin içtihadının kamuya açık olan duruşmalara kıyas yoluyla uygulanabilir olduğunu eklemiştir. Ulusal kanunlar doğrultusunda gerçekleştirilen bir duruşma ilke olarak kamuya açık olmalıdır. Kamuya açık duruşma gerçekleştirilmesi yükümlülüğü mutlak olmayıp kamuya açık duruşma gerçekleştirilmemesi, ulusal mahkemeler tarafından hükme bağlanacak olan konuların niteliğine bağlı olarak haklı olabilir (*De Tommaso/İtalya* [BD], §§ 163-67). “-Hükme bağlanacak kararın oldukça teknik bir nitelikte olması da dâhil olmak üzere- istisnai şartlar söz konusu özel konunun kamu denetimi gerektirmemesi şartıyla kamuya açık duruşma gerçekleştirilmemesini haklı kılabilir” (*Lorenzetti/İtalya*, § 32).

399. Dava dosyasında gizli olarak sınıflandırılmış bir bilginin bulunması kendiliğinden kamuya kapalı bir duruşma gerçekleştirilmesi gerektiği şeklinde yorumlanamaz. Bu doğrultuda, mahkemeler bir yargılamayı kamuya kapatmadan önce özellikle kamuya kapatılmanın kamu menfaatinin korunması için gerekli olup olmadığını değerlendirmeli ve tedbirlerini gözetilen amacı yerine getirmek adına mutlaka gerekli olan sınırlar çerçevesinde uygulamalıdır (belgelerin Devlet sırları olarak sınıflandırılmasından dolayı duruşmanın kamera önünde gerçekleştirilmesine ilişkin olarak bk: *Nikolova ve Vandova/Bulgaristan*, §§ 74-77).

400. Son olarak, duruşma yapılmaması yargılamasının daha sonraki aşamalarında yeterince giderilebilir ya da giderilemeyebilir (*Le Compte, Van Leuven ve De Meyere/Belçika*, §§ 60-61; *Diennet/Fransa*, § 34; *Malhous/Çek Cumhuriyeti* [BD], § 62).

401. *Kamuya açık dava hakkından feragat*: 6 § 1 maddesinin ne lafzı ne de ruhu kişiyi kendi iradesiyle, ister açık bir biçimde isterse zımnen kamuya açık dava hakkından feragat etmekten alıkoyar; ancak bu tür bir feragatin net bir biçimde gerçekleştirilmesi ve önemli herhangi bir kamu menfaatine aykırı olmaması gerekir (*Le Compte, Van Leuven ve De Meyere/Belçika*, § 59; *Håkansson ve Sturesson/İsveç*, § 66; *Exel/Çek Cumhuriyeti*, § 46). Mahkeme celbinin de zamanında alınmış olması gereklidir (*Yakovlev/Rusya*, §§ 20-22; *Dilipak ve Karakaya/Türkiye*, §§ 79-87).

402. Kamuya açık dava hakkından feragati düzenleyen koşullar: İlgili kişi, kendi iradesiyle (*Albert ve Le Compte/Belçika*, § 35) rıza göstermelidir (*Le Compte, Van Leuven ve De Meyere/Belçika*, § 59). Haktan açıkça veya zımnen feragat edilebilir (*Le Compte, Van Leuven ve De Meyere/Belçika*, § 59). Ancak bu, net bir biçimde yapılmalı (*Albert ve Le Compte/Belçika*, § 35 ve *Håkansson ve Sturesson/İsveç*, § 67) ve önemli herhangi bir kamu menfaatine aykırı olmamalıdır (*a.g.e.*, § 66).

403. Kamuya açık duruşma yapılmasının istenmemesi, ilgili kişinin mutlak surette bu tür bir duruşma yapılmasını isteme hakkından feragat ettiği anlamına gelmez; ilgili iç hukukun incelenmesi gereklidir (*Exel/Çek Cumhuriyeti*, § 47; *Göç/Türkiye* [BD], § 48, son cümle). Şayet geçerli iç hukuk bu imkânı açık bir biçimde kapsam dışı bırakıyorsa, başvuranın kamuya açık duruşma isteyip istemediğinin bir önemi yoktur (*Eisenstecken/Avusturya*, § 33).

404. Örnekler: Disiplin yargılamalarında kamuya açık dava hakkından feragat edilmesi: *Le Compte, Van Leuven ve De Meyere/Belçika*, § 59, *H./Belçika*, § 54. Kamuya açık dava hakkından net biçimde feragat edilmesi: *Schuler-Zraggen/İsviçre*, § 58 ve kıyaslayınız *Exel/Çek Cumhuriyeti*, §§ 48-53).

2. Kararların açıklanması

405. Adli kurumlar önündeki yargılamaların kamuya açık olması, dava taraflarını adaletin gizli ve hiçbir kamu denetimi olmaksızın uygulanmasına karşı korur (gizli olarak sınıflandırılan bir dava ile ilgili olarak *Fazliyski/Bulgaristan*, § 69 (ihlal kararı)). Bu, aynı zamanda mahkemelere duyulan güvenin sürdürülmesinin bir yoludur (*Pretto* ve Diğerleri/İtalya, § 21).

406. 6 § 1 maddesi “karar aleni olarak verilir” şeklinde belirtir; bu, kararın mahkeme tarafından

halka açıklanması gerektiğini ortaya koyar. Mahkeme, bununla birlikte, “diğer karar açıklama yollarının” da 6 § 1 maddesiyle uyumlu olabileceğine hükmetmiştir (*Moser/Avusturya*, § 101).

407. İç hukukta öngörülen alenilik biçimlerinin, 6 § 1 maddesi anlamında kararların aleni olarak verilmesi şartına uygun olup olmadığının tespit edilmesi için, “her davada, iç hukuk uyarınca kararın açıklanma biçiminin...söz konusu yargılamaların özel nitelikleri ışığında ve 6 § 1 maddesinin amaç ve konusu göz önünde bulundurulmak suretiyle değerlendirilmelidir” (*Pretto ve Diğerleri/İtalya*, § 26 ve *Axen/Almanya*, § 31). Bu bağlamda 6 § 1 maddesince güdülen amaca – yani adil yargılanma hakkının güvence altına alınması için yargının kamu tarafından denetimini sağlama amacına – bir bütün olarak ele alınması gereken yargılamalar esnasında ulaşılmalıdır (*a.g.e.*, § 32)

408. Kararın alenen açıklanmadığı durumlarda, başka araçlarla yeterli aleniyete ulaşıp ulaşılmamış olduğu araştırılmalıdır.

409. Aşağıdaki örneklerde yeterli aleniyete kararın alenen açıklanması dışındaki araçlarla ulaşılmıştır:

- Temyiz taleplerini reddeden kararları alenen açıklamayan üst mahkemeler: Yargıtay’ın kararını veriş biçiminin 6 § 1 maddesinin şartlarını karşılayıp karşılamadığının belirlenmesi için iç hukuk düzeninde yürütülen yargılamaların bütünü ve mahkemenin bu yargılamadaki rolü göz önünde bulundurulmalıdır (*Pretto ve Diğerleri/İtalya*, § 27).

Mahkeme, 6 § 1 maddesinin ihlal edilmediğine karar verirken, davanın aşamasına ve bu mahkemelerin gerçekleştirdiği denetime – ki bu hukuk yönüyle sınırlıydı – ve başvurular açısından sonuçlarda hiçbir değişiklik yapmaksızın alt mahkemelerin kararlarını onama yönünde verdikleri kararlara özellikle dikkat etmiştir. Bu hususlar ışığında, kararın tam metninin, mahkeme yazı işleri müdürlüğüne verilmek suretiyle herkese açık hale getirilmesi (*a.g.e.*, §§ 27-28) veya kendisi alenen verilmiş bir alt mahkeme kararını onayan üst mahkeme kararının duruşma gerçekleştirilmeksizin verilmesi halinde (*Axen/Almanya*, § 32), kararın alenen açıklanması şartının karşılanmış olduğuna kanaat getirmiştir.

- Davanın esasını inceleyen mahkeme: Mahkeme, bir temyiz mahkemesinin, duruşma gerçekleştiren ancak kararını aleni vermemiş olan bir ilk derece mahkemesinin kararını özetleyen ve onayan bir kararı halka açık olarak verdiği bir davada ihlal tespit etmemiştir (*Lamanna/Avusturya*, §§ 33-34);
- Çocukların velayetine ilişkin davalar: Yerel makamların, çocukların ve dava taraflarının özel hayatlarının gizliliğini koruma ve adaletin menfaatlerine hanel getirmekten kaçınma amacıyla yargılamaları gizli olarak yürütmeye haklı olduğu durumlarda ve eğer kararın alenen verilmesi bu amaçlara büyük ölçüde engel olacaksa; menfaati bulunan herhangi bir kişinin, sistematik bir şekilde yayınlanmaları bakımından özel öneme sahip olan kararların tam metnini inceleyebildiği veya elde edebildiği durumlarda – ki bu da, halkın mahkemelerin bu tür davalardaki genel yaklaşımını ve bu kararların alınmasında uygulanan ilkeleri incelemesine olanak verir – , kararların aleni olarak verilmesiyle ilgili 6 § 1 maddesi şartı karşılanmış olur (*B. ve P./Birleşik Krallık*, § 47).

410. Aşağıdaki davalarda kararın alenen açıklanmaması ihlal tespit edilmesiyle sonuçlanmıştır:

- Bir ebeveyn ile bir kamu kurumu arasındaki çocuk velayeti davasında; söz konusu davada hukuki bir menfaati bulunduğunu ortaya koyan kişilere dosya erişimi verilmesi ve özel öneme sahip kararların (çoğunlukla temyiz mahkemeleri veya Yüksek Mahkeme kararları) yayınlanması, aleniyet konusunda 6 § 1 maddesinin koşullarını karşılamaya yetmemiştir (*Moser/Avusturya*, §§ 102-103);
- İlk derece ve ikinci derece mahkemelerinin, tutukluluk nedeniyle bulunulan bir tazminat talebini, kararlarını aleni olarak vermeksizin veya diğer araçlarla yeterli aleniyet sağlanmaksızın gizli olarak incelediği durumlarda (*Werner/Avusturya*, §§ 56-60).

411. Kararın yalnızca sonuç kısmının halka açık bir şekilde okunduğu durumlarda: Kamunun, açıklanmayan gerekçeli karara diğer araçlarla erişim sağlayıp sağlamadığının araştırılması gereklidir; şayet erişim sağlanmışsa, kararın kamu denetimine tabi kılınması için kullanılan aleniyet biçimlerinin incelenmesi gerekir (*Ryakib Biryukov/Rusya*, §§ 38-46 ve içerisinde alıntılanan referanslar, §§ 33-36).

6. Madde Rehberi - Adil Yargılanma Hakkı (medeni hukuk yönü)
Kamunun başvuranın taleplerinin neden reddedildiğini anlamasına olanak verecek gerekçelere erişimi olmadığında, 6 § 1 maddesince güdülen amaca ulaşılmamıştır ([a.g.e.](#), § 45).

C. Yargılamaların uzunluğu

Sözleşme'nin 6 § 1 maddesi

"1. Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ... konusunda karar verecek olan, ... bir mahkeme tarafından, . makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir ..."

412. Sözleşme; davaların "makul bir süre" içerisinde görülmesini şart koşarken, adaletin etkililiğini ve güvenilirliğini tehlikeye sokabilecek gecikmeler olmaksızın uygulanmasının önemini vurgular (H./Fransa, § 58; *Katte Klitsche de la Grange/İtalya*, § 61). 6 § 1 maddesi, Sözleşmeci Devletleri kendi hukuk sistemlerini mahkemelerin 6 § 1 maddesinin çeşitli şartlarına uymasını sağlayacak şekilde düzenlemeye mecbur kılar.

413. Mahkeme; defalarca kez, etkinlik ve güvenilirliğini tehlikeye atabilecek olan adaletin gecikmeksizin tesis edilmesinin önemine vurgu yapmıştır (*Scordino/İtalya* (no. 1) [BD], § 224). Mahkemenin belirli bir Devlette "makul süre" gerekliliğinin ihlallerinin birikmesi nedeniyle Sözleşme ile çelişen bir uygulamayı tespit etmesi halinde, bu durum "6 § 1 maddesinin ihlalini ağırlaştırıcı bir unsur" olarak değerlendirilir (*Bottazzi/İtalya* [BD], § 22; *Scordino /İtalya* (no. 1) [BD], § 225).

1. Yargılamaların uzunluğunun belirlenmesi

414. İlgili sürenin başlangıç noktası ile ilgili olarak, şayet idari bir makama başvuruda bulunulması mahkemede dava açılması için bir önkoşul değilse ki bu durumda söz konusu süre zorunlu ön idari dava içerebilir (*König/Almanya*, § 98; *X./Fransa*, § 31; *Schouten ve Meldrum/Hollanda*, §62*Kress/Fransa* [BD], § 90); süre normalde ilgili mahkeme önünde davanın açıldığı andan itibaren başlar (*Poiss/Avusturya*, § 50; *Bock/Almanya*, § 35).

415. Bu nedenle bazı durumlarda makul süre, davacının uyuşmazlığı getirdiği mahkeme önünde yargılamaları başlatan ilamın çıkarılmasından da önce işlemeye başlayabilir (*Golder/Birleşik Krallık*, § 32 son cümle; *Erkner ve Hofauer/Avusturya*, § 64; *Vilho Eskelinen ve Diğerleri/Finlandiya* [BD], § 65). Bununla birlikte, bu istisnaidir ve örneğin belli ön adımların yargılamalar için gerekli bir başlangıç olduğu durumlarda kabul edilmiştir (*Blake/Birleşik Krallık*, § 40). Katılan tarafın iddialarına ilişkin bir dava için bk: *Nicolae Virgiliu Tănase/Romanya* [BD], §§ 207-208 ve *Koziy/Ukrayna*, § 25).

416. 6 § 1 maddesi aynı zamanda, bütünüyle adli nitelik olmamakla birlikte, bir adli merciinin denetimiyle yakından bağlantılı yargılamalara da uygulanabilir. Örneğin, iki noter önünde nizasız olarak yürütülen, bununla birlikte bir mahkeme tarafından emredilmiş ve onanmış bir miras paylaşırma davasında durum buydu (*Siegel/Fransa*, §§ 33-38). Noterler önünde gerçekleşen yargılamanın süresi bu nedenle makul sürenin hesaplanmasında dikkate alınmıştır.

417. Sürenin ne zaman sona erdiğine gelince, süre genellikle temyiz yargılamaları dâhil olmak üzere söz konusu yargılamalarının bütününe kapsar (*König/Almanya*, § 98 son cümle) ve uyuşmazlığı son erdiren karara kadar sürer (*Poiss/Avusturya*, § 50). Dolayısıyla makul süre şartı, esasa ilişkin kararı müteakip aşamaları dışarıda bırakmayarak, uyuşmazlığın çözüme kavuşturulmasını amaçlayan yasal işlemlerin tüm aşamalarına uygulanır (*Robins/Birleşik Krallık*, §§ 28-29).

418. Herhangi bir mahkeme tarafından verilen bir kararın icrası bu nedenle ilgili sürenin hesaplanması amacıyla yargılamaların ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmelidir (*Martins Moreira/Portekiz*, § 44; *Silva Pontes/Portekiz*, § 33; *Di Pede/İtalya*, § 24). Süre, yargılamalarda savunulan hak gerçekte yürürlük buluncaya kadar işlemeye devam eder (*Estima Jorge/Portekiz*, §§ 36-38).

419. Esas hakkında hükümde bulunmaya yetkisi olmamasına karşın, bir Anayasa Mahkemesi kararının olağan mahkemeler önündeki uyuşmazlığın neticesini etkileyebildiği durumlarda, Anayasa

Mahkemesi önündeki yargılamalar dikkate alınır (*Deumeland/Almanya*, § 77; *Pammel/Almanya*, §§ 51-57; *Süßmann/Almanya* [BD], § 39;). Bununla birlikte, davaları makul süre içerisinde görme yükümlülüğü, olağan bir mahkeme için yorumlandığı gibi yorumlanamaz (*a.g.e.* [BD], § 56; *Oršuš ve Diğerleri/Hırvatistan* [BD], § 109).

420. Son olarak, üçüncü tarafların hukuk yargılamalarına müdahil olması ilgili olarak, şu ayırım yapılmalıdır: Başvuranın iç hukukta yürütülen yargılamalara yalnızca kendi adına müdahil olduğu durumlarda, dikkate alınması gereken süre o tarihten itibaren başlar; buna karşın, eğer başvuran yargılamaları mirasçı sıfatıyla sürdürme niyetini açıklamışsa, yargılama süresinin tamamından şikâyetçi olabilir (*Scordino/İtalya* (no. 1), § 220)

2. Makul süre şartının değerlendirilmesi

a. İlkeler

421. Üye Devletlerin yükümlülükleri: Üye Devletler, her şahsın medeni hak ve yükümlülüklerini ilgilendiren ihtilaflara ilişkin nihai kararın makul bir süre zarfında mahkemeler tarafından verilmesini garanti altına alacak şekilde yargı sistemlerini düzenlemekle yükümlüdür (*Comingersoll S.A./Portekiz* [BD], § 24; *Lupeni Greek Catholic Parish ve Diğerleri/Romanya* [BD], § 142).

422. Davaya özel değerlendirme: 6 § 1 maddesi kapsamına giren yargılama süresinin makullüğü, her davada davanın özel koşullarına göre değerlendirilmelidir (*Frylender/Fransa* [BD], § 43); bu da, genel bir değerlendirme yapılmasını gerektirebilir (*Obermeier/Avusturya*, § 72; *Comingersoll S.A./Portekiz* [BD], § 23; *Nicolae Virgiliu Tănase/Romanya* [BD], § 214).

423. Yargılamanın tamamı göz önünde bulundurulmalıdır (König/Almanya, § 98 son cümle).

- Farklı gecikmeler kendi başına herhangi bir soruna yol açmayabilir de; birlikte ve toplu olarak ele alındıklarında makul sürenin aşılmasıyla sonuçlanabilir (*Deumeland/Almanya*, § 90). Her ne kadar yargılamanın her aşamasının uzunluğu (yaklaşık olarak bir buçuk yıl) makul süre kıstası ile çelişirse de, yargılamaların bütünü uzunluğu aşırı olarak değerlendirilebilir (*Satakunnan Markkinapörssi Oy ve Satamedia Oy/Finlandiya* [BD], §§ 210-11).
- Toplam yargılama süresinin aşırı olmaması kaydıyla, yargılamanın belli bir aşamasında gecikme olmasına izin verilebilir (*Pretto ve Diğerleri/İtalya*, § 37).
- Ulusal makamlar, gecikmelerin usuli hatalardan kaynaklandığı yargılamaların bütünü boyunca faal olabilir (*Nicolae Virgiliu Tănase/Romanya* [BD], § 213).
- Açıklamasız “uzun duraklama dönemleri” kabul edilemez (*Beaumartin/Fransa*, § 33).

424. 6 § 1 maddesinin hazırlık duruşmalarına ya da haksız uygulamayı durdurma kararlarının da dâhil olduğu tedbir kararlarına uygulanabilirliği, belli koşulların karşılanıp karşılanmamasına bağlıdır (*Micallef/Malta* [BD], §§ 83-86).¹⁸

425. Bir meselenin ön karar için Avrupa Birliği Adalet Divanına gönderilmesine ilişkin yargılamalar ulusal makamlar için öngörülen sürenin içine dâhil edilmez (*Pafitis ve Diğerleri/Yunanistan*, § 95; *Satakunnan Markkinapörssi Oy ve Satamedia Oy/Finlandiya* [BD], § 208).

426. Eğer Devlet makul süre sınırı ilkesinin ihlalinin giderilmesi için bir tazmin hukuk yolunu uygulamaya koymuşsa ve hukuk yolu bir bütün olarak incelendiğinde Sözleşme'nin 34. maddesi kapsamında başvuranın “mağdur” sıfatını kaybetmesine yol açmamışsa bu durum 6 § 1 maddesinin makul süre sınırının aşılması nedeniyle ihlal edilmesi kapsamında “ağırlaştırıcı bir neden” teşkil eder (*Scordino/İtalya* (no. 1) [BD], § 225).

b. Ölçütler

¹⁸ . “Kapsam” bölümüne bakınız.

427. Yargılama süresinin makullüğü, Mahkeme içtihatlarınca belirlenen şu ölçütler ışığında değerlendirilmelidir: davanın karmaşıklığı, başvuranın ve ilgili makamların davranışı ve başvuran için uyumsuzlukta neyin önemli olduğu (*Comingersoll S.A./Portekiz* [BD]; *Frylender/Fransa* [BD], § 43; *Sürmeli/Almanya* [BD], § 128; *Lupeni Greek Catholic Parish ve Diğerleri/Romanya* [BD], § 143; *Nicolae Virgiliu Tănase/Romanya* [BD], § 209).

i. Davanın karmaşıklığı

428. Bir davanın karmaşıklığı hem maddi gerçekliğe hem de hukuka ilişkin olabilir (*Katte Klitsche de la Grange/İtalya*, § 55; *Papachelas/Yunanistan* [BD], § 39). Örneğin, davaya çok sayıda tarafın müdahil olmasıyla (H./Birleşik Krallık, § 72) veya toplanması gereken delil unsurlarının çeşitliliğiyle (*Humen/Polonya* [BD], § 63) ilgili olabilir. Bir dava, ulusal düzeyde yeterli emsalinin bulunmaması veya bir Avrupa hukukunun yorumlamasına ilişkin olarak Avrupa Birliği Adalet Divanının bir karar vermesinin beklenmesi gibi gerekçeler temelinde hukuken karmaşık olarak değerlendirilebilir (*Satakunnan Markkinapörssi Oy ve Satamedia Oy/Finlandiya* [BD], § 212). *Nicolae Virgiliu Tănase/Romanya* [BD] davasında, katılan tarafın iddialarına ilişkin olan yargılamalar, çeşitli bilirkişi raporunun hazırlanmasının gerekmesi nedeniyle “olgusal yönden oldukça karmaşık” olarak değerlendirilmiştir.

429. İç hukukta görülen davanın karmaşıklığı, davanın uzun sürmesini açıklayabilir (*Tierce/San Marino*, § 31). Ancak, Mahkeme her ne kadar tasfiye işlemlerini karmaşık olduğunu kabul etse de yaklaşık olarak yirmi beş yıl ve altı ay süren bir süre zarfının “makul süre” ölçütünü karşılamadığına karar vermiştir (*Cipolletta/İtalya*, § 44).

430. Davanın kendisi özellikle karmaşık olmasa da, ulusal kanunda netlik ve öngörülebilirliğin olmaması, söz konusu davanın incelenmesini zor kılabilir ve yargılamaların uzamasına belirleyici bir şekilde katkıda bulunabilir (*Lupeni Greek Catholic Parish ve Diğerleri/Romanya* [BD], § 150).

ii. Başvuranın davranışı

431. 6 § 1 maddesi, başvuranların adli mercilerle aktif bir biçimde işbirliği yapmasını gerektirmez; başvuranlar iç hukuk uyarınca kendilerine sağlanan hukuk yollarını tam olarak kullanmakla (*Erkner ve Hofauer/Avusturya*, § 68) ya da tıbbi durumlarına bağlı sonuçlar nedeniyle de suçlanamazlar (*Nicolae Virgiliu Tănase/Romanya* [BD], § 211). Ancak, ulusal makamlar bu gerekçeler temelinde yargılamaların süresinin uzaması durumunda sorumlu tutulamazlar (*a.g.e.*).

432. İlgili kişinin yalnızca kendisiyle ilgili usuli adımları atmada özen göstermesi, geciktirici hamleler kullanmaktan kaçınması ve yargılama süresinin kısaltılması için iç hukukun sunduğu olanaklardan yararlanması gerekir (*Unión Alimentaria Sanders S.A./İspanya*, § 35).

433. Başvuranların davranışı, davalı Devlete atfedilmesi mümkün olmayan nesnel bir gerçek teşkil eder ve 6 § 1 maddesinde bahsi geçen makul sürenin aşılmış ve aşılmadığının tespit edilmesi amacıyla dikkate alınmalıdır (*Poiss/Avusturya*, § 57; *Wiesinger/Avusturya*, § 57; *Humen/Polonya* [BD], § 66). Bir başvuranın davranışı, tek başına faaliyetsiz geçen dönemleri açıklayamaz.

434. Başvuranın davranışıyla ilgili bazı örnekler:

- a. Savunmalarını hazırlama konusunda taraflarda atiklik olmaması, yargılamaların yavaşlamasına belirleyici şekilde katkıda bulunabilir (*Vernillo/Fransa*, § 34) ya da usuli işlemleri gerçekleştirilirken özenin gösterilmemesi (*Keaney/İrlanda*, §95);
- b. Sık/devamlı avukat değişiklikleri (*König/Almanya*, § 103);
- c. Yargılamaların seyrine etki eden talepler veya ihmaller (*Acquaviva/Fransa*, § 61);
- d. Dostane çözüm sağlama girişimi (*Pizzetti/İtalya*, § 18; *Laino/İtalya* [BD], § 22);
- e. Davanın sehven yargı yetkisi olmayan bir mahkeme önünde açılması (*Beaumartin/Fransa*, § 33);
- f. Çok sayıdaki başvuru ve diğer iddialar ile kanıtlanmış olan ihtilafli tutum (*Pereira da Silva/Portekiz*, §§ 76-79).

435. Yerel makamların bir davalının davranışından sorumlu tutulması mümkün değilse de, taraflardan birinin geciktirmeye yönelik manevralarda bulunması, yetkililerin yargılamaların makul süre içerisinde yürütülmesini temin etme görevlerini ortadan kaldırmaz (*Mincheva/Bulgaristan*, § 68)

iii. Yetkili makamların davranışı

436. Devletler tüm makamlarından, yani sadece yargı organlarından değil tüm kamu kuruluşlarından sorumludur (*Martins Moreira/Portekiz*, § 60). “Makul süre” şartına uyulmadığının tespit edilmesini yalnızca Devlete atfedilebilir gecikmeler açıklayabilir (*Buchholz/Almanya*, § 49; *Papageorgiou/Yunanistan*, § 40; *Humen/Polonya* [BD], § 66). Mahkeme yargılamaları bir bütün olarak değerlendirmektedir. Bu, ulusal makamlar yargılamalarda gecikmeye sebebiyet veren belirli usuli hatalardan sorumlu olsalar da 6. madde kapsamında davayı hızlı bir şekilde inceleme yükümlülüklerini yerine getirmiş olduklarının değerlendirilebileceği anlamına gelmektedir (*Nicolae Virgiliu Tănase/Romanya* [BD], § 211).

437. İnisiyatifin usulen dava taraflarında olduğu ilkesini uygulayan hukuk sistemlerinde dahi, dava taraflarının tutumu, mahkemeleri 6 § 1 maddesinin gerektirdiği ivedi yargılama sağlama yükümlülüğünün ortadan kaldırmaz (*Pafitis ve Diğerleri/Yunanistan*, § 93; *Tierce/San Marino*, § 31; *Sürmeli/Almanya* [BD], § 129).

438. Aynı durum, yargılamalar esnasında bir bilirkişi işbirliğinin gerekli olduğu durumlarda da geçerlidir; davanın hazırlanması ve yargılamanın ivedi şekilde yürütülmesi sorumluluğu hâkim üzerindedir (*Capuano/İtalya*, §§ 30-31; *Versini/Fransa*, § 29; *Sürmeli/Almanya* [BD], § 129).

439. “Makul süre” zarfında karar verilmesi yükümlülüğü bir Anayasa Mahkemesi için de geçerliyse de, bu şekilde uygulandığında olağan bir mahkeme için yorumlandığı şekilde yorumlanamaz. Anayasa’nın koruyucu rolü, bir Anayasa Mahkemesinin zaman zaman, davanın niteliği ve politik ve sosyal anlamda önemi gibi salt davaların kayıt listesine girdiği kronolojik sıradan başka hususları dikkate almasını özellikle gerekli kılar (karşılaştırınız: *Süßmann/Almanya* [BD], §§ 56-58; *Voggenreiter/Almanya*, §§ 51-52; *Oršuš ve Diğerleri/Hırvatistan* [BD], § 109). İlâveten, 6. madde yargılamaların ivedi olmasını gerektirirse de, daha genel bir ilke olan adaletin doğru şekilde tecelli ettirilmesini de vurgular (*Von Maltzan ve Diğerleri/Almanya* (k.k.) [BD], § 132). Bununla birlikte, devamlı bir aşırı yük, yargılamaların aşırı uzun olmasını haklı kılmaz (*Probstmeier/Almanya*, § 64).

440. Hukuk sistemlerini herkesin makul bir süre içerisinde nihai bir karar verilmesini isteme hakkını güvence altına alacak şekilde düzenlemek Üye Devletlerin görevi olduğundan, aşırı bir iş yükü göz önünde bulundurulamaz (*Vocaturu/İtalya*, § 17; *Cappello/İtalya*, § 17). Bununla birlikte, eğer Devlet bu türden istisnai bir durumu ele almak üzere çözüme yönelik makul ve ivedi bir eylemde bulunmuşsa, geçici bir iş yığılması Devlet tarafında sorumluluğa yol açmaz (*Buchholz/Almanya*, § 51). Geçici bir çare olarak düşünülebilecek yöntemler arasında, davaların, açıldıkları tarihe değil, aciliyet ve önemlerine ve bilhassa ilgili kişiler açısından neyin önemli olduğuna istinaden, belli bir sırayla ele alınmasının tercih edilmesi yer alır. Bununla birlikte, bu tür bir dava durumu devam eder ve yapısal organizasyon sorunu haline gelirse, bu tür yöntemler artık yeterli olmaz ve Devletin etkili tedbirler alınmasını güvence altına alması gerekir (*Zimmermann ve Steiner/İsviçre*, § 29; *Guincho/Portekiz*, § 40). Bu türden iş yığılması durumlarının sıradanlaşması, yargılama sürelerinin ölçsüz uzunluğunu haklı kılmaz (*Unión Alimentaria Sanders S.A./İspanya*, § 40).

441. Ayrıca, davaların incelenmesini hızlandırmaya yönelik bir reformun uygulamaya konulması gecikmeleri açıklayamaz; zira Devletler bu tür tedbirlerin yürürlüğe girmesini ve uygulamaya konulmasını, derdest davaların incelemelerinde gecikmelerden kaçınacak şekilde düzenleme yükümlülüğüne sahiptir (*Fisanotti/İtalya*, § 22). Bu bağlamda, aşırı uzun süren yargılamalar sorununa engel olmak veya çözüm sağlamak amacıyla bir üye Devlet tarafından uygulamaya konulan iç hukuk yollarının yeterliliği veya yetersizliği, Mahkeme tarafından belirlenen ilkeler ışığında değerlendirilmelidir (*Scordino/İtalya* (no. 1) [BD], §§ 178 ve müteakip paragraflar ve 223).

442. Başvuranın akli durumu hakkında aşırı yoğun adli faaliyetin görüldüğü bir davada, Devlet makul süre şartına uymamaktan da sorumlu tutulmuştur. Yerel mahkemeler, başvuranın akli dengesini belgeleyen beş rapor bulunmasına ve iki vasilik başvurusunun reddedilmiş olmasına

rağmen bu hususta şüphe duymaya devam etmiş; ayrıca dava dokuz yılı aşkın bir süre devam etmiştir (*Bock/Almanya*, § 47).

443. Baro üyelerinin grevi, tek başına, Sözleşmeciler Devleti “makul süre” şartına uymakla yükümlü kılmaz; ancak Devletin bunun sonucunda ortaya çıkan herhangi bir gecikmeyi azaltmak üzere sarf ettiği çabaların, şarta uyulup uyulmadığının tespit edilmesi amacıyla göz önünde bulundurulması gereklidir (*Papageorgiou/Yunanistan*, § 47).

444. Hâkimlerin her biri davaya aşinalık kazanmakla başlamak zorunda olması nedeniyle devamlı hâkim değişikliği yapılmasının yargılamaları yavaşlattığı durumlarda, bu durum Devletin makul süre şartı konusundaki yükümlülüklerini ortadan kaldırmaz; zira adalet uygulamasının doğru şekilde düzenlenmesini temin etmek Devletin görevidir (*Lechner ve Hess/Avusturya*, § 58).

445. Her ne kadar yerel mahkemelerin ulusal hukuku yorumlanmasını ve uygulanmasını incelemek Mahkemenin görevi olmasa da, Mahkeme daha önce bulunan tespitleri bozan ve kararları alt derece mahkemesine geri gönderen kararların, genellikle alt derece mahkemeleri tarafından yapılan hataların bir sonucu olduğu ve bu tür kararların tekrar edilmesinin adli sistemdeki eksiklikleri işaret edebileceği kanaatindedir (*Lupeni Greek Catholic Parish ve Diğerleri/Romanya* [BD], § 147).

iv. Uyuşmazlıkta önemli olan husus

446. Nitelikleri gereği özellikle ivedilik gerektiren dava kategorilerine örnekler:

- Medeni durum ve ehliyeteye ilişkin davalarda özel önem gösterilmesi gereklidir (*Bock/Almanya*, § 49; *Laino/İtalya* [BD], § 18; *Mikulić/Hırvatistan*, § 44);
- Çocuk velayeti davalarının hızlı bir şekilde ele alınması gereklidir (*Hokkanen/Finlandiya*, § 72; *Niederböster/Almanya*, § 39); zaman geçmesinin ebeveyn-çocuk ilişkisi açısından geri dönüşü olmayan sonuçlarının olması muhtemel durumlarda bu daha da gereklidir (*Tsikakis/Almanya*, §§ 64 ve 68) – benzer şekilde ebeveyn sorumluluğu ve görüşme haklarına ilişkin davalar da özellikle ivedi olunmasını gerektirir (*Paulsen-Medalen ve Sverinsson/İsveç*, § 39; *Laino/İtalya* [BD], § 22); iş ilişkisine ilişkin uyuşmazlıklar, doğaları itibarıyla hızlı karar verilmesini gerektirir (*Vocaturro/İtalya*, § 17; *Ruotolo/İtalya*, § 17 ve *Frydender/Fransa* [BD], § 45). Bu uyuşmazlıklara, serbest mesleğe erişim (*Thlimmenos/Yunanistan* [BD], §§ 60 ve 62), başvuranın bir bütün olarak mesleki geçimi (*König/Almanya*, § 111), başvuranın mesleğinin devam etmesi (*Garcia/Fransa*, § 14), işten çıkarılmaya itiraz (*Buchholz/Almanya*, § 52; *Frylender/Fransa* [BD], § 45), başvuranın işten uzaklaştırılması (*Obermeier/Avusturya*, § 72), görev yerinin değiştirilmesi (*Sartory/Fransa*, § 34) veya işe iadesi (*Ruotolo/İtalya*, § 117) ya da talep edilen tutarın başvuran açısından hayati önemde olması durumu (*Doustaly/Fransa*, § 48) örnek olarak verilebilir. Bu kategori, emekli aylığına ilişkin anlaşmazlıkları içerir (*Borgese/İtalya*, § 18).
- “Tedavisi mümkün olmayan” ve “yaşam süresini kısaltan” bir hastalıktan muzdarip başvuran karşısında yetkililerden istisnai özen göstermeleri istenir (*X./Fransa*, § 47; , *Pailot/Fransa* § 68; ve *A. ve Diğerleri/Danimarka*, §§ 78-81).

447. Diğer emsaller:

- Polis memurları tarafından şiddete maruz bırakıldığını iddia eden bir kişinin ileri sürdüğü şikâyeti incelemede, ilgili adli makamlardan özel ihtimam göstermesi istenmiştir (*Caloc/Fransa*, § 120);
- Başvuranın malul aylığının kaynaklarının büyük kısmını teşkil ettiği davada, başvuranın içerisinde sağlığının kötüleşmesi nedeniyle söz konusu aylığın artırılmasını talep ettiği yargılamalar kendisi için özel öneme sahipti; dolayısıyla ulusal makamlar tarafında özel önem gösterilmesini haklı kılmaktaydı (*Mocié/Fransa*, § 22);
- Fiziksel hasara uğrayan ve yargılamalara müdahil taraf olarak katıldığında 65 yaşında olan bir başvuranın açtığı tazminat davasına ilişkin bir davada, söz konusu mesele yerel makamların özel ilgi göstermesini gerektirmekteydi (*Codarcea/Romanya*, § 89).

6. Madde Rehberi - Adil Yargılanma Hakkı (medeni hukuk yönü)

- Başvuran açısından önemli mesele, eğitim hakkı da olabilir (*Oršuš ve Diğerleri/Hırvatistan* [BD], § 109).

448. Tam aksine, örneğin, bir trafik kazası nedeniyle uğranılan zarara ilişkin olarak tazminat talep edildiği durumlarda özel bir özen gösterilmesine gerek yoktur (*Nicolae Virgiliu Tănase/Romanya* [BD], § 213).

Alıntılanan davaların listesi

Bu Rehberde alıntılanan içtihat, Mahkeme tarafından verilen hüküm ve kararlara ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun (“Komisyon”) karar ve raporlarına atıfta bulunmaktadır.

Aksi belirtilmediği takdirde, tüm atıflar, Mahkemenin bir Dairesi tarafından verilen esasa ilişkin bir karara ilişkindir. “(k.k.)” kısaltması, alıntının kabul edilebilirlik hakkında bir karara ait olduğunu ve “[BD]” kısaltması, davanın Büyük Daire tarafından görüldüğünü göstermektedir.

Bu güncellemenin yayımlandığı tarih itibarıyla Sözleşme’nin 44. maddesi anlamında kesinleşmemiş olan Daire kararları aşağıdaki listede (*) ile işaretlenmiştir. Sözleşme’nin 44 § 2 maddesi aşağıdaki gibidir: “Bir Dairenin kararı aşağıdaki durumlarda kesinleşir:

a) Taraflar davanın Büyük Daireye gönderilmesini istemediklerini beyan ederlerse, veya

b) Karardan itibaren üç ay içinde davanın Büyük

Daireye gönderilmesi istenmezse, veya

c) Büyük Daire bünyesinde oluşturulan kurul 43. madde çerçevesinde sunulan istemi reddederse.” Büyük Daireye gönderme talebinin Büyük Daire Kurulu tarafından kabul edilmesi halinde, Daire kararı değil, akabinde verilen Büyük Daire kararı kesinleşir.

Rehberin elektronik versiyonunda alıntılanan davalar için oluşturulan bağlantı linklerinin yönlendirildiği HUDOC veri tabanı (<http://hudoc.echr.coe.int>), Mahkemenin içtihadına (Büyük Daire, Daire ve Komite hüküm ve kararları, tebliğ edilen davalar, danışma görüşleri ve İçtihat Bilgi Notu’ndan hukuki özetler), Komisyonun içtihadına (kararlar ve raporlar) ve Bakanlar Komitesinin kararlarına erişime imkân sağlamaktadır.

Mahkemenin kararları, resmi dillerinde, yani İngilizce ve/veya Fransızca olarak yayınlanmaktadır. Ayrıca HUDOC veri tabanında, pek çok önemli davanın, Mahkemenin resmi dilleri dışında, otuz yakın dilde tercüme edilmiş versiyonları yer almaktadır ve üçüncü taraflarca oluşturulan yaklaşık yüz çevrim içi içtihat derlemesiyle ilgili bağlantılar bulunmaktadır.

—A—

[A./Birleşik Krallık](#), no. 35373/97, AİHM 2002-X

[A.K./Lihtenştayn](#), no. 38191/12, 9 Temmuz 2015

[A. A. ve Diğerleri/Danimarka](#), 8 Şubat 1996, Karar ve Hükümler Derlemesi 1996-I

[Aćimović/Hırvatistan](#), no. 61237/00, AİHM 2003-XI

[Acquaviva/Fransa](#), 21 Kasım 1995, Seri A no. 333-A

[Adorisio ve Diğerleri/Hollanda](#) (k.k.), no. 47315/13 ve 2 diğer başvuru, 17 Mart 2015

[Aerts/Belçika](#), 30 Temmuz 1998, Karar ve Hükümler Derlemesi 1998-V

[Agrokompleks/Ukrayna](#), no. 23465/03, 6 Ekim 2011

[Air Canada /Birleşik Krallık](#), 5 Mayıs 1995 , Seri A no. 316-A

[Airey /İrlanda](#), 9 Ekim 1979, Seri A no. 32

[Ait-Mouhoub/Fransa](#), 28 Ekim 1998 , Karar ve Hükümler Derlemesi 1998-VIII

[Akashev /Rusya](#), no. 30616/05, 12 Haziran 2008

[Aksoy/Türkiye](#), 18 Aralık 1996, Karar ve Hükümler Derlemesi 1996-VI

- Alaverdyan/Ermenistan* (k.k.), No. 4523/04, 24 Ağustos 2010
- Al-Adsani/Birleşik Krallık*, no. 35763/97, AİHM 2001-XI
- Al-Dulimi ve Montana Management Inc./İsviçre* [BD], no. 5809/08, AİHM 2016
- Alatulkkila ve Diğerleri/Finlandiya* no. 33538/96, 28 Temmuz 2005
- Albert ve Le Compte/Belçika*, 10 Şubat 1983, Seri A No. 58
- Albu ve Diğerleri/Romanya*, no. 34796/09 ve diğer 63 karar, 10 Mayıs 2012
- Aleksandar Sabev/Bulgaristan*, no. 43503/08, 19 Temmuz 2018
- Alexandre/Portekiz*, no. 33197/09, 20 Kasım 2012
- Ali Rıza ve Diğerleri/Türkiye*, no. 30226/10 ve 4diğer karar, 28 Ocak 2020
- Allan Jacobsson/İsveç* (no. 2), 19 Şubat 1998, Karar ve Hükümler Derlemesi 1998-I
- Alminovich/Rusya* (k.k.), no. 24192/05, 20 Ekim 20
- Altay/Türkiye* (no. 2), no 11236/09, 9 Nisan 2019
- Amat-G Ltd ve Mebaghishvili/Gürcistan*, no. 2507/03, AİHM 2005-VIII
- Anagnostopoulos ve Diğerleri/Yunanistan*, no. 39374/98, ECHR 2000-XI
- Anđelković/Sırbistan*, no. 1401/08, 9 Nisan 2013
- Andersson/İsveç*, no. 17202/04, 7 Aralık 2010
- Andrejeva/Letonya* [BD], No. 55707/00, AİHM 2009
- Andret ve Diğerleri/Fransa* (k.k.), No. 1956/02, 25 Mayıs 2004
- Andronicou ve Constantinou/Kıbrıs*, 9 Ekim 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-VI
- Andronikashvili /Gürcistan* (k.k.), no. 9297/08, 22 Haziran 2010
- Ankarcrona/İsveç* (k.k.), no. 35178/97, AİHM 2000-VI
- Anker/İsviçre*, 23 Ekim 1996, Karar ve Hükümler Derlemesi 1996-V
- Annoni di Gussola ve Diğerleri/Fransa*, no. 31819/96 ve diğer 332/93 karar, AİHM 2000-XI
- Apay/Türkiye*, no. 3964/05, 11 Aralık 2007
- APEH Üldözötteinek Szövetség ve Diğerleri/Macaristan*, no. 32367/96, ECHR 2000-X
- Apostol/Gürcistan*, no. 40765/02, AİHM 2006-XIV
- Argyrou ve Diğerleri/Yunanistan* no. 10468/04, 15 Ocak 2009
- Arlewin/İsveç*, no. 22302/10, 1 Mart 2016
- Arnoldi/İtalya*, no. 35637/04, 7 Aralık 2017
- Arvanitakis/Fransa* (k.k.), no. 46275/99, AİHM 2000-XII
- Arvanitakis ve Diğerleri/Yunanistan* (k.k.), no. 21898/10, 26 Ağustos 2014
- Ashingdane/Birleşik Krallık*, 28 Mayıs 1985, Seri A No. 93
- Asnar/Fransa* (no. 2), no. 12316/04, 18 Ekim 2007
- Astikos Kai Paratheristikos Oikodomikos Synetairismos Axiomatikon ve Karagiorgos/Yunanistan* (k.k.), no. 29382/16 ve 489/17, 9 Mayıs 2017
- Astikos Oikodomikos Synetairismos Nea Konstantinoupolis/Yunanistan* (k.k.), no. 37806/02, 20 Ocak 2005
- Atanasova/Bulgaristan*, no. 72001/01, 2 Ekim 2008
- Atanasovski/"Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti"*, no. 36815/03, 14 Ocak 2010
- Ateş Mimarlık Mühendislik A.Ş./Türkiye*, no. 33275/05, 25 Eylül 2012
- Athanassoglou ve Diğerleri/İsviçre* [BD], No. 27644/95, AİHM 2000-IV
- Augusto/Fransa*, no. 71665/01, 11 Ocak 2007
- Aviakompaniya A.T.I., ZAT/Ukrayna*, no. 1006/07, 5 Ekim 2017
- Avotiņš /Letonya* [BD], no. 17502/07, 23 Mayıs 2016
- Axen/Almanya*, 8 Aralık 1983, Seri A no. 72
- Azienda Agricola Silverfunghi S.a.s. ve Diğerleri/İtalya*, no. no. 48357/07 ve 3 diğer başvuru, 24 Haziran 2014
- Azzopardi ve Diğerleri/Malta* (k.k.), no. 16467/17 ve 24115/17, 12 Mart 2019

—B—

- B.ve P./Birleşik Krallık*, no. 36337/97 ve 35974/97, ECHR 2001-III
- Baka/Macaristan* [BD], no. 20261/12, AİHM 2016

Bakan/Türkiye, no. 50939/99, 12 Haziran 2007
Balmer-Schafroth ve Diğerleri/İsviçre, 26 Ağustos 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-IV
Barac ve Diğerleri/Karadağ no. 47974/06, 13 Aralık 2011
Barik Edidi/İspanya (k.k.), no. 21780/13, 26 Nisan 2016
Baydar/Hollanda, no. 55385/14, 24 Nisan 2018
Bayer/Almanya, no. 8453/04, 16 Temmuz 2009
Beaumartin/Fransa, 24 Kasım 1994, Seri A no. 296-B
Beer/Avusturya, no. 30428/96, 6 Şubat 2001
Beian/Romanya (no. 1), No. 30658/05, AİHM 2007-V (alıntılar)
Beles ve Diğerleri/Çek Cumhuriyeti [BD], no. 47273/99, AİHM 2002-IX
Bellet/Fransa, 4 Aralık 1995, Seri A no. 333-B
Bellizzi/Malta, no. 46575/09, 21 Haziran 2011
Beneficio Cappella Paolini/San Marino, No. 40786/98, AİHM 2004-VIII (alıntılar)
Bentham/Hollanda, 23 Ekim 1985, Seri A no. 97
Berger/Fransa, no. 48221/99, AİHM 2002-X (alıntılar)
Bertuzzi/Fransa, no. 36378/97, AİHM 2003-III
Biagioli/San Marino (k.k.), no. 8162/13, 8 Temmuz 2014
Blake/Birleşik Krallık, no. 68890/01, 26 Eylül 2006
Blücher/Çek Cumhuriyeti, no. 58580/00, 11 Ocak 2005
Bochan/Ukrayna, no. 7577/02, 3 Mayıs 2007
Bochan/Ukrayna (no. 2) [BD], no. 22251/08, AİHM 2015
Bock/Almanya, 29 Mart 1989, Seri A no. 150
Borgese/İtalya, 26 Şubat 1992, Seri A no. 228-B
Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda [BD], no. 45036/98, AİHM 2005-VI
Bottazzi/İtalya [BD], no. 34884/97, AİHM 1999-V
Bouilloc/Fransa (k.k.), no. 34489/03, 28 Kasım 2006
Boulois/Lüksemburg [BD], no. 37575/04, AİHM 2012
British-American Tobacco Company Ltd/Hollanda, 20 Kasım 1995, Seri A no. 331
Brualla Gómez de la Torre/İspanya, 19 Aralık 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-VIII
Brudnicka ve Diğerleri/Polonya, no. 54723/00, ECHR 2005-II
Brumărescu/Romanya [BD], no. 28342/95, AİHM 1999-VII
Bryan/Birleşik Krallık, 22 Kasım 1995, Seri A no. 335-A
Buchholz/Almanya, 6 Mayıs 1981, Seri A no. 42
Bufferne/Fransa (k.k.), no. 54367/00, AİHM 2002-III (alıntılar)
Buj/Hırvatistan, no. 24661/02, 1 Haziran 2006
Burdov/Rusya, no. 59498/00, AİHM 2002-III
Burdov/Rusya (no. 2), No. 33509/04, AİHM 2009
Burg ve Diğerleri/Fransa (k.k.), No. 34763/02, ECHR 2003-II
Bursa Barosu Başkanlığı ve Diğerleri/Türkiye, no. 25680/05, 19 Haziran 2018
Buscarini/San Marino (k.k.), no. 31657/96, 4 Mayıs 2000
Buscemi/İtalya, no. 29569/95, AİHM 1999-VI
Buzescu/Romanya, no. 61302/00, 24 Mayıs 2005

—C—

C.G.I.L. ve Cofferati/İtalya (no. 2), no 2/08, 6 Nisan 2010
Caloc/Fransa, no. 33951/96, AİHM 2000-IX
Canela Santiago/İspanya (k.k.), No. 60350/00, 4 Ekim 2001
Cañete de Goñi/İspanya, no. 55782/00, AİHM 2002-VIII
Cappello/İtalya, 27 Şubat 1992, Seri A no. 230-F
Capuano/İtalya, 25 Haziran 1987, Seri A no. 119
Carmel Saliba/Malta, no. 24221/13, 29 Kasım 2016
Cătănciu/Romanya (k.k.), no. 22717/17, 6 Aralık 2018
Cavajda/Çek Cumhuriyeti(k.k.), no. 17696/07, 29 Mart 2011

Central Mediterranean Development Corporation Limited/Malta (no. 2), no. 18544/08, 22 Kasım 2011
Centro Europa 7 S.R.L. ve di Stefano/İtalya [BD], No. 38433/09, AİHM 2012
Černius ve Rinkevičius/Litvanya, no. 73579/17 ve 14620/18, 18 Şubat 2020
Chapman/Belçika (k.k.), No. 39619/06, 5 Mart 2013
Chaudet/Fransa, No. 49037/06, 29 Ekim 2009
Chevol/Fransa, No. 49636/99, AİHM 2003-III
Cavajda/Çek Cumhuriyeti(k.k.), no. 33273/03, 22 Mart 2005
Cipolletta/İtalya, no. 38259/09, 11 Ocak 2018
Clarke/Birleşik Krallık (k.k.), no. 23695/02, AİHM 2005-X (alıntılar)
Clavien/İsviçre (k.k.), no. 16730/15, 12 Eylül 2017
Clinique des Acacias ve Diğerleri/Fransa, no no. 65399/01 ve 3 diğer başvuru, 13 Ekim 2005
Cocchiarella/İtalya [BD], no. 64886/01, AİHM 2006-V
Codarcea/Romanya, no. 31675/04, 2 Haziran 2009
Collectif national d'information et d'opposition à l'usine Melox – Collectif Stop Melox and Mox /Fransa
(k.k.), no. 75218/01, 28 Mart 2006
Colloredo Mannsfeld/Çek Cumhuriyeti, no. 15275/11 ve 76058/12, 15 Aralık 2016
Comingersoll S.A./Portekiz [BD], no. 35382/97, AİHM 2000-IV
Cooper/Birleşik Krallık [BD], no. 48843/99, AİHM 2003-XII
Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A./Hollanda (k.k.), no.
13645/05, AİHM 2009
Cordova/İtalya (no. 1), no. 40877/98, AİHM 2003-I
Cordova/İtalya (no. 2), No. 45649/99, AİHM 2003-I (alıntılar)
Cosmos Maritime Trading and Shipping Agency/Ukrayna, no. 53427/09, 27 Haziran 2019
Crompton/Birleşik Krallık, no. 42509/05, 27 Ekim 2009
Cubanit/Romanya (k.k.), no. 31510/02, 4 Ocak 2007
Cudak/Litvanya [BD], no. 15869/02, AİHM 2010
Cyprus/Türkiye [BD], no. 25781/94, AİHM 2001-IV

—D—

Dağtekin ve Diğerleri/Türkiye no. 70516/01, 13 Aralık 2007
Dalea/Fransa (k.k.), no. 964/07, 2 Şubat 2010
De Bruin/Hollanda (k.k.), no. 9765/09, 17 Eylül 2013
De Geouffre de la Pradelle/Fransa, 16 Aralık 1992, Seri A no. 253-B
De Haan/Hollanda, 26 Ağustos 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-IV
De Haes ve Gijssels/Belçika, 24 Şubat 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-I
Bellet/Belçika, 23 Haziran 1994, Seri A no. 292-A
De Tommaso/İtalya, no. 43395/09, AİHM 2017 (alıntılar)
Del Sol/Fransa, no. 46800/99, AİHM 2002-II
Denisov/Ukrayna [BD], no. 76639/11, 25 Eylül 2018
Deumeland/Almanya, 29 Mayıs 1986, Seri A no. 100
Devinar/Slovenya, no. 28621/15, 22 Mayıs 2018
Deweer/Belçika, 27 Şubat 1980, Seri A no. 35
Dhahbi/İtalya, no. 17120/09, 8 Nisan 2014
Di Pede/İtalya, 26 Eylül 1996, Karar ve Hükümler Derlemesi 1996-IV
Diennet/Fransa, 26 Eylül 1995, Seri A no. 325-A
Dilipak ve Karakaya/Türkiye, no. 7942/05 ve 24838/05, 4 Mart 2014
Dimopulos/Türkiye, no. 37766/05, 2 Nisan 2019
DMD Group, A.S./Slovakya, no. 19334/03, 5 Ekim 2010
Dolca ve Diğerleri/Romanya (k.k.), no. 59282/11 ve 2 diğer başvuru, 4 Eylül 2012
Dombo Beheer B.V./Hollanda, 27 Ekim 1993, Seri A No. 274
Donadze/Gürcistan, no. 74644/01, 7 Mart 2006
Döry/İsveç, no. 28394/95, 12 Kasım 2002
Dos Santos Calado ve Diğerleri/Portekiz, no. 55997/14 ve 3 diğer karar, 31 Mart 2020

Dotta/İtalya (k.k.), no. 38399/97, 7 Eylül 1999
Doustaly/Fransa, 23 Nisan 1998, Karar ve Hükümler Derlemesi 1998-II
Driza/Arnavutluk, no. 33771/02, AİHM 2007-V (alıntılar)
Ducret/Fransa, no. 40191/02, 12 Haziran 2007
Dulaurans/Fransa, no. 34553/97, 21 Mart 2000
Dzhidzheva-Trendafilova/Bulgaristan (k.k.), no. 12628/09, 9 Ekim 2012

—E—

EEG-Slachthuis Verbist Izegem/Belçika (k.k.), no. 60559/00, AİHM 2005-XII
Eiffage S.A. ve Diğerleri/İsviçre (k.k.), no. 1742/05, 15 Eylül 2009
Eisenstecken/Avusturya, no. 29477/95, AİHM 2000-X
Eker/Türkiye, no. 24016/05, 24 Ekim 2017
Elsholz/Almanya [BD], no. 25735/94, AİHM 2000-VIII
Ellès ve Diğerleri/İsviçre no. 12573/06, 16 Aralık 2010
Emesa Sugar N.V./Hollanda (k.k.), no. 62023/00, 13 Ocak 2005
Emine Araç/Türkiye, no. 9907/02, AİHM 2008
Enea/İtalya [BD], no. 74912/01, AİHM 2009
Erkner ve Hofauer/Avusturya, 23 Nisan 1987, Seri A no. 117
Ernst ve Diğerleri/Belçika, no. 33400/96, 15 Haziran 2003
Essaadi/Fransa, no. 49384/99, 26 Şubat 2002
Estima Jorge/Portekiz, 21 Nisan 1998, Karar ve Hükümler Derlemesi 1998-II
Eternit/Fransa (k.k.), no. 20041/10, 27 Mart 2012
Exel/Birleşik Krallık, no. 48962/99, 5 Temmuz 2005

—F—

Fabris/Fransa [BD], no. 16574/08, AİHM 2013 (alıntılar)
Farange S.A./Fransa (k.k.), no. 77575/01, 14 Eylül 2004
Fayed/Birleşik Krallık, 21 Eylül 1994, Seri A no. 294-B
Fazia Ali/Birleşik Krallık, no. 40378/10, 20 Ekim 2015
Fazlı Aslaner/Türkiye, no. 36073/04, 4 Mart 2014
Fazliyski/Bulgaristan, no. 40908/05, 16 Nisan 2013
Feldbrugge/Hollanda, 29 Mayıs 1986, Seri A no. 99
Fernandes de Oliveira/Portekiz [BD], no. 78103/14, 31 Ocak 2019
Ferrazzini/İtalya [BD], no. 44759/98, AİHM 2001-VII
Ferreira Alves/Portekiz (no. 3), no. 25053/05, 21 Haziran 2007
Fisanotti/İtalya, 23 Nisan 1998, Karar ve Hükümler Derlemesi 1998-II
Fischer/Avusturya, 26 Nisan 1995, Seri A no. 312
Fiume/İtalya, no. 20774/05, 30 Haziran 2009
Flux/Türkiye (no. 2), no. 31001/03, 3 Temmuz 2007
Fociac/Romanya, no. 2577/02, 3 Şubat 2005
Fodor/Almanya (k.k.), no. 25553/02, 11 Aralık 2006
Fogarty/Birleşik Krallık [BD], no. 37112/97, AİHM 2001-XI (alıntılar)
Forrer-Niedenthal/Almanya, no. 47316/99, 20 Şubat 2003
Fraile Iturralde/İspanya (k.k.), no. 66498/17, 7 Mayıs 2019
Frantzeskaki/Yunanistan (k.k.), no. no. 57275/17 ve 2 diğer başvuru, 12 Şubat 2019
Fredin/İsveç (no. 2), 23 Şubat 1994, Seri A no. 283-A
Fretté/Fransa, no. 36515/97, AİHM 2002-I
Frezadou/Yunanistan, no. 2683/12, 8 Kasım 2018
Frydlender/Fransa [BD], no. 30979/96, AİHM 2000-VII
Fuklev/Ukrayna, no. 71186/01, 7 Haziran 2005

—G—

G.L. ve S.L./Fransa (k.k.), no. 58811/00, AİHM 2003-III(alıntılar)
Gajtani/İsviçre, no. 43730/07, 9 Eylül 2014
Ganci/İtalya, no. 41576/98, AİHM 2003-XI
Garcia/Fransa, no. 41001/98, 26 Eylül 2000
García Manibardo/İspanya, no. 38695/97, AİHM 2000-II
García Ruiz/İspanya [BD], no. 30544/96, AİHM 1999-I
Gaspari/Slovenya, no. 21055/03, 21 Haziran 2009
Gautrin ve Diğerleri/Fransa, 20 Mayıs 1998, Karar ve Hükümler Derlemesi 1998-III
Georgel ve Georgeta Stoicescu/Romanya, no. 9718/03, 26 Temmuz 2011
Georgiadis/Yunanistan, 29 Mayıs 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-III
Geraguyn Khorhurd Patgamavorakan Akumb/Ermenistan (k.k.), no. 11721/04, 14 Nisan 2009
Gerasimov ve Diğerleri/Rusya, no. 29920/05 ve 10 diğer karar, 1 Temmuz 2014
Gnahoré/Fransa, no. 40031/98, AİHM 2000-IX
Göç/Türkiye [BD], no. 36590/97, AİHM-2002-V
Golder/Birleşik Krallık, 21 Şubat 1975, Seri A no. 18
Golubović/Hırvatistan, no. 43947/10, 27 Kasım 2012
Gorou/Yunanistan (no. 2)[BD], no 12686/03, 20 Mart 2009
Gorraiz Lizarraga ve Diğerleri/İspanya, no. 62543/00, AİHM 2004-III
Grace Gatt/Malta, no. 46466/16, 8 Ekim 2019
Granos Organicos Nacionales S.A./Almanya, no. 19508/07, 22 Mart 2012
Gülmez/Türkiye, no. 16330/02, 20 Mayıs 2008
Guigue ve GEN-CFDT/Fransa (k.k.), no. 59821/00, AİHM 2004-I
Guincho/Portekiz, 10 Temmuz 1984, Seri A no. 81
Gurov/Moldova, no. 36455/02, 11 Temmuz 2006
Gutfreund/Fransa, no. 45681/99, AİHM 2003-VII

—H—

H./Belçika, 30 Kasım 1987, Seri A no. 127-B
H./Fransa, 24 Ekim 1989, Seri A no. 162-A
H./Birleşik Krallık, 8 Temmuz 1987, Seri A no. 120
Håkansson ve Stureson/İsveç, 21 Şubat 1990, Seri A no. 171-A
Harisch/Almanya, no. 50053/16, 11 Nisan 2019
Hasan Tunç ve Diğerleri/Türkiye no. 19074/05, 31 Ocak 2017
Hayati Çelebi ve Diğerleri/Türkiye no. 582/05, 9 Şubat 2016
Helle/Finlandiya, 19 Aralık 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-VIII
Helmerts/İsveç, 29 Ekim 1991, Seri A no 212-A
Hentrich/Fransa, 22 Eylül 1994, Seri A no. 296-A
Herma/Almanya (k.k.), no. 54193/07, 8 Aralık 2009
Hesse-Anger ve Anger ve Diğerleri/Almanya (k.k.), no. 45835/99, AİHM 2001-VI
Hiro Balani/İspanya, 9 Aralık 1994, Seri A no. 303-B
Hirvisaari/Finlandiya, no. 49684/99, 27 Eylül 2001
Hokkanen/Finlandiya, 23 Eylül 1994, Seri A no. 299-A
 Holding ve Barnes PLC/Birleşik Krallık (k.k.), no. 2352/02, AİHM 2002-IV
Holub/Birleşik Krallık, no. 24880/05, 14 Aralık 2010
Hôpital local Saint-Pierre d'Oléron ve Diğerleri/Fransa, no. no. 18096/12 ve 20 diğer başvuru, 8 Kasım 2018
Hornsby/Yunanistan, 19 Mart 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-II
Hotter/Avusturya (k.k.), no. 18206/06, 7 Ekim 2010
Hudáková ve Diğerleri/Slovakya no. 23083/05, 27 Nisan 2010
Humen/Polonya [BD], no. 26614/95, 15 Ekim 1999
Hurter/İsviçre, no. 53146/99, 15 Aralık 2005

— I —

I.T.C.Ltd/Malta (k.k.), no. 2629/06, 11 Aralık 2007
Igranov ve Diğerleri/Rusya, no. 63246/10, 9 Ocak 2018
Ilseher/Almanya [BD], no. 10211/12 ve 27505/14, 4 Aralık 2018
Immeubles Groupe Kosser/Fransa, no. 38748/97, 21 Mart 2002
Immobiliare Saffi/İtalya [BD], no. 22774/93, AİHM 1999-V
Indra/Slovakya, no. 46845/99, 1 Şubat 2005
Işyar/Bulgaristan, no. 391/03, 20 Kasım 2008
Ivan Atanasov/Bulgaristan, no. 12853/03, 2 Aralık 2010

— J —

Jahnke ve Lenoble/Fransa (k.k.), no. 40490/98, AİHM 2000-IX
James ve Diğerleri/Birleşik Krallık, 21 Şubat 1986, Seri A no. 98
John/Almanya (k.k.), no. 15073/03, 13 Şubat 2007
Jurisc VE Collegium Mehrerau/Avusturya, no. 62539/00, 27 Temmuz 2006

— K —

K.D.B./Hollanda, 27 Mart 1998, Karar ve Hükümler Derlemesi 1998-II
K.S./Finlandiya, no. 29346/95, 31 Mayıs 2001
Kakamoukas ve Diğerleri/Yunanistan [BD], no. 38311/02, 15 Şubat 2008
Kalogeropoulou ve Diğerleri/Yunanistan ve Almanya (k.k.), no. 59021/00, AİHM 2002-X
Kamenos/Kıbrıs, no. 147/07, 31 Ekim 2017
Kamenova/Bulgaristan, no. 62784/09, 12 Temmuz 2018
Károly Nagy/Macaristan [BD], no. 56665/09, AİHM 2017
Katte Klitsche de la Grange/İtalya, 27 Ekim 1994, Seri A no. 293-B
Kemmache/Fransa (no. 3), 24 Kasım 1994, Seri A no. 296-C
Kerojärvi/Finlandiya, 19 Temmuz 1995, Seri A no. 322
Kılıç ve Diğerleri/Türkiye no. 33162/10, 3 Aralık 2013
Kingsley/Birleşik Krallık [BD], no. 35605/97, AİHM 2002-IV
Kleyn ve Diğerleri/Hollanda [BD], no. 39343/98 ve 3 diğer başvuru, AİHM 2003-VI
Kök/Türkiye, no. 1855/02, 19 Ekim 2006
König/Almanya, 28 Haziran 1978, Seri A no. 27
Konkurrenten.no AS/Norveç (k.k.), no. 47341/15, 5 Kasım 2019
Koottummel/Avusturya, no. 49616/06, 10 Aralık 2009
Kožemiakina/Litvanya, no. 231/15, 2 Ekim 2018
Kraska/İsviçre, 19 Nisan 1993, Seri A no. 254-B
Krčmář ve Diğerleri/Çek Cumhuriyeti, no. 35376/97, AİHM 2002-IX
Kress/Fransa [BD], no. 39594/98, AİHM 2001-VI
Kreuz/Polonya, no. 28249/95, AİHM 2001-VI
Kübler/Almanya, no. 32715/06, 13 Ocak 2011
Kukkonen/Finlandiya (no. 2), no 47628/06, 13 Ocak 2009
Kunert/Polonya, no. 8981/14, 4 Nisan 2019
Kurşun/Türkiye, no. 22677/10, 30 Ekim 2018
Kushoglu/Bulgaristan, no. 48191/99, 10 Mayıs 2007
Kuzhelev ve Diğerleri/Rusya, no. 64098/09 ve 6 diğer karar, 15 Ekim 2019
Kutić/Hırvatistan, no. 48778/99, AİHM 2002-II
Kyprianou/Kıbrıs [BD], no. 73797/01, AİHM 2005-XIII
Kyrtatos/Yunanistan, no. 41666/98, AİHM 2003-VI (alıntılar)

—L—

- L./Birleşik Krallık* (k.k.), no. 34222/96, AİHM 1999-VI (alıntılar)
L'Érablère A.S.B.L./Belçika, no. 49230/07, AİHM 2009
Lady S.R.L./Moldova Cumhuriyeti, no. 39804/06, 23 Ekim 2018
Laidin/Fransa (no. 2), no. 39282/98, 7 Ocak 2003
Laino/İtalya [BD], no. 33158/96, AİHM 1999-I
Lamanna/Avusturya, no. 28923/95, 10 Temmuz 2001
Langborger/İsveç, 22 Haziran 1989, Seri A no. 155
Laskowska/Polonya, no. 77765/01, 13 Mart 2007
Lavents/Letonya Cumhuriyeti, no. 58442/00, 28 Kasım 2002
Le Calvez/Fransa, 29 Temmuz 1998, Karar ve Hükümler Derlemesi 1998-V
Le Compte, Van Leuven ve De Meyere/Belçika, 23 Haziran 1981, Seri A no. 43
Lechner and Hess /Avusturya, 23 Nisan 1987, Seri A no. 118
Letinčić/Hırvatistan, no. 7183/11, 3 Mayıs 2016
Levages Prestations Services/Fransa, 23 Ekim 1996, Karar ve Hükümler Derlemesi 1996-V
Libert/Belçika (k.k.), no. 44734/98, 8 Temmuz 2004
Liga Portuguesa de Futebol Profissional/Portekiz (k.k.), no. 49639/09, 3 Nisan 2012
Lithgow ve Diğerleri/Birleşik Krallık, 8 Temmuz 1986, Seri A no. 102
Lobo Machado/Portekiz, 20 Şubat 1996, Karar ve Hükümler Derlemesi 1996-I
Loiseau/Fransa (k.k.), no. 46809/99, AİHM 2003-XII
López Ribalda ve Diğerleri/İspanya, [BD], no. 1874/13 ve 8567/13, 17 Ekim 2019
Lorenzetti/İtalya, no. 32075/09, 10 Nisan 2012
Luka/Romana, no. 34197/02, 21 Temmuz 2009
Lunari/İtalya, no. 21463/93, 11 Ocak 2001
Lundevall/İsveç, no. 38629/97, 12 Kasım 2002
Luordo/İtalya, no. 32190/96, AİHM 2003-IX
Lupaş ve Diğerleri/Romanya, no. 1434/02 ve 2 diğer başvuru, AİHM 2006-XV (alıntılar)
Lupeni Greek Catholic Parish ve Diğerleri/Romanya [BD], no. 76943/11, AİHM 2016 (alıntılar)

—M—

- Maaouia/Fransa* [BD], no. 39652/98, AİHM 2000-X
Mackay ve BBC İskoçya/ Birleşik Krallık, no. 10734/05, 7 Aralık 2010
Magomedov ve Diğerleri/Rusya, no. 33636/09 ve diğer 9 başvuru, 28 Mart 2017
Majorana/İtalya (k.k.), no. 75117/01, 26 Mayıs 2005
Malhous/Çek Cumhuriyeti[BD], no. 33071/96, 12 Temmuz 2001
Mamatkulov ve Askarov/Türkiye [BD], no. 46827/99 ve 46951/99, AİHM 2005-I
Manoilescu ve Dobrescu/Romanya ve Rusya (k.k.), no. 60861/00, AİHM 2005 VI
Mantovanelli/Fransa, 18 Mart 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-II
Markovic ve Diğerleri/İtalya [BD], no. 1398/03, AİHM 2006-XIV
Martinie/Fransa [BD], no. 58675/00, AİHM 2006-VI
Martins Moreira/Portekiz, 26 Ekim 1988, Seri A no. 143,
Marušić/Hırvatistan (k.k.), no. 79821/12, 23 Mayıs 2017
Masson ve Van Zon/Hollanda, 28 Eylül 1995, Seri A no. 327-A
Matheus/Fransa, no. 62740/00, 31 Mart 2005
Mats Jacobsson/İsveç, 28 Haziran 1990, Seri A no. 180-A
McElhinney/İrlanda [BD], no. 31253/96, AİHM 2001-XI (alıntılar)
McGinley ve Diğerleri/Birleşik Krallık, 9 Haziran 1998, Karar ve Hükümler Derlemesi 1998-III
McGonnell/Birleşik Krallık, no. 28488/95, AİHM 2000-II
McMichael/Birleşik Krallık, 24 Şubat 1995, Seri A no. 307-B
McVicar/Birleşik Krallık, no. 46311/99, AİHM 2002-III
Melnyk/Ukrayna, no. 23436/03, 28 Mart 2006
Menchinskaya/Rusya, no. 42454/02, 15 Ocak 2009

Mercieca ve Diğerleri/Malta, no. 21974/07, 14 Haziran 2011
Mérigaud/Fransa, no. 32976/04, 24 Eylül 2009
Mežnarić/Hırvatistan, no. 71615/01, 15 Temmuz 2005
Micallef/Malta [BD], no. 17056/06, AİHM 2009
Miessen/Belçika, no. 31517/12, 18 Ekim 2016
Mihova/İtalya (k.k.), no. 25000/07, 30 Mart 2010
Mikhno/Ukrayna, no. 32514/12, 1 Eylül 2016
Mikulić/Hırvatistan, no. 53176/99, AİHM 2002-I
Milatová ve Diğerleri/Çek Cumhuriyeti [BD], no. 61811/00, AİHM 2005-V
Miller/İsveç, no. 55853/00, 8 Şubat 2005
Mincheva/Bulgaristan, no. 21558/03, 2 Eylül 2010
Miragall Escolano ve Diğerleri/İspanya, no. 38366/97 ve 9 diğer başvuru, AİHM 2000-I
Mirojubovs ve Diğerleri/Letonya, no. 798/05, 15 Eylül 2009
Mirovni İnstitut/Slovenya, no. 32303/13, 13 Mart 2018
Miryana Petrova/Bulgaristan, no. 57148/08, 21 Temmuz 2016
Mocié/Fransa, no. 46096/99, 8 Nisan 2003
Molla Sali/Yunanistan [BD], no. 20452/14, 19 Aralık 2018
Morawska/Polanya (k.k.), no. 3508/12, 7 Ocak 2020
Moreira de Azevedo/Portekiz, 23 Ekim 1990, Seri A no. 189
Moreira Ferreira/Portekiz (no. 2) [BD], no. 19867/12, AİHM 2017 (alıntılar)
Morel/Fransa, no. 34130/96, AİHM 2000-VI
Moroko/Rusya, no. 20937/07, 12 Haziran 2008
Moser/Avusturya, no. 12643/02, 21 Eylül 2006
Mosteanu ve Diğerleri/Romanya, no. 33176/96, 26 Kasım 2002
Munteanu/Romanya (k.k.), no. 54640/13, 11 Şubat 2020
Mustafa Tunç ve Fecire Tunç/Türkiye [BD], no. 24014/05, 14 Nisan 2015
Musumeci/İtalya, no. 33695/96, 11 Ocak 2005
Mutu ve Pechstein/İsviçre, no. 40575/10 ve 67474/10, 2 Ekim 2018 Salı

—N—

Naït-Liman/İsviçre [BD], no. 51357/07, 15 Mart 2018
National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society and Yorkshire Building Society/Birleşik Krallık, 23 Ekim 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-VII
Nazsız/Türkiye (k.k.), no. 22412/05, 26 Mayıs 2009
Ndayegamiye-Mporamazina/İsviçre, no. 16874/12, 5 Şubat 2019
Nedelcho Popov/Bulgaristan, no. 61360/00, 22 Kasım 2007
Nejdet Şahin ve Perihan Şahin/Türkiye [BD], no. 13279/05, 6 Ekim 2011
Nicholas/Kıbrıs, no. 63246/10, 9 Ocak 2018
Nicholas/Kıbrıs (k.k.), no. 37371/97, 14 Mart 2000
Nicolae Virgiliu Tănase/Romanya [BD], no. 41720/13, 25 Haziran 2019
Nideröst-Huber/İsviçre, 18 Şubat 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-I
Niederböster/Almanya, no. 39547/98, AİHM 2003-IV (alıntılar)
Nikolyan/Ermenistan, no. 74438/14, 3 Ekim 2011
Nunes Dias/Portekiz (k.k.), no. 2672/97 ve 69829/97, AİHM 2003-IV

—O—

Obermeier/Avusturya, 28 Haziran 1990, Seri A no. 179
Oerlemans/Birleşik Krallık, 27 Kasım 1991, Seri A no. 219
OGIS-Institut Stanislas, OGEC Saint-Pie X and Blanche de Castille ve Diğerleri/Fransa, no. 42219/98 ve 54563/00, 27 Mayıs 2004
Ohneberg/Avusturya, no. 10781/08, 18 Eylül 2012

Okyay ve Diğerleri/Türkiye, no. 36220/97, AİHM 2005-VII
Oleksandr Volkov/Ukrayna, no. 21722/11, AİHM 2013
Oleynikov/Rusya, no. 36703/04, 14 Mart 2013
Olsson/İsveç (no. 1), 24 Mart 1988, Seri A no. 130
Olujić/Hırvatistan, no. 22330/05, 5 Şubat 2009
Organisation nationale des syndicats d'infirmiers libéraux (ONIL)/Fransa (k.k.), no. 39971/98, AİHM 2000-IX
Oršuš ve Diğerleri/Hırvatistan [BD], no. 15766/03, AİHM 2010
Ortenberg/Avusturya, 25 Kasım 1994, Seri A no. 295-B
Osinger/Avusturya, no. 54645/00, 24 Mart 2005
Osman/Birleşik Krallık, 28 Ekim 1998, Karar ve Hükümler Derlemesi 1998-VIII
Ouzounis ve Diğerleri/Yunanistan, no. 49144/99, 18 Nisan 2002

—P—

P., C. ve S./Birleşik Krallık, no. 56547/00, AİHM 2002-VI
Pabla Ky/Finlandiya, no. 47221/99, AİHM 2004-V
Pafitis ve Diğerleri/Yunanistan, 26 Şubat 1998, Karar ve Hükümler Derlemesi 1998-I
Paksas/Litvanya [BD], no. 34932/04, AİHM 2011
Pammel/Almanya, 1 Temmuz 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-IV
Panjeheighalehei/Danimarka (k.k.), no. 11230/07, 13 Ekim 2009
Papachelas/Yunanistan [BD], no. 31423/96, AİHM 1999-II
Papageorgiou/Yunanistan, 22 Ekim 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-VI
Papon/Fransa (k.k.), no. 344/04, AİHM 2005-XI
Parlov-Tkalčić/Hırvatistan, no. 24810/06, 22 Aralık 2009
Parol/Polonya, no. 65379/13, 11 Ekim 2018
Pasquini/San Marino, no. 50956/16, 2 Mayıs 2019
Paulsen-Medalen ve Svensson/İsveç, 19 Şubat 1998, Karar ve Hükümler Derlemesi 1998-I
Pedro Ramos/İsviçre, no. 10111/06, 14 Ekim 2010
Peleki/Yunanistan*, no. 69291/12, 5 Mart 2020
Pellegrin/Fransa [BD], no. 28541/95, AİHM 1999-VIII
Pellegrini/İtalya, no. 30882/96, AİHM 2001-VIII
Peñafiel Salgado/İspanya (k.k.), no. 65964/01, 16 Nisan 2002
Pereira da Silva/Portekiz, no. 77050/11, 22 Mart 2016
Perez/Fransa [BD], no. 47287/99, AİHM 2004-I
Pérez de Rada Cavanilles/İspanya, 28 Ekim 1998, Karar ve Hükümler Derlemesi 1998-VIII
Peruš/Slovenya, no. 35016/05, 27 Eylül 2012
Pescador Valero/İspanya, no. 62435/00, AİHM 2003-VII
Petko Petkov/Bulgaristan, no. 2834/06, 19 Şubat 2013
Pétur Thór Sigurðsson/İzlanda, no. 39731/98, AİHM 2003-IV
Philis/Yunanistan (no. 1), 27 Ağustos 1991, Seri A no. 209
Philis/Yunanistan (no. 2), 27 Haziran 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-IV
Pierre-Bloch/Fransa, 21 Eylül 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-VI
Pini ve Diğerleri/Romanya, no. 78028/01 ve 78030, AİHM 2004-V (alıntılar)
Pizzetti/İtalya, 26 Şubat 1993, Seri A no. 257-C
Platakou/Yunanistan, no. 38460/97, AİHM 2001-I
Pocius/Litvanya, no. 35601/04, 6 Temmuz 2010
Podbielski and PPU Polpure/Polonya, no. 39199/98, 26 Temmuz 2005
Poiss/Avusturya, 23 Nisan 1987, Seri A no. 117
Polyakh ve Diğerleri/Ukrayna, no. 58812/15 ve 4 diğer karar, 17 Ekim 2019
Pönkä/Estonya, no. 64160/11, 8 Kasım 2016
Potocka ve Diğerleri/Polonya, no. 33776/96, AİHM 2001-X
Pravednaya/Rusya, no. 69529/01, 18 Kasım 2004
Preda ve Dardari/İtalya (k.k.), no. 28160/95 ve 28382/95, AİHM 1999-III

Pretto ve Diğerleri/İtalya, 8 Aralık 1983, Seri A no. 71
Pridatchenko ve Diğerleri/Rusya, no. 2191/03 ve 3 diğer başvuru, 21 Haziran 2007
Prince Hans-Adam II of Liechtenstein/Almanya [BD], no. 42527/98, AİHM 2001-VIII
Probstmeier/Almanya, 1 Temmuz 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-IV
Procola/Lüksemburg, 28 Eylül 1995, Seri A no. 326
Prodan/Moldova, no. 49806/99, AİHM 2004-III (alıntılar)
Pudas/İsveç, 27 Ekim 1987, Seri A no. 125-A
Puolitaival ve Pirttiaho/Finlandiya no. 54857/00, 23 Kasım 2004

—R—

R.P. ve Diğerleri/Birleşik Krallık, no. 38245/08, 9 Ekim 2012
Ramljak/Hırvatistan, no. 5856/13, 27 Haziran 2017
Ramos Nunes de Carvalho e Sá/Portekiz [BD], no. 55391/13 ve 2 diğer başvuru, 6 Kasım 2018
Raylyan/Rusya, no. 22000/03, 15 Şubat 2007
Regner/Çek Cumhuriyeti[BD], no. 35289/11, 19 Eylül 2017
Refah Partisi ve Diğerleri/Türkiye (k.k.), no. 41340/98 ve 3 diğer başvuru, 3 Ekim 2000
Repcevirág Szövetkezet/Macaristan, no. 70750/14, 30 Nisan 2019
Reuther/Almanya (k.k.), no. 74789/01, AİHM 2003-IX
Ringeisen/Avusturya, 16 Temmuz 1971, Seri A no. 13
Robins/Birleşik Krallık, 23 Eylül 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-V
Roche/Birleşik Krallık [BD], 32555/96, AİHM 2005-X
Rolf Gustafson/İsveç, 1 Temmuz 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-IV
Romańczyk/Fransa, no. 7618/05, 18 Kasım 2010
Rozalia Avram/Romanya, no. 19037/07, 16 Eylül 2014
RTBF/Belçika, no. 50084/06, AİHM 2011
Ruianu/Romanya, no. 34647/97, 17 Haziran 2003
Ruiz-Mateos/İspanya, 23 Haziran 1993, Seri A no. 262
Ruiz Torija/İspanya, 9 Aralık 1994, Seri A no. 303-A
Ruotolo/İtalya, 27 Şubat 1992, Seri A no. 230-D
Rustavi 2 Broadcasting Company Ltd ve Diğerleri/Gürcistan*, no 16812/17, 18 Temmuz 2019
Ryabykh/Rusya, no. 52854/99, AİHM 2003-IX
Ryakib Biryukov/Rusya, no. 14810/02, AİHM 2008

—S—

Sabeh El Leil/Fransa [BD], no. 34869/05, 29 Haziran 2011
Sabin Popescu/Romanya, no. 48102/99, 2 Mart 2004
Sablon/Belçika, no. 36445/97, 10 Nisan 2001
Saccoccia/Avusturya (k.k.), no. 69917/01, 5 Temmuz 2007
Saccoccia/Avusturya, no. 69917/01, 18 Aralık 2008
Sacilor Lormines/Fransa, no. 65411/01, AİHM 2006-XIII
Sailing Club of Chalkidiki "I Kelyfos"/Yunanistan, no. 6978/18 ve 8547/18, 21 Kasım 2019
Sakellaropoulos/Yunanistan (k.k.), no. 38110/08, 6 Ocak 2011
Salesi/İtalya, no. 26 Şubat 1993, Seri A no. 257-E
Salomonsson/İsveç, no. 38978/97, 12 Kasım 2002
San Leonard Band Club/Malta, no. 77562/01, AİHM 2004-IX
Sanglier/Fransa, no. 50342/99, 27 Mayıs 2003
Sanofi Pasteur/Fransa, no. 25137/16, 13 Şubat 2020
Santambrogio/İtalya, no. 61945/00, 21 Eylül 2004
Santos Pinto/Portekiz, no. 39005/04, 20 Mayıs 2008
Saoud/Fransa, no. 9375/02, 9 Eylül 2007
Sara Lind Eggertsdóttir/İzlanda, no. 31930/04, 5 Temmuz 2007

Sartory/Fransa, no. 40589/07, 24 Eylül 2009

Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy/Finlandiya [BD], no. 931/13, AİHM 2017 (alıntılar)

Savino ve Diğerleri/İtalya, no. 17214/05 ve 2 diğer başvuru, 28 Nisan 2009

Savitskiy/Ukrayna, no. 38773/05, 26 Temmuz 2012

Schipani ve Diğerleri/İtalya no. 38369/09, 21 Temmuz 2015

Schouten ve Meldrum/Hollanda, 9 Aralık 1994, Seri A no. 304

Schuler-Zraggen/İsviçre, 24 Haziran 1993, Seri A no. 263,

Scordino/İtalya (no. 1) [BD], no. 36813/97, AİHM 2006-V

Sdružení Jihočeské Matky/Çek Cumhuriyeti(k.k.), no. 19101/03, 10 Temmuz 2006

Selin Aslı Öztürk/Türkiye no. 39523/03, 13 Ekim 2009

Selmani ve Diğerleri/Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti, no. 67259/14, AİHM 2002-IX

Sharxhi ve Diğerleri/Arnavutluk no. 10613/16, 11 Ocak 2018

Siatkowska/Polonya, no. 8932/05, 22 Mart 2007

Siegel/Fransa, no. 36350/97, AİHM 2000-XII

Siegler/Romanya, no. 23456/04, 16 Nisan 2013

Siglas/Yunanistan, no. 19754/02, 22 Eylül 2005

Sigma Radio Television Ltd/Kıbrıs, no. 32181/04 ve 35122/05, 21 Temmuz 2011

Šikić/Hırvatistan, no. 9143/08, 15 Temmuz 2010

Silva Pontes/Portekiz, 23 Mart 1994, Seri A no. 286-A

Sine Tsaggarakis A.E.E./Yunanistan, no. 17257/13, 23 Mayıs 2019

Skorobogatykh/Rusya (k.k.), no. 37966/02, 8 Haziran 2006

Słomka/Polonya, no. 68924/12, 6 Aralık 2018

Smirnov/Rusya (k.k.), no. 14085/04, 6 Temmuz 2006

Société anonyme d'habitations à loyers modérés Terre et Famille/Fransa (k.k.), no. 62033/00,
17 Şubat 2004

Sokurenko ve Strygun/Ukrayna, no. 29458/04 ve 29465/04, 20 Temmuz 2006

Sommerfeld/Almanya [BD], no. 31871/96, AİHM 2003-VIII (alıntılar)

Somorjai/Macaristan, no. 60934/13, 28 Ağustos 2018

Sotiris ve Nikos Koutras ATTEE/Yunanistan, no. 39442/98, AİHM 2000-XII

Sovtransavto Holding/Ukrayna, no. 48553/99, AİHM 2002-VII

Speil/Avusturya (k.k.), no. 42057/98, 5 Eylül 2002

Sporrong ve Lönnroth/İsveç, 23 Eylül 1982, Seri A no. 52

Sramek/Avusturya, 22 Ekim 1984, Seri A no. 84

Stanev/Bulgaristan [BD], no. 36760/06, AİHM 2012

Stankiewicz/Polonya, no. 46917/99, AİHM 2006-VI

Stankov/Bulgaristan, no. 68490/01, 12 Temmuz 2007

Star Cate Epilekta Gevmata ve Diğerleri/Yunanistan (k.k.), no. 54111/07, 6 Temmuz 2010

Staroszczyk/Polonya, no. 59519/00, 22 Mart 2007

Stavroulakis/Yunanistan (k.k.), no. 22326/10, 28 Ocak 2014

Steck-Risch ve Diğerleri/Lihtenştayn, no. 63151/00, 19 Mayıs 2005

Steel ve Morris/Birleşik Krallık, no. 68416/01, AİHM 2005-II

Stegarescu ve Bahrin/Portekiz, no. 46194/06, 6 Nisan 2010

Stepinska/Fransa, no. 1814/02, 15 Haziran 2004

Stichting Mothers of Srebrenica ve Diğerleri/Hollanda (k.k.), no. 65542/12, AİHM 2013
(alıntılar)

Storck/Almanya, no. 61603/00, AİHM 2005-V

Stran Greek Refineries ve Stratis Andreadis/Yunanistan, 9 Aralık 1994, Seri A no. 301-B

Stubbings ve Diğerleri/Birleşik Krallık, 22 Ekim 1996, Karar ve Hükümler Derlemesi 1996-IV

Suda/Çek Cumhuriyeti, no. 1643/06, 28 Ekim 2010

Suküt/Türkiye (k.k.), no. 59773/00, 11 Eylül 2007

Suominen/Finlandiya, no. 37801/97, 1 Temmuz 2003

Sürmeli/Almanya [BD], no. 75529/01, AİHM 2006-VII

Süßmann/Yunanistan, 16 Eylül 1996, Karar ve Hükümler Derlemesi 1996-IV

Švarc ve Kavnik/Slovenya no. 75617/01, 8 Şubat 2007

Syngelidis/Yunanistan, no. 24895/07, 11 Şubat 2010

—T—

Tabor/Polonya, no. 12825/02, 27 Haziran 2006
Taşkın ve Diğerleri/Türkiye, no. 46117/99, AİHM 2004-X
Tatishvili/Rusya, no. 1509/02, AİHM 2007-I
Ternovskis/Letonya, no. 33637/02, 29 Nisan 2014
Terra Woningen B.V./Hollanda, 17 Aralık 1996, Karar ve Hükümler Derlemesi 1996-VI
Teteriny/Rusya, no. 11931/03, 30 Haziran 2005
The Holy Monasterie/Yunanistan, 9 Aralık 1994, Seri A no. 301-A
Thiam/Fransa, no. 80018/12, 18 Ekim 2018
Thlimmenos/Yunanistan [BD], no. 34369/97, AİHM 2000-IV
Tiemann/Fransa ve Almanya (k.k.), no. 47457/99 ve 47458/99, AİHM 2000-IV
Tierce/San Marino, no. 69700/01, AİHM 2003-VII
Tinnelly & Sons Ltd ve Diğerleri ve McElduff ve Diğerleri/Birleşik Krallık, 10 Temmuz 1998,
Karar ve Hükümler Derlemesi 1998-IV
Tocono and Profesorii Prometeiști/Moldova, no. 32263/03, 26 Haziran 2007
Tolstoy Miloslavsky/Birleşik Krallık, 13 Temmuz 1995, Seri A no. 316-B
Torri/İtalya, 1 Temmuz 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-IV
Toziczka/Polonya, no. 29995/08, 24 Temmuz 2012
Pridatchenko ve Diğerleri/Rusya, no. 5623/09 ve 3 diğer başvuru, 5 Nisan 2016
Tre Traktörer Aktiebolag/İsveç, 7 Temmuz 1989, Seri A no. 159
Tregubenko/Ukrayna, no. 61333/00, 2 Kasım 2004
Treska/Arnavut ve İtalya (k.k.), no. 26937/04, AİHM 2006-XI (alıntılar)
Tsfayo/Birleşik Krallık, no. 60860/00, 14 Kasım 2006
Tsikakis/Almanya, no. 1521/06, 10 Şubat 2011
Turczanik/Polonya, no. 38064/97, AİHM 2005-VI
Tuziński/Polonya (k.k.), no. 40140/98, 30 Mart 1999

—U—

Uçar/Türkiye (k.k.), no. 12960/05, 29 Eylül 2009
Ullens de Schooten and Rezabek/Belçika, no. 3989/07 ve 38353/07, 20 Eylül 2011
Ulyanov/Ukrayna (k.k.), no. 16472/04, 5 Ekim 2010
Unédic/Fransa, no. 20153/04, 18 Aralık 2008
Unión Alimentaria Sanders S.A./İspanya, 7 Temmuz 1989, Seri A no. 157
Urechean and Pavlicenco/Moldova Cumhuriyeti, no. 27756/05 ve 41219/07, 2 Aralık 2014
Užkauskas/Litvanya, no. 16965/04, 6 Temmuz 2010

—V—

Valová, Slezák ve Slezák/Slovakya, no. 44925/98, 1 Haziran 2004
Van de Hurk/Hollanda, 19 Nisan 1994, Seri A no. 288
Van Marle ve Diğerleri/Hollanda, 26 Haziran 1986, Seri A no. 101
Van/Belçika, 25 Haziran 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-III
Vardanyan ve Nanushyan/Ermenistan, no. 8001/07, 27 Ekim 2016
Varela Assalino/Portekiz (k.k.), no. 64336/01, 25 Nisan 2002
Vasilchenko/Rusya, no. 34784/02, 23 Eylül 2010
Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT)/İsviçre (no. 2), no. 32772/02, 4 Ekim 2007
Verlagsgruppe News GmbH/Avusturya (k.k.), no. 62763/00, 16 Ocak 2003
Vermeulen/Belçika, 20 Şubat 1996, Karar ve Hükümler Derlemesi 1996-I

Vernillo/Fransa, 20 Şubat 1991, Seri A no. 198

Versini/Fransa, no. 40096/98, 10 Temmuz 2001

Vilho Eskelinen ve Diğerleri/Fransa [BD], no. 63235/00, AİHM 2007-II

Vocaturò/İtalya, 24 Mayıs 1991, Seri A no. 206-C

Voggenreiter/Almanya, no. 47169/99, AİHM 2004-I (alıntılar)

Von Maltzan ve Diğerleri/Almanya (k.k.) [BD], no. 71916/01 ve 2 diğer başvuru, AİHM 2005-V

—W—

Wagner ve J.M.W.L./Lüksemburg, no. 76240/01, 28 Haziran 2007

Waite ve Kennedy/Almanya [BD], no. 26083/94, AİHM 1999-I

Wallishauser/Avusturya, no. 156/04, 17 Temmuz 2012

Warsicka/Polonya, no. 2065/03, 16 Ocak 2007

Weissman ve Diğerleri/Romanya, no. 63945/00, AİHM 2006-VII (alıntılar)

Werner/Avusturya, 24 Kasım 1997, Karar ve Hükümler Derlemesi 1997-VII

Wettstein/İsviçre, no. 33958/96, AİHM 2000-XII

Wierzbicki/Polonya, no. 24541/94, 18 Haziran 2002

Wiesinger/Avusturya, 30 Ekim 1991, Seri A no. 213

Woś/Polonya, no. 22860/02, AİHM 2006-VII

Wynen and Centre hospitalier interrégional Edith-Cavell/Belçika, no. 32576/96, AİHM 2002-VIII

—X—

X/Fransa, 31 Mart 1992, Seri A no. 234-C

X ve Diğerleri/Rusya, no. 78042/16 ve 66158/14, 14 Ocak 2020

—Y—

Yagtzilar ve Diğerleri/Yunanistan, no. 41727/98, AİHM 2001-XII

Yakovlev/Rusya, no. 72701/01, 15 Mart 2005

Yankov/Bulgaristan (k.k.), no. 44768/10, 18 Haziran 2019

Yavorivskaya/Rusya, no. 34687/02, 21 Temmuz 2005

Yevdokimov ve Diğerleri/Rusya, no. 27236/05 ve 10 diğer başvuru, 16 Şubat 2016

Yvon/Fransa, no. 44962/98, AİHM 2003-V

—Z—

Z ve Diğerleri/Birleşik Krallık [BD], no. 29392/95, AİHM 2001-V

Zagorodnikov/Rusya, no. 66941/01, 7 Haziran 2007

Zalli/Arnavutluk (k.k.), no. 52531/07, 8 Şubat 2011

Zander/İsveç, 25 Kasım 1993, Seri A no. 279-B

Zapletal/Çek Cumhuriyeti(k.k.), no. 12720/06, 30 Kasım 2010

Zappia/İtalya, 26 Eylül 1996, Karar ve Hükümler Derlemesi 1996-IV

Zavodnik/Slovenya, no. 53723/13, 21 Mayıs 2015

Ziegler/İsviçre, no. 33499/96, 21 Şubat 2002

Zielinski, Pradal, Gonzalez ve Diğerleri/Fransa [BD], no. 24846/94 ve 9 diğer başvuru, AİHM 1999-VII

Zimmermann ve Steiner/İsviçre, 13 Temmuz 1983, Seri A no. 66

Zollmann/Birleşik Krallık (k.k.), no. 62902/00, AİHM 2003-XII

Zolotas/Yunanistan, no. 38240/02, 2 Haziran 2005

Zubac/Hırvatistan [BD], no. 40160/12, 5 Nisan 2018

Zumtobel/Avusturya, 21 Eylül 1993, Seri A no. 268-A

Zvolský ve Zvolská/Çek Cumhuriyeti [BD], no. 46129/99, AİHM 2002-IX